

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β', Τεύχος 92, Σάββατο 11 Φλεβάρη 1978, Δρχ. 20.

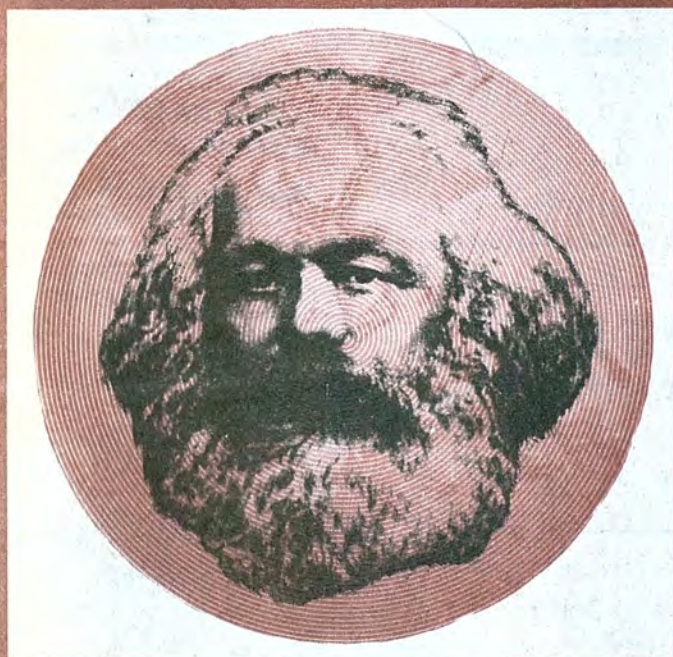
ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Κώστας Βεργόπουλος

Μάριος Νικολινάκος

Ευτύχης Μπιτσάκης

Κωνσταντίνος Τσουκαλάς

Τό νέο μυθιστόρημα του συγγραφέα
πού έδωσε τέσσερα βιβλία - σταθμούς
στην νεοελληνική λογοτεχνία.
(ΤΑ ΜΗΧΑΝΑΚΙΑ, ΤΟ ΑΡΜΕΝΙΣΜΑ,
ΤΑ ΚΑΗΜΕΝΑ, ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΥΑΛΙΝΩΝ).

Μηνε Κορνατάρει
Η ΚΥΡΙΑ ΚΟΓΛΑ
Κέδροσ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΕΔΡΟΣ
Πανεπιστημίου 44 - Τηλ. 3615.783

Κυκλοφόρησε σέ δεύτερη έκδοση
"Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΙΝΕΟΤΗΣ"
ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΙΝΕΟΤΗΣ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

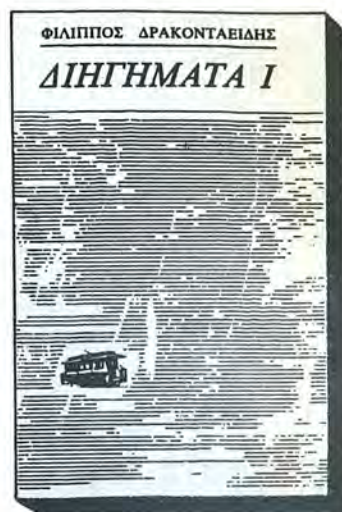

ΚΕΔΡΟΣ 1977

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΕΔΡΟΣ
Πανεπιστημίου 44 - Τηλ. 3615.783

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΓΝΑΤΙΑ
Θεσσαλονίκη
Κεντρική διάθεση
στην Αθήνα:

Καστανιώτης, Ζ.Πηγής 3

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

ΠΟΡΕΙΑ

ΣΟΛΩΝΟΣ 77 — ☎ 631.622 — ΑΘΗΝΑ

"ΕΥΡΗΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ,"
"Η
ΡΕΒΙΖΙΟΝΙΣΜΟΣ ΧΩΡΙΣ ΜΑΣΚΑ

πορεία

ΖΕΦ
ΒΥΜΚΙ

σχισμενες
μασκες

ΜΕΧΜΕΤ ΠΙΣΧΟΥ

Η ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΔΑΝΙΑ
ΔΕ ΘΑ ΠΑΡΕΚΛΙΝΕΙ ΠΟΤΕ
ΑΠΟ ΤΙΣ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΕΣ ΤΗΣ
ΑΡΧΕΣ

πορεία

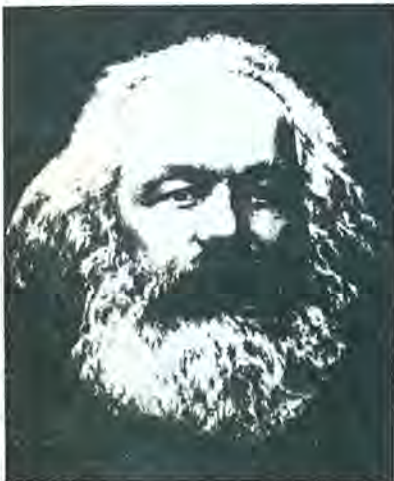

Περίοδος Β'
Χρόνος 5ος
Τεύχος 92

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ Δημοχάρους 60,
Αθήνα 601. Τηλ. 732-713 - 732-819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ρεπορτάζ: κρίση χώρου - και ήγερσις	4
ΑΝΤΙ - θέσεις	6
Η ΓΕΛΙΟΓΡΑΦΙΑ του ΓΙΑΝΝΗ ΙΩΑΝΝΟΥ	8
ΜΠΟΣΤ: "Ενα είναι τό Κώμα	9
Μ. ΓΛΕΖΟΥ: τό σημερινό πρόβλημα τής ΕΔΑ	10
ΕΟΚ και... γλώσσα: μιά χαρακτηριστική περίπτωση	13
ΠΛ. ΣΕΡΒΑ: τό Μεσανατολικό και οι «είρηνευτικές» διαπραγματεύσεις	14
Η. ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΥ: ή Γαλλική Άριστερά μπροστά στις εκλογές	16
Κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ: συνέντευξη μέ τό πρόεδρο τής Ναμίμπια ΣΑΜ ΤΖΟΥΟΜΑ	18
ΓΙΟΥΛΗΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗ: ή έκπληκτική περιπέτεια του «Αιόλιαν Γουίντ»	20

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ και ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ: συζήτηση μέ τούς καθηγητές ΚΩΣΤΑ ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟ, ΕΥΤΥΧΗ ΜΠΙΤΣΑΚΗ, ΜΑΡΙΟ ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟ και ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΤΣΟΥΚΑΛΑ	23
Ν. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ: οι φοιτητές σά κοινωνική τάξη	30
Σ. ΧΡΗΣΤΙΔΗ: Γιά τή λαϊκή δικαιοσύνη και αυτοδιοίκηση στήν Έλεύθερη Ελλάδα	33
Η ΔΙΚΗ του «ΑΝΤΙ»	37
Γ. ΒΕΛΟΥΔΗ: τρία ελληνικά βιβλία του 1823	38
Γ. ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ: Όπερεττικά	43
Δ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ: συνέντευξη μέ τόν ΜΙΧ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ	44
Θ. ΡΕΝΤΖΗ: κινηματογράφος και πολιτιστική πολιτική	46
ΑΝΤΕΙΑΣ ΦΡΑΝΤΖΗ - Γ. ΒΕΛΤΣΟΥ: βιβλιοκριτική	48
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	51

ΤΑ ΣΕΝΑΡΙΑ

ΔΕΝ πρόλαβε ό κ. Καραμανλής νά έπιστρέψει ("αίσιοδοξός καί ικανοποιημένος") από θήμερο ταξίδι του στή παγωμένη (όχι μόνο από τό καιρό) Εύρώπη, καί οι άπειλές ενός κατευθυνόμενου πόλεμου ξανακούστηκαν ταυτόχρονα από τήν Ούάσιγκτων (μέ τή γνωστή "άνησυχαστική" έκθεση του Πεντάγωνου πρός τό Κογκρέσσο) καί από τό Λονδίνο (μέ άρθρο των "Κυριακάτικων Τάϊμς" - δηλαδή ... του "Φόρεϊν Όφφισ"). Κοινές οι έκτιμήσεις: "σενάριο πολέμου" στον έλληνοτουρκικό χώρο, μέ τούς ίδιους "παραγωγούς" - ή προαγωγούς αν θέλετε ... Καί τό ταξίδι; Ή Εύρώπη; Μά ή Εύρώπη είχε ξεκαθαρίσει μένες απόψεις, πού φυσικά δέν άλλαξαν μέ τήν άνεπίσημη πρωθυπουργική έπίσκεψη. ΕΟΚ, ΝΑΤΟ, Κυπριακό, έλληνοτουρκικά - όλο τό πλέγμα των μεγάλων προβλημάτων τής ελληνικής έξωτερικής πολιτικής αντιμετωπίζεται ένιαία. Καί έξω από τίς ύποσχέσεις για έπίσπευση τής υπογραφής τής συμφωνίας για τήν ένταξη (σέ δυό χρόνια;) στήν ΕΟΚ, ή άντιπροσώπευση των άλλων θεμάτων θά πρέπει νά προβλημάτισε τόν κ. πρωθυπουργό - είδικά στή Βόνη, όπου άσφαλώς θά θυμήθηκε τίς προτροπές όχι μόνο του προέδρου του ΠΑΣΟΚ, μά καί του προέδρου τής Δημοκρατίας καί του τ. πρωθυπουργού κ. Κανελλόπουλου νά μήν έπίσκεφτεϊ τήν Δυτικογερμανική πρωτεύουσα: ένθουσιασμός για τήν "έπιστροφή" μας στο ΝΑΤΟ, πιέσεις για άμεσο διάλογο μέ τόν Έτσεμπερτ, ριζικά διάφορες απόψεις για τό κυπριακό καί τά έλληνοτουρκικά ... Ο κ. Καραμανλής βρέθηκε για μιά άκόμα φορά καταπρόσωπο άπέναντι στο "δόγμα του" - τό "άνήκομεν εις τήν Δύσιν".

Καί από τήν άλλη πλευρά; Άπό τήν άλλη πλευρά, κάθε φορά πού τά πράγματα στενεύουν, θυμόμαστε ότι ... υπάρχει καί ή Άνατολή, άνανεώνουμε κάποιες μόνιμες σοβιετικές προτάσεις, ξεπαγώνουμε μερικές συμφωνίες (τό χρονοντούλαπο νάναι καλά) καί ... ως έδω. Ο κ. Καραμανλής έπιμένει νά διατηρεϊ τόν τίτλο του μόνου εύρωπαϊου πρωθυπουργού πού δέν έπίσκεφτηκε τή Μόσχα, αλλά πού κατά διαστήματα "έπιθυμεϊ νά τήν έπίσκεφτεϊ". Υπάρχει καί Διαβαλκανική. Ο κ. πρωθυπουργός, ύποχέθηκε στή Βουλή (πρίν από τίς γιορτές) ότι θά συνεχίσει τή πρωτοβουλία για "μιά νέα κατάσταση στα Βαλκάνια". Θά τή συνεχίσει;

ΤΟ σενάριο πού προαναφέρθηκε (ένα από τά πολλά σενάρια, δηλαδή, πού κυκλοφορούν) δέν μνημονεύει τή (παράλληλη μέ τίς έξωτερικές έξελίξεις) πορεία των πολιτικών μας πραγμάτων. Συνήθως - σέ τέτοια σενάρια - προβλέπεται μιά "λύση" του προβλήματος διακυβέρνησης τής χώρας πού δέν θά προβληματίζει για άρκετά χρόνια τούς "μεγάλους μας συμμάχους": μιά "λύση" χωρίς άνοικτή στρατιωτική δικτατορία. Καί χωρίς Καραμανλή ...

άντι

Κρίση χώρου και εξουσίας

Η κρίση που εκδηλώθηκε – με την πρόσφατη συγκέντρωση του «Χίλτον» – στη «Ν. Δημοκρατία», δεν είναι κρίση ενός κόμματος. Στην ουσία είναι κρίση ενός χώρου που καλύπτει το μεγαλύτερο φάσμα των πολιτικών δυνάμεων του τόπου: από την άκρα Δεξιά μέχρι το «πατροπαράδοτο» Κέντρο. Και ξεκινάει από τη θεμελιακή αρχή της «Ν. Δημοκρατίας» να μην κόψει τις γέφυρες με τη χουντοβασίλική δεξιά και το άμαρτωλό προδικατορικό παρελθόν. Κι όταν υπάρχουν γέφυρες, είναι φυσικό κάποιον να θελήσουν να τις διαδούν – αυτός είναι ο προορισμός τους...

Η όλη πορεία της Ν.Δ. από το 1974 μέχρι σήμερα ήταν επόμενο να οδηγήσει την παρατάξη του Κ. Καραμανλή στο σημερινό δίλημμα – που μπορεί να πάρει μία μικρή αναβολή, αλλά δεν πρόκειται βέβαια να εκλείψει: τί θα γίνει με τον «έθνικόφρονα κόμο»; Ός τότε θα είναι διηρημένος. Πότε επιτέλους θα ξεχαστούν τὰ «χουντικοί» και «μή χουντικοί», αφού... «όλοι είμαστε έθνικόφρονες»;

Μέσα σ' αυτά τὰ πλαίσια εντάσσεται και η τελευταία προσπάθεια, που πήρε μεγάλη δημοσιότητα (κάτι περίπου ανάλογο δεν είχε γίνει και με την παρασυναγωγή του προσυνεδρίου της Χαλκιδικής:), γιατί εκδηλώθηκε πανηγυρικά και γιατί μερικοί τουλάχιστον είχαν πιστέψει ότι «τά πράγματα ωρίμασαν».

Παρόλλαλα, όμως, (και αυτό ίσως δεν επισημάνθηκε όσο θα έπρεπε) ήταν μία σύγκρουση της νέας φρουράς με την παλιά, περισσότερο παραταξιακή (και προδολής προσώπων) παρά ιδεολογική. Μία σύγκρουση στα πλαίσια της «μάχης για τη διαδοχή».

● Ποιά είναι η νέα φρουρά;

Εδώ, χρειάζεται μία μικρή αναδρομή: στο τέλος του 1959 εμφανίζεται με μία διακήρυξη η Έθνική Κοινωνική Όργανωσις Φοιτητών (ΕΚΟΦ), που αναγνωρίζεται από το Πρωτοδικείο με την υπ' αριθμ. 17306/60 απόφασή του. (Ένα χρόνο μετά δημιουργήθηκε και η ΕΚΟΦ Θεσσαλονίκης). «Γεννήθηκε» σέ μία περίοδο εξάρσης της αντιεκαταδευτικής πολιτικής της κυβέρησης και στο άποκορύφωμα του αντικομμουνιστικού αγώνα, ταυτόχρονα με μία σειρά παρακρατικών - νεοφασιστικών οργανώσεων. Η ΕΚΟΦ ταυτίζεται με τη νεολαία της ΕΡΕ (τήν ΕΡΕΝ), έσι ώστε να υπάρχει σήμερα μία λίγο τραγελαφική κατάσταση: π.χ. γνωστά μαχητικά στελέχη εκείνης της περιόδου (Φύσσας, Παναγόπουλος, Κοφίτσας κ.ά.) ΔΕΝ ήταν (τυπικά) ένταγμένοι στην ΕΚΟΦ. Μετά την αποχώρηση του Καραμανλή από την πολιτική (1963) δημιουργείται (με βασικό πυρήνα την ΕΚΟΦ Θεσσαλονίκης, όπου πρωτοστατεί ο Λάκης Ίωαννίδης, πρόεδρος στο διάστημα 1965-67) μία φιλοκαραμανλική (και άρα αντι-κανελλοπουλική) κίνηση που φτάνει σέ ένα ανοιχτό αγώνα υπέρ του «μοναδικού αρχηγού», με δημιουργία συλλόγων, διεξαγωγή... δημοψηφίσματος κ.λπ. Ένας σκληρός πυρήνας δουλεύει και πολιτευτών (Φαρμάκης, Πιπινέλης, Κασσιμάτης, Κ. Παπαδόπουλος, Κουρούκλης, Ροδόπουλος κ.ά.) δρίσκεται από πίσω. Τελικά η ρήξη στη νεολαία (αλλά και στο κόμμα, με τη γνωστή θέση των Πιπινέλη - Ροδόπουλου) έγινε ανοιχτή (1966) και ένα μικρό προοδευτικό κομμάτι αποχώρησε – σήμερα για παράδειγμα ένα από τὰ τότε ήγετικά στελέχη (Μπεχράκης) δρίσκεται στη «Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία».

Η δικτατορία ξεκαθάρισε ακόμα περισσότερο τὰ πράγματα: άλλοι στελέχωσαν το χουντικό μηχανισμό (Μανωλόπουλος, Παπαγγελής, Ίωαννίδης, Καρακώστας κ.ά.), άλλοι έμειναν άμετοχοι, κι άλλοι (λίγοι, όπως ο Χ. Καρατζάς) στράφηκαν εναντίον της.

Μετά την «άλλαγή» οί δυό τελευταίες κατηγορίες συνέχισαν τη δράση μέσα από τη Ν.Δ. ενώ για τούς άλλους υπήρξε μία υπόσχεση: περιμένετε λίγο... Χαρακτηριστικότερα, ο Λάκης Ίωαννίδης, ακόλουθος τύπου και τραμπούκος της πρεσβείας στο Παρίσι επί χούντας, υποστηρίζει στο γνωστό βιβλίο του «Γιατί διαλέξαμε τον Κ. Καραμανλή» (!), ότι ο σημερινός πρωθυπουργός, τό μέν 1974 του είπε «δέν μπορώ να σέ χρησιμοποιήσω στην παρούσα φάση, να κάνεις ύπομονη και να βοηθήσεις τον προεκλογικό αγώνα», τό δέ 1975 «πρέπει να κάνεις λίγη ύπομονη».

Αλλά και η ύπομονη έχει τὰ όριά της... Τη στιγμή που φτάσαμε στην «εκδήλωση φιλίας» (όπως έγραφε κι η προόκληση) του «Χίλτον», όπου:

● Οί χουντικοί πήγαν (όσοι δέν είδοποιήθηκαν την τελευταία στιγμή να μην πάνε ή να μην μπούνε μέσα, αφού φτάσανε ως την πόρτα!) με την πεποίθηση ότι γίνεται «παρασυναγωγή» – μία καθαρά αντιηγετική συγκέντρωση. Και διαμαρτύρονται ότι παγιδεύτηκαν σέ μία κατελωμένη από την ήγεια συγκέντρωση!

● Οί άλλοι, βρέθηκαν να ακούνε τό γεν. γραμματέα του κόμματος και να χουν πλάι τους γνωστούς χουντικούς – παγιδευμένοι κι αυτοί σέ μία λιγάκι άλαλούμ συγκέντρωση που πήρε όπωσδήποτε άλλη μορφή από αυτήν που όλοι νόμιζαν...

«Κατελώθηκε» την τελευταία στιγμή: Ήταν «σατανικά» μεθοδευμένη; Ποιός ξέρει... Πάντως είχε προηγηθεί ένα ύπόμνημα 200 άλλων στελεχών της νεολαίας (ΕΡΕΝ και Ε.ΟΦ) στον Καραμανλή, που υπογράφονταν ΚΑΙ από γνωστούς χουντικούς και που άν όχι τίποτα άλλο

έκανε γνωστό στην ήγεια του κόμματος τί πάνω-κάτω θά ήταν αυτή η συγκέντρωση του «Χίλτον».

Ας σημειώσουμε εδώ ότι, σύμφωνα με στοιχεία του άλλοτε (1962-65) προέδρου της ΕΚΟΦ Άντ. Στάθη (υποψήφιου της ΕΔΕ) που δημοσιεύτηκαν στον «Έλ. Κόσμος» της Κυριακής,

● η χούντα χρησιμοποίησε 54 πρώην ΕΚΟΦίτες σέ διάφορες θέσεις του κρατικού μηχανισμού: έναν «ύπουργό» (Μανωλόπουλος), 3 «ύφυπουργούς», 5 «γεν. γραμματείς», 15 «νομάρχες», 20 «δήμαρχους» και 10 μέλη της «Συμβουλευτικής Επιτροπής».

● η Ν.Δ. χρησιμοποίησε ή χρησιμοποιεί 33: έναν ύπουργό (Έβερετ), 3 ύφυπουργούς, 2 γεν. γραμματείς, 12 νομάρχες και 15 βουλευτές.

Χωρίς να είναι πλήρη (μιλάει μόνο για ΕΚΟΦ) τὰ στοιχεία, δίνουνε μία χαρακτηριστική εικόνα.

Η «Ν. Δημοκρατία» (δηλαδή ο Καραμανλής) αντιμετώπισε αυτή την κρίση με τό συνηθισμένο τρόπο: πέρα από τίσ φωνές, προχωράει:

● σέ διορισμό νέας (διευρυμένης) Δ.Ε. με συμμετοχή 25 νέων μελών (σύνολο: 60, από τους οποίους 18 μόνο βουλευτές).

● σέ συνέδριο – κατά πάσα πιθανότητα τό φθινόπωρο.

‘Αλλά πώς θά φτάσει ως εκεί;

Σά στοιχεία γιά τή γενικότερη (στό χώρο) κατάσταση σημειώνουμε:

● Τή «σιγή» τών βουλευτῶν τῆς «Ἐθνικῆς Παρατάξεως».

● Τή φήμη πού κυκλοφορεῖ ὅτι ἡ συγκέντρωση στό «Χίλτον» ξεκίνησε ἀπό ἕνα «σχέδιο» τοῦ Π. Μανωλόπουλου.

● Τόν «ἄγνωστο» ρόλο σ’ αὐτή τήν ἱστορία δυό «αὐτοσάντερο» στή μάχη γιά τή διαδοχή τοῦ σημερινοῦ πρωθυπουργοῦ: τοῦ Ἀχ. Καραμανλῆ καί τοῦ Κ. Στεφανόπουλου. (Λέμε καί γιά τόν Ἀχ. Καραμανλῆ «ἄγνωστο ρόλο», γιατί ἴσως τά πράγματα δέν εἶναι ἀκριβῶς ὅπως παρουσιάστηκαν).

● Τό λάθος πού ἐγίνε ἀπό τόν τύπο νά μποῦν «εἰδικές»: ἀκροδεξιοί οἱ νέοι (καί ἔτσι στό ἴδιο τσουβάλι ὁ Καρατζῆς μέ τούς χουντικούς), προοδευτικοί οἱ παλιοί (καί ἔτσι στό ἴδιο τσουβάλι ὁ Παπαληγούρας μέ τόν Ράλλη καί τόν... Ἀδέρωφ!).

● Τήν κρίση πού συνεχίζεται μέ τόση ἔνταση στήν ΕΔΗΚ: τό κόμμα πηγαίνει (μέ ἀντίθετη γνώμη τοῦ ἐπικεφαλῆς τῆς Δ.Ε.) σ’ ἕνα ἑκτακτο συνέδριο (πού μέ τή σύνθεσή του διαφωνοῦν 5 βουλευτές, ἡ ἡγεσία τῆς νεολαίας, πολλοί τ. βουλευτές!) καί μετὰ σ’ ἕνα τακτικό, χωρίς κανεῖς νά ξέρει ἂν ποτέ (καί πῶς) θά φτάσει ως εκεί. Ταυτόχρονα ἐπίμονα λέγεται (καί γράφεται) ἡ ἀνάγκη δημιουργίας ἐνός «ἄλλου φορέα», ἀπό τά προοδευτικότερα στελέχη τῆς σημερινῆς ΕΔΗΚ μέχρι τή «Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία».

● Τήν ἐνίσχυση πού θά πάρει ἡ «ἀριστερή» πτέρυγα τῆς Ν.Δ. ἂν ἡ ΕΔΗΚ διασπαστεῖ – καί τούς «κινδύνους» πού διαδίδουν οἱ ἀκροδεξιοί σέ μιά τέτοια περίπτωση.

● Τήν ...ἀναμονή τοῦ (πάντα ὑπομονετικοῦ) Κ. Μητσotάκη.

‘Η συγκέντρωση τοῦ «Χίλτον» δέν ἦταν ἀντι-Καραμανλική. (Καί γιατί νά εἶναι; Αὐτοί «ἦταν (κυριολεκτικά) ὅλοι τους παιδιά του»!) Ἀλλά οἱ καμπάνες γιά τόν Καραμανλῆ χτυποῦσαν – καί μάλιστα χωρίς νά εἶναι ἐδῶ: ἡ ὑπομονή τῶν «ἀπ’ ἔξω» ἐξαντλεῖται. Ἡ ὥρα γιά τή μεγάλη ἀπόφαση πλησιάζει.

● Θά δεχτεῖ τίς προτάσεις τῶν ἀκροδεξιῶν γιά μιά ἐνότητα

σέ «ἐπίπεδο ἐθνικοφροσύνης», ἀνεξάρτητα μέ τή στάση τοῦ καθένα ἀπέναντι στή χούντα;

● Θά κάνει τό ἀποφασιστικό βῆμα, ἀπομακρύνοντας τούς διδύλλακτους καί κόβοντας δεσμούς πού θά ἔπρεπε νά ‘χει ἀπό τό 1974 κόψει;

● Θά συνεχίσει τή «μέση ὁδό» πού ὡς τώρα ἀκολούθησε, ὁπότε ἀργά ἢ γρήγορα θά βρεθεῖ πρό τετελεσμένων γεγονότων;

Στήν πρώτη περίπτωση, οἱ πιό ἑξάλλοι (καί μέσα στόν κομματικό μηχανισμό), δάζουν σάν «ἀπαράβατο ὄρο» τή γενική ἀμνηστία τῶν χουντικῶν. Ἀλλά, φυσικά, θά δεχτοῦν – σέ πρώτη φάση – μιά ἀπλή συμφιλίωση: αὐτό ἦταν καί τό νόημα τῆς ἀρχικῆς ἰδέας τοῦ «σχεδίου Μανωλόπουλου». Νά μποῦν πρώτα «οἱ νέοι» (δηλαδή αὐτοί πού ἔμειναν λόγω σχέσεων μέ τή χούντα, ἔξω), νά ἐνισχυθεῖ ὁ ἀγώνας τῶν μέσα κατά τοῦ ἡγετικοῦ κατεστημένου καί μετὰ βλέπουμε...

Στή δεύτερη περίπτωση, θά ‘χοῦμε ταυτόχρονα:

● Ἐνίσχυση τῆς ἀκροδεξιᾶς σ’ ἕνα νέο σχῆμα, πιό εὐρύ.

● Δημιουργία ἐνός εὐρύτατου κεντροδεξιῶν σχήματος – καί, φυσιολογικά, ἰσχυροῦ.

● Δημιουργία ἐνός νέου σοσιαλδημοκρατικοῦ σχήματος, ἀνάμεσα στήν κεντροδεξιά καί τό ΠΑΣΟΚ – τό τόσο «ἐπικίνδυνο γιά ὅλους ΠΑΣΟΚ»! (Τό λέει κι ὁ Σάββας κάθε μέρα!)

Τό δῆρος τῆς ἀπόφασης πέφτει – ἀκόμα – ἀποκλειστικά στόν κ. Καραμανλῆ. Οἱ τελευταῖες ἐκλογές (καί γενικότερα ἡ μέχρι τώρα πορεία τῆς Ν.Δ.) ἄλλαξαν τήν κατάσταση στό ἐπίπεδο τῶν ἡγετικῶν στελεχῶν. Ἡ ἄλποτε πανίσχυρη τριανδρία, ἔπαψε νά εἶναι τόσο ἰσχυρή: ὁ κ. Π. Παπαληγούρας παραμερίστηκε (καί δέν θεωρεῖται πιά ἐπίδοξος διάδοχος), ὁ κ. Γ. Ράλλης «στραπατασιόστηκε» ἀπό τίς ἐκλογές, ἐνῶ ὁ κ. Ἐ. Ἀδέρωφ διατηρεῖ πάντα τή γνωστή ἰσχύ του, μιά καί «ἡ πολιτική του» (ἡ «πολιτική τῆς γέφυρας») πρυτανεύει, ἐνῶ κανεῖς δέν μπορεῖ νά ἀμφισβητήσει τήν «ἀναλλοίωτη ἐθνικοφροσύνη του» – ἀντίθετα, μάλιστα... Ἀνεβασμένοι, συγκριτικά, βρέθηκαν ὁ Κ. Στεφανόπουλος, ὁ Ἀχ. Καραμανλῆς (πού ἔχει προσδώσεις πρὸς τήν ἄκρα Δεξιά) καί ὁ «πρῶτος βουλευτής Ἀθηνῶν» Μ. Ἐδερτ. Παράλληλα τό (πάντα μικρό) κομμάτι τῆς «πεφωτισμένης Δεξιᾶς» περιορίστηκε ἀκόμα περισσότερο. Ἔτσι, φυσιολογικά, φτάσαμε στό σημερινό ἀποφασιστικό δίλημμα. Ὁ κ. Καραμανλῆς εἶχε δίκιο ὅταν ἔλεγε, καίρο τώρα: μέσα δέν πᾶμε καλά...

Μερικά γνωστά ὀνόματα τῆς ΕΚΟΦ καί τῆς ΕΡΕΝ. Οἱ ὀχτῶ πρῶτοι ἦταν ἀπό τά ἰδρυτικά μέλη τῆς ΕΚΟΦ. Φωτογραφίες ἐποχῆς.

Π. ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΣ

Α. ΠΑΠΑΓΕΛΗΣ

Σ. ΠΑΝΟΥΣΑΚΗΣ

Χ. ΚΑΡΑΤΖΑΣ

Α. ΜΠΡΑΤΑΚΟΣ

Ι. ΠΑΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Π. ΦΩΤΕΑΣ

Τ. ΣΚΕΜΠΕΑΣ

Α. ΣΤΑΘΗΣ

Α. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ

«Ένα άταφο πτώμα θρίσκει στην επικαιρότητα τις τελευταίες δύο εβδομάδες: η «ελληνική τηλεόραση»... Λόγοι τεχνικοί δέν επιτρέπουν την παρακολούθηση (γι' αυτό τό τεύχος) της συζήτησης στή Βουλή, όπου άλλωστε κι άλλοτε έφτασε τό θέμα, χωρίς νά παρθεί καμιά ούσιαστική απόφαση.

Μέ την επιφύλαξη νά επανέλθουμε στό επόμενο τεύχος, θά θέλαμε μόνο νά σημειώσουμε (οί γραμμές αυτές γράφονται Δευτέρα βράδυ) πώς στόν αγώνα γιά μιά σωστή τηλεόραση πού από χρόνια γίνεται, οί υποκειμενικοί λόγοι υπάρχουν σ' έναν από τούς βασικούς παράγοντες: στόν τύπο – δηλαδή στούς εκδότες. Έτσι μπορεί ό στόχος νά μήν είναι πάντα (καί όλόκληρος) καθαρός... Η τηλεόραση είναι γιά τίς εφημερίδες ένας ανταγωνιστικός (κρατικός) φορέας, πού σπάει τή μονοπώληση τής ενημέρωσης καί δημιουργεί πολλά προβλήματα – όχι μόνο οικονομικά. Άς μήν τό ξεχνάμε αυτό κάθε φορά πού τό άταφο πτώμα έρχεται στήν επικαιρότητα ή – γιά νά χρησιμοποιήσουμε μιά «τηλεοπτική» έκφραση – βγαίνει στόν άέρα!...

...ΚΑΙ ΜΙΑ «ΛΥΣΗ»

Ανάμεσα στίς πολλές λύσεις πού από διάφορες πλευρές προβάλλονται γιά τό πρόβλημα τής τηλεόρασης, ένας 27χρονος αγρότης στή Χαρίεσσα τής Νάουσας, διάλεξε τήν πιό επώδυνη – γιά τόν ίδιο: έδωσε μιά «κεφαλιά» στό καντράν τής τηλεόρασης τήν ώρα πού ό γνωστός «σχολιαστής των γεγονότων» Γ. Δρόσος «έξηγούσε» τίς ...έπιτυχίες τού πρωθυπουργικού ταξιδιού στίς τέσσερις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες! Καί ό μέν αγρότης τραυματίστηκε βαριά, αλλά θέβαια ό τηλεσχολιαστής συνέχισε απότόητος (καί άλώθητος) τή δουλειά του. (Τό ποιός βγαίνει τραυματισμένος από κάτι τέτοιες αναλύσεις, είναι μιά άλλη ιστορία...). Άδικο έσπασε τό κεφάλι του ό δικαιότατος άγανακτισμένος αγρότης τής Νάουσας. Τουλάχιστον από τό συγκεκριμένο τηλεσχολιαστή δέν υπάρχει περίπτωση άπαλλαγής: μόνο αν έβγαине βουλευτής (οί Άθηναίοι είπαν «όχι»...) θά έπαυε(;) νά βγαίνει στήν τηλεόραση. Άλλά τότε θά έμπαινε στή Βουλή! Μεταξύ δύο κακών...

ΠΟΙΟΣ, ΑΛΗΘΕΙΑ;

Οί δύο ειδήσεις είναι τελείως διαφορετικές – δέν δημοσιεύτηκαν καν τήν ίδια μέρα:

● Δικαστήριο τής Θεσσαλονίκης αποφάνθηκε ότι ή εργασία στήν ΕΣΣΟ-ΠΑΠΑΣ είναι άνθυγιεινή.

● Δικαστήριο τής Άθήνας καταδίκασε σέ 20 χρόνια κάθειρξη τρεις νεαρούς γιά διαρρήξεις. Άνάμεσα σ' άλλα είχαν πάρει κι από τή θίλα τού Χρ. Άχ'η («διοικητή» τής Έθνικής Τράπεζας επί χούντας) 2.500 χρυσές λίρες καί κοσμήματα.

ΑΝΤΙ·ΘΕΣΕΙΣ

Άλήθεια, ποιός θά μάς πεί κάποτε γιά κάποιες άλλες... άνθυγιεινές εργασίες των Τόμ Πάπας καί ΣΙΑ; Ποιός θά μάς πεί, αν έφαρμόζονταν τό «πόθεν έσχες» γιά τούς διάφορους Άχ'ηδες (καί... άτενονχίδες!) τής 7ετίας, τί χρήμα θά 'βγαине στήν επιφάνεια; Ποιός, άλήθεια;

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ»

«Σταθερά καί συστηματικά τά άντεθνικά στοιχεία προωθούν τάς θέσεις των διά νά αλώσουν τό έθνικόν όχυρόν» μάς... βεβαιώνει ό κ. Χρ. Παπαδάτος, αντιστράτηγος έ.ά. καί πρόεδρος τής «Ενώσεως Άποστράτων Άξιωματικών Στρατού», σέ περιπούδαστο άρθρο του στό Δελτίο αυτής τής «Ενώσεως» – άρθρο πού (μέ μεγάλη χαρά) αναδημοσιεύει ό χουντικός «Ελ. Κόσμος». Θέμα τού άρθρου οί φοιτητές πού έχουν πάρει τόν κακό δρόμο, αλλά μέ τήν εύκαιρία ό κ. αντιστράτηγος έ.ά. λέει κι ότι «όλα τά κόμματα υποστηρίζουν καί περιποιούνται τούς όπαδούς τού ΚΚΕ» (όλα; καί ή... «Έθνική Παράταξις»; ή αυτή δέν τήν άναγνωρίζετε, κ. αντιστράτηγε έ.ά.;) καί ζητάει μιά... «πνευματική επανάσταση»! Δικαιώμα του. Έδώ δέ χρειάζεται καί τήν έγκριση τού βασιλιά. Ένώ, τό 1967, σά διοικητής ΑΣΔΕΝ ό κ. Π. «δέν έκανε «διάθημα» χωρίς τήν έγκριση τού βασιλιά», όπως κατέθεσε στή «δίκη των πρωταίτιων», όπου εξέτάστηκε σά μάρτυρας κατηγορίας. Ό εφέτης Ντεγιάννης άπόρησε: «Διάθημα; Τί έννοείτε διάθημα»; ρώτησε. «Επανάσταση!» απάντησε ό κ. Π. «Δηλαδή έκτροπή», ξαναρώτησε ό δικαστής. «Μάλιστα, έκτροπή», απάντησε.

Αυτά τότε – καί τώρα...

ΝΕΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΑ

Οί έρευνες στά σπίτια συνεχίστηκαν – όπως είχαμε προβλέψει καί ήταν φυσικό άλλωστε. Τούτη τή φορά έφτασαν μέχρι καί σέ μέλος μιάς πολιτικής κίνησης πού ΔΕΝ άνήκει στήν έξωκοινοβουλευτική άριστερά («Σοσιαλιστική Πορεία»), αλλά πάλι τό ενδιαφέρον των άλλων κομμάτων συνεχίστηκε στόν ίδιο ρυθμό τής άδιαφορίας.

Καί νά 'ταν μόνο αυτό; Τίς ίδιες μέρες πού οί άστυνομικοί σέ κάποια σπίτια ξεφύλλιζαν θιβλία γιά νά βρουν... όπλα, ό εισαγγελέας τού Άρείου Πάγου γνωμοδοτούσε ότι τό πολιτικό τραγούδι μπορεί, κάτω από συγκεκριμένες περιστάσεις (πού θά κρίνει τό δικαστήριο),

ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΚΕΙΝΗ ΜΕΡΑ, ΠΟΥ Ο ΚΑΙΣΑΡ ΕΠΙΣΤΡΕΦΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΙΚΗΦΟΡΑ ΤΟΥ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΔΥΣΗ, ΟΠΟΥ ΚΑΤΕΤΡΟΠΕΣΕ ΤΟΥΣ ΦΡΑΓΚΟΥΣ, ΤΟΥΣ ΒΗΖΙΓΟΤΟΥΣ ΤΟΥΣ ΣΑΒΟΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΚΕΛΤΕΣ.....

.... ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕ ΣΕ ΜΙΑ ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΑΝΕΥ ΟΡΩΝ...

ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΗΤΤΗΜΕΝΟΙ ΛΑΟΙ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ, ΔΕΧΟΜΑΣΤΕ ΟΤΙ ΑΝΗΚΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΘΑ ΦΡΟΝΤΙΣΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ ΕΝΤΑΞΗ ΜΑΣ Σ' ΑΥΤΗΝ ΟΣ ΤΟ 1980.

... ΚΑΙ ΕΝΩ Ο ΛΑΟΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΣ, ΠΑΡΑΛΗΛΟΥΣΕ ΑΠ' ΤΟΝ ΕΝΘΟΥΣΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΘΡΙΑΜΒΟ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ.....

... ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΟΤΕΙΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΓΛΥΣΤΡΟΥΣΑΝ ΜΕΣ ΣΤΟ ΣΚΟΤΑΔΙ, ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ ΧΙΛΤΟΝΙΟΥ ΜΕΓΑΡΟΥ.

νά... ανησυχήσει τούς πολίτες – όποτε έμπίπτει στόν ΑΝ 942/46 περί κατευνασμού τών πολιτικών παθών πού (φυσικά!) ίσχύει. (Έδώ ίσχύουν μεταξικοί νόμοι...)

Καί νά σκεφτεί κανείς πώς πιστεύαμε ότι δέν θά ξαναγύριζε εκείνη ή ώραία έποχή (1965-67) πού έφταναν μέχρι τό έδώλιο νέοι γιατί τραγουδούσαν «Πότε θά κάνει ξαστεριά» ή «Γωνιά-γωνιά σέ καρτερώ»!!! Η έποχή πού προηγήθηκε τής στρατιωτικής δικτατορίας... Σημεία τών καιρών.

ΔΥΟ ΔΙΚΕΣ

Καταδικάστηκε πρωτόδικα σέ 3,5 χρόνια φυλακή. Έμεινε 3,5 μήνες προφυλακισμένος. Καί τελικά άθωώθηκε από τό Δ' Τριμελές Έφετείο.

Μιλάμε γιά τόν εκδότη Χρήστο Κωνσταντινίδη. Πάει τό «ιδιώνυμο», πάει ή θρασυότητα, ή περιύβριση – πάνε όλα. Ο φάκελος τής υπόθεσης άξίζει νά μελετηθεί από τόν κ. Σταμάτη: πρίν γίνει ύπουργός Δικαιοσύνης, προϊστάτο τών αστυνομικών όργάνων, σάν ύπουργός Δημ. Τάξεως. Άς παρακολουθήσει αυτή τήν υπόθεση από τήν άρχή: σύλληψη, κράτηση, προφυλάκιση, πρώτη δίκη, δεύτερη δίκη. Έχει ενδιαφέρον...

Τό ίδιο αστυνομικο-δικαστικό ενδιαφέρον (γιά τόν κ. ύπουργό) παρουσιάζει καί μία άλλη υπόθεση: ή καταδίκη του φασίστα φοιτητή Ν. Σιμωνετάρου (3,5 έτών φυλάκιση) γιά κατοχή έκρηκτικών, ή άθώωση του γιά τή θόμβα στό σπίτι του άνακριτή κ. Γυφτάκη (πού σημαίνει ότι κάποιος άλλος τήν έβαλε), ή άπουσία αστυνομικών-μαρτύρων κλπ. κλπ.

Άς μελετήσει ό κ. Σταμάτης αυτές τίς δυό δικογραφίες...

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ

Η δολοφονία ενός έφοπλιστή μέ προτιμήσεις στή συντροφία άγοριών, έβγαλε γιά μία άκόμα φορά στήν επιφάνεια τόν τρόπο μέ τόν όποιο γίνονται οι άνακρίσεις από τήν άστυνομία – καί τή «νοστροπία» πού επικρατεί. Δέν είναι μόνο ή έκπληκτική ένέργεια του Καραθανάση πού, ξεφτιλίζοντας κάθε συνταγματική, νομική, ήθική έννοια (συνηθισμένα τά θουνά από τά χιόνια), κατακρατούσε καί κακομεταχειρίζονταν τόν κατά τή... γνώμη του «δολοφόνο». (Βέβαια, ό Καραθανάσης άρνείται ότι τόν χτύπησε, αλλά πόσο μπορεί νά τόν πιστέψει πιά; Ένας αστυνομικός διευθυντής – μέ τό γνωστό παρελθόν του Καραθανάση – όταν κρατάει κάποιον παράνομα καί τόν εξαναγκάζει νά όμολογήσει τό άνύπαρκτο έγκλημα, γιατί νά μή χρησιμοποιήσει καί βία; Άρκεσε, μόνο ή... πειθώ; Άλλά μήπως κι αυτή δέν ξέρουμε τί σημαίνει;) Δέν είναι – έπίσης – μόνο ή κάλυψη πού από πλευράς ύπουργείου (Μπάλκος!) έγινε. Είναι καί μία άκόμα «λεπτομέρεια» πού ξεφυγε από τά πολύσηλα τών έφημερίδων: ότι τό ίδιο διάστημα, στίς δυό Άσφάλειες (Άθήνας καί

Πειραιά) δύο νεαροί «άνακρίνονταν» γιά τόν ίδιο φόνο! Κι όχ! μόνο άγνοούσαν οι μέν τήν ύπαρξη του δέ, μά συνέθη κάτι χειρότερο: οι άστυνομικοί τής Άθήνας έξακολουθούσαν τήν άνάκριση του «δικού τους» κρατούμενου, άν καί είχε ΕΠΙΣΗΜΑ άνακοινωθεί από τήν άλλη Άσφάλεια (του Πειραιά) ότι ΑΛΛΟΣ ήταν ό δολοφόνος!!

Τελικά ή... Άθήνα είχε δίκιο! Μά, μπορούσε καί νά μήν είχε. Νά 'χαμε δηλαδή δυό «δολοφόνους» γιά τό ίδιο έγκλημα πού ΔΕΝ είχαν κάνει...

Βέβαια καί ή όμολογία ενός άθώου άρκεί, καί δείχνει χειροπιαστά πολλά πράγματα. Δέν περιμένουμε φυσικά από τόν κ. Μπάλκο νά τά έκτιμήσει μελετώντας τα μέ τήν ιδιαίτερη προσοχή πού επιβάλλεται. (Όταν θεβαιώνει ότι όλα έγιναν «άψογα» καί ότι ό νεαρός «ώμολόγησεν άθιάστως τέσσαρας φορές ότι είναι ό δολοφόνος», δέν ύπάρχουν περιθώρια διαλόγου. Έτσι, γιά τήν ιστορία μόνο ρωτάμε άν ξέρει πολλούς δολοφόνους πού όμολόγησαν – όταν συνελήφθησαν σάν ύποπτοι – «άθιάστως» (καί... 4 φορές!) τήν ένοχή τους). Άλλά κάποιος άλλος θά πρέπει νά ενδιαφερθεί. Σέ τελευταία άνάλυση δέν είναι... πολιτικό τό θέμα γιά νά τό φοβούνται!

Ι.8.2.78

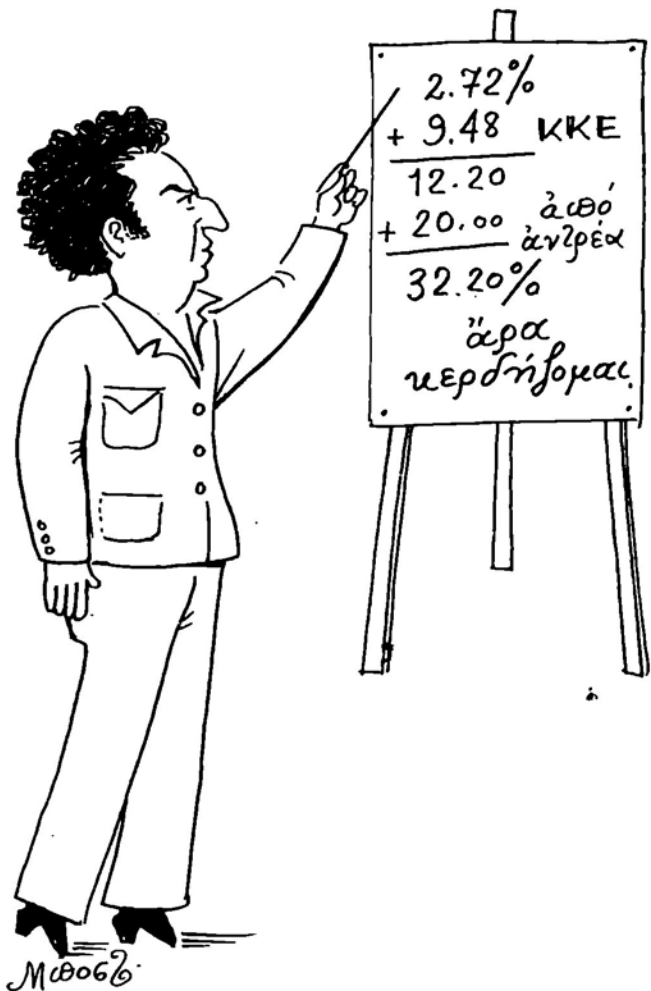
“Ένα Είνε Τό Κῶμα

Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ Νοεμβρίου, τό κόμα τῆς Συμαχείας, ἀπῆλθεν παταγοδὸς κέ ἐχρεοκόπησεν τελείος, κατὰ τούς ἐγκήρους ἐρασιτεχνικοὺς πολιτικούς κήκλους. Κέ ἀφτό ἦτο μία μεγάλη ἀλήθεια, διότι τό κόμα ἀφτό, δέν κατόρθωσεν νά προσελκήσῃ μεγάλας μάζας μέ ἀποτέλεσμα νά σηγκεντρώσῃ ἕνα ποσοστὸν μόνον 2,72%. Ἐπίσης μεγάλην καταστροφὴν ἔπαθεν κέ τό ΚΚΕ τό ὅπῃον μόλις κέ μετὰ βίας ἔφε-
ρεν ἕνα ποσοστὸν ψήφων 9,4%. Ἀλά διστιχὸς τό κακὸν δέν εσταμάτησεν ἐκεῖ. Χρεοκοπημένον βγήκε κέ τό ΠΑΣΟΚ, τό ὅπῃον μέ τό πενιχρὸν 25% δέν μπόρεσεν νά σχηματίσῃ κη-
βέρνησιν κέ ἔφευρεν εἰς ἀπογοήτευσιν ὅλους τούς ὁπαδοὺς πού τό ἐψήφισαν. Εἰς τὴν προτοφανῇ ἀφτὴν λέλαπα τῆς καταστροφῆς πού προήλθεν ἀπὸ τὰς ἀδησοπήτους κάλ-
πας, διεφάνη εἰς τὸν σκοτινὸν ὀρίζοντα κέ μία παρήγορος ἀκτὶς φωτός. Κέ ἄφτη ὑπῆρξεν ἡ περιλάμπρος νίκη τῆς Νέας Δημοκρατίας, ἡ ὅπια ἀπὸ ἀμνημονέφων ἐτῶν, οὐδέ-
ποτε χάνη τὰς ἐκλογὰς παρὰ τὴν λυσόδη ἀντίδρασιν τῆς ἀντιπολιτέψεως. Κέ ὁ λόγος πού δέν ἐχρεοκόπησεν κέ ἀφτὴ εἶνε διότι τὰ συνθήματά τῆς ἐπέρασαν εἰς τὰς μεγά-
λας μάζας κέ τοιοῦτοτρόπος κατόρθωσεν νά συγκεντρώσῃ τὴν προτίμησιν τοῦ 41,8% τῶν ἐκλογέων.

Μερικοὶ ἔγκηροι πολιτικοὶ παρατηρηταὶ πού ἐψήφισαν Συμαχίαν κέ ἀπογοητέφθῃσαν, παραμερίσαντες τὰς προ-
σπικὰς τῶν ματεοδοξίας κέ ἐξαρθέντες εἰς τό ἥψος τῶν περιστάσεων, ἐσκέφθῃσαν ρεαλιστικὰ κέ ἀπεφάσισαν νά ὀμιλίσουν τὴν γλῶσσαν τῆς ἀληθείας. Ὡς πρότην λήσιν δέ ἐπρότιναν εἰς τό χρεοκοπήσαν κόμα νά στεγασθῇ εἰς τό ἀριθμητικὸς ἰσχυρότερον χρεοκοπημένον, ὅστε σὺν τῷ χρόνῳ τὰ δύο χρεοκοπημένα νά γίνουν πόλος ἔλξεως διὰ τούς ἀποδράσαντας πρὸς τό ΠΑΣΟΚ κέ νά διεκδικίσουν εἰς τὰς προσεχεῖς ἐκλογὰς σοβαρῶς πλέον τὴν ἐξουσίαν. Τό πεντάγραμον τῶν συλογισμῶν ἦτο πράγματι ἀξιοθάβμα-
στον. Τό 2,72, εἰάν προστεθῇ εἰς τό 9,4% δίδῃ ἕνα ἄθροισμα 12% κέ κάτι. Εἰάν δέ εἰς ἀφτό τό σήνολον προστεθῇ κι' ἕνα ποσοστὸν 20% ἀπογοητεθμένων κέ ἀπὸ τό ΠΑΣΟΚ (πάν-
τοτε οἱ ὁπαδοὶ ἐνός κόματος πού ἐβρίσκετε πλησίον τῆς ἐξ-
ουσίας διαρέουν κατὰ τούς μαθηματικούς κέ μουσικούς κανόνας κέ ἐντάσσοντε εἰς τὰ χρεοκοπημένα) ἔχομαι ἀμέσως ἕνα ἰσχυρὸν ἀριστερόν κόμα τοῦ ὕψους τῶν 32%.

Κατὰ τὴν γνώμην Μου, ὁ λογαριασμός ἀφτός εἶνε λανθα-
σμένος. Δέν ἤμπορὸ νά ἐνοήσο, διὰ ποῖον λόγον θά πρέπει ἡ χρεοκοπημένη Συμαχία νά ἐνοθῇ μέ τό ΚΚΕ κέ νά ἀποτε-
λέσῃ ἕνα Κόμα κέ νά μὴν στραφῇ κατ' ἐφθεῖαν πρὸς τὴν πᾶνσυχρον Νέαν Δημοκρατίαν, ὥστε τὰ δύο κόματα μαζὴ νά ἔχουν ἕνα 44% κέ νά νέμοντε ἀπεριορίστως τὴν ἐξουσίαν. Τὸν τρόπον ἀποσπάσεως ὁπαδῶν ἀπὸ τό ΠΑΣΟΚ, τὸν ἐβρίσκο ὀλίγον ἐπίπονον κέ μακροχρονίως δαπανηρόν. Βε-
θέως τό ΚΚΕ ἔχη μίαν ἀκτινοβολίαν, καθόσον εἰς τούς κάλ-
πους τοῦ ἔχη κέ προσοπικότητος πού ἔχουν λάβῃ κέ τό βραβίον Λένιν, ἀλά κέ ἡ Νέα Δημοκρατία δέν στερῇτε ἀκτι-
νοβολίας, διότι κέ ἐκὶ ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ἔχουν λάβῃ τό βραβίον τοῦ Καρολομάγνου κέ ὅλοι γνωρίζομαι πῶς ἡπῆρξεν κέ τί ἐπρέσβεθεν ὁ Καρολομάγνος. ΕΝΑ λοιπὸν εἶ-
ναι τό ΚΟΜΑ τό ὅπῃον θά πρέπει νά προσεγγίσῃ τό χρε-
οκοπημένον. Η ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. Ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἐβρίσκο μάτα. Πρὶν λάθομαι δέ ὀριστικὰς ἀποφάσεις, χριάζεται ἀναμονή. Ἰσοῦ ἀπὸ τὴν Νέαν Δημοκρατίαν ἔχομαι μίαν ἐν-
διαφέρουσαν πρότασιν. Διεθνὸς τίποτε δέν ἀποκλείτε. Ὁ ἀριθμητικὸς ἰσχυρότερος Σαντάτ πρότος ἔτεινεν τὴν χήρα τοῦ εἰς τὸν προθηπουργόν τοῦ Ἰσραήλ. Τό ἀφτό λοιπὸν ἤμπορεῖ νά συνθῇ κέ ἐδῶ κέ οὐδέν ἀποκλείει ἄθριον ὁ προ-
θυπουργός φέρων κέ τὸν Καρολομάγνον νά κτυπήσῃ τὴν θήραν τῆς Συμαχίας κέ νά ζητήσῃ ἀκρόασιν ἀπὸ τὸν χρε-
οκοπημένον πρόεδρον τῆς ΕΔΑ.

Εκεῖνον μόνον πού μοῦ προξενῇ ὀδηνιρὰν ἐντήποσιν εἶνε ἡ στάσις τῆς Ρουμανίας. Ἀφού ὁ πρόεδρος Τσαουσέσκου

βλέπει ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ ἔχει χρεοκοπήσῃ κέ ἐπὶ 30 ἔτη οὐ-
δεὶς Ρῶσος ἔγινεν Ρουμάνος, τί περιμένει κέ δέν ἐνώνεται μέ τὴν Ρωσίαν, ἀφού μόνον 25 εκατομῆρια Ρουμάνοι τὸν ἀκο-
λουθοῦν; Τέλος πάντων δέν ἐβρίσκειται εἰς τὴν χώραν ἀφτὴν ἕνας δημοφιλὴς μουσικοσυνθέτης νά τοῦ ὑποδῇ τί πρέπει νά κάνῃ; Παραμερίζων κι' ἐγὼ τὰς πολιτικὰς μου ματεοδο-
ξίας ἕνα μόνον κραθγάζω πρὸς τὸν κήριον Τσαουσέσκου: ΧΡΕΟΚΟΠΗΣΑΤΕ! Ἐνοθῇτε πάραφτα μέ τὴν Ρωσίαν καθό-
σον τό παράδηγμα τῆς ἀνεξαρτησίας σας ἀκολουθοῦν μό-
νον ὀλίγοι πού ἀποτελοῦν τὸ 9,4% τῆς Ρωσικῆς δηνάμεως.

Τό ἀφτό βροντοφονάζω μέ ὅλην τὴν δήναμιν τῶν πνευ-
μόνων Μου κέ πρὸς τὴν κατέφθηνσιν τοῦ Βελιγραδείου. Φίλε Τίτο, ἔσο ρεαλιστής. Ἐχῃς κι' ἐσὴ χρεοκοπήσῃ. Μία μι-
κρά μειοψηφία Γιουγκοσλάβων σέ ἀκολουθεῖ ἐπὶ 30 χρόνια κέ οὐδέποτε ἡ χώρα σου πρόκίτε νά γίνῃ μεγάλη δήναμις. Ἐνώσου μέ τὴν ἀριθμητικῶς ἰσχυροτέραν Ρωσίαν νά ἀπο-
τελέσῃς μίαν ἀδιάσπαστον οἰκογένειαν κέ νά διεκδικήσῃς ἄθριον τὴν πανγκόσμιον κηριαρχίαν. Τί κερδίζῃς πού ἀπο-
μένεις μία ἀσήμαντος μειοψηφία 2,72% ἐν μέσῳ μιᾶς παγ-
κοσμίου κουμουνιστικῆς ἐξαπλόσεως; Τί εἰς τὸν διάβολον... Κι' ἐκεῖ δέν ἔχετε μουσικοσυνθέτες νά σᾶς ὑποδῇσουν τί πρέπει νά κάνετε; Δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Τί σοὶ καθεστῶς εἶνε ἀφτό πού χολώνει τόσοσιν κέ εἰς τὸν μουσικόν τομέα; Μὴν μοῦ πῆς ὅτι τοῦτο συμβένει διότι ἔχετε κι' ἐσεῖς κλειστά τὰ ὠδεῖα σας ὅπως μερικὲς χώρε πού ἀνήκουν εἰς τὴν Δῆσιν. Τότε σέ συνχωρῶ κέ ἡ μὴ ἔνωσίς σου μέ τὴν Ρωσίαν εἶνε δικεολογημένη. Ἀλά φρόντισε τό γρηγορότερον νά ἐπανα-
λειτουργήσῃς τό Ὡδεῖον. Ἀπὸ ἐκεῖ θά ἀποφοιτήσουν οἱ ἄθριανοὶ συνθέται τοῦ μέλλοντος, πού θά σοῦ δώσουν πολι-
τίμους πολιτικὰς συμβουλὰς διὰ τὴν πορείαν τῆς Γιουγκοσ-
λαβίας.

ΜΠΟΣΤ

ΣΤΗΝ τελευταία Σύνοδο της Δ.Ε. της ΕΔΑ ο προβληματισμός για τις εκλογές και τα αποτελέσματά τους μορφολογικά πήρε τό χαρακτήρα μιάς δξύτατης αντιδικίας και πολλές φορές και πολεμικής. Ούσιαστικά, άκόμα πιό πολύ πλώσε τις διιστάμενες άπόψεις και μεγάλωσε τό χάσμα ανάμεσα σέ δύο διαφορετικές αντιλήψεις, πού από καιρό συγκρούονται μέσα στό κόμμα.

Κι άν άκόμα αφαιρέσουμε τις παθιασμένες έκφράσεις της ζεστής ατμόσφαιρας των πρώτων μετεκλογικών ήμερών, και πάλι δέ θά γίνει δυνατό νά εκτιμηθεί σωστά ή πραγματικότητα άν, κατά τή γνώμη μου, δέν κατανοηθεί ότι τό θέμα της «Συμμαχίας» ύπήρξε άπλως τό πεδίο της διαμάχης δύο βασικά διαφορετικών αντιλήψεων. Γιατί στην ούσία ήταν ένα από τά σημεία της σύγκρουσης αὐτών των διαφορετικών αντιλήψεων πού έχουν ένα διαφορετικό δάθρο αναφοράς. Βάθρο πού εδράζεται στό είδος της θεωρησης για τό χαρακτήρα και τή φυσιογνωμία της ΕΔΑ.

★

ΘΑ προσπαθήσω νά τεκμηριώσω αὐτούς τούς συλλογισμούς μου επιχειρώντας πρώτα μιάν αναδρομή στην ίδρυση της νέας ΕΔΑ.

Όταν ανασυσταίνονταν ή ΕΔΑ, στην αντίληψη όλων ήταν ότι ανασυγκροτείται ή προδικτατορική ΕΔΑ ως ένα,

«κόμμα ανεξάρτητο και αυτόνομο, απαλλαγμένο από τις επεμβάσεις και τις δεσμεύσεις του παρελθόντος πού νόθευαν και παρέλυαν ούσιαστικά τις πρωτοβουλίες της».

όπως χαρακτηριτικά τονίζονταν στην Προγραμματική Διακήρυξη της 2 Δεκέμβρη 1975. Δέν άλλοιώνονταν δηλαδή ή φυσιογνωμία και ό χαρακτήρας της ΕΔΑ

«προχωρώντας στην ανασυγκρότησή της (...) πού τόσοι αγώνες τή συνέδεαν μέ τόν ελληνικό λαό επί ένα τέταρτο αιώνα» (Προγρ. Διακήρυξη, 2 Δεκ. 1975).

Μιάς ΕΔΑ, πού, όπως διακήρυττε ό Γιάννης Πασαλίδης, ιδρυτής και πρόεδρος της,

«...ίδρυσαν και αποτελούν: κομμουνιστές, σοσιαλιστές και άριστεροί δημοκράτες, πού έχουν για κοινή προγραμματική τους κατεύθυνση τήν πραγματοποίηση της Έθνικης Δημοκρατικής Άλλαγής. Ή ΕΔΑ λειτουργεί ως ένιατο κόμμα. Άλλά στην ούσία είναι ένας συνασπισμός, μιά συμμαχία, μιά ένωση πολιτικών δυνάμεων της Άριστεράς, μέ ένα κοινό πρόγραμμα - επιδίωξη των δυνάμεων πού τή συναποτελούν...» (Άπό τή συνέντευξη του Γιάννη Πασαλίδη στη «Μακεδονική Όρα» Θεσσαλονίκης της 19.9.1966)

Τό χαρακτήρα μάλιστα αὐτό της ΕΔΑ

Ή ΕΔΑ και οι δύο λύσεις για τό σημερινό πρόβλημα

Του Μανόλη Γλέζου

έθεμελιώνε και θεωρητικά ή Προγραμματική Διακήρυξη της 2 Δεκέμβρη 1975, όταν υπογράμμιζε πώς ή ΕΔΑ:

«Δέν είναι κόμμα μιάς τάξης, αλλά του εργαζόμενου λαού, της κοινωνικής συμμαχίας των εργατών, αγροτών, μεσαίων στρωμάτων, των επιστημόνων και διανοουμένων, των οποίων επιδιώκει νά εκφράσει σέ πολιτικό επίπεδο τις διεκδικήσεις τους, και πού ή ολοκληρωμένη λύση των προβλημάτων τους βρίσκεται αντικειμενικά στό σοσιαλισμό».

Μέ συνέπεια λοιπόν στίς άπόψεις αὐτές, ανασυστήθηκε, και πάλι, ή ΕΔΑ ως «κόμμα πολιτικής και όχι ιδεολογικής ένότητας».

Άν ή ΕΔΑ, πού σχηματίστηκε τό 1951, ήταν μιά ιδιαιτεριότητα των ιδιόμορφων συνθηκών της χώρας τότε, συγκυριακό και συμπτωματικό φαινόμενο, δέν έπαυε παρ' όλ' αὐτά νά καλύπτει μιά ούσιαστική ανάγκη. Τήν ανάγκη της συνένωσης, της συμμαχίας, του συνασπισμού των δυνάμεων της άριστεράς για τήν αντιμετώπιση των προβλημάτων της χώρας.

Ή ίδια ανάγκη παρώθησε και όλους έμάς πού ανασυγκροτήσαμε τή σημερινή ΕΔΑ, γι' αὐτό και τονίζαμε στην Προγραμματική Διακήρυξη πώς

«ή παρουσία της ΕΔΑ είναι αναγκαία γιατί μπορεί νά εκφράσει εύρύτατες κοινωνικές δυνάμεις...»

Πέρα όμως από τήν ανάγκη ύπήρξε και ή συνειδητή ένέργεια, θεμελιωμένη μάλιστα και θεωρητικά, όπως καταφαίνεται μέσα από όλη τήν Προγραμματική Διακήρυξη, ή οποία όδήγησε στην ανασυγκρότηση της ΕΔΑ.

Άν ή ανάγκη δημιούργησε τήν προδικτατορική ΕΔΑ, τή σημερινή ΕΔΑ ανασύστησε και ή ανάγκη και ή συνειδητή ένέργεια, βασισμένη σέ θεωρητικές διεργασίες και έπιλογές.

Ή ανεξαρτησία και ή αυτόνομία της σημερινής ΕΔΑ αποκλείουν έξ όρισμού τήν οποιαδήποτε χρησιμοποίησή της από άλλο κόμμα της άριστεράς. Δέν μπορεί νά ύπάρξει κόμμα-καθοδηγητής της ΕΔΑ, πού θά βρίσκεται είτε μέσα στην ΕΔΑ, είτε ά π' έξω, είτε π λ ά ι στην ΕΔΑ.

Ή ΕΔΑ δέν μπορεί νά είναι ή «μαζική» οργάνωση κάποιου άλλου κόμματος, ό «πλατύς», «μαζικός» φορέας κάποιου άλλου κόμματος.

Γι' αὐτό τό λόγο και δόθηκε σκληρή μάχη για ν' αποκτήσε τήν αυτόνομία της και τήν ανεξαρτησία της ή ΕΔΑ στά 1974-5 από τό ΚΚΕ έσωτερικού, πού ήθελε νά είναι και κόμμα πού θά λειτουργεί ανεξάρτητα, έξω από τήν ΕΔΑ, αλλά πού τά στελέχη και τά μέλη του θά βρίσκονται μέσα στην ΕΔΑ νά τήν καθοδηγούν.

Για τό ίδιο λόγο θά απορριφθεί κι οποιαδήποτε άλλη πρόταση πού θά έξαρτούσε μ' όποιοδήποτε τρόπο τήν ΕΔΑ από όποιοδήποτε άλλο κόμμα.

Τήν ΕΔΑ, από τή φύση της, μπορούν νά αποτελούν κομμουνιστές, σοσιαλιστές, προοδευτικοί δημοκράτες, ριζοσπάστες, χωρίς νά ανήκουν σέ ιδιαίτερους κομματικούς σχηματισμούς. Ή κόμματα της άριστεράς πού θά είναι συνασπισμένα μέσα στην ΕΔΑ και θά διατηρούν μόνο τήν ιδεολογική και οργανωτική τους ιδιαιτεριότητα αλλά πολιτικά θά εργάζονται συγχωνευμένα για τούς σκοπούς της ΕΔΑ. Κόμμα-καθοδηγητής της ΕΔΑ αποκλείεται.

Τά κόμματα, λοιπόν, της άριστεράς ως έπ' ύλ' έχουν έναν από τούς δύο δρόμους:

● Ή θά διαλυθούν και θά προσχωρήσουν στην ΕΔΑ

● Ή θά συνασπιστούν μέσα στην ΕΔΑ.

Κάθε άλλη προσπάθειά τους ποδηγέτησης της ΕΔΑ και καθοδήγησής της αποκλείεται...

★

ΣΤΑ τρία χρόνια ύπαρξης της σημερινής ΕΔΑ, ή πράξη έδειξε ότι δέν μπορεί ακόμα νά γίνει τό κόμμα πού οραματιστήκαμε. Τί έφταιξε και τί φταίει;

Άν δέν τό βρούμε, όχι μόνο δέ θά κάνουμε έστω κι ένα δήμα μπροστά, όχι μόνο δέ θά μείνουμε στάσιμοι, αλλά θά συρρικνωθούμε και τελικά θά διαλυθούμε. (Τό ίδιο έρώτημα είχε τεθεί και τόν Ιούνιο του 1976, αλλά, όπως φαίνεται, δέ βρήκαμε, άκόμα, τή λύση).

Άς έρευνήσουμε όμως μιά-μιά τις άπόψεις, πού, ως τώρα, έκφράστηκαν ως αίτίες του κακού.

ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΨΗ: Άπό μερικούς φίλους διατυπώνεται πώς ή κύρια αίτία εί-

ναι τό θέμα τῶν ἡλικιῶν. Πιό ἀναλυτικά, ἡ κυριαρχία τῆς γενιᾶς τῆς Ἑθνικῆς Ἀντίστασης ἀπέναντι στή γενιά τῆς Δημοκρατικῆς Ἀντίστασης, στή γενιά τῶν Λαμπράκηδων, μέσα στήν ΕΔΑ. Τό παρελθόν πού κουβαλοῦν μαζί τους οἱ παλιοί καί πού ἐμποδίζει τήν ἀνάπτυξη τοῦ κόμματος. Οἱ παλιές ἀντιλήψεις, ἡ παλιά νοοτροπία, τά «δεσμάτα» μέ τό παρελθόν, πού δέν ἀφήνουν τό κόμμα νά ἀναπτυχθεῖ.

Ὅσοι ὅμως θέλουν νά τοποθετήσουν τό πρόβλημα στή σύγκρουση τῶν ἡλικιῶν, ἀγνοοῦν ἢ κάνουν πώς ἀγνοοῦν πώς:

● Ἡ πλειοψηφία τῶν μελῶν ὧν τῶν διοικητικῶν ὀργάνων τοῦ κόμματος ἀποτελεῖται ἀπό ἀγωνιστές πού δέν ἀνήκαν στίς καθοδηγήσεις εἴτε τοῦ προδικτατορικοῦ Κ.Κ.Ε. εἴτε τῆς προδικτατορικῆς ΕΔΑ.

● Ὁ συντονιστής τῆς λειτουργίας τῆς Ε.Ε. ἀπό τήν ἀνασύστασή της ὡς τώρα εἶναι ἀπό τή γενιά τῶν Λαμπράκηδων, ὁ νεότερος ὧν σέ ἡλικία.

● Ὁλος ὁ μηχανισμός τῆς Ε.Ε. καί τῆς Δ.Ε. ἀποτελεῖται ἀπό νέους, τά μόνα μάλιστα ἐλάχιστα ἐπαγγελματικά καί ἡμιεπαγγελματικά στελέχη τοῦ κόμματος.

● Ποτέ δέν ἔτυχε μιά ἀποψη νά υποστηριχθεῖ ἀποκλειστικά μόνο ἀπό νέους ἢ μόνο ἀπό παλιούς. Πάντοτε καί κάθε φορά παλιοί καί νέοι ἀπό κοινού υποστήριζαν ἢ ἦταν ἀντίθετοι μέ τούτη ἢ ἐκείνη τήν ἀποψη. Ὅπως καί στήν τελευταία Σύνοδο τῆς Δ.Ε. τά μέλη τῆς Κ.Ε. τοῦ προδικτατορικοῦ Κ.Κ.Ε. καί τά μέλη τῆς Ε.Ε. τῆς προδικτατορικῆς ΕΔΑ ἔχουν μοιραστεῖ καί υποστηρίζουν διαφορετικές ἀπόψεις καί ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες.

● Ποτέ δέν ἔτυχε ὡς τώρα οἱ νέοι σέ ἡλικία νά παρουσιαστοῦν μέ πολιτικές θέσεις, γενικές ἢ εἰδικές, οὔτε οἱ παλιοί βέβαια. Καί φυσικά δέν ἔγινε ποτέ ὡς τώρα μιά σύγκρουση ἀνάμεσα σέ ἀπόψεις νέων καί σέ ἀπόψεις παλιῶν, γιατί δέν ὑπῆρξαν ποτέ τέτοιες ἀπόψεις.

Ὅσοι, λοιπόν, ἀναζητοῦν τήν αἰτία τοῦ κακοῦ στή σύγκρουση τῶν ἡλικιῶν, ἀγνοοῦν ἢ κάνουν πώς ἀγνοοῦν πώς σύγκρουση χωρίς πολιτικές θέσεις δέν ἔχει ἀποτέλεσμα. Καί τέτοιες πολιτικές θέσεις δέν ὑπῆρξαν.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΠΟΨΗ: Ἀπό μερικούς φίλους διατυπώνεται ἡ ἀποψη πώς ἡ κύρια αἰτία εἶναι ἡ ὁμάδα τῶν «φιλοκουκουεσιτῶν» πού ἐμποδίζει τό κόμμα νά προχωρήσει. Ἄλλοι τῶν ὀνομάζων «φράξια» τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ μέσα στήν ΕΔΑ, ἄλλοι «πράκτορες» τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ, ἄλλοι «ὁμάδα τῶν εὐρωκομμουνιστῶν».

Ὅτι, ἀπό τούς κομμουνιστές πού βρίσκονται μέσα στήν ΕΔΑ, μερικοί υποστηρίζουν τίς ἀπόψεις τοῦ ἐριωκομμουνισμοῦ, δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἀλλά οὔτε ἔχει ἀποδειχθεῖ ὅτι εἶναι ὁμάδα

οὔτε ἔχει ἀποδειχθεῖ ὅτι καθοδηγοῦνται ἢ παίρνουν ἐντολές ἀπό τό ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ. Ἐνας φίλος ὑποστήριξε στήν τελευταία Σύνοδο τῆς Δ.Ε. πώς ποτέ οἱ φίλοι αὐτοί δέν ἤρθαν σέ ἀντίθεση μέ τίς πολιτικές θέσεις τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ. Ἀλλά πέρα ἀπό δύο μονάχα φίλους πού οἱ ἀπόψεις τῶν τυχαίνει νά ταυτίζονται σχεδόν μέ τίς ἀπόψεις τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ, ὅλοι οἱ ἄλλοι φίλοι πού τούς προσάπτεται ἡ κατηγορία πώς ἀποτελοῦν τή «φράξια» τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ, καί διαφωνοῦν μέ τίς ἀπόψεις τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ καί ἔχουν ἔλθει σέ πλήρη διάσταση ἀπόψεων μαζί του. Αὐτό φάνηκε ὀλοκάθαρα στό θέμα τῆς «Συμμαχίας». Ἀλλες εἶναι οἱ ἀπόψεις τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ γιά τή «Συμμαχία» καί ἄλλες οἱ ἀπόψεις τῶν φίλων πού θεωροῦνται «φράξια» του μέσα στήν ΕΔΑ.

Ἀλλά καί οἱ δύο φίλοι πού τυχαίνει οἱ ἀπόψεις τους νά ταυτίζονται σχεδόν μέ τίς ἀπόψεις τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ δέν μπορεῖ κανένας νά ἀποδείξει πώς εἶναι πράκτορες του ἀπ' αὐτό τό λόγο. Γιατί τότε, μέ τήν ἴδια συλλογιστική, πρέπει νά πούμε πώς εἶναι πράκτορες τοῦ ΚΚΕ καί ἐκεῖνοι πού ὑποστήριξαν ὅτι πρέπει νά συνεργαστοῦμε μαζί του. Ἀλλά καί ἐκεῖνοι πού ὑποστήριξαν πώς πρέπει καί νά συγχωνευτοῦμε μέ τό ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ καί πού δέν κατηγοροῦνται πώς ἀνήκουν στή «φράξια» τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ, εἶναι πράκτορές του;

Στήν περίπτωση ὅμως πού θά ἀντιμετωπίζονται μ' αὐτό τόν τρόπο οἱ πολιτικές ἀπόψεις, ἄμεσος εἶναι ὁ κίνδυνος νά σταματήσει ὁ διάλογος μέσα στό κόμμα. Γιατί ὁ καθένας θά σκέπτεται ἂν πρέπει νά ἐκφράσει ἐλεύθερα τήν ἀποψή του, ἀπό τό φόβο μήπως χαρακτηριστεῖ πράκτορας τοῦ ἄλλου ἢ τοῦ θῆτα κόμματος.

Ἄς σκεφτοῦν, λοιπόν, ἐκεῖνοι πού τόσο εὐκόλα προβαίνουν σέ τέτοιου εἶδους χαρακτηρισμούς μήπως αὐτοί ἀκριβῶς οἱ χαρακτηρισμοί ἀναστέλλουν τό διάλογο καί τόν προβληματισμό μέσα στό κόμμα καί μ' αὐτό τόν τρόπο ἐμποδίζουν τήν ἀνάπτυξή του.

ΤΡΙΤΗ ΑΠΟΨΗ: Ἀπό ἄλλους φίλους διατυπώνονται διάφορες ἀπόψεις ὡς αἰτίες τοῦ κακοῦ. Ὅπως π.χ.: Τό γεγονός ὅτι δέν ἔχουμε ἐπεξεργαστεῖ καί χαράξει μιά σωστή πολιτική. Τό ὅτι δέν ἔχουμε ἔρθει σ' ἐπαφή μέ τό λαό. Τό ὅτι δέν ἔχουμε ὁργανώσει. Τό ὅτι δέν ἔχουμε ἀγκαλιάσει τά προβλήματα τοῦ λαοῦ. Τό ὅτι δέν ἔχουμε χαράξει μιά σωστή τακτική.

Κανένας δέν θά μπορούσε νά ἀρνηθεῖ τήν ὀρθότητα αὐτῶν τῶν ἀντιλήψεων. Ἀλλά ποίος φταίει καί τί φταίει ὥστε νά μήν ἔχουμε ὁργανώσεις, πολιτική, τακτική, ἐπαφή μέ τό λαό; Ἐδῶ εἶναι τό πρόβλημα καί αὐτό ὀφείλουμε νά λύσουμε.

★

ΜΗΠΩΣ ἡ βασική αἰτία εἶναι ἡ ἴδια ἡ φύση τῆς ΕΔΑ, πού ἐμποδίζει τήν ἀνάπτυξή καί τήν πρόοδό της;

Ἡ ΕΔΑ ὄντας «κόμμα πολιτικῆς καί ὄχι ἰδεολογικῆς ἐνότητας» δέν μπορούσε παρά νά ἀναγνωρίζει τίς τάσεις καί τίς ἀποχρώσεις καί νά «κατοχυρώνει ἴσο δικαίωμα γνώμης καί δημοσιότητας σέ ὅλες τίς ἀπόψεις καί τίς ἰδέες», ὅπως καί τό διακήρυξε.

Ἐκεῖνο ὅμως πού δέν φαίνεται νά μπόρεσε νά κάνει ἦταν νά βρεῖ τόν τρόπο, τόν πρακτικό τρόπο νά λειτουργήσουν στή ζωὴ τοῦ κόμματος οἱ διακηρύξεις αὐτές, ὥστε καί οἱ ἀπόψεις νά μὴν πνίγονται καί τό κόμμα νά λειτουργεῖ, νά ἀναπτύσσεται καί νά προχωρεῖ.

Γι' αὐτό τό λόγο, ἀπό τήν ἀρχή, οἱ κατοχυρωμένες ἀπό τήν Προγραμματική Διακήρυξη τάσεις ἐπιδίωξαν ἐντελῶς φυσιολογικά καί καθεμιά γιά λογαριασμό της νά ἐρθουν στήν «ἐξουσία» καί οἱ ἀπόψεις τους νά γίνουν ἡ πολιτική τῆς ΕΔΑ. Μ' αὐτόν τόν τρόπο ὅμως ἡ ΕΔΑ παύει ἐνὶ πράξει νά εἶναι κόμμα πολιτικῆς ἐνότητας καί μετατρέπεται σέ μονολιθικό, σέ μονοσήμαντο ἰδεολογικό κόμμα, τῆς τάσης πού κυριαρχεῖ στήν ἡγεσία της.

Ὑπάρχει σήμερα μιά τάση μέσα στήν ΕΔΑ πού ἐπιδιώκει, ὄντως, νά τήν καταστήσει ἕνα μονολιθικό, μονοσήμαντο ἰδεολογικό κόμμα. Ἄν τώρα μέ τή Συνδιάσκεψη συμβεῖ νά πετύχει τό σκοπό της, τότε ἡ ΕΔΑ θά πάψει νά εἶναι ΕΔΑ, γιατί θά γίνεῖ ἕνα μονοσήμαντο ἰδεολογικό κόμμα.

Γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος δύο λύσεις προτείνονται:

● Ἡ μιά λύση τονίζει τήν ἀνάγκη τῆς ἄμεσης λειτουργίας τῶν δημοκρατικῶν διαδικασιῶν μέσα στό κόμμα:

α) Ἐλευθερία ἀνταλλαγῆς τῶν ἀπόψεων καί πλήρης δημοσιότητα σέ ὅλες τίς ἀπόψεις καί τίς ἰδέες, ὅπως τονίζει ἡ Προγραμματική Διακήρυξη.

β) Προετοιμασία τῶν συσκέψεων μέ προσδιορισμό τῶν θεμάτων καί διανομή τῶν εἰσηγήσεων ἀπό τά πρίν.

γ) Λήψη, προπαντός, ἀποφάσεων ἀπό τά ὄργανα καί τά Σώματα καί ὄχι παραπομπή τῶν θεμάτων στίς καλὲνδρες ἐπόμενων Συνόδων, πού καὶ αὐτές τά παραπέμπουν σέ ἐπόμενες καί οὕτω καθ' ἑξῆς.

δ) Σεβασμός ἀπό τή μειοψηφία τῶν ἀποφάσεων πού παίρνονται κατὰ πλειοψηφία.

ε) Δουλειά γιά τήν πραγματοποίηση τῶν ἀποφάσεων.

Ἄν λειτουργοῦσαν οἱ παραπάνω δημοκρατικές διαδικασίες, τό κόμμα θά «ζοῦσε», θά δοκιμάζονταν στή ζωὴ, ἡ ὁποία καί θά φανέρωνε ὀλοκάθαρα ὅλες τίς ἀδυναμίες του καί θά τοῦ δίνονταν ἡ δυνατότητα νά τίς διόρθωνε.

Δυστυχῶς, ἄλλοτε ἐπιμέρους καὶ ἄλλοτε στό σύνολο, δέ λειτουργήσαν οἱ παραπάνω διαδικασίες. Κι ἄλλοτε σκόπιμα ἐμποδίστηκαν νά λειτουργήσουν, μέ ὑποτέλεσμα πολλοὶ φίλοι νά θεωρήσουν ὅτι ἡ ὑπόθεση τῆς ΕΔΑ εἶναι μιά χαμένη

υπόθεση και να εγκαταλείψουν κάθε προσπάθεια. Μεγάλη σημασία έχει το γεγονός πως αυτοί οι φίλοι δεν πήγαν σε άλλο κόμμα. Αυτό σημαίνει πως πιστεύουν στην ιδέα της ΕΔΑ. Έφυγαν γιατί δεν έγινε δυνατό να σαρκωθεί αυτή η ιδέα.

● Η άλλη λύση θεωρεί πως οι τάσεις πρέπει να σχηματιστούν κατά κάποιον τρόπο και να αντιπροσωπεύονται όλες στα διοικητικά όργανα, ώστε να αποφευχθούν οι συγκρούσεις, που όχι μόνο από πρόθεση, αλλά και αντικειμενικά γίνονται ανάμεσα στις τάσεις. Να αλλάξει δηλαδή η εσωτερική δομή της ΕΔΑ, με σκοπό να κατοχυρωθεί και οργανικά η λειτουργία και έκφραση των τάσεων.

Προσωπικά θεωρώ πως η μία λύση δεν αντιτίθεται αλλά συμπληρώνει την άλλη.

● Η πρώτη λύση επιδιώκει να καλύψει μιάν επείγουσα πιά ανάγκη που υπάρχει από καιρό στο κόμμα και για την οποία είναι ώριμη ή συντριπτική πλειοψηφία των μελών του.

● Για τη δεύτερη λύση φαίνεται πως δεν είναι ακόμα ώριμοι όλοι, αν και, κατά τη γνώμη μου, τα πράγματα είναι αρκετά ώριμα.

★

ΠΙΣΤΕΥΩ πως οι δρόμοι δεν εκλείσαν. Είναι ανοιχτοί για όσους έχουν συνειδητοποιήσει την ανάγκη της παρουνίας της ΕΔΑ:

● Ένός κόμματος που μπορεί να εκφράσει ευρύτατες κοινωνικές δυνάμεις και δεν είναι κόμμα μιας τάξης αλλά όλου του εργαζόμενου λαού.

● Ένός κόμματος πολιτικής και όχι ιδεολογικής ένότητας, που δεν είναι μονολιθικό και δεν υιοθετεί για κανόνα εσωτερικής λειτουργίας το δημοκρατικό συγκεντρωτισμό.

● Ένός κόμματος που η διασφάλιση της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών (μέσα και έξω από αυτό) είναι προϋπόθεση για την ύπαρξή του.

Η Γ' Πανελλαδική Συνδιάσκεψη προς την οποία οδηγείται το κόμμα χρεώνεται να δώσει ριζικές λύσεις στα καίρια και καθοριστικά προβλήματα που απασχολούν σήμερα την ΕΔΑ. Και μόνο από το γεγονός πως από τη λύση τους θα εξαρτηθεί η ύπαρξη της ΕΔΑ καταδειχνέται όλη τη σημασία της προσυνδιασκειασκής δουλειάς.

Θεμέλιος λίθος της η ελεύθερη διακίνηση όλων των ιδεών. Τα δύο έντυπα του κόμματος, «Τά Νέα της ΕΔΑ» και η «Ελληνική Άριστερά», οφείλουν όχι μόνο να δημοσιεύουν όλες τις απόψεις, αλλά να προκαλούν και τη δημοσίευση των απόψεων. Μόνο με τα έντυπα εξασφαλίζεται η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών μέσα σ' ένα κόμμα και ενημερώνονται όλα ανεξαιρέτως τα μέλη πάνω σ' όλες τις απόψεις.

κυκλοφορεί

● Ποιά είναι η γνώμη σας για την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα;

● Ποιά είναι τα πλεονεκτήματα της ένταξης;

● Ποιά τα μειονεκτήματα;

ΓΥΡΩ από ένα θέμα που αποτελεί στοιχείο έντονης πολιτικής αντιπαράθεσης και κριτήριο για ποικίλες επιλογές, η ουσιαστική πληροφόρηση είναι ακόμα έλλιπής.

ΜΙΑ σειρά μελέτες και ντοκουμέντα γύρω από το πρόβλημα «Ελλάδας - ΕΟΚ», που δημοσιεύτηκαν στο «ΑΝ-

ΤΙ», προσφέρονται τώρα σ' ένα καλαίσθητο τόμο, όχι δέδαια για να καλύψουν αυτό το κενό πληροφόρησης, αλλά απλά σαν ένα πανόραμα των θέσεων που έχουν διατυπωθεί και των θεωρητικών, πολιτικών και έμπειρικών άφετηριών τους.

ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ για κείμενα των Αιμίλιου Ζαχαρέα, Μάριου Νικολινάκου, Μιχάλη Παπαγιαννάκη, Γιάννου Παπαντωνίου, Σπήλιου Παπασηληλιόπουλου και μία ανέκδοτη μελέτη του ΠΑΝΟΥ ΚΑΖΑΚΟΥ για τις σχέσεις ΕΟΚ και Τρίτου Κόσμου.

ΜΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ «ΑΝΤΙ»

Τι συμβαίνει με τη γλώσσα; Τά σημάδια γιά μιιά στροφή (καί επιστροφή) στήν καθαρεύουσα ὄλο καί πληθαίνουν τόν τελευταίον καιρό. Ὁ ὑπουργός Παιδείας Ι. Βαρθολομαίου δεικνύει ὅτι «δέν ὑπάρχει λόγος νά ἀνησυχεῖ κανείς» (παρ' ὅλο πού «ἔχουν ἐπισημανθεῖ σέ διελίδια τοῦ Γυμνασίου μερικές γλωσσικές ἀκρότητες»), ὁ ὑπουργός Προεδρίας κ. Κ. Στεφανόπουλος βλέπει ὅτι «ὑπάρχουν μερικοί ἀντιδραστικοί» κι ὅτι «θά χρειαστοῦν παραπάνω ἀπό δύο χρόνια γιά νά συνηθεῖ ἡ Διοίκηση νά γράφει στή δημοτική» («Βῆμα», 5 τρ.), ὁ ὑπουργός Ἑθν. Ἀμύνης κ. Ἐ. Ἀβέρωφ εἶναι «ὑπέρ τῆς δημοτικῆς» ἀλλά πιστεύει ὅτι γιά νά πετύχει αὐτή ἡ «τολμηρή μεταρρύθμιση» πρέπει «νά παραδεχτοῦμε γιά μερικά χρόνια καί τή μικτή γλώσσα καί τή χρήση τῆς καθαρεύουσας» («Ἐλευθε-

νότητας, πού, ἀκριβῶς ἐπειδή θά ἐφαρμόζονταν μελλοντικά, ἔπρεπε νά μεταφραστοῦν στή δημοτική.

Τότε, ὁ πρωθυπουργός κ. Κ. Καραμανλῆς ἔδωσε ἐντολή νά χρησιμοποιηθεῖ ἡ δημοτική. Τώρα, οἱ ἐντολές στούς μεταφραστές εἶναι νά γίνει ἡ μετάφραση «εἰς τήν ἀπλουστάτην δυνατήν καθαρεύουσαν»!

Πράγματι, τό σχετικό κείμενο μέ τίτλο «Ὁδηγία πρὸς τοὺς μεταφραστές» λέει τά ἑξῆς:

«Αἱ μεταφράσεις τῶν κοινοτικῶν κειμένων εἰς τήν ἑλληνικήν θά γίνονται εἰς τήν ἀπλουστάτην δυνατήν καθαρεύουσαν. Ὡς πρότυπον γραμματικοῦ καί συντακτικοῦ ὅφους θά χρησιμεύῃ ἡ Συμφωνία συνδέσεως

σεως» μέ παράλληλη παράθεση τοῦ «Κειμένου μέ ἀπλουστεύσεις ὅφους».

Ἔνα παράδειγμα:

Ἄλλο παράδειγμα:

Πολύ... ἀπλά τά πράγματα: ὅταν ἀπό τή μιιά ὑπάρχει... δοτική (καί τήν καταργοῦμε) καί ἀπό τήν ἄλλη δάζουμε κοτζίμα... «πού», τί ἄλλο θέλουμε;

Κι ἔνα ἀκόμα παράδειγμα - ἐρμηνείας μᾶλλον παρὰ μετάφρασης:

Ἀρθρον 3

Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐφαρμογῆς καί τῆς προοδευτικῆς ἀναπτύξεως τοῦ καθεστώτος τῆς Συνδέσεως, τά Συμβαλλόμενα Μέρη συγκροτοῦν τό Συμβούλιον τῆς Συνδέσεως, τό ὁποῖον ὀρεῖ ἐντός τῶν ὁρίων τῶν ὑπὸ τῆς συμφωνίας παρεχομένων αὐτῷ ἀρμοδιοτήτων.

Ἀρθρον 3. Διά νά ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐφαρμογή καί ἡ προοδευτική ἀνάπτυξις τοῦ καθεστώτος συνδέσεως τά Συμβαλλόμενα Μέρη συνέρχονται εἰς τό πλαίσιον ἐνός Συμβουλίου συνδέσεως, τό ὁποῖον ἐνεργεῖ ἐντός τῶν ὁρίων τῶν ἀρμοδιοτήτων πού τοῦ παρέχει ἡ Συμφωνία.

Ἀρθρον 62

Τά Συμβαλλόμενα Μέρη προέρχονται εἰς διαβουλεύσεις πρὸς τόν σκοπόν ὅπως διευκολύνουν τήν μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῶν Κρατῶν Μελῶν τῆς Κοινότητος κίνησιν κεφαλαίων συμβαλλόντων εἰς τήν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν τῆς Συμφωνίας.

Ἀρθρον 62. Τά Συμβαλλόμενα Μέρη προβαίνουν εἰς διαβουλεύσεις μέ τόν σκοπόν νά διευκολύνουν μεταξύ τῶν Κρατῶν Μελῶν καί τῆς Ἑλλάδος τήν κίνησιν κεφαλαίων πού εὐνοεῖ (προάγει, συμβάλλει εἰς) τήν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν τῆς Συμφωνίας.

Ἀρθρον 67.

5. Ἐκαστον Μέρος ὑποχρεοῦται νά λαμβάνη τά διὰ τήν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων ἀπαιτούμενα μέτρα.

Ἀρθρον 67, παρ. 5. Κάθε Συμβαλλόμενον Μέρος ὑποχρεοῦται νά λαμβάνη τά μέτρα πού συνεπάγεται ἡ ἐκτέλεσις τῆς δικαστικῆς ἢ διοικητικῆς ἀποφάσεως.

Γιατί ἀραγε ἄλλαξε ἡ ἀρχική πρωθυπουργική ἀπόφαση; Ὁ κ. Κοντογιώργης ἴσως ξέρει. Πάντως σίγουρα... δέν μιάς τό ζήτησε ἡ ΕΟΚ!

ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΟΥ ΚΛΙΜΑΤΟΣ ΚΑΙ

Καί κείμενα τῆς ΕΟΚ στήν καθαρεύουσα!

ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

ροτυπία», 4 τρ.), ἀλλά - μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου - ἔχουμε σαφῆ δήματα πρὸς τά πίσω ἢ μιιά ἐπικίνδυνη στασιμότητα:

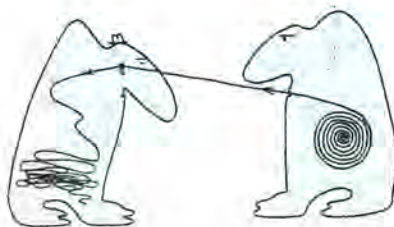
● Τό Κέντρο Ἑκπαιδευτικῶν Μελετῶν καί Ἐπιμορφώσεως (ΚΕΜΕ) δέχτηκε πίσω δύο σχέδια προεδρικῶν διαταγμάτων πού ἔστειλε στό ὑπουργεῖο Παιδείας, γιά νά γραφοῦν στήν «ἀπλή καθαρεύουσα». Ἦταν συνταγμένα στή δημοτική.

● Τό ὑπουργεῖο Γεωργίας ἀπέσυρε γιά μεταγλωττισμό νομοσχέδιο πού ἐπρόκειτο νά κατατεθεῖ στή Βουλή. Ἦταν συνταγμένο στή δημοτική.

● Ἡ Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως γράφεται πάντα στήν καθαρεύουσα ὅπως καί σχεδόν ὅλη ἡ δουλειά τῆς Βουλῆς (νομοσχέδια, ἀπαντήσεις σέ βουλευτές κλπ.).

● Πολλοί ὑπουργοί (καί ἀκόμα περισσότεροι βουλευτές - ὄχι μόνο τῆς Δεξιᾶς) χρησιμοποιοῦν τήν καθαρεύουσα, μέ πρώτους τοὺς «κομμουνιστοφάγους» Μπάλκω καί Στεφανόπουλο. (Καθαρεύουσα καί ἀντικομμουνισμός πάντα συμπορεύονταν...).

Τό παράδειγμα πού σήμερα φέρνουμε στή δημοσιότητα εἶναι χαρακτηριστικό: τό φθινόπωρο τοῦ 1976 προέκυψε θέμα μετάφρασης στά ἑλληνικά μιᾶς σειρᾶς κειμένων τῆς ΕΟΚ. Ἦταν 40.000 περίπου σελίδες (ἀπό τίς ὁποῖες μιᾶς ἀναφέρονται στά προβλήματα τῆς γεωργίας), ἕνα εἶδος «νομοθεσίας» τῆς Κοι-

μεταξύ Ἑλλάδος καί Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος, πού ἀποσπάσματά της συνοδεύουν αὐτό τό σημείωμα. Ἡ Συμφωνία ἔχει διατυπωθῇ εἰς καθαρεύουσαν, ἀπαλλαγμένη ἀπό ἀρχαϊσμούς καί ἀκρότητας. Καί αὐτό ὅμως τό γλωσσικόν ὕψος ἡμπορεῖ νά ἀπλουστευθῇ ἀκόμη περισσότερο ὅπως προκύπτει ἀπό τά κατωτέρω συγκριτικά παραδείγματα».

Τό πόσο εἶναι «ἀπαλλαγμένη ἀπό ἀρχαϊσμούς καί ἀκρότητας» ἡ γλώσσα τοῦ κειμένου-πρότυπου καί τί ἀκριβῶς ἐννοεῖ «ἀπλουστάτη δυνατή καθαρεύουσα» ὁ συντάκτης τῆς σχετικῆς ἐντολῆς φαίνεται ἀπό τά «συγκριτικά παραδείγματα» πού δίνονται μαζί μέ τίς ὁδηγίες. Πρόκειται γιά ἑξι ἀρθρα ἀπό «Κείμενον Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνή-

ΤΟ ΜΕΣΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΦΑΣΗ ΤΩΝ «ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ»

Του Πλουτή Σέρβα

ΑΠΟ τις 19 του Νοέμβρη του 1977, τό μεσανατολικό δράμα κινείται πάνω σέ πολύστροφη σκηνή, μέ πολλαπλή θεαματικότητα, αλλά χωρίς γοργότητα πρός μία κατάληξη, πού τό επίκεντρό της όφείλει νά βρισκείται:

- στήν απομάκρυνση του είσοδία από όλα τά κατεχόμενα έδάφη,

- στήν αναγνώριση του δικαιώματος στους Παλαιστίνιους νά φτιάξουν τό δικό τους κράτος.

ΑΠΟ τήν ιστορική αὐτή μέρα, πού ό Σαντάτ είχε έπισκεφθεί τό 'Ισραήλ, οι αντιδράσεις εκδηλώνονται μέ διαμετρικές αντιθέσεις.

1. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ

‘Η Δύση, καί ιδιαίτερα ό άμερικανικός τύπος, είχε χαιρέτισει τό γεγονός μέ άσυγκράτητη αγαλλίαση. ‘Ανακήρυξε τόν ‘Ανουάρ Σαντάτ σάν «τόν άνθρωπο της χρονιάς», τό «γενναίο της είρήνης». Καί τό Μεναχέμ Μπεγκίν, «συνεταίρο της είρήνης», παραμερίζοντας τό άμαρτωλό, μέ τά βαριά έγκλήματα σέ βάρος των Παλαιστινίων, παρελθόν του. ‘Ανεξάρτητα από τίς έκτιμήσεις γιά τά κίνητρα (παναραβικά, στενά έθνικιστικά ή άπλώς προσωπικής φιλοδοξίας), πού μ’ αυτά άσίστα άσχολούνται οι διεθνείς σχολιαστές (όπως, πάντα, συμβάλει σέ δραματικές πολιτικές καμπές), ό αϊγύπτιος πρόεδρος καθιερώθηκε σά σύμβολο μαχητή σ’ ένα σκληρό διμέτωπο άγώνα, μέ σύνθημα: «Είρήνη καί όχι πόλεμος».

‘Ομως, οι πλείστες άραβικές χώρες, μέ τό Κρεμλίνο παρά τό πλευρό τους, ξεεγέρθηκαν. Σέ προεξάρχουσα θέση εμφανίστηκε ή λιβυκή Ζαμαχιρία. Πρώτη έσπευσε νά χαρακτηρίσει τήν έξόρμηση του Σαντάτ σάν «έπίσκεψη ντροπής καί προδοσίας». ‘Απόσυρε άμέσως «τήν αναγνώριση της πρός τήν αϊγυπτιακή κυδέρνηση, γιατί - όπως διακήρυξε - έχει χάσει τήν έμπιστοσύνη σά νόμιμη άραβική κυδέρνηση». ‘Επέβαλε (όπως άπαρχής είχε επιβάλει στό 'Ισραήλ) μπουκόταξ σ’ όλα τά αϊγυπτιακά προϊόντα, γιατί «ό,τι προέρχεται από τήν Αϊγυπτο είναι δυνατό νά είναι ισραηλινής προέλευσης ή νά κατευθύνεται πρός

τό 'Ισραήλ». ‘Εκλεσε τά λιβυκά άεροδρόμια γιά τά αϊγυπτιακά άεροπλάνα καί άπαγορεύει σέ πλοία μέ αϊγυπτιακή σημαία νά διασχίζουν τά λιβυκά ύδατα.

‘Η λιβυκή ήγεσία άμέσως κάλεσε στήν Τρίπολη διάσκεψη γιά νά στηλιτευθεί ό Σαντάτ σάν «έξωμότης» καί «σκυλί της Βάσιγκτον». Στή διάσκεψη επικράτησε ύψηλό πνεύμα μαχητικής άλληλεγγύης πρός τους Παλαιστίνιους, πού, κατά τήν έκθεση του ‘Αμπντελ Σαλάμ Τζαλλούντ (δεύτερος στή σειρά, μετά τόν Καντάφι, στή λιβυκή ήγεσία), «έδωσαν 750.000 μάχτρες καί άγνοούμενους στό στρατόπεδο της Μπρίκα καί της ‘Ακίλα».

Στους δρόμους της Τρίπολης, ενώ συνεδρίαζε ή διάσκεψη, κυκλοφορούσαν άμάξια, πού τά έσερναν ζώα, μέ προσωπίο τή μάσκα του Σαντάτ. Καί στή θέση των άμαξηλατών, άνδρες μέ τά προσωπίδια των Κάτερ, Κίσσινγκερ καί Μπεγκίν μαστίγωναν άνελέητα τό... Σαντάτ!

‘Η διάσκεψη κατάληξε σέ σκληρές αποφάσεις γιά τόν αϊγύπτιο πρόεδρο πού τόν «διαχώρισε από τό λαό της Αϊγύπτου, καί:

- εγκαθίδρυσε έπιτροπή συνεχούς άγώνα.

- χάραξε γραμμή πρός ένα παναραβικό συνέδριο, μέ οργανωτική έπιτροπή πού αποτελέστηκε από εκπροσώπους των δημοκρατιών της Λιβύης, της Συρίας, του ‘Αλγερίου, του ‘Ιράκ καί της ‘Υεμένης, καθώς καί του έθνικο-απελευθερωτικού κινήματος της Παλαιστίνης, του πατριωτικού κινήματος του Λιβάνου καί των πατριωτικών δυνάμεων των αϊγυπτίων ‘Αράβων.

2. ΤΟΥΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΟΥΣ ΚΑΝΕΝΑΣ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΓΝΩΡΙΣΕΙ

Δέ χωρεί άμφιβολία ότι ό πρόεδρος Σαντάτ μέ ύποκίνηση (καί, πιθανότατα, κάτω από τήν πίεση) της Βάσιγκτον προχώρησε στή δραματική πρωτοβουλία του. Σ’ αυτό, όπωσδήποτε, συνέτειναν τόσο οι κακές σχέσεις του μέ τό Κρεμλίνο, όσο καί ή άνώμαλη γειτνίασή του μέ τίς περισσότερες άραβικές χώρες, πού άλλες άπ’ αυτές βρίσκονται κάτω από τήν έπληροξ της Μόσχας καί άλλες διατηρούν σχέση άρμονικότητας μαζί της.

Είναι καταφανές ότι ό Λευκός Οίκος φλεγόταν, καί φλέγεται, από τή μιά, τίς ένδο-άραβικές αντιθέσεις, καί, από τήν άλλη, τή συγκρατημένη σοβιετική πολιτική (στηριζόμενος στή γενικότερη πολιτική της ύφεσης), γιά νά πετύχει, τουλάχιστο, μία διμερή συμφιλίωση Αϊγύπτου-‘Ισραήλ, πράγμα τόσο χρήσιμο στίς ευρύτερες διακινήσεις του άμερικανικού ιμπεριαλισμού στό μεσανατολικό χώρο, πού άποτελεί κλειδί στόν πόλεμο των πετρελαίων.

Είναι όμως άρκετή ή διμερής συμφιλίωση γιά τή διασφάλιση του άμερικανικού παιχνιδιού;

Δυό ως τρία έκατομμύρια Παλαιστίνιοι, ξεριζωμένοι από τά χώματα της πατρίδας τους, ζούν σήμερα, σ’ αντίσκηνα, στή διασπορά. Ούτε καν έλεύθερο έδαφος διαθέτουν γιά νά καρφώνουν τους πάσσαλους των αντίσκηνων τους. Γνωστοί είναι οι διωγμοί τους, καί άπ’ αυτούς άκόμη τους άνήσυχους όμοιόμους τους, πότε στήν ‘Ιορδανία καί πότε στό Λίβανο. Γιά τριάντα τώρα χρόνια, οι Παλαιστίνιοι είναι άναγκασμένοι νά μετακινούνται σάν άτσιγγανοί, από τή μιά στήν άλλη περιοχή. Καί είναι φυσικό νά διαπνέονται από μία συνεχή αγωνιστική φλόγα γιά νά επιστρέψουν στό χώματά τους.

‘Ο παγκόσμιος τύπος είναι συνεχώς πλημμυρισμένος από συγκλονιστικές περιγραφές των αισθημάτων των Παλαιστινίων, ενώ συνεχίζονται οι «είρηνευτικές» διμερείς διαπραγματεύσεις, κάτω από τήν άνεμοδαρμένη σκέπη του Λευκού Οίκου, μέ τό Σάουρος Βάνς νά περνά βόλτες, όπως άκριδώς προηγούμενα συνέβαινε μέ τό Χένρυ Κίσσινγκερ, από τά ‘Ιεροσόλυμα στό Κάιρο. Στήν τύχη άποσπούμε τήν πιό κάτω περιγραφή από ένα άρθρο πού στίς 2 του Γενάρη τό «News Week» είχε δημοσιεύσει, μέ τίτλο: «Πουθενά δέν ύπάρχει τόπος γιά τους Παλαιστίνιους»:

‘Ο ‘Ασσάντ ‘Αγιούμπ, 23 χρονών, μέλος της πολιτοφυλακής της ‘Αλ Φατάχ του Γιασέρ ‘Αραφάτ, δέν έχει δει ποτέ τήν Παλαιστίνη. ‘Η ζωή του κατασπαταλήθηκε στους προσφυγικούς καταυλισμούς. Κι όμως δηλώνει ότι μέ μεγάλη του χαρά θά δώσει καί τήν τελευταία σταγόνα του αίματός του γιά κείνη τή χώρα πού οι παππούδες του τήν έχουν αφήσει σχεδόν πρίν από τριάντα χρόνια. Καί συνεχίζει ό ‘Ασσάντ: «Στό αντίσκηνό μας στή Σιατίλα, κοντά στή Βηρυτό, ή μητέρα μου μέ περηφάνεια μου ‘δειξε ένα όπλο ΑΚ-47, πού φύλαγε στό έρμάρι. Τότε κάλεσε τή 12χρονη κόρη της, τή Σαμιχά, καί της τό ‘δωσε στό χέρι. Τό κοριτσάκι κοκκίνισε, γιατί είχαμε ξένους στό σπίτι. ‘Ομως ή μητέρα τήν πρότρεψε. Τότε τό κοριτσάκι έσφισε τό όπλο στόν ώμο καί σημάδεψε. Καί ή άνα περήφανα φώ-

ναξε: "Αυτό, μέ τυφλή πειθαρχία, θά κάμει ἄν χρειαστεί. "Όλα τὰ παιδιά μου, κάποια μέρα, θά πολεμήσουν γιά τήν Παλαιστίνη".

Αὐτοί οἱ ξεριζωμένοι Παλαιστίνιοι δέν μπόρεσαν νά κατανοήσουν τό Σαντάτ, καί βλέποντας τό ἀεροπλάνο του νά προσγειώνεται στό ἀεροδρόμιο τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐκεῖ πού μέ ἀγαλλίαση τόν ὑποδέχονται κείνοι πού τούς εἶχαν διώξει ἀπό τὰ σπίτια τους, δέν μπορούσαν παρά νά δοῦν ὅτι τὰ ὄνειρά τους προδίδονταν. Αὐτούς τους Παλαιστίνιους μήτε ὁ Σαντάτ, μήτε κανένας ἄλλος ἄραβας ἡγέτης δέν μπορεί νά τούς παραγνώρισει ὅταν προσέρχονται σέ διμερεῖς διαπραγματεύσεις. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, τό πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης πρὸς τοὺς Παλαιστίνιους εἶναι, σήμερα, τόσο ρωμαλέο, πού κανένας ἰσχυρός δέν μπορεί νά μὴν τό ὑπολογίσει – οὔτε ὁ Τζίμιμ Κάρτερ. Στή διάσκεψη τῆς Τρίπολης εἶχαν προστρέξει ὅλοι οἱ δυναμικοὶ Ἀραβες:

- τό «Μαρξικό Ἀδιάλλαχτο Μέτωπο», μέ τό Δρα Τζωρτζ Χαμπάς,

- ἡ ὑποστηριζόμενη ἀπὸ τὴ Συρία ομάδα Ἀλ - Σάικα,

- τό δυναμικὸ μέτωπο Ἀλ Φατάχ, καί μιά σειρά ἀπὸ ἀποσχισμένες ομάδες.

Καί συσπειρώθηκαν μ' ἀτσάλινη θέληση. Τό κύρος τοῦ PLO (τῆς παλαιστινιακῆς ἀπελευθερωτικῆς ὁργάνωσης ὑπὸ τὸν Ἀραφάτ), πού εἶχε ἀρχίσει νά πέφτει μετὰ τὴ θριαμβευτικὴ ἐμφάνιση (στά 1974) τοῦ Ἀραφάτ στά Ἐνωμένα Ἐθνη, ἀναστηλώθηκε. Σήμερα, μπροστά στὸν κίνδυνο τῆς ἀμερικανικῆς ἐπιμονῆς γιά διμερεῖς διαπραγματεύσεις, ὅλοι συνενώθηκαν. Ἐνας ἐπιλεκτός ὁργανωτῆς τοῦ «Μαύρου Σεπτέμβρη» (αὐτῆς τῆς ὁργάνωσης πού στά 1970 εἶχε πρωτοστατήσει στήν κατακρεούργηση τῶν Παλαιστινίων στήν Ἰορδανία) δήλωσε στή Βηρυτό: «Δέν μπορεί νά υπάρξει συμφιλίωση μέ τό καθεστῶς τοῦ Σαντάτ. Πρέπει νά καταδιωχθεῖ».

Κι ὁ Ἀραφάτ εἶπε στά στελέχη του ὅτι «ὅσο ὁ Σαντάτ φαίνεται ν' ἀποκλείει τό PLO ἀπὸ τίς διαπραγματεύσεις, δέν ἔχουμε ἄλλη ἐκλογή παρά νά ἀνατρέψουμε αὐτό τό τραπέζι».

Κι εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Σαντάτ, θέλοντας ὅλους τοὺς ἄραβες ἡγέτες, καζὶ μέ τό PLO, νά καθίσουν γύρω «σ' αὐτό τό τραπέζι», εἶχε στήν πρώτη διάσκεψη τοῦ Καίρου, τοποθετήσει γύρω ἀπὸ αὐτό (πού ἦταν εἰδικὰ κατασκευασμένο) καθίσματα γιά ΟΛΟΥΣ τοὺς ἄραβες ἡγέτες, πού, παρά τίς ἀπεγνωσμένες προσπάθειες (μέ τὰ πολλαπλὰ ταξίδια) τοῦ Σάνδρους Βάνς, παρέμειναν κενά. Τί γύρευαν στό ἴδιο τραπέζι μέ τὸν «Κουβλικὸν τοῦ ἀμερικανικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ»;

Ἀπὸ καιρὸ χρονολογεῖται ἡ ὀξυνση τῶν σχέσεων τοῦ αἰγύπτιου προέδρου μέ τὴ Λιβύη. Ἀπὸ τότε πού εἶχε ἀρχίσει νά ἐμφανίζεται ἡ ἐπιδείνωση τῶν αἰγυπτιοσυνιστικῶν σχέσεων καί νά προδιαγρά-

φεται ἡ ἀπόκλιση πρὸς τὸν ἀμερικανικὸ ἱμπεριαλισμό, πού γιά τὰ πιὸ μαχητικὰ ἀραβικά ἔθνη ἀποτελεῖ τό μεγαλύτερο κίνδυνο. Ὅμως, οἱ σχέσεις Αἰγύπτου-Λιβύης ἀρχισαν νά ὀξύνονται, ὡς τό σημεῖο τῆς ἐχθρότητας, ἀπὸ τὴν τραγικὴ ἐκείνη μέρα τῆς 23ης Ἰουλίου 1977, πού τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα εἶχαν εἰσβάλει στό λιθυκὸ ἔδαφος, καταστρέφοντας, σύμφωνα μέ τίς καταγγελίες τῆς λιθυκῆς κυβένησης.

«Τεμένη κι ἀγροχτήματα καί σκοτώνοντας ἀνυπεράσπιστους ἀγρότες κι ἐργάτες».

Ἔτσι, ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Σαντάτ στό Ἰσραήλ πραγματοποιήθηκαν ὅταν ἤδη οἱ σχέσεις μεταξύ Αἰγύπτου καί Λιβύης ἦταν ἐχθρικές. Γι' αὐτὸ ἀκριδῶς στήν τελευταία συνάντηση τῶν ἀντιτιθεμένων στὸ Σαντάτ ἀράβων ἀγωνιστῶν, πού ὁργανώθηκε ἀπὸ τοὺς Λίβυους κι ἐγινε στό Παρίσι (14-15 τοῦ Γενάρη), ὁ λίβυος ἐκπρόσωπος Ἀχμέτ Ἀς Σιαχάκ σταμάτησε ἀναλυτικὰ σ' αὐτὴ τὴν ἐπιδρομή, γιά νά συμπληρώσει ὅτι

«ἡ τωρινὴ προδοσία τοῦ Σαντάτ πρὸς τὴ δίκαιη ὑπόθεση τῶν Παλαιστινίων ἀποτελεῖ μιά νέα συνωμοσία πού μαστορέφτηκε ἀπὸ ὀρισμένους ἱμπεριαλιστές καί ἄραβες ἀντιδραστικούς».

3. Ο ΚΑΡΤΕΡ ΠΑΙΖΕΙ ΜΕ ΤΗ ΦΩΤΙΑ

Οἱ ἀντιφατικὲς καί ἐξοργιστικὲς δηλώσεις τοῦ Κάρτερ, πού εἶχε κάμει προτοῦ ἀνέλθει στό ἀεροπλάνο γιά τό... «ταξίδι του τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων», ἔκαμαν πιὸ δύσκολη τὴ θέση τοῦ Σαντάτ. Εἶχε, δέβαινα, ἐξανασταθεῖ ὁ Κάρτερ νά «ἐπανορθῶσει», τίς δηλώσεις του, στό Ἀνεοῦαν, παραδεχόμενος ὅτι καί οἱ Παλαιστίνιοι ἔχουν δικαίωμα «στέγης». Καί διευκολύνθηκε ὁ Σαντάτ νά συνεχίσει τίς συνομιλίες του στήν Ἰσραηλ καί στά Ἱεροσόλυμα. Ὅμως ἐκεῖνος πού δέ διευκολύνθηκε ἦταν πῶρα ὁ Μεναχέμ Μπεγκίν. Καί κείνοι πού δέν πιστέψαν, μήτε τὸν Κάρτερ μήτε τὸ Σαντάτ, ἦταν οἱ Παλαιστίνιοι καί οἱ σύμμαχοί τους, πού ξανασυναντήθηκαν στό τελευταῖο σεμινάριο τοῦ Παρισιῦ.

Εἶναι φανερό πῶς οἱ «ἀδιάλλακτοι» Ἀραβες (καί ἀδιάλλακτοι εἶναι ὅλοι οἱ ἀγωνιστές), ἐκεῖ ὅπου ἀπαρχὴς συνθηματολογοῦν, ἐκεῖ ἀκριδῶς καί στοχεύουν: Γιά μιά ἀπομάκρυνση τοῦ εἰσβολέα ἀπ' ὅλα τὰ κατεχόμενα ἐδάφη. Γιά ἓνα ἐλεύθερο παλαιστινιακὸ κράτος. Ὅμως ὁ Σαντάτ δέ φαίνεται νά ἐναρμονίζει τὴ συνθηματολόγηση, μέ τὴ στόχευση. Ἡ, τουλάχιστο, δέν πείθει ὅτι στοχεύει σωστά. Καί ὅλα τὰ σημεῖα δείχνουν ὅτι, χωρὶς νά ἐπιθυμεῖ νά σπάσει τὰ δεσμά τῆς ἀμερικανικῆς αἰχμαλωσίας του, προσπαθεῖ νά παλεῖται γιά τὴν εἰρήνη, πράγμα πού τὸν ὁδηγεῖ συνεχῶς σέ μιά

ταλάντευση. Καί σέ μιά διακίνηση ὡς ἐκεῖ πού ἐπιτρέπει ἡ Βάσιγκτον.

Ἡ ἀνάκληση τοῦ Κάμελ (αἰγύπτιου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν) ἀμέσως μετὰ τὴν προπέτεια πού ὁ Μεναχέμ Μπεγκίν ἐπέδειξε στό ἐπίσημο δειπνο, μπορεί πρὸς στιγμή νά ἐπείσει ὅτι ὁ Σαντάτ δέν ἦταν διατεθειμένος, ἔστω καί αἰχμάλωτος, νά παραγνώρισει τὴν πίεση τῶν ἀδελφῶν Ἀράβων. Καί ἡ κατοπινὴ δήλωσή του πρὸς τὸν Μπεγκίν, ὅτι «σήμερα ἢ αὔριο τό Ἰσραήλ θά δεῖ ὅτι δέν μπορεί νά θγεῖ κερδισμένο μέ τὴν ἀλαζονεία του, καθότι ἡ εἰρήνη δέν μπορεί νά καταχτηθεῖ μέ τὴν καταπάτηση τῆς κυριαρχίας ἄλλων χωρῶν», ἔδειξε ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη ἔδαφος γιά μιά παναραβικὴ συμφιλίωση, πάνω στή βάση ἑνὸς ὕγιους ἀγῶνα ἐναντίον τῶν εἰσβολέων. Ὁ Καντάφι ἦταν ἐκεῖνος πού εἶχε ἀμέσως ἀνταποκριθεῖ, μέ τὴ δήλωσή ὅτι «εἶναι ἐτοιμος νά στείλει ἐκατοντάδες τάνκς στήν Αἴγυπτο γιά νά ἐξορμήσουν ἐναντίονα στό Ἰσραήλ».

Ὅμως, καί πάλι ὁ Σαντάτ δέν ὄρηκε τὸν τρόπο νά ἀπαγκιστρωθεῖ καί, μέ συνέπεια, νά ἀκολουθήσει τό δρόμο πού εἶχε χαραχθεῖ μέ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Κάμελ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα. Φαίνεται πῶς ὁ Λευκὸς Οἶκος τὰ κατάφερε, γιά μιά ἀκόμη φορὰ, νά σφίξει τὰ δεσμά τοῦ Σαντάτ... Γι' αὐτὸ καί, σύμφωνα μέ τίς τελευταῖες πληροφορίες (τό σημεῖωμα αὐτὸ γράφτηκε πρὶν 10 μέρες), ὁ Σαντάτ ἐτοιμάζει ξανά τίς βαλίτσες του γιά ἓνα ταξίδι στήν Οὐάσιγκτον, ἐνῶ ἐκεῖνο πού οἱ συναγωνιστές του ἀνάμεναν ἦταν μιά διακήρυξη ὅτι ὁ μόνος ἀνοιχτός δρόμος πού ἀπομένει εἶναι ἡ συμπόρευση πρὸς τὴ Γενεύη.

Τὸ ἀτύχημα γιά τὸ Σαντάτ – ἀτύχημα πού δέν ἀποκλείεται νά τὸν ὁδηγήσει ὡς τὴν πολιτικὴ του αὐτοκτονία – εἶναι πῶς δέν κατόρθωσε νά δεῖ ὅτι, ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἡ Βάσιγκτον παρουσιάζεται νά ἐμμένει σέ μιά διμερὴ εἰρήνευση Αἰγύπτου Ἰσραήλ, τό παιχνίδι παίζεται μόνο μέ τὴ φωτιά. Διαχωρισμός τῆς σκέψης ἐναντίον τὸν κοινὸ ἀντίπαλο οὐ καμιά περίπτωση δέν μπορεί νά εὐδοκιμήσει. Κι ἂν ἡ συνένωση τοῦ παναραβικοῦ ἀγῶνα δέν ἐπανασυγκολληθεῖ, πάνω στή βάση τῶν κοινῶν, γενικῶν συμφερόντων, χωρὶς ἐξωτερικὲς ἱμπεριαλιστικὲς παρεμβάσεις, τότε ἀναμφίβολα ἡ κρίσιμὴ θά συνεχιστεῖ. Αὐτὸ, ἀργά ἢ γρήγορα, ὁ Ἀνουάρ Σαντάτ ὀφείλει νά τό ἀντιληφθεῖ. Γιά ν' ἀφήσει τουλάχιστο τὴν ἐντύπωση ὅτι, ὅταν ἐπαιρνε τὴν πρωτοβουλία γιά τίς διμερεῖς συνομιλίες, στό μυαλό του πρῶτάνευε ἡ τετράγωνη σκέψη ὅτι τίς διμερεῖς συνομιλίες θά τίς ἀκολουθοῦσαν οἱ γενικὲς διαπραγματεύσεις τοῦ Ἰσραήλ μέ ὅλους τοὺς Ἀραβες... Καί θά 'ναι πραγματικὴ τραγωδία ἂν αὐτὸ δέν γίνει τελικὰ ἀντιληπτὸ ἀπὸ τὸ Σαντάτ καί τοὺς ἄλλους μονομερεῖς εἰρηνευτές.

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Το 'Ηλία Εύθυμιόπουλου

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ένοποίηση των δύο μεγαλύτερων σχηματισμών της γαλλικής αριστεράς ανάγεται στην έποχή, γύρω στο 1972, όπου η έξεγερμένη γεννιά του '68 τροφοδοτεί με καινούργιο αίμα τον ιδεολογικό, πολιτικό και συνδικαλιστικό χώρο, ενώ οι απόγονοι του Ντέ Γκώλ-δέν είναι σέ θέση νά στηρίξουν τό μύθο της μεγάλης Γαλλίας, περιοριζόμενοι στόν άχαρο ρόλο των μάνατζερ των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων και των απόστολων (μαζί με τούς Γερμανούς) της άτλαντικής στρατηγικής στόν ευρωπαϊκό και άφρικανικό χώρο. 'Απ' αυτή τήν ιστορική συγκυρία ό μεγάλος κερδισμένος στόν πολιτικό άναδασμό είναι τό Σοσιαλιστικό Κόμμα (Σ.Κ.), πού αναδεικνύεται σταδιακά σάν τό μεγαλύτερο γαλλικό κόμμα, τουλάχιστο σ' ό,τι άφορ ά τήν έκλογική του αντιπροσώπευση, ενώ παράλληλα πολλαπλασιάζει τίς μετοχές του στά συνδικάτα, ιδιαίτερα στά πλαίσια της C.F.D.T., ή όποία γίνεται τό δεύτερο σέ μέγεθος συνδικάτο, σπάζοντας έτσι τή μονοκρατορία της προσκείμενης στό Κομμουνιστικό Κόμμα (ΚΚΓ) C.G.T.

ΜΕΣΑ άπ' αυτές τίς ανακατατάξεις τό ΚΚΓ έπιχειρεί τό μεγάλο άνοιγμα, συμβάλλοντας δειλά, αλλά σταθερά όσο περνά ό καιρός, στήν ευρωπαϊκή έκδοχή του κομμουνιστικού μοντέλου, άποτελώντας μιά άπό τίς συνιστώσες του αλλά ταυτόχρονα και τή λιγότερο γνήσια παραλλαγή του. Αυτό τό άνοιγμα ύπαγορεύεται άπό λόγους:

1. Έσωτερικούς: Κρίση έξουσίας στά πλαίσια του κυρίαρχου συνασπισμού και μεταβολή του συσχετισμού δυνάμεων στά πλαίσια της αριστεράς. Σάν συνέπεια έχουμε άναπροσαρμογή των στρατηγικών και τακτικών του στόχων, πού έκφράζονται με τήν εγκατάλειψη (τουλάχιστο στό έπίπεδο της ρητής πολιτικής συνθηματολογίας) της δικτατορίας του προλεταριάτου, με τή θεωρία του σταδιακού περάσματος στό σοσιαλισμό, με τήν έκλαίκευση και τή διεύρυνση του κομματικού μηχανισμού και με τήν άποδοχή του πολυμορφισμού στήν πολιτική και ιδεολογική έκπροσώπηση του «εργαζόμενου λαού».

2. Έξωτερικούς: 'Αποδυνάμωμα της «φυσικής» κυριαρχίας της Σ. Ένωσης στό σοσιαλιστικό στρατόπεδο μέσα άπ' τήν άλληλουχία των έπεμβάσεων στόν ευρωπαϊκό χώρο και ξέφτισμα του κοινωνικού σοβιετικού πρότυπου, πού δυστυχώς όμως εισράχτηκε άπό τούς γάλλους κομμουνιστές και άλλους, μέσα άπ' τή συμπτωματολογική του έκφορά, ούδέτερη, τυπική και πολλές φορές άταξική, τή σχετική με τά «άνθρώπινα δικαιώματα» και τίς έν γενεί «άτομικές ελευθερίες». (Αυτό έξ άλλου ύπενθυμίζει και τή γωνία άπ' τήν όποία γίνεται ή έκάστοτε κριτική άπ' τή μεριά του ΚΚΓ, καθώς και τό είδος των εργαλείων της άνάλυσης). Οί παραπάνω αίτίες όδήγησαν στό ξέκομμα άπό τή σταλινική κληρονομιάς κομμουνιστική διεθνή και τήν υιοθέτηση του «έθνικού δρόμου γιά τό σοσιαλισμό», στίς έμφαντικές διακηρύξεις γιά τήν άνεξαρτησία των κομμάτων και τό δικαίωμα στήν ιδιαιτερότητα.

ΠΟΛΥ πρίν κρυσταλλωθεί αυτό τό πλαίσιο, σάν άναγκαία συνθήκη και συνέπεια των ανακατατάξεων και των προοπτικών πού εμφάνιζαν σάν άμεσα δυνατή τήν άνατροπή της κυβερνητικής πλειοψηφίας, τά δύο κόμματα ύπογράφουν κοινή συνθήκη και κοινό πρόγραμμα, όδηγό μαζί πολιτικής δράσης

και καταστατικό των άρχων και των λειτουργιών πού θά διέπουν τή μεταβατική περίοδο γιά τό σοσιαλιστικό μετασχηματισμό. Κάτι πολύ περισσότερο άπό μιά άπλή έκλογική συμφωνία πού στή συνέχεια δοκιμάστηκε ίκανοποιητικά στήν πράξη, ιδιαίτερα στίς έκλογές των καντονιών, στίς δημοτικές έκλογές και στήν, κατά κανόνα όμως μετριοπαθή και κατευθυνόμενη, ένιαία συνδικαλιστική δράση. Μ' ένα σχεδόν μονότονο τρόπο, τό σύνθημα «μιά μόνη λύση: τό κοινό πρόγραμμα» άποτέλεσε τά τελευταία χρόνια τό αντιφάρμακο, τή συνταγή και τή διέξοδο των κοινωνικών και ταξικών άγώνων, έτσι τουλάχιστο πού τούς άντιλαμβάνότανε και στό βαθμό πού τούς καθοδούσε ή Ένωση της 'Αριστεράς.

● Τί μεσολάβησε άπό τότε μέχρι τό περασμένο φθινόπωρο, όπου οί συναντήσεις γιά τήν επικαιροποίηση του Κοινού Προγράμματος μεταβάλλονται ξαφνικά σέ θέατρο άντεγκλήσεων, άνένδοτων αίτημάτων και βαριών χαρακτηρισμών;

● Πώς έγινε και τά έκαιτομύρια των γάλλων ψηφοφόρων, όπαδών και στελεχών της αριστεράς είδαν στήν όθόνη της τηλεόρασης (!) τούς πρωταγωνιστές της ύπόθεσης νά γκρεμίζουν ξαφνικά τό όνειρο της άλλαγής, συντηρητικά κι ύπομονετικά μεγαλωμένο, παζαρεύοντας τούς όρους της συμφωνίας μέσα άπό λογιστικούς ύπολογισμούς;

ΟΙ αίτίες της ρήξης είναι σίγουρα θαυύτερες και πηγαίνουν πολύ πιό πέρα άπό τά ποσοστά των έθνικοποιήσεων, τίς μισθολογικές άποδοχές, τίς έκτιμήσεις γιά τήν πυρηνική δύναμη κρούσης και τίς άμφίβολες θεωρίες γιά τήν έθνική άμυνα. Γιατί ή ουσία της άλλαγής δέν βρίσκεται στά διοικητικά μέτρα και τίς άποφάσεις ποσοτικού χαρακτήρα πού είναι διατεθειμένη νά πάρει ή κεντρική έξουσία γιά τό μεγαλύτερο ή μικρότερο έλεγχο μερικών, έστω και κύριων μονάδων, της παραγωγικής διαδικασίας, ούτε στό μέγεθος της άμβλυνσης των εισοδηματικών άνισοτήτων. Ούτε άκόμη έκτιμήσεις αυτών των μεγεθών μπορούν νά χαρακτηρίσουν μιά στάση δεξιά ή αριστερή και προτάσεις γιά προσθαφαιρέσεις συντελεστών, δεικτών και ποσοστών μπορούν ως διά μαγείας νά συντελέσουν στήν πραγματοποίηση του ποιοτικού άλματος. 'Η ουσιαστική άλλαγή θά είναι πραγματοποιήσιμη μόνο όταν τό μεταβατικό πρόγραμμα μέσα άπό μέτρα οικονομικής και κοινωνικής φύσης δημιουργήσει τίς προϋποθέσεις γιά τό πέραςμα της διαχείρισης και των μηχανισμών λήψης άπόφασης στά χέρια των εργαζομένων. Και παρατάσεις έξαρτάται άπό τό βαθμό και τόν τρόπο όργάνωσης των κοινωνικών δυνάμεων πού συμμετέχουν στήν πάλη γιά τήν άλλαγή τό άν οί κατακτήσεις θά διασφαλίζονται και ή έθνική άνεξαρτησία θά περιφρουρείται.

ΕΔΩ άνιχνεύεται ή ταξική φύση του προβλήματος, ό ρόλος της εργατικής τάξης και των φορέων πού τήν εκπροσωπούν, καθώς και τά ζητήματα των συμμαχιών. 'Ο τρόπος με τον όποιο τά κόμματα της αριστεράς τοποθετούνται άπέναντι σ' αυτά τά θεμελιακά ζητήματα θά καθορίζει και τή διωσιμότητα των ένιαίων σχημάτων και θά έρμηνεύει σέ μεγάλο βαθμό τίς θαυύτερες, άδηλες και λανθάνουσες αίτίες της κρίσης.

ΚΑΙ σέ ό,τι άφορ ά τό Σοσιαλιστικό Κόμμα οί έκτιμήσεις φαίνονται σέ πρώτη προσέγγιση εύκολες. Χωρίς νά κουβαλάει στούς ώμους του καμιά ιδιαίτερη «ιστορική» ευθύνη, χωρίς ένα άποκρυσταλλωμένο και κληροδοτημένο θεωρητικό ύπόβαθρο — δέσμευση και ταυτόχρονα συνταγή — έπιχειρεί νά έκμεταλλευτεί τίς ευνοϊκές συνθήκες με όλες τίς προϋποθέσεις ενός «κόμματος έξουσίας»: Ραγδαία αύξηση των έκλογικών του ποσοστών, προσβάσεις στό όργανωμένο εργατικό κίνημα, στό γυναικείο χώρο, στήν τοπική αυτοδιοίκηση, με γερό έπιτελείο στελεχών άπό επίλεκτα μέλη της γαλλικής κοινωνίας και προπάντων μ' ένα άδιαμφισβήτητο και χαρισματικό ήγέτη με πολυτάραχη και θορυβώδη παράδοση στό πολιτικό κουρμπέτι. 'Η διαφορετικότητα των κοινωνικών στρωμάτων πού τό Σ.Κ. αντιπροσωπεύει, οί ταξικές περιοχές άπ' όπου άντλει τό στελεχικό του δυναμικό, τά οικονομικά του στηρίγματα και τό πλέγμα των διεθνών πολιτικών του διασυνδέσεων, συνθέτουν ένα έτερογενές και πολυσήμαντο σύνολο, με άντιφατικές άπόψεις πάνω σέ κείρια θέματα, με όργανωτικές άνεπάρκειες αλλά και

ύγιεις διαδικασίες, με αλληπάλληλες διαγραφές αλλά και μ' ανοχή στους κομματικούς του κόλπους μιάς επίσημα εκφραζόμενης αντιπολίτευσης με μεταβαλλόμενο ειδικό βάρος. Κινείται ιδεολογικά ανάμεσα στον «αντιδογματικό μαρξισμό», την αυτοδιαχείριση και τον άστικο φιλελευθερισμό και πολιτικά από το ριζοσπαστικό τριτοκοσμικό σοσιαλισμό ως την αμερικανο-θερμμένη σοσιαλδημοκρατία.

ΕΤΣΙ, η κατηγορία για δεξιά στροφή πού του αποδίνει στην παρούσα φάση το ΚΚΓ, είναι μάλλον άπλοστευση, γιατί τὰ περιθώρια παλινδρόμησης του Σ.Κ. ανάμεσα σε δεξιές και αριστερές θέσεις είναι ανεξάντλητα. Η βασική του επιλογή μετά τό 1970 για συνεργασία με τούς κομμουνιστές, θέση πού κρατήθηκε με συνέπεια και επαναλαμβάνεται κανονικά ακόμα και ενάντια στις πιέσεις των ατλαντικών του φίλων, έρμηνεύει την απόφασή του νά περάσει στην έξουσία με όσο τό δυνατόν λιγότερες παραχωρήσεις πρός τή δεξιά, γιά νά έχει στή συνέχεια δυνατότητες παλινδρόμησης και ασφαλιστικές δικλίδες γιά μία πολιτική λιτότητας και διαχείρισης τής οικονομικής κρίσης, με τήν ύποστήριξη ή στή χειρότερη περίπτωση με τή συνενοχή τής πλειοψηφίας τής εργατικής τάξης διαμέσου του ΚΚΓ. Μπορεί με αυτή τήν τακτική νά παίξει σε δυό ταμπλώ:

- ή κυβέρνηση τής πλειοψηφίας του εργαζόμενου λαού σε ευνοϊκές συνθήκες

- ή σοσιαλδημοκρατική λύση τής συνεργασίας των τάξεων, άν ή οργανωμένη άντεπίθεση των έθνικών ή πολυεθνικών κέντρων στενέψει τόν όρίζοντα.

ΟΤΑΝ λοιπόν τό ΚΚΓ ίσχυρίζεται ότι ή αίτία τής ρήξης είναι ή δεξιά στροφή του Σ.Κ. και ή εγκατάλειψη τής γραμμής πλεύσης πού καθόριζε τό Κοινό Πρόγραμμα, στήν πραγματικότητα πρόκειται γιά τήν αλλαγή των δικών του διαθέσεων απέναντι στους πρώην συμμάχους και τώρα ταξικούς αντίπαλους, ή, καλύτερα, φωτίζοντας από διαφορετική γωνία τὰ πράγματα κάνει νά μεγαλώνουν οι σκιές, ακριβώς τή στιγμή πού μπαίνει όξυ τό πρόβλημα τής ταξικής συμμαχίας και του κόμματος πού τήν καθοδηγεί πρό των πυλών τής έξουσίας.

ΤΟ πρόβλημα δέν είναι καινούργιο, μόνο πού τό ΚΚΓ δέν μπόρεσε νά άνταποκριθεί στις γρήγορες μεταβολές τής πολιτικής πραγματικότητας και νά υλοποιήσει τις θέσεις πού γρήγορα και διαστικά υιοθέτησε στο 22ο συνέδριο, χωρίς νά τις έχει προηγουμένως κατοχυρώσει θεωρητικά, και τώρα θερίζει τούς καρπούς αυτής τής αντίφασης. Πουθενά π.χ. στις αποφάσεις του συνεδρίου δέν γίνεται σαφής ή θέση του κόμματος γιά τή σχέση τής εργατικής τάξης, όπου τό ΚΚΓ θεωρείται σάν ό γνησιότερος εκπρόσωπός της, και των συμμάχων της, ενώ, σύμφωνα με τήν κλασική μαρξιστική - λενινιστική θέση, στή φάση τής δικτατορίας του προλεταριάτου ή εργατική τάξη άσκει τήν ταξική της κυριαρχία και ταυτόχρονα διατηρεί τόν ήγεμονικό της ρόλο απέναντι στους συμμάχους της προκειμένου νά έκμηδενίσει τή διωγμένη από τό κράτος μά ακόμη παν-

τοδύναμη άστική τάξη. Μέ τήν εγκατάλειψη τής παραπάνω θέσης διαγράφεται και τό πρόβλημα, πού στή συνέχεια, μέσα σε λίγους μήνες, ξαναεμφανίζεται μεταμφιεσμένο, όπου τό ΚΚΓ κατηγορεί τούς σοσιαλιστές γιά ήγεμονιστικές τάσεις στα πλαίσια τής «συμμαχίας» και αφήνοντας νά έννοηθεί ότι ή στάση του στο δεύτερο γύρο θά έξαρτηθεί από τό συσχετισμό των δυνάμεων, δηλαδή τὰ άμοιβαία έκλογικά ποσοστά. Και όλα αυτά έρήμην των διαφορετικών τάσεων πού εκφράστηκαν στο έπίπεδο τής κομματικής βάσης, γιατί, όπως τόνισε σε πρόσφατη συνέντευξη ό θεωρητικός του κόμματος Elleinstein, σ' αυτές τις κρίσιμες περιστάσεις και έν όψει των έκλογών πρέπει νά διαφυλαχτεί ή ένότητα του κόμματος. Μ' άλλα λόγια τό «τί νά κάνουμε» στήν έκσυγχρονισμένη του έκδοση θά αποφασιστεί ανάμεσα στους δυό γύρους.

ΕΙΤΕ όμως τό ΚΚΓ κλείσει μία έκλογική συμφωνία, έστω και τήν τελευταία στιγμή, είτε συνεχίσει τή σκληρή γραμμή πού όψιμα έγκολπώθηκε, ή συμμετοχή του σε μία μελλοντική κυβέρνηση με τό Σ.Κ. δέν προδικάζεται, ακόμη και με τήν ύπόθεση τής ίσχυροποίησης τής έκλογικής του θέσης. Γιατί φαίνεται πώς έκτιμάει σάν άνεπαρκή τή φύση τής χθεσινής συμμαχίας γιά τό ξεπέρασμα τής καλπάζουσας κρίσης. Κρίση πού συνηθίζεται νά άποκαλείται καπιταλιστική (παρόλο πού ό καπιταλισμός βρίσκει συνεχώς τρόπους γιά τό ξεπέρασμά της) και πού στήν ουσία είναι πολύ γενικότερη. Είναι κρίση οικονομική, αλλά και κρίση θεσμών, κρίση δομών κατανάλωσης και κρίση ιδεολογίας. Και ή έμπλοκή τής γαλλικής άριστεράς στις διαδικασίες τής αναπαραγωγής της δέν έλαχιστοποιείται με τούς όποιουσδήποτε οικονομικούς προγραμματισμούς πού είναι σε θέση νά προτείνει και νά εφαρμόσει τό Κοινό Πρόγραμμα, εάν παράλληλα δέν μπουν σε λειτουργία μόνιμοι μηχανισμοί άμφισβήτησης και άντικατάστασης των ύφισταμένων κοινωνικών σχέσεων και μόντέλων άνάπτυξης. Γιατί, όπως γράφει και ό J.M. Levy - Leblond στή «ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ» του Γενάρη:

«Οί πολιτικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις αποβλέπουν περισσότερο στήν κατάληψη τής έξουσίας παρά στήν καταστροφή της. Μ' αυτήν τήν έννοια έχουν ανάγκη νά στηριχθούν σ' έναν ιδανικό σχεδιασμό τής κοινωνικής αναδιοργάνωσης: πρόκειται γιά τήν ύποκατάσταση τής καπιταλιστικής τάξης, κακής καθότι άνεπαρκώς οργανωμένης, από μία νέα τάξη, πιό άυστηρή».

ΑΥΤΟ όμως δέν όδήγησε στήν

«... άποτυχία των μέχρι τώρα σοσιαλιστικών πειραμάτων, όφειλόμενη στον ήγεμονικό τους βολонταρισμό και τήν αρτηριοσκήλωση των κοινωνιών τους μέσα στήν αδυναμία τους νά διασφαλίσουν τόν άπόλυτο έλεγχο μιάς κοινωνικής μηχανής με άποτελεσματική λειτουργία»;

ΚΑΙ προσθέτει:

«καταλαβαίνουμε λοιπόν πώς ό μαρξισμός δέν έχει παρά μία κριτική άποτελεσματικότητα».

ΠΕΡΑ όμως από τις όποιουσδήποτε αναλύσεις και άπόπειρες έρμηνείας, πέρα από τις «πολιτικολογίες των πολιτικών», τὰ κατασκευασμένα έπιχειρήματα και άλλοθι, τις δημαγωγικές διακηρύξεις αρχών και τις τηλεοπτικές παραστάσεις, διαπιστώνουμε πόσο εύθραυστη ήταν αυτή ή ένότητα κορυφής και πόσο άνεπαρκείς οι δομές και οι οργανώσεις στή βάση, γιά νά μπορέσει νά άντιπαρατεθεί στήν κρίσιμη στιγμή μία άλλη λογική σύμφωνη με τούς άγώνες, τις έλπίδες και τούς πόθους του λαϊκού κινήματος. Βέβαια τό θέμα παραμένει άνοιχτό. Όμως οι ιστορικές ευκαιρίες δέν επαναλαμβάνονται συχνά. Και ή έξουσία δέν συζητιέται, δέν διαπραγματεύεται, αλλά παίρνεται ή όχι.

**ΜΙΛΑΕΙ
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΟΥ
ΑΠΕΛΕΥΘΕ-
ΡΩΤΙΚΟΥ
ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ
SWAPO
ΤΗΣ
NAMIMΠΙΑ
ΣΑΜ ΤΖΟΥΟΜΑ**

Στό περιθώριο του Α' συν-
εδρίου του Μ.Ρ.Λ.Α. στή
Λουάντα ο **ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΡΑ-
ΛΑΜΠΙΔΗΣ** πήρε από τόν
πρόεδρο του έθνικοαπελευθε-
ρωτικού κινήματος **SWAPO**
της Ναμίμπια (Νοτιοανατολι-
κή Αφρική) **ΣΑΜ ΤΖΟΥΟΜΑ**
τήν παρακάτω συνέντευξη για
τό «**ΑΝΤΙ**», στήν οποία τονί-
ζεται, μεταξύ άλλων, ή βεβαι-
ότητα ότι **τουλάχιστον σ' ένα**
χρόνο θά έχει άπελευθερωθεί
όλη ή χώρα.

«Σέ ένα χρόνο θά έχουμε
έλευθερώσει όλη τή χώρα»

Ο πρόεδρος της Ναμίμπια Σάμ Τζονόμα μιλάει από συνέδριο του Μ.Ρ.Λ.Α.

ΕΡ: Ποιά είναι ή ιδεολογική-
πολιτική σκέψη του κινήματός σας;

ΑΠ: Η θεωρία του κινήματός μας εί-
ναι ο έπιστημονικός σοσιαλισμός. Πολι-
τική μας είναι ή αδέσμευτη γραμμή. Η
λαϊκή κυριαρχία εφαρμόζεται στίς περι-
οχές πού έχουμε άπελευθερώσει. Δέν εί-
ναι άπαραίτητο γιά μās νά ακολουθή-
σουμε τόν ίδιο δρόμο πρós τό σοσιαλι-
σμό πού ακολουθούν άλλες χώρες. Η
ουσία είναι πώς δέν ύπάρχει διαφορά
άγωνα: αντιαποικιακός, αντιρατσιστι-
κός, αντιιμπεριαλιστικός... Οί μέθοδες
πού χρησιμοποιεί ο ίμπεριαλισμός είναι
οί ίδιες: φασιστικές. Καταπίεση, χαμηλά
μεροκάματα, αθλιότητα... Οί μέθοδες
πάλης, λοιπόν, ένάντια στήν καταπίεση,
στήν εκμετάλλευση, είναι κοινές μέ όλους
τούς λαούς πού αγωνίζονται γιά έθνική
καί κοινωνική άπελευθέρωση.

ΕΡ: Πού βρίσκεται σήμερα ο άγώ-
νας σας;

ΑΠ: Τό κίνημα ιδρύθηκε τό 1960. Στά
πρώτα του βήματα, άγωνίστηκε μέ είρη-
νικά μέσα διεκδικώντας τήν έλευθερία
τής χώρας μας. Διαδηλώσεις, μπούκο-
τάς, άπεργίες κ.λπ. Τό 1966 αρχίζει ο
ένοπλος άγώνας, γιατί δέν ύπήρχε άλλη
διέξοδος. Ο έχθρός, ή Νότια Αφρική,
μέ φασιστικές μεθόδους έξαπόλυσε τρο-
μοκρατία, «έστησε» στρατόπεδα συγκεν-
τρωσης - ένα κύμα θίας αγχάλιασε τούς
σκλάβους εργάτες μέ σκοπό τόν εκδι-
ασμό τών ανταρτών γιά νά σταματήσουν
κάθε ένοπλη δράση. Μόνο πρίν 2 χρόνια
μπορέσαμε νά έλευθερώσουμε όρισμένες
περιοχές, γιατί οί συνθήκες κάτω από τίς
όποιες αγωνιζόμασταν ήταν τρομερά
δύσκολες. Η άπελευθέρωση της Αγκό-

λας βοήθησε τρομακτικά το κίνημά μας, γιατί ήμέσως είχαμε ελευθερία δράσης και προσβάσεις κάλυψης στην 'Αγκόλα. Οι ιμπεριαλιστές προσπάθησαν να εφαρμόσουν νεοαποικιακό σύστημα τόσο στην 'Αγκόλα όσο και άλλου, γιατί ξέρανε πως απελευθέρωση της 'Αγκόλας και Ναμίμπιας σήμαινε τριαντόχρονα πολύ σύντομη απελευθέρωση της Νότιας 'Αφρικής. Γι' αυτό προσπαθούσαν συνέχεια με μισθοφόρους από όλο τον κόσμο να χτυπήσουν το κίνημα. Ιδιαίτερα η Ν. 'Αφρική και ομάδες του Savimbi. Η UNITA χωρίς την υποστήριξη αυτών των λακέδων δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Τώρα η Ναμίμπια γίνεται το κέντρο δραστηριότητας του ιμπεριαλισμού, με μισθοφόρους από όλη τη Δντ. Ευρώπη.

ΕΡ: Υπάρχει ένα «θέμα εκλογών».

ΑΠ: Ναί. Η προσπάθεια του ιμπεριαλισμού είναι να εφαρμόσει ένα σύστημα

νεοαποικίας με «εκλογές». Τα λεγόμενα «ΜΠΑΝΤΟΥΣΤΑΝ». Θέλουν και το SWAPO να συμμετάσχει σ' αυτή τη νεοαποικιακή συνεργασία, γιατί ξέρουν πως αν γίνουν εκλογές το SWAPO σίγουρα θα χάσει, μια και ελέγχουν αυτοί το μηχανισμό και έτσι η κατοχή θα συν-

Σ' ΕΡΩΤΗΜΑ για το πώς βλέπει το κίνημα στην περιοχή της Μεσογείου και ιδιαίτερα στον ελληνικό χώρο, ο πρόεδρος της Ναμίμπια είπε:

● Ο εχθρός των λαών που αγωνίζονται για εθνική και κοινωνική απελευθέρωση είναι κοινός: ο ιμπεριαλισμός. Τόσο στη Μέση Ανατολή, στην Ελλάδα, την Τουρκία, όσο και στην Κύπρο. Πιστεύω πως ο αγώνας και κεί δεν πρέπει να 'χει διμεταλλισμούς. Πρέπει να 'ναι ξεκάθαρος. Από την προσωπική μου εμπειρία με την Κύπρο θα 'θελα να πω πως στο πρόσωπο του προσωπικού μου φίλου, και φίλου όλου του αφροασιατικού κινήματος, Βάσου Λυσσαρίδη βλέπουμε την κορύφωση αυτού του αγώνα, την πορεία για τη δικαίωση του.

εχίζεται με άλλη μέθοδο. Είναι «μανούβρες» για δήθεν «ειρηνική» λύση του προβλήματος της Ναμίμπια. Για να εκδιώξει η Ν. 'Αφρική, συνεχώς ανακινώνει πως τότε μόνο θα φύγουν τα μισθοφορικά στρατεύματα από τη Ναμίμπια, όταν και από την 'Αγκόλα φύγουν τα κοινωνικά! Αυτό είναι μια ακόμα «μινουόρα» για να περάσουν τα ιμπεριαλιστικά σχέδια. Όποιαδήποτε αγωνιθήκαμε και αγωνιζόμαστε τέτοιον είδους διαπραγματεύσεις και διακανονισμούς. Η Ναμίμπια ανήκει στο λαό της και ο αγώνας

μας θα είναι αδιαμάχητος μέχρι να ελευθερώσουμε ολόκληρη τη χώρα.

ΕΡ: Βλέπεται σύντομα την απελευθέρωση;

ΑΠ: Υπολογίζουμε πως τουλάχιστο σε ένα χρόνο θα έχουμε ελευθερώσει όλη τη χώρα. Ο χειμώνας που έρχεται θα μας βοηθήσει αφάνταστα για αυτό. Έχοντας τα νύχια μας ασφαλισμένα ('Αγκόλα), το κύριο μέρος δράσης θα πείσει στις υπόλοιπες περιοχές, που, όπως είπα, είναι ζήτημα χρόνου ή απελευθέρωσή τους.

ΕΡ: Πώς επικοινωνείτε με το λαό στις περιοχές που είναι κατοχικές;

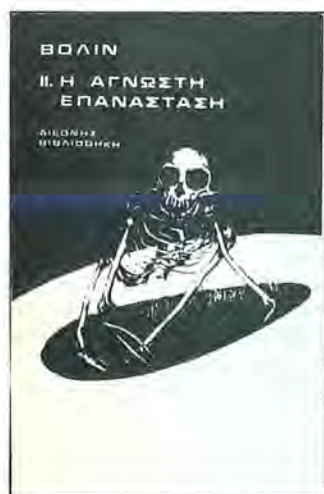
ΑΠ: Στις απελευθερωμένες ζώνες δεν υπάρχει πρόβλημα. Με πλατιές συγκεντρώσεις, εκδηλώσεις κ.λπ. Στις υπόλοιπες περιοχές με ραδιόφωνο. Έχουμε εγκαταστήσει ραδιοφωνικό σταθμό που καλύπτει όλη τη Ναμίμπια και Ν. 'Αφρική.

ΕΡ: Υπάρχουν αντιδραστικοί κύκλοι στη Ναμίμπια που αντιρροπίζονται με το ρατσιστικό καθεστώς;

ΑΠ: Υπάρχει ένα μηδαμινό ποσοστό. Είναι μια μικρή ομάδα που διεκδικεί από τα διάφορα δόγματα ταυτόχρονα, ωραία σπίτια, κ.λπ.) που το ρατσιστικό καθεστώς χρησιμοποιεί για να διασκορπίσει το λαό. Αυτό ορίσκει φυσικά απήχηση μόνο σε μερικούς μικρούς - πιστωμένα απ' αυτούς. Ο λαός στη συντριπτική του πλειοψηφία έχει έναν εχθρό - τον ίδιο που έχουν οι λαοί όλου του κόσμου: τον ιμπεριαλισμό. Η ουσία του αγώνα μας είναι αντιιμπεριαλιστική πάρα για πάρα.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΔΕΣΗ: «ΜΑΥΡΟ ΡΟΔΟ» ΔΕΛΦΩΝ 2 (ΚΑΙ ΔΙΔΟΤΟΥ) ΤΗΛ. 3608635

Ἡ ἐκπληκτική περιπέτεια τῶν ναυτικῶν τοῦ «Αἰόλιαν Γουϊντ»

ΤΟ κείμενο πού ἀκολουθεῖ εἶναι τὸ χρονικὸ μιᾶς σύγχρονης «ναυτικῆς περιπέτειας» πού κράτησε ἓνα ὁλόκληρο χρόνο σέ στεριά καὶ θάλασσα καί:

● στοίχισε τὸν ἄγριο θάσανισμό 14 ναυτικῶν μας στή Βραζιλία – καὶ τὴν κράτησή τους γιὰ δέκα μέρες, κάτω ἀπὸ ἄθλιες συνθήκες, σέ διάφορες φυλακὲς τῆς βραζιλιάνικης χούντας.

● ὁδήγησε ἓναν ἀπὸ αὐτούς – τὸ β' μηχανικὸ Παναγιώτη Λιβερέτο, 30 χρόνων – στὴν αὐτοκτονία.

● «ἄνοιξε» μιὰ σειρὰ δικαστικῶν ἀγώνων.

● ἔδειξε ἀνάγλυφα τίς ἄθλιες συνθήκες δουλειᾶς καὶ διαβίωσης τῶν ναυτεργατῶν στὴ χώρα μας, πού ἔρχεται στὴν πρώτη σειρά στά ναυτικά ἀτυχήματα σ' ὅλο τὸν κόσμο.

ΕἶΝΑΙ ἡ ἐκπληκτικὴ ἱστορία τῶν ναυτικῶν τοῦ «Αἰόλιαν Γουϊντ» (πλοιοκτησίας τῆς ἐταιρίας τῶν ἀδελφῶν Χαρίλαου καὶ Λεωνίδα Μουστάκα «Οὐρανὸς Maritam Comrany»), πού δίνεται γιὰ πρώτη φορὰ ὁλοκληρωμένη ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς πρωταγωνιστές τῆς.

Τῆς Γιούλυ Ζητουριάτη

«...Στίς 21 Νοέμβριον 1976, ἀναχωρήσαμε ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μέ τὸ φορτηγὸ πλοῖο «Αἰόλιαν Γουϊντ» καὶ προορισμὸ τὴν Τραγκόνα Ἰσπανίας, τὸ Λάγος, τὸ Σάντος καὶ τὸ Ρίο Τζανέιρο.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρηση 7 μέλη τοῦ πληρώματος διαπίστωσαν ὅτι:

● τὰ ὕψη νανσιπλοῖας δὲν λειτουργοῦσαν γιατί δὲν εἶχαν ἐπισκευασθεῖ.

● τὰ φινιστρίνια δὲν ἐκλείναν καθόλου, μέ ἀποτέλεσμα νά μπαίνουν νερά στίς καμπίνες.

● οἱ σωστικές λέμβοι ἦταν σέ ἄθλια κατάσταση, τὰ δοχεῖα ὕδατος τρύπια, καὶ ἡ μηχανοκίνητη ἔκανε νερά.

● οἱ πυροσβεστήρες ἦταν σκουριασμένοι, καὶ οὐδέποτε εἶχαν ἐλεγχθεῖ – μερικοὶ ἦταν κενοί.

● τὸ σύστημα CO₂ κατασβέσεως τῆς φωτιάς δὲν ἐργαζόταν καθόλου.

● στὸ μηχανοστάσιο ἡ Emergency Fire Pump δὲν ἀντλοῦσε νερὸ καθόλου.

● ἡ μία συστοιχία μπαταριῶν Emergency δὲν ἐργαζόταν – ἦταν ὁλοκληρωτικὰ κατεστραμμένη. Ὅταν ὁ ἠλεκτρολόγος ζήτησε ἀνταλλακτικὰ τοῦ εἶπαν: «Δὲν σοὺ δίνουμε γιατί εἶναι ἀκριβά».

● οἱ ἀνεμοστήρες τῶν ψυγείων ἦταν ἐλλειπτεῖς, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς 4 ἀνεμοδόχους τοῦ μηχανοστασίου δὲν λειτουργοῦσαν οἱ δύο, μέ ἀποτέλεσμα νά κατακλύζεται τὸ μηχανοστάσιο ἀπὸ ἀέρια ἀντισσηπτικά καὶ ὀσφύρα, καὶ ἡ θερμοκρασία νά εἶναι ἀφόρητη (36°C-44°C).

Μὰ δὲν ἦταν μόνον αὐτά.

● Ἡ τροφοδοσία ἦταν ἄθλια: Τὸ κρέας ἀκατάλληλο, οἱ κονσέρβες εἶχαν σκουριάσει καὶ τὸ περιεχόμενό τους ὀξυμοῦσε ὑπαίσιμα – τ' ἀλλαντικά καὶ τὰ τυριά ἦταν στὴν ἴδια κατάσταση.

● Νωπά τρόφιμα δὲν ὑπῆρχαν.

● Οἱ χώροι ἐνδιαίτησεως ἦταν σέ ἄθλια κατάσταση καὶ εἰδικὰ ἡ τραπεζαρία. Τὸ ἴδιο τὰ στρώματα, καὶ ὅλος ὁ ἱματισμός.

● Ἀκατάλληλο ἦταν καὶ τὸ φαρμακευτικὸ ὕλικό τῶν λέμβων.

● Οἱ δεξαμενὲς πόσιμου ὕδατος ἦταν σκουριασμένες, μέ ἀποτέλεσμα πολλὲς φορές νά πίνουμε νερὸ σκουριασμένο.

● Οἱ ἀνεμοδόχοι ἦταν κατεστραμμένοι καὶ οἱ τουαλέτες ἀκατάλληλες.

● Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ πρὸς τὴν Τραγκόνα καὶ μετὰ τὴν ἀφιξή μας ἐκεῖ, ἡ κατάσταση τῆς τροφοδοσίας δὲν ἔλλαξε – οὔτε τακτοποιήθηκε καμιὰ ἀπὸ τίς ἐλλείψεις, παρὰ τὰ παράπονα.

Πηγαίνοντας πρὸς τὸ Λάγος ἐξακολουθήσαμε νά παραπονιόμαστε γιὰ τὴν τροφοδοσία καὶ γιὰ τὸ ἀλμυρὸ νερὸ πού ἀναγκαζόμαστε νά πίνουμε, μιὰ καὶ τὸ λίγο μεταλλικὸ νερὸ ὅπως καὶ τὰ ἐλάχιστα φρέσκα τρόφιμα σερβίρονταν στὸν πλοίαρχο Γ. Καρδαμήλα, στὸν ὑποπλοίαρχο Γ. Σπερδούκλη καὶ τίς συζύγους τους.

Κάτω ἀπὸ αὐτὲς τίς συνθήκες τὸ πληῖρωμα ἀξίωσε νά ἐλέγχει τὰ τρόφιμα πού τοῦ σερβίρονταν καὶ στὸ πρῶτο λιμάνι νά ἔρθει σ' ἐπαφὴ με τίς ἐκεῖ ἐλληνικὲς ἀρχές (προξενεῖο) γιὰ νά παραπονεθεῖ γιὰ τίς συνθήκες διαβίωσής του.

Ὅταν φτάσαμε στὸ Σάντος παραλάβαμε κάποια μικρὴ ποσότητα τροφίμων. Τὰ τρόφιμα αὐτά δὲν παραλήφθηκαν ἀπὸ ἐπιτροπὴ, καὶ δὲν ξέραμε τὴν ποιότητά τους. Παράδειγμα: τὸ γάλα πού πήραμε, χάλασε τὴν ἐπόμενη μέρα!

Πάντως, στὸ Σάντος δὲν πήγαμε στὸ ἐλληνικὸ προξενεῖο νά παραπονεθοῦμε, γιὰ νά δώσουμε στὸν πλοίαρχο τὴν εὐκαιρία πού μὲς ζήτησε:

● νά πάρει καινούργια τρόφιμα στὸ Ρίο Τζανέιρο,

● νά ἐφαρμόσει τὸ νέο ἐδεσματολόγιο.

Ὅταν διαπιστώσαμε ὅτι καὶ στὸ Ρίο Τζανέιρο δὲν ἔγινε τίποτε ἀπὸ αὐτά, ὁ β' μηχανικὸς Λιβερέτος ζήτησε – σάν ἐκπρόσωπός μας – ἀπὸ τὸν πλοίαρχο νά ἐφαρμοσθεῖ ὅπωςδήποτε σ' αὐτὸ τὸ λιμάνι τὸ ἐδεσματολόγιο. Ἡ ἀπάντησις: ὁ Λιβερέτος χαρακτηρίστηκε ἀπὸ τὸν πλοίαρχο «ἐπαναστάτης, κομμουνιστής» πού «μᾶς παρασύρει!» Ζήτησαμε τότε τὸν πρόξενο στὸ βαπόρι γιὰ νά ἀκούσει τὰ παράπονά μας.

Στίς 28 Γενάρη, μέρα Παρασκευῆ, μετὰ τὸ τέλος τῆς δουλειᾶς μας, πήραμε τὴν ἀπόφασις: ἂν δὲν ἐφαρμόζονταν τὸ ἐδεσματολόγιο, ἀπὸ τὴν ἐπόμενη θὰ καταγγέλλαμε τὴ σύμβασιν.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ καπετάνιος δέχτηκε νά μιλήσει μαζί μας. Ἀποφασίσαμε, παρουσία ὄλων, νά μιλήσει σάν ἐκπρόσωπός μας ὁ Λιβερέτος. Αὐτὰ πού ζητήσαμε ἀπὸ τὸν πλοίαρχο ἦταν:

● ἐφαρμογὴ τοῦ ἐδεσματολογίου.

● ἔλεγχος τῶν τροφίμων, τῶν ἀποθηκῶν, ψυγείων καὶ τῶν δεξαμενῶν νεροῦ ἀπὸ μιὰ πολυμελὴ ἐπιτροπὴ πού θὰ ὀρίζαμε ἐμεῖς.

● νά ἔρθει ὑγειονομικὴ ἐπιτροπὴ καὶ νά ἐλέγξει τὴν ποιότητα τῶν κρεάτων, τίς κονσέρβες (πού ἐμεῖς κρίναμε ἀκατάλληλες) καὶ τίς δεξαμενὲς νεροῦ.

● νά στείλουμε ποσότητα νεροῦ γιὰ χημικὴ ἀνάλυσιν.

● νά γίνῃ γενικὴ καθαριότητα στοὺς χώρους ἐνδιαίτησης, στά ψυγεῖα, στοὺς θαλάμους καὶ στίς ἀποθήκες τροφίμων.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συζήτησης, ὁ πλοίαρχος προσπάθησε νά μᾶς ἀποπρο-

σανατολίσει και νά μάς τρομοκρατήσει. 'Ακόμα θέλησε νά απομονώσει τό Λιβερέτο, και νά περιορίσει τό ζήτημα μεταξύ των δύο! Τελικά, ύστερα από τρεις ώρες συζήτησης, ο πλοίαρχος δέχτηκε ΟΛΑ τά αιτήματά μας...

'Ακολούθησαν εκπληκτικές εξελίξεις: τήν επόμενη, ο πλοίαρχος ειδοποίησε τόν β' μηχανικό ότι τόν ζητούσε. 'Εκείνος βρισκόταν στον πυθμένα του FORPEAX και δέν μπόρεσε νά πάει άμέσως. 'Όταν πήγε, ο πλοίαρχος τόν ρώτησε αν θά τόν ακολουθούσε στο προξενείο. 'Ο Λιβερέτος του απάντησε πως εκείνη τή στιγμή δέ μπορούσε γιατί φορούσε ακόμη τά ρούχα τής δουλειάς... Λίγη ώρα μετά, ο πλοίαρχος γύρισε στο καράβι, μαζί με δύο αστυνομικούς, δηλώνοντας ότι ο β' μηχανικός έχει άπολυθεί και «κατά διαταγή του προξένου συλλαμβάνεται»!!

Τότε όλο τό πλήρωμα άρχισε νά διαμαρτύρεται. 'Ο νόμος λέει ότι ο άπολυόμενος πρέπει τουλάχιστον νά είναι παρών κατά τήν άπόλυσή του.

Οι αστυνομικοί βλέποντας ότι ύπάρχει γενικότερο πρόβλημα στο καράβι, έφυγαν, αλλά σέ λίγο τά πράγματα χειροτέρεψαν:

● **Ίσχυρές αστυνομικές δυνάμεις έφτασαν με 5-6 όχήματα και παρατάχτηκαν στο λιμάνι κατά μήκος του πλοίου - σέ θέση μάχης έναντίον μας!**

Τότε έμεις σηκώσαμε τήν ελληνική σημαία, λέγοντας στους αστυνομικούς ότι:

● δέν έχουμε κανένα πρόβλημα με τίς βραζιλιάνικες άρχές·

● δέν ξέρουμε γιά ποιό λόγο ήρθε ή αστυνομία·

'Ακόμη, ζητήσαμε νά έρθει ο Έλληνας πρόξενος στο πλοίο, ενών:

● φτιάξαμε με σεντόνια δυό πανώ, πού έγραφαν ελληνικά «νόμος είναι τό δικίο του εργάτη» και βραζιλιάνικα «estamos em greve» (κάνουμε άπεργία)·

● ονομάσαμε τό καράβι «Ούλρικε Μάνχοφ».

'Εν τώ μεταξύ, ή αστυνομική δύναμη ένισχυόταν συνέχεια, ενώ τό βαπόρι κυκλώθηκε κι άπ' τή μεριά τής θάλασσας από δυό ρυμουλκά κι ένα πλοίο-περιπολικό! Τήν ίδια στιγμή τά πολεμικά πού βρίσκονταν στο άπέναντι μέρος τής προβλήτας έστρεψαν τά κανόνια τους έναντίον μας!

Σέ λίγο ήρθε ο πρόξενος και μάς ρώτησε γιατί σηκώσαμε τή σκάλα. Του απαντήσαμε ότι ένοπλοι αστυνομικοί έπιχείρησαν ν' άνέβουν στο πλοίο και τόν ρωτήσαμε με τή σειρά μας γιατί απέλυσε τόν β' μηχανικό.

Μάς απάντησε ότι τόν απέλυσε με έντολή του πλοίαρχου γιατί, λέει, τόν είχε καλέσει νά έρθει μαζί του στο προξενείο και κείνος δέν υπάκουσε!

'Επίσης μάς είπε ότι δέν είχε δώσει ο ίδιος έντολή στήν αστυνομία νά άνέβει στο βαπόρι, προσθέτοντας ότι έπρεπε

«νά είχαμε πετάξει στή θάλασσα» τούς αστυνομικούς πού έπιχείρησαν ν' άνέβουν στο πλοίο.

'Ενημερώσαμε τόν πρόξενο σχετικά με τά προβλήματά μας. Ζήτησε νά διαπιστώσει ο ίδιος τήν άκαταλληλότητα των τροφίμων. Του δώσαμε μιά χαλασμένη κονσέρβα πού βρωμούσε άπαισία, αλλά εκείνος τή βρήκε... «καλή», χωρίς βέβαια νά τή δοκιμάσει. Τελικά, ο πρόξενος μάς διαβεδαίωσε ότι:

● τά προβλήματά μας θά λυθούν στο επόμενο λιμάνι, τό Σάντος· (δπου όμως θά καθόμαστε μόνο μία μέρα και... δέν υπήρχε και επίτιμος πρόξενος!)

● θά παραμείνει στο πλοίο ο β' μηχανικός Λιβερέτος·

● θά απομακρυνθεί ή αστυνομία·

Μετά τίς διαβεδαίσεις του πρόξενου κατεβάσαμε τά πανώ και ή αστυνομία έφυγε. 'Όχι, όμως, γιά πολύ.

Στίς δύο μετά τά μεσάνυχτα ήρθαν ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις, κλούβες και όχήματα τής πυροσβεστικής, κι άρχισαν νά έτοιμάζουν τίς σκάλες γιά ν' άνέβουν στο πλοίο!!

'Εντρομοι σήσαμε όλα τά φώτα του καραβιού και κρυφτήκαμε. Στίς 2.10' επιβιβάστηκαν στο πλοίο πυροδολώντας και φωνάζοντας. 'Ακολούθησαν τρομακτικές σκηνές:

'Αστυνομικοί και άντρες του πολεμικού ναυτικού τής βραζιλιάνικης χούντας, με κλόμπς, σιλέτα και σιδερόδεργες έκαναν άνω-κάτω τό καράβι γιά νά μάς συλλάβουν, σέ μιά «έπιχείρηση» πού κράτησε τρεις ώρες! Κάθε έναν πού συλλαμβάνανε τόν μεταφέρανε με άγριο ξύλο μπροστά στον πλοίαρχο ο οποίος τόν ρωτούσε «μέ ποιόν είναι». 'Αν άπαντούσε πως είναι «μέ τό δικίο» ή «μέ τόν νόμο» (και όχι με τό μέρος του πλοίαρχου) τότε - με διαταγή του πλοίαρχου - συνεχίζονταν ο άγριος ξυλοδαρμός του και τελικά μεταφέρονταν μισολιπόθυμος στίς κλούβες τής αστυνομίας...

Κι όταν, παρά τίς έρευνες και τό ξύλο, διαπίστωσαν ότι μερικοί δέν είχαν βρεθεί, έβγαλαν από τήν κλούβα δεμένους μερικούς συνάδελφους κι άρχισαν νά τούς βασανίζουν γιά νά μαρτυρήσουν πού κρύβονται οι άλλοι! Τελικά, στίς 5.30 είχαν συλληφθεί όλοι (14) εκτός από τόν άνθ/ρχο Α. Βιτζηλαίο. Γιά νά τόν βρουν βασάνισαν φρικτά τό Λιβερέτο, γιά νά τούς πει πού κρύβεται. 'Εκείνος δέν μίλησε - και έφυγαν από τό καράβι χωρίς νά τόν βρουν!...

Μάς μετέφεραν σ' ένα κρατητήριο τής 'Ομοσπονδιακής 'Αστυνομίας χωρίς νά ενδιαφερθούν γιά τίς συνέπειες πού είχε στήν υγεία μας ο άγριος ξυλοδαρμός μας. (Τήν άλλη μέρα έφεραν και τόν Βιτζηλαίο πού πήγε μόνος του στο προξενείο γιά νά ζητήσει... συμπαράσταση!)

Στή διάρκεια τής κράτησής μας εκεί,

Ο ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΗΣ αυτής τής υπόθεσης δέν ζει πιά. Πρίν 4 μήνες αυτοπυρπολήθηκε στήν ταράτσα του σπιτιού του.

«Ξέρω ότι είμαι ένας αιχμάλωτος πολέμου πού γίνεται ανάμεσα στήν εργατική τάξη και τούς εκμεταλλευτές της, ανάμεσα στήν έξουσία και στους έξουσιαζόμενους. Και τή στιγμή πού ή δομή, ή ύπαρξη τής έξουσίας των εκμεταλλευτών στηρίζεται καθαρά πάνω στή θία, δέν άναγνωρίζουν τή στοιχειώδη ατοάμυνα (...) Χειρότερο πάντως από τή γυμνή θία τής έξουσίας είναι ή προπαγάνδα της, ή ψυχολογική θία, αυτή πού θέλει νά σέ πείσει έσένα τόν ίδιο ότι είσαι κατηγορούμενος», θά γράψει σ' ένα κείμενο (πού βγήκε παράνομα από τίς φυλακές Κορυδαλλού) ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΛΙΒΕΡΕΤΟΣ εξηγώντας γιατί έκανε (24-6-77) άπεργία πείνας.

ΣΤΗ φυλακή βρέθηκε με μιά ποινή 2 χρόνων, γιά τό γνωστό έπεισόδιο πού έγινε (μετά τή δίκη των 11 ναυτικών στίς 21-3-77) με τό δικηγόρο των έφοπλιστών Βρεττό. Στο 'Εφετείο, ο δικηγόρος ανακάλεσε τή μήνυση και ο Λιβερέτος άποφυλακίστηκε. 'Ενα μήνα μετά τήν άποφυλακισή του αυτοπυρπολήθηκε...

«Γιά μάς τούς εργατές - θά γράψει στήν ίδια προκήρυξη από τή φυλακή -, γιά όλους τούς εργαζόμενους, γιά όλο τό λαό, ύπάρχει μόνο μιά προοπτική, ή πάλη γιά τήν κοινωνική άπελευθέρωση, γιά τήν κατάργηση κάθε μορφής έξουσίας. Αυτό, αν λάβει κανείς υπ' όψη του τή συγκεκριμένη κατάσταση πού βρισκόμαστε σήμερα, μπορεί νά γίνει με τήν αυτόνομη όργάνωση κάθε κλάδου και στή συνέχεια με τήν ισότιμη συνεργασία όλων των ανθρώπων πού έχουν συμφέρον νά άμφισβητήσουν τή σημερινή κατάσταση».

ΔΥΟ χρόνια πρίν, είχε ξαναδικαστεί γιατί... τόλμησε νά ύψώσει τήν κυπριακή σημαία σ' ένα πλοίο του Χαντρή (δπου τότε δούλευε) κάπου στήν Περσία, κατά τήν πρώτη επέτειο του χουντικού πραξικοπήματος (15-7-75).

ΤΟΤΕ είχε άθωωθεί...

ζητούσαμε συνέχεια ιατρική περίθαλψη. 'Αρνούνταν. Η κατάσταση πολλών χειροτέρευε. Στις 6 του μήνα άρχισαμε άπεργία πείνας πιστεύοντας πώς έτσι τουλάχιστον θά συντόμευαν τόν επαναπατρισμό μας. Τήν τρίτη μέρα της άπεργίας πείνας μās άπειλησαν πώς αν δέν φάμε θά μās κόψουν και τό νερό — όπως κι έγινε. 'Ακόμα, πήραν πέντε από μās και τούς μοίρασαν σέ άλλες φυλακές πιστεύοντας ότι έτσι διασπασμένοι θά σταματούσαμε τήν άπεργία πείνας. Στις 10/2 ζητήσαμε έπειγόντως γιατρό γιατί ο Βιτζηλαίος υπέφερε από τό στομάχι του και δρισκόταν πεταμένος στό διάδρομο σέ άθλια κατάσταση. Τελικά μόλις στίς 11/2 μās έφεραν τά πράγματά μας, δηλώνοντας πώς έπτά από μās θά έφευγαν για τήν 'Ελλάδα τήν άλλη μέρα και οι υπόλοιποι άργότερα. 'Ετσι μέ τή συνοδεία της άστυνομίας και του Β' πρόξε-νου μās μετέφεραν στό αεροδρόμιο, όπου μέχρι τήν ώρα της πτήσης μās είχαν μέ άύστηρή επιτήρηση.

Φθάνοντας σπίτι μας δρήκαμε τούς συγγενείς μας σέ άσχημη κατάσταση γιατί τούς ένοχλούσαν συνέχεια και τούς άπειλούσαν λέγοντάς τους «αν θέλετε νά δείτε τά παιδιά σας πού σαπίζουν στή φυλακή και δέρονται από τή βραζιλιάνικη άστυνομία θά μās φέρετε 50.000 δρχ. για νά νά πληρωθούν τά εισιτήριά τους και τά εισιτήρια των αντικαταστατών τους». 'Αργότερα, «κατέδθηκαν» στό ποσό των 26.000 δρχ. — μερικές οίκογένειες, είχαν ήδη πληρώσει αυτά τά ποσά, όταν φτάσαμε.

Στις 14-2-77 μαζευτήκαμε όσοι είχαμε ως τότε επαναπατρισθεί και αποτανθήκαμε:

- στους έδω ανθρώπους της πλοιοκτητικής εταιρίας, λέγοντας νά μή ζητάνε χρήματα από τά σπίτι άδων έμ-ναν ακόμα στήν Βραζιλία.

- στήν Είσαγγελία Πειραιά και (μετά) στό ύπουργείο 'Εμπ. Ναυτιλίας (όπου μās έστειλε ο εισαγγελέας) ζητώντας τόν επαναπατρισμό και των υπόλοιπων.

Στό ύπουργείο μās είπαν ότι φροντίζουν για νά επιστρέψουν και οι άλλοι, αλλά «δέν μπορούν νά βρουν τούς πλοιοκτήτες»: κάποιος πού εμφανίζεται σάν πράκτορας (και πού όμως ήταν ο πλοιοκτήτης!) ισχυρίζονταν ότι «άδυνα-τούσε οικονομικά» νά ρυθμίσει τά της επιστροφής!»

Παράλληλα όμως άρχιζαν για τούς ναυτικούς του «Αιόλιαν Γουίντ» μιά σειρά από δίκες — σ' άλλες ήταν μηνυτές και σ' άλλες δρεθήκαν ή κινδυνεύουν νά δρεθούν κατηγορούμενοι. Συγκεκριμένα:

- Στις 17-3-77 τό Μονομελές Πλημμελειοδικείο Πειραιά καταδίκασε σέ 20 μέρες κράτηση και 15.000 δρχ. χρηματική ποινή τούς έφοπλιστές άδελφούς Μουστάκα, ύστερα από μήνυση τριών

ναυτικών, για κατακράτηση 50.000 δρχ. από τόν καθένα μέ τή δικαιολογία ότι μ' αυτά θά συμψηφίσει τά έξοδα της επιστροφής τους και τά εισιτήρια των... αντικαταστάτων τους!

- Στις 21/3, οι δυό έφοπλιστές, ύστερα από μήνυση των υπόλοιπων 11 ναυτικών καταδικάστηκαν — για τόν ίδιο λόγο — σέ φυλάκιση (συνολικά) 9 μηνών, χρηματική ποινή 78.000 δρχ. και άνά 10.000 δρχ. ήθική βλάβη.

Παράλληλα, όμως:

- άσκειται πειθαρχική δίωξη για τούς

Οι ναυτικοί του «Αιόλιαν Γουίντ» πού συνεχίζουν (κατηγοροι και... κατηγορούμενοι) τόν άγώνα ύστερα από τήν έκπληκτική περιπέτειά τους είναι οι έξ-ής:

Δημ. Δεκουλάκος (άνθυποπλοίαρχος), 'Ανδρέας Βιντζηλαίος (άνθυποπλοίαρχος), Φώτης Μήτρου (γ' μηχανικός), 'Αντ. Χαροκόπος (ηλεκτρολόγος), Γιώργος Βενετσάνος (λοστρόμος), Κων. Δρούγκας, Δημ. Βουδούρης, Μαν. Καλλαντζάκης, Γιώργος Λύκος, Νικ. Βλάχος, Γ. Σουριαδάκης, Μιχ. Ματζόπουλος, Ντεσμεντίν 'Εμινόγλου. Δέκατος τέταρτος ήταν ο θ' μηχανικός Παναγιώτης Λιθερέτος. Δέν ζει πιά...

14 από τό ύπουργείο 'Εμπ. Ναυτιλίας. Τό πρωτόδικο Πειθαρχικό Συμβούλιο του 'Εμπορικού Ναυτικού τούς άθώνει, αλλά ύστερα από έφεση του τότε ύπουργού Παπαδόγκωνα ή υπόθεση φτάνει στό Δευτεροβάθμιο, πού καταδικάζει τούς μισούς σέ ποινές στέρησης του ναυτικού φυλλάδιου από 11 μήνες έως 4 χρόνια!

- άσκειται δίωξη για «στάση» — ή υπόθεση δέν εκδικάστηκε ακόμα.

'Εκκρεμούν επίσης:

- ή προσφυγή των 7 καταδικασμένων στό Συμβούλιο 'Επικρατείας.

- οι έφέσεις της πλοιοκτητικής εταιρίας για τίς δυό καταδίκες.

- ή συζήτηση της άγωγής των 14 κατά της πλοιοκτητικής εταιρίας για άποζημίωση, στά πολιτικά δικαστήρια (έχει προσδιοριστεί στίς 7/4).

Τά γεγονότα του «Αιόλιαν Γουίντ» δέν αποτελούν «είδική περίπτωση», τουλάχιστον ως πρός τίς αίτίες (συνθήκες) πού τά δημιούργησαν. 'Αν πήραν αυτές τίς διαστάσεις είναι γιατί ο πλοίαρχος (πού συνήθως έκπροσωπεί στό καράβι τήν εταιρία) δέν κατόρθωσε νά τούς διασπάσει και νά απολύσει τούς «πρωτεργάτες», όπως συνήθως συμβαίνει. 'Η διαμαρτυρία των ναυτεργατών ήταν συντονισμένη και μαζική, και έτσι λιγότερο εύάλωτη.

Οι ναυτικοί μας είναι άνασφαλείς και άκατοχύρωτοι. Οι μισθοί πού προβλέπονται από τίς συμβάσεις είναι πολύ χαμηλοί και κατά συνέπεια οι συντάξεις και ή ασφάλιση (πού ύπολογίζονται μέ

βάση τούς μισθούς) έντελώς άνεπαρκείς. 'Η μόνη δυνατότητα διαμαρτυρίας είναι ή άπεργία, πού περίπου ισοδυναμεί μέ στάση — και έγκυμονεί μεγάλους κινδύνους.

Τό συνδικαλιστικό τους σωματείο, ή ΠΝΟ (Πανελλήνια Ναυτική 'Ομοσπονδία) δέν έξυπηρετεί τά δικά τους συμφέροντα. 'Εχει μόνιμη διοίκηση έδω και 10-15 χρόνια (φθαρμένη από τίς σχέσεις της μέ τή χούντα πού αποκαλύφθηκαν τελευταία), άπομονωμένη απ' τήν πλειοψηφία των ναυτεργατών, πού όμως είναι ύποχρεωμένοι απ' τήν εταιρία ύπογράφοντας σύμβαση εργασίας ν' αναγνωρίσουν τήν ΠΝΟ σάν μοναδικό συνδικαλιστικό όργανο — και κατά συνέπεια νά πληρώσουν και συνδρομή, συντηρώντας τήν έτσι οι ίδιοι παρά τή θέλησή τους.

'Αλλά, ύπογράφοντας τή σύμβαση εργασίας οι ναυτεργάτες, εκτός από τήν ΠΝΟ, ύποχρεώνονται νά αναγνωρίσουν και κάτι άλλο: τό νομικό πλαίσιο πού θεσμοθετεί τήν καταπίεσή τους από τίς έφοπλιστικές εταιρίες. Είναι:

- ο ΚΙΝΔ (Κώδικας 'Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου)

- ο ΠΠΚΕΝ (Πειθαρχικός, Ποινικός Κώδικας 'Εμπορικού Ναυτικού), πού επιβάλλει τή στρατιωτική πειθαρχία στό καράβι.

'Η κατάργηση αυτού του κώδικα ήταν ένα από τά βασικά αίτήματα των σπουδαστών των Δημοσίων Σχολών 'Εμπορικού Ναυτικού πού έκαναν πρόσφατα άποχή διαρκείας, μέ αποτέλεσμα τή μόνιμη άποβολή των περισσότερων. 'Η αιτιολόγηση του ύπουργού Ναυτιλίας ήταν ότι

«ή ιδιοτυπία του ναυτικού επαγγέλματος δέν επιτρέπει τόν περιορισμό της πειθαρχίας»...

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Τέσσερις καθηγητές,
ὁ Κώστας Βεργόπουλος,
ὁ Εὐτύχης Μπιτσάκης,
ὁ Μάριος Νικολινάκος
ὁ Κωνσταντῖνος Τσουκαλᾶς,
συζητᾶνε μέ τό «ΑΝΤΙ»

ΑΝΤΙ: Τό πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας ἦταν πάντα καί γίνεται ὅλο καί περισσότερο ἓνα ἀπό τά κύρια πεδία ἰδεολογικῆς σύγκρουσης τῆς ἀστικῆς τάξης μέ τό σοσιαλισμό. Ἀλλά εἶναι ἀκόμα τό πεδίο ἀντιπαράθεσης ἀπόψεων καί τάσεων μέσα στόν ἰδιαίτερο χώρο καθενός ἀπό αὐτούς τούς δύο κόσμους. Εἶναι ἓνα πρόβλημα πού θάζει σέ δοκιμασία κριτήρια, ἀρχές, μεθοδεύσεις καί στόχους. Ὅλοι ἐπικαλοῦνται τήν ἐλευθερία· ἄλλοι γιά νά φωτίσουν καί ἄλλοι γιά νά συσκοτίσουν, ἄλλοι γιά νά ἐλευθερώσουν καί ἄλλοι γιά νά παγιδεύσουν. Θά μπορούσαμε νά ἐξετάσουμε μερικές ὀψεις τοῦ προβλήματος τῆς ἐλευθερίας μέσα στό σοσιαλισμό καί σέ συνάρτηση πάντα μέ συγκεκριμένες πολιτικές θέσεις καί πρακτικές καί ἀναφορικά μέ τήν ἐλληνική ἱστορική πραγματικότητα.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Ἐνα θέμα τίθεται τόν τελευταῖο καιρό – ἂν καί δέν εἶναι τόσο καινούργιο, ἀλλά τώρα τίθεται πάλι μέ μία νέα ὀξύτητα καί ἀπό πολλές πλευρές: Τό θέμα τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν σέ σχέση μέ τό σοσιαλισμό καί τή μαρξιστική θεωρία. Ἀπό παλιά ἡ ἀστική κριτική ἐνάντια στό μαρξισμό καί τό σοσιαλισμό ὑποστήριζε ὅτι ὁ σοσιαλισμός καί σάν θεωρία καί σάν πρακτική εἶναι ἓνα κίνημα ὁλοκληρωτικό. Ὅτι καταργεῖ τήν ἀτομική ἐλευθερία, καταργεῖ τήν ἀτομική πρωτοβουλία κ.λπ. Αὕτη εἶναι ἡ βασική σκοπιὰ ἀπό τήν ὁποία ἐγίνε ἡ κριτική ἐνάντια στό μαρξισμό καί στό σοσιαλιστικά καθεστώτα πού ἐγκαθιδρύθηκαν ἀπό τό 1917 καί μετά. Τόν τελευταῖο καιρό τέτοιες ἀπόψεις ἐπανεμφανίζονται ἀνανεωμένες, τόσο ἀπό τήν παραδοσιακή πλευρά ὅσο καί ἀπό τήν πλευρά ἀνθρώπων πού ἐμφανίζονται σάν ἀριστεροί, ἀπό πρώην μαρξιστές, ἀπό τούς νέους φιλόσοφους στή Γαλλία κ.τλ. Ὅλοι αὐτοί ἐπαναλαμβάνουν, μέ ἀνανεωμένα ἴσως ἐπιχειρήματα, τήν ἴδια παλιά κατηγορία ὅτι ὁ μαρξισμός εἶναι μία θεωρία καί μία πρακτική ὁλοκληρωτική, πού συντρίβει τό άτομο καί τίς ἀτομικές ἐλευθερίες. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά πάλι, ἀπ' τήν πλευρά αὐτῶν πού ὑπερασπίζονται τό μαρξισμό καί τό σοσιαλισμό ὅπως ἐφαρμόστηκε στή Σοβιετική Ἑνωση, ὑποστηρίζονται ἀπόψεις ἀπλουστευτικές καί πού, ὡς ἓνα θαυμάσιο, δίνουν ὅπλα σ' ὅλες αὐτές τίς κατηγορίες, γιατί λένε ὅτι ὁποῖος θέτει σήμερα τό θέμα τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καί τό κάνει κεντρικό τοῦ προβλήματος εἶναι μικροαστός. Προβάλλεται ἡ ἀποψη ὅτι ὁποῖος ὑπερασπίζει τίς ἀτομικές ἐλευθερίες εἶναι ὑποπτος «ἐπί μικροαστισμῶν». Καί πέρα ἀπ' αὐτό, ὑποστηρίζεται πῶς ὅταν ἀνήκεις σ' ἓνα κόμμα, ἡ προσωπική γνώμη δέν μπορεῖ νά ἐκτίθεται δημόσια ἀλλά μέσα στίς κομματικές διαδικασίες. Δέν μπορεῖς νά μιλάς πρὸς τό ἔξω διατηρώντας προσωπική γνώμη, ἀλλά παντοῦ καί πάντα πρέπει νά ὑπερασπίζεις τήν ἀποψη τοῦ ὁργανισμοῦ στόν ὁποῖο ἀνήκεις. Γιά μένα, μόνο ἔτσι μπορεῖ νά τεθεῖ τό πρόβλημα: Μποροῦμε νά φανταστοῦμε ἓνα μαρξισμό ἢ ἓνα σοσιαλισμό πού νά σέβεται καί νά δίνει προτεραιότητα στίς ἀτομικές ἐλευθερίες; Μποροῦμε σοβαρά νά δεχθοῦμε ὅτι ὁποῖος ὑπερασπίζει τίς ἀτομικές ἐλευθερίες εἶναι πράκτορας τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, μικροαστός, ἀντεπαναστάτης καί ὅτι ἐμποδίζει ἔτσι τήν ὁλοκλήρωση τοῦ σοσιαλισμοῦ;

ΑΝΤΙ: Δέν νομίζετε ὅτι γιά τό μαρξισμό τό πρόβλημα τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν εἶναι λυμένο τουλάχιστον θεωρητικά; Γιατί ἀπό τίς διακηρύξεις τῶν προδρομικῶν ἀκόμα σοσιαλιστῶν ἐξυπνοεῖ-

ται γιά τό σοσιαλιστικό ἰδεώδες ὅτι εἶναι κάτι πέρα ἀπό τίς ἀστικές πολιτικές κατακτήσεις πού ἐνσωματώνονται σ' αὐτό. Κάποτε τέθηκε ἔτσι τό θέμα θεωρητικά. Ὅμως αὕτη τῇ στιγμῇ τίθεται πάλι τό πρόβλημα μετά ἀπό τίς συγκεκριμένες πραγματικότητες στό σοσιαλιστικό κράτη. Ἡ νομίζετε ὅτι καί στό θεωρητικό ἐπίπεδο ἀμφισβητεῖται ἂν ὁ σοσιαλισμός ἐνσωματώνει τίς ἀστικές κατακτήσεις γιά τό δικαίωμα τῶν ἀτομικῶν καί πολιτικῶν ἐλευθεριῶν;

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Τουλάχιστον νομίζαμε ὅτι θεωρητικά τό πρόβλημα ἦταν λυμένο. Ὅμως σήμερα βλέπουμε ὅτι ἴσως νά ὑπάρχει καί θεωρητικό πρόβλημα. Ἀπό τήν ἀποψη πρώην μαρξιστῶν, ὅπως οἱ νέοι φιλόσοφοι στή Γαλλία, τίθεται καί θεωρητικό πρόβλημα.

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Πρέπει νά γίνει μία βασική διάκριση. Ἐγίνε μία ἀναφορά στοὺς νέους φιλόσοφους στή Γαλλία. Αὕτη τῇ στιγμῇ εἶναι φερέφωνα τῆς ἀντίδρασης.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Φερέφωνα, ἀλλά μέ τήν ἔννοια ὅτι τούς χρησιμοποιοῦν.

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Οὐσιαστικά εἶναι οἱ νέοι θεωρητικοί τῆς ἀντίδρασης. Γιατί ἀντιμετωπίζουν τό μαρξισμό σάν κλειστό δογματικό σύστημα τό ὁποῖο ἀπό τή φύση του δέν εἶναι δυνατόν παρά νά ὀδηγήσει σέ καταστρατηγήσεις τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Δέν ἔχουμε τίποτα νά συζητήσουμε μέ τούς ἀνθρώπους γιά τούς ὁποῖους ὁ μαρξισμός καί ὁ σοσιαλισμός εἶναι ὁ κύριος ἰδεολογικός καί πολιτικός ἐχθρός. Ἀντίθετα, γιά μένα τό ἐρώτημα πού τίθεται σήμερα εἶναι πῶς εἶναι δυνατόν νά οἰκοδομηθεῖ πρακτικά ὁ σοσιαλισμός – καί ὅλοι ἐδῶ ἀπ' ὅ,τι καταλαβαίνω εἴμαστε σοσιαλιστές ἢ θεωροῦμε τόν ἑαυτό μας σοσιαλιστή – χωρίς νά καταστρατηγήσουμε τά ἀτομικά δικαιώματα. Μέ τήν ἔννοια αὕτη, πολλά ἀπό ὅσα συμβαίνουν σέ ὁρισμένες σοσιαλιστικές χώρες σήμερα τροφοδοτοῦν πρακτικά τήν ἐπιχειρηματολογία τῆς ἀντίδρασης καί δυσχεραίνουν κατά κάποιο τρόπο τή θεωρητική συζήτηση καί τήν πολιτική ἐπεξεργασία ἐνός σχήματος δέουσας πρὸς τό σοσιαλισμό στίς δυτικές χώρες. Εἶναι ἀναγκαῖο νά διαχωριστεῖ ἀπόλυτα ἡ ἀστική, ἡ ἀντιδραστική κριτική τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν ἀπό τή μὴ ἀστική κριτική, τή σοσιαλιστική κριτική. Γι' αὐτούς ἡ παραβίαση τῶν δικαιωμάτων «ἀποδεικνύει» τή χρεωκοπία ἐνός ταξικοῦ ἐχθρικοῦ συστήματος. Γιά μᾶς εἶναι μία ὀδυνηρή ἱστορική ἐμπειρία πού πρέπει νά ἀναλυθεῖ, νά ἐρμηνευθεῖ καί νά ξεπεραστεῖ. Καί πρέπει ἤδη ἀπό τήν ἀρχή νά ὑπογραμμιστεῖ ὅτι ὁ μαρξισμός θεωρητικά ἐμπεριέχει ἀπόλυτο σεβασμό τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί ὅχι ἀπλῶς τή διατήρησή τους μέ τήν ἀστική ἔννοια. Ἐπιζητεῖ καί ἐπιδίδκει νά μεθοδεύσει τόν ἐμπλουτισμό, τήν ἐμβάθυνση καί τήν ὁλοκλήρωση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Σ' αὐτό εἴμαστε νομίζω ὅλοι σύμφωνοι.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Ἀρχίσαμε ἀνάποδα. Ἀναφέρθηκε ὅτι τό σύστημα συντεταγμένων μας θά εἶναι ἡ Ἑλλάδα, καί ὅτι θά ἐπεκταθοῦμε σέ γενικότερα θέματα, στό βαθμό πού αὐτό μᾶς βοηθᾷ νά φωτίσουμε τό πρόβλημα τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς πραγματικότητας. Ὅμως ἀρχίσαμε ἀπό τό δεύτερο. Ἀς εἶναι. Ἐγώ πιστεύω ὅτι σ' αὕτη τήν περίπτωση πρέπει νά ξεκινήσουμε ἀπό μία βασική θέση: Τί σημαίνουν οἱ ἐλευθερίες στόν καπιταλισμό καί τί στό σοσιαλισμό. Ὅταν ξεκαθαρίσουμε τό θεωρητικό πρόβλημα – καί δέχομαι ὅτι ὑπάρχει καί θά συνεχίσει νά ὑπάρχει ὅσο θά οἰκοδομεῖται ὁ σοσιαλισμός – τότε νά δοῦμε τί γίνεται τόσο στήν Ἑλλάδα ὅσο, ἐνδεχομένως, καί στό βαθμό πού ἀπαιτεῖται, καί στίς σοσιαλιστικές χώρες. Γιατί νομίζω ὅτι ὅλη ἡ προπαγάνδα γιά τίς ἐλευθερίες, πού ξεκινᾷ ἀπό τόν ἀστικό τύπο καί τίς ἀστικές κυβερνήσεις, δέν εἶναι παρά μία ἰδεολογική συγκάλυψη τοῦ πραγματικοῦ προβλήματος: Ἐλευθερία στίς καπιταλιστικές χώρες σημαίνει ἐλευθερία τῶν μονοπωλίων καί τῶν ἰσχυρῶν καί οὐσιαστική ἐκμηδένιση καί ἀλλοτρίωση τῶν ἐργαζομένων. Ἐλευθερία – τουλάχιστον θεωρητικά – στό σοσιαλισμό, σημαίνει οἰκονομική, κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική ἐλευθερία, ὅλη. δυνατότητες ὁλοκλήρωσης τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας. Νομίζω ὅτι κανεῖς μαρξιστὴς δέν θάχει ἀντίρρηση σ' αὐτό. Καί ὅτι ἡ προϋπόθεση γιά νά ὑπάρξει πραγματική ἐλευθερία εἶναι ἡ κοινωνικοποίηση τῶν μέσων παραγωγῆς καί ἡ δημιουργία – ὅπως εἶπε

ό Μάρξ – «της κοινωνίας των ελεύθερων και ελεύθερα συνεργαζομένων παραγωγών». Αυτή είναι η υλική βάση πάνω στην οποία μπορεί να οικοδομηθεί η ελευθερία στο σοσιαλισμό.

ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ: Θά ήθελα να επισημάνω τούτο: Από την αρχή το πρόβλημα μπήκε σε δύο επίπεδα, το θεωρητικό και το πρακτικό. Στο θεωρητικό επίπεδο, ταυτίζεται τώρα η μη ύπαρξη πολιτικών ελευθεριών με το μαρξισμό «αυτόν καθ' εαυτό» από τους νέους φιλόσοφους. Από την άλλη πλευρά, θεωρείται σαν αυτοορισμός του μαρξισμού, πώς η ατομική ελευθερία αποτελεί συστατικό στοιχείο του ίδιου του κομμουνισμού. Αυτό είναι το θεωρητικό επίπεδο. Στο πρακτικό επίπεδο τίθεται το ερώτημα κατά πόσο έχουμε ατομικές ελευθερίες ή ατομικά δικαιώματα στον καπιταλισμό και στο σοσιαλισμό. Νομίζω ότι πρέπει να κρατήσουμε χωριστές αυτές τις δύο διαστάσεις – τη θεωρητική και την πρακτική. Άλλωστε θά μπερδευτούμε, γιατί σήμερα η κοινή γνώμη βλέπει συγκεχυμένα το πρόβλημα: Ταυτίζει το σοσιαλισμό όπως έχει πραγματωθεί στις σοσιαλιστικές χώρες με τις θεωρητικές θέσεις του μαρξισμού. Και εκεί πλέον αρχίζουν να γίνονται διεργασίες οι οποίες δημιουργούν μία σύγχυση που δεν μας επιτρέπει να ξεκαθαρίσουμε το πρόβλημα. Και προχωρώ ακόμα πιά πέρα. Δεν ξέρω αν οι ατομικές ελευθερίες είναι θεωρητικό πρόβλημα. Δεν υπάρχει θεωρητικό πρόβλημα για τις ατομικές ελευθερίες. Το πρόβλημα αυτό μπήκε ιστορικά από εξουσίες και στην ταξική πάλη, την ώρα που μία τάξη – η άρχουσα – καταπατούσε την ανερχόμενη τάξη. Τα ατομικά δικαιώματα, έτσι όπως μπαίνουν, είναι πρόβλημα και σύγχρονα αίτημα δύο αιώνων. Έπομένως πρέπει να τα δούμε στην ιστορική τους διάσταση. Να μην τα δούμε στη θεωρητική, την ουτοπιστική διάσταση. Θέλω να διατυπώσω μίαν άλλη σκέψη ακόμα: κατά πόσον το πρόβλημά μας δεν μπαίνει σαν πρόβλημα ατομικών ελευθεριών στον καπιταλισμό ή στο σοσιαλισμό αλλά σαν πρόβλημα δόμησης της εξουσίας σε μία κοινωνία – οποιαδήποτε είναι αυτή η κοινωνία και η κοινωνική οργάνωση. Εκεί βρίσκεται το πρόβλημα: σε συνάρτηση με την εξουσία. Γιατί αν δε θέσουμε έτσι το ζήτημα, η ατομική ελευθερία χάνει το πραγματικό της περιεχόμενο.

ΑΝΤΙ: Όταν μιλήσαμε για τη θεωρητική αποδοχή της αρχής της πολιτικής και της κοινωνικής ελευθερίας, πήραμε για δεδομένο ότι το πρόβλημα δεν αφορά μόνο τα σοσιαλιστικά καθεστώτα, αφορά και την άστική τάξη. Γιατί και η άστική τάξη είχε κάποιες θεωρητικές συλλήψεις για το πρόβλημα ατομικές ελευθερίες και οι οποίες δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ. Δηλ. μ' αυτό τον τρόπο μάς ένδιαφέρει το θέμα και ιστορικά αλλά και θεωρητικά – σαν θέση και διακήρυξη δηλαδή.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Όταν υποστηρίζω ότι υπάρχει θεωρητικό πρόβλημα, δεν το έννοω αποσπασμένο από την κοινωνική πραγματικότητα και τις συνθήκες της ταξικής πάλης. Δέχομαι την ιστορικότητα του προβλήματος ως προς την εμφάνισή του. Άλλα το πρόβλημα υπάρχει, και θά υπάρχει, ακόμα και όταν θά οικοδομηθεί σε όλο τον κόσμο ο σοσιαλισμός. Η ελευθερία, όταν δε υπονοείται, είναι μία από τις όψεις του συνόλου των κοινωνικών σχέσεων. Άρα το θεωρητικό πρόβλημα θά τίθεται σε αντιστοιχία με τις αλλαγές της πραγματικότητας και θά τίθεται κάθε φορά με νέους όρους. Το πρόβλημα της ελευθερίας θά τίθεται συνεπώς συνδεδεμένο με τις μορφές της εξουσίας, με τις μορφές των παραγωγικών σχέσεων, με τη συνολική κοινωνική πραγματικότητα. Αυτή ήταν μία παρατήρηση. Και μία δεύτερη: Θέλω να ξαναθυμίσω ότι φεύγουμε συνεχώς από την αφετηρία μας. Επιμένω να προχωρήσουμε κυρίως σε κριτική της ελληνικής πραγματικότητας, και να αναφερόμαστε σε γενικότερα προβλήματα, στο βαθμό που μάς οδηγεί εκεί η ελληνική πραγματικότητα. Και ακόμη να ξεκαθαρίσουμε από την αρχή – παρ' όλο που φαίνεται ότι είναι ξεκαθαρισμένο: Η κριτική που γίνεται είναι από σοσιαλιστική θέση, ή από την άποψη της άστικής τάξης; Γιατί σήμερα είναι τόσο μπερδεμένα τα πράγματα, που θάβεις ανθρώπους να διακηρύσσουν ότι μιλούν από σοσιαλιστικές θέσεις, και στην ουσία δεν κάνουν άλλο από το να υπηρετούν την άστική προπαγάνδα. Ακραίο παράδειγμα είναι οι λεγόμενοι «νέοι φιλόσοφοι» της Γαλλίας. Ακόμα και αν δεν τους πούμε φερέφωνα του καπιταλισμού, πάντως εξυπηρετούν τον ιμπεριαλισμό, με την ολοκληρωτική άρνηση του σοσιαλισμού και των κατακτήσεών του.

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Θάθελα να ξεκινήσω απ' όσα ανέφερε πριν ο Νικολινακός και να τα συγκεκριμενοποιήσω. Το πρόβλημα της ελευθερίας του ατόμου δεν είναι μόνο θέμα σχέσης του με την άφηρημένη εξουσία. Πρέπει να το όρισουμε πιά συγκεκριμένα: Ποιά είναι η σχέση του ατόμου με το κράτος και με τους όλοένα περιπλοκότερους και «βαρύτερους» μηχανισμούς που δομούνται υπό την αιγίδα του. Όταν ο Μπιτσάκης μίλησε για πολιτιστικές ελευ-

θερίες, για οικονομικές ελευθερίες κλπ. με βρίσκει φυσικά απολύτως σύμφωνο. Άλλα το κλειδί, κατά τη γνώμη μου, είναι οι λεγόμενες πολιτικές ελευθερίες. Και οι πολιτικές ελευθερίες αναφέρονται στη θέση του ατόμου και τη σχέση του με το κράτος. Το πρόβλημα εμφανίστηκε ιστορικά από τη στιγμή που δημιουργήθηκε το άστικό κράτος. Και μολονότι οι λειτουργίες του κράτους δεν παραμένουν αναλλοίωτες, το ζήτημα της σχέσης του ατόμου με το κράτος, είτε στην πρώτη μεταβατική φάση της διαδικασίας οδού προς το σοσιαλισμό είτε υπό το σοσιαλιστικό κράτος αυτό καθ' εαυτό, παραμένει κι αυτό. Έτσι λοιπόν, αν και δεν μπορούμε να μιλήσουμε για ελευθερίες «αυτές καθ' εαυτές», πρέπει να τις συσχετίσουμε με το σοσιαλιστικό κράτος και τους μηχανισμούς του και να σκεφτούμε ποιός θά είναι εκείνος ο τύπος του κράτους που ταυτόχρονα θά εγγυάται την οικονομική ελευθερία με την προώθηση της κοινωνικοποίησης των μέσων παραγωγής, που θά προβλέπει τη δημιουργία ολοένα πολλαπλότερων αυτόνομων διαδικασιών αυτοδιαχείρισης κλπ. ενώ ταυτόχρονα θά λύνει σωστά το πρόβλημα της σχέσης των διατηρούμενων κεντρικών κρατικών μηχανισμών με τον πολίτη. Αυτό είναι το βασικό πρόβλημα – κλειδί. Αυτή τη στιγμή έχει ανακύψει γιατί ενώ η οικοδόμηση του σοσιαλισμού βρίσκεται στην ημερησία διάταξη πολλών δυτικών κοινωνιών, οι ύφιστάμενες σοσιαλιστικές κοινωνίες δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν πρότυπο. Από λόγους και πάλι ιστορικούς στη Σοβ. Ένωση και στις περισσότερες σοσιαλιστικές κοινωνίες η εμπέδωση του κράτους έγινε κάτω από πάρα πολύ δυσμενείς συνθήκες: Έτσι ήταν αναγκασμένες να περιστέλλουν τις ελευθερίες σε πρώτη φάση. Σήμερα όμως βρίσκμαστε σε μία κατάσταση όπου παρ' όλο που έχουν λυθεί τα νηπιακά προβλήματα του σοσιαλισμού το πρόβλημα ακριβώς της σχέσης του πολίτη με το σοσιαλιστικό κράτος δεν έχει λυθεί. Με την έννοια αυτή το όραμα ενός νέου κράτους, μίας νέας εξουσίας, στη Δύση θέτει προβλήματα νέα και πρωτόγνωρα. Αυτός είναι ουσιαστικά ο λόγος που οδηγεί όλα σχεδόν τα σοσιαλιστικά και κομμουνιστικά κινήματα στη Δύση – εύρωκομμουνισμός – να ξαναθέτουν «έπι τάπητος» το ζήτημα της φύσης και της οργάνωσης του νέου κράτους που θέλουν να οικοδομήσουν και της σχέσης του ατόμου με το κράτος στη νέα κοινωνία, στο επίπεδο των πολιτικών ελευθεριών.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Νομίζω ότι απολυτοποιείς τις πολιτικές ελευθερίες...

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Δεν τις απολυτοποιώ...

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Το πρόβλημα των πολιτικών ελευθεριών είναι βασικό. Άλλα το πρόβλημα της ελευθερίας δεν είναι μόνο αυτό. Το θεμελιώδες είναι η θέση του ατόμου στην παραγωγή και ταυτόχρονα, και σε σχέση οργανική μ' αυτό, το πρόβλημα των σχέσεων του ατόμου με το κράτος, με την κουλτούρα κ.λπ. Πρέπει συνεπώς να ρωτήσουμε: Ποιές είναι οι διαμορφωμένες σχέσεις παραγωγής στην τάδε σοσιαλιστική χώρα, ή αυτές που θά διαμορφωθούν στη σοσιαλιστική Ελλάδα; Αυτό συνδέεται άμεσα με τη σχέση κράτους – πολίτη, και ανάγεται σε πρόβλημα πολιτικών ελευθεριών. Ξεχνούμε ότι την πολιτική βάση και εν τέλει τη μορφή του κράτους – όσο και να υπάρχει αμοιβαίος καθορισμός – βασικά την όριζει ο τρόπος οργάνωσης της παραγωγής.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Το πρόβλημα δεν είναι μόνο η θέση του ατόμου μέσα στην παραγωγή. Δεχόμαστε φυσικά ότι ο τρόπος που εντάσσεται το άτομο μέσα στην παραγωγή καθορίζει και την υπόλοιπη κοινωνική ζωή του σε μεγάλο βαθμό – αλλά υπάρχει και κάτι πιά πέρα. Το άτομο δεν εξαντλείται μόνο στις σχέσεις που κατέχει μέσα στην παραγωγική διαδικασία, αλλά έχει και μία ιδιωτική ζωή, έχει και άλλες πρωτοβουλίες και έχει και άλλες κοινωνικές συμπεριφορές. Η κριτική που γίνεται πάντοτε για την άστική κοινωνία είναι ότι χαρακτηρίζεται από το τυπικό στοιχείο, ενώ ο σοσιαλισμός θέλει να εμπλουτίσει και το ουσιαστικό. Δεν έρχεται για να καταργήσει τις ελευθερίες, αλλά είναι για να τους δώσει και μία υλική υπόσταση, για να εμβαθύνει την υπάρχουσα τυπική ελευθερία.

ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ: Κατά κάποιον τρόπο συνηγορώ στη δική σου άποψη, και σε σχέση με αυτά που είπε ο Μπιτσάκης προηγούμενα, ότι δηλαδή οι σχέσεις παραγωγής είναι βασικό στοιχείο στη δημιουργία προϋποθέσεων ουσιαστικοποίησης των ατομικών ελευθεριών. Αν όμως μένουμε μόνο εκεί, αν θεωρήσουμε ότι οι σχέσεις παραγωγής και η λύση των υλικών προβλημάτων καθορίζουν ή επαρκούν, τότε βρισκόμαστε σε μία νέα μορφή αλλοτρίωσης. Αυτό σημαίνει ότι το άτομο αλλοτριώνεται και δεν θέτει αιτήματα για συμμετοχή στη λήψη απόφασης. Σε τελευταία ανάλυση το πρόβλημα της ατομικής ελευθερίας είναι να συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων που έχουν μία σημαντική επίδραση στην ίδια σου τη

μοίρα. Έδώ πάλι θά ξεφύγω και θά προχωρήσω λίγο πιά πέρα. Τό νά κουθεντιάζουμε θεωρητικά μόνο γιά τίς ατομικές έλευθερίες σέ χρόνο μηδέν ή ατομα δέν έχει σημασία αυτή τή στιγμή. Ύπαρχουν προβλήματα στόν έλληνικό χώρο, ό όποιος βρίσκεται στό κατώφλι μιάς αλλαγής, πού ίσως νά είναι πραγματοποιήσιμη. Τό πρόβλημα υπάρχει γιά τίς λαϊκές μάζες. Τό πρόβλημα είναι γιά έναν έλληνικό σοσιαλισμό, πού πάει νά προσδιορισθεί μέ βάση πρότυπα και κριτήρια είτε ξένα είτε καθαρά θεωρητικά – μαρξισμός – είτε στή βάση ιστορικών πραγματοποιήσεων, όπως εκείνες τών σοσιαλιστικών χωρών. Μας άφορούν έτσι άμεσα και ή προβληματική και ή πραγματικότητα στίς σοσιαλιστικές χώρες. Καί θέτω τό έρώτημα μέ τρόπο άνάλογο μέ τόν Τσουκαλά: Έάν πραγματικά τό πρόβλημα τών ατομικών έλευθεριών είναι τό πρόβλημα δόμησης τής έξουσίας σέ ένα κοινωνικό χώρο. Έάν, όπως είπε ό Τσουκαλάς, τό πρόβλημα τών ατομικών έλευθεριών είναι σέ τελευταία άνάλυση ή σχέση κράτους και ατόμων, τότε τί μένει από ένα κράτος μέ όλη τή σημασία τής λέξης – τόσο σάν θεωρητική κατηγορία όσο και σάν πραγματικότητα – από τήν ώρα πού τό κράτος αυτό δέν άσκει έξουσία καταπιεστική. Κάθε έξουσία είναι καταπιεστική ιστορικά και έξ όρισμού. Δέν έχουμε βρει σάν ανθρωπότητα τή λύση του προβλήματος αυτού. Καί έλεγα, ίσως προβοκατόρικα, ότι άκόμη και εκείνες οι επαναστάσεις πού έγιναν στό όνομα του σοσιαλισμού, σέ τελευταία άνάλυση έκπορευτήκαν, όσον άφορά τόν άνθρωπο σάν άτομο, τόν όποιο θέλησαν νά υπηρετήσουν. Θεωρητικά δέν μπáινει, νομίζω, πρόβλημα κατά πόσον ό σοσιαλισμός δέχεται τίς ατομικές έλευθερίες ή όχι. Τό θέμα είναι τί καταλαβαίνει ό καθένας μας κάτω από τήν ταμπέλα του σοσιαλισμού.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Όταν τονίζω τό θεμελιώδη ρόλο τών παραγωγικών σχέσεων, σέ ό,τι άφορά τό πρόβλημα τής έλευθερίας, αυτό δέ σημαίνει ότι τό όλο πρόβλημα άνάγεται σέ πρόβλημα παραγωγικών σχέσεων. Ό ρόλος τους είναι θεμελιακός αλλά όχι άποκλειστικός. Από κει και πέρα τό άτομο έχει ιδιωτική ζωή. Είμαστε σύμφωνοι. Ή διαφορά έγκειται στό ότι στόν καπιταλισμό ή ιδιωτική ζωή έρχεται σέ αντίθεση μέ τή ζωή του ανθρώπου σάν παραγωγικό όντος και σάν πολίτη, ενώ στό σοσιαλισμό – θεωρητικά τουλάχιστον – πραγματώνεται ή ένότητα πρακτικής και θεωρητικής ζωής.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Δηλαδή, καταργείται ή ιδιωτική ζωή, αυτό θέλεις νά πεις.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Όταν λέω πραγματώνεται ή ένότητα, σημαίνει ότι πραγματώνεται ή ένότητα, ότι δέν υπάρχει ή γνωστή αντίφαση ανάμεσα στην ούτοπία, στό μυστικισμό, στό μεταφυσικό στοιχείο πού χαρακτηρίζει τήν ιδιωτική-φανταστική ζωή τών ανθρώπων και στό χυδαίο ύλισμό πού χαρακτηρίζει τήν ούσιαστική-ύλική όψη τής ζωής στό καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής και άνταλλαγής. Ένότητα σημαίνει ότι δέν καταργείται ή ιδιωτική ζωή, αλλά ότι οι σχέσεις παραγωγής έπιτρέπουν τήν πνευματική άνάπτυξη, τήν ψυχική ίσορροπία και τή δημιουργία προσωπικών ανθρώπινων σχέσεων όπου δέν κυριαρχεί αντίθεση του άτομικού συμφέροντος. Νομίζω ότι αυτό τό καταλαβαίνεις, Βεργόπουλε, από τήν άνάποδη. Συμφωνώ μέ τό Νικολίνακο όταν λέει ότι δέν άρκεί απλώς νά εξασφαλιστούν οι ύλικές άνάγκες τών ατόμων. Πρέπει τά ίδια τά άτομα νά μετέχουν στό σχεδιασμό, στόν έλεγχο τής παραγωγής, στην όλη λειτουργία του κράτους. Από τή στιγμή πού λές, ικανοποιήθηκαν οι άνάγκες μου, είμαι έν τάξει, άς σκέφτονται οι άλλοι, δέν είσαι μαρξιστής. Πέφτεις σέ μία μορφή χυδαίου ύλισμού. Δέν νομίζω ότι κανείς μαρξιστής – έκτός και είναι άνόητος – θά υποστήριζε ότι από τή στιγμή πού λύθηκαν τά οικονομικά προβλήματα τών ανθρώπων, τών εργαζομένων στην α' ή β' σοσιαλιστική χώρα, δέν υπάρχει κανένα πρόβλημα. Αυτό δέν είναι μαρξισμός. Είναι χυδαίος ύλισμός. Στο μαρξισμό κανείς, ούτε οι κλασικοί ούτε οι καινοεργιοί, ούτε οι άνθρωποι πού δημοσιογραφούν, δέν υποστήριξαν ποτέ ότι όλο τό πρόβλημα είναι μόνο οικονομικό. Τονίζουν ώστόσο τή θεμελιώδη σημασία του οικονομικού προβλήματος. Συνεπώς τό πρόβλημα τών έλευθεριών ξεκινάει από τήν άνάλυση τών παραγωγικών σχέσεων, αλλά δέ μένει εκεί. Ή κοινωνικοποίηση τών μέσων παραγωγής και ό έλεγχος τής διαδικασίας τής παραγωγής και τής άνταλλαγής από τήν εργατική τάξη και γενικά από τούς εργαζόμενους, άποτελεί τήν καλύτερη προϋπόθεση γιά νά δημιουργηθεί αυτό πού λέμε σοσιαλιστικό έπικοδόμημα: Τέχνη, φιλοσοφία, σχέσεις ανθρώπινες, όλα όσα χαρακτηρίζουν τήν ανθρώπινη δημιουργικότητα.

ΑΝΤΙ: Αυτό πού αναφέρεις δέν έχει σχέση μόνο μέ τό οικονομικό πρόβλημα. Μήπως στή Σοβ. Ένωση π.χ., ή ίσως και σ' όλες τίς σοσιαλιστικές χώρες, δέν υπάρχει σήμερα μία άλλοτριωμένη κρατική έξουσία πού δημιουργεί συμφέροντα όχι άκριβώς οικονομικά, και μήπως από κει ξεκινάει τό πρόβλημα τών έλευθεριών;

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Ό Τσουκαλάς μάς θύμισε ότι οι σοσιαλιστικές κοι-

νωνίες δημιουργήθηκαν σέ πολύ δύσκολες συνθήκες, μέσα στην ύποανάπτυξη, μέ έλλειψη πολιτικής παράδοσης, μέ καπιταλιστική περικύκλωση, έπεμβάσεις, παγκόσμιους πολέμους κλπ. Άν έγώ κατηγορώ όρισμένους άριστερούς πού παίρνουν έντέλματα άρνητική στάση άπέναντι στόν ύπάρχοντα σοσιαλισμό, είναι όχι γιατί κάνουν κριτική στίς σοσιαλιστικές χώρες – πράγμα πού κάθε μαρξιστής έχει ύποχρέωση νά τό κάνει – αλλά γιατί βλέπουν κατά ένα μεταφυσικό τρόπο τίς ύπάρχουσες άδυναμίες. Έτσι στό μύθο του παραδεισιακού σοσιαλισμού, άντιπαράτασσουν τό μύθο ενός δαιμονικού και μη ύπάρχοντος σοσιαλισμού. Νομίζω ότι έδώ πρέπει άκριβώς νά ξαναθυμηθούμε τό Λένιν και νά κάνουμε συγκεκριμένη άνάλυση μιάς περίπλοκης και συγκεκριμένης κατάστασης. Νά δούμε ποιά είναι τά θετικά και ποιά τά άρνητικά. Νά μήν κάνουμε άλγεβρική έξίσωση, αλλά νά δούμε τή δυναμική αυτής τής πραγματικότητας, δηλ. τό πώς προέκυψαν οι άδυναμίες και οι στρεβλώσεις, και ποιές μπορεί νά είναι οι διαδικασίες και τά μέσα μέ τά όποια θά ξεπεραστούν. Νά αποφύγουμε δηλ. τίς δύο άπολυτοποιήσεις: α) Ότι δέν ύπάρχουν προβλήματα, ή β) όλα είναι στραβά και άποτυχημένα. Θεωρώ άντιμαρξιστικές και τίς δύο θέσεις.

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Έπειδή αναφέρεις τό Λένιν, θά ήθελα νά έπισημάνω ότι τό βασικό ιστορικό πρόβλημα στό όποιο προσκόπτουμε είναι τό έξής: Ότι όλόκληρη ή μαρξιστική θεωρία, και πιά συγκεκριμένα από τό Μάρξ ως τό Λένιν, θέτει τό σοσιαλισμό στην άκόλουθη βάση: Τό κράτος, ή κεντρική σοσιαλιστική έξουσία μέ οργανωμένες και καταπιεστικές δομές τείνει πρós έξαφάνιση, όδηγείται βαθμιαία και μοιραία, μέσα από τίς διαδικασίες κατασκευής τής αταξικής κοινωνίας, στην έξαφάνισή του, στην αυτόκατάρτησή του. Τό πολιτικό πρόβλημα αυτή τή στιγμή είναι πώς, αντίθετα, στίς σοσιαλιστικές χώρες όχι μόνο τό κράτος δέν έξαφανίζεται αλλά έχει γίνει ένας νέος Λεβιάθαν. Μέ τήν έννοια αυτή – γιά νά μιλήσουμε ούσιαστικά – ύπάρχει μία πολιτική αντίθεση: Από τή μία, ή όλοένα μεγαλύτερη συγκέντρωση έξουσίας, πού, μοιραία, είναι όλοένα και πιά καταπιεστική, στά χέρια μιάς γραφειοκρατικής οργανωμένης και πυραμιδοειδούς κρατικής έξουσίας. Από τήν άλλη – και σ' αυτό συμφωνήσαμε όλοι – τίθεται τό αίτημα νά πολλαπλασιαστούν εκείνες οι διαδικασίες πού θά έπιτρέπουν σέ όλα τά επίπεδα, τό οικονομικό, τό πολιτικό, τό πολιτιστικό, ένα συνεχές feed back, μία συνεχή άνατροφοδότηση ανάμεσα στή βάση και στην έξουσία, μία συνεχή έναλλαγή προσώπων στην έξουσία και μία αύξουσα συμμετοχή τών εργαζομένων σέ όλες τίς διαδικασίες του κοινωνικού γίγνεσθαι και σέ όλα τά επίπεδα. Πιά συγκεκριμένα, στά έργοστάσια, στην παραγωγή, ένα από τά βασικά προβλήματα πού τίθεται σήμερα – και αυτό δέν είχε τεθεί στην εποχή του Μάρξ και του Λένιν – είναι τό πρόβλημα τής αυτοδιεύθυνσης. Καί ανεξάρτητα από κάθε κρατική έξουσία, ανεξάρτητα από τίς μορφές δόμησης τής πολιτικής έξουσίας, οι εργαζόμενοι θά πρέπει νά μπορούν νά καθορίσουν οι ίδιοι τόν τρόπο πού θά εργάζονται, πόσο θά παράγουν, τί θά παράγουν, τίς συνθήκες κάτω από τίς όποιες θά δουλεύουν. Οι διανοοούμενοι πάλι – και δέν μπáινει καν έδώ στό θέμα διαφορισμού διανοομένων και εργατών, πού θά είναι ίσως τό πιά άκανθώδες πρόβλημα πού θά αντιμετώπισει ή σοσιαλιστική κοινωνία –, πώς θά λειτουργήσουν σάν διανοοούμενοι, πώς θά δημιουργήσουν έλεύθερα και δημιουργικά, πώς θά έπικοινωνήσουν μέ τούς άλλους, πώς θά προβάλουν τήν προβληματική και τίς άνησυχίες τους. Όλ' αυτά, στην πρακτική έρχονται σέ άντιπαράθεση ή και σέ σύγκρουση μετωπική μέ τίς διαδικασίες εκείνες πού ένισχύουν τό κεντρικό κράτος. Ό συνδικαλισμός, οι πνευματικές έλευθερίες, οι έλευθερίες τών εργαζομένων, είναι θέματα συναρτημένα μέ διαδικασίες πού άπομειώνουν τό ρόλο του κεντρικού κράτους. Άντίθετα όμως λειτουργούν οι τάσεις τής έξουσίας τουλάχιστον στίς περισσότερες σοσιαλιστικές χώρες σήμερα – παρ' όλο πού συμφωνώ μέ όσα είπε ό Μπιτσάκης γιά τό θάρος τών ιστορικών συναρτήσεων και καταβολών. Άλλά στό πλαίσιο του δικού μας όράματος, αυτή τή στιγμή, έδώ σέ μία χώρα πού δέν είναι πιά ύποανάπτυκτη, δέν είναι δυνατόν ούτε νά μιλάμε γιά σοσιαλισμό χωρίς νά προβλέπουμε τίς συγκεκριμένες διαδικασίες τής οικοδόμησης του και χωρίς νά έκλεπτόζουμε συνέχεια τήν προβληματική μας γιά τόν τρόπο δημιουργίας πολλαπλών διαδικασιών συμμετοχής του λαού στή λήψη τών αποφάσεων.

ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ: Έθεσες σωστά ότι σέ σχέση μέ τίς προοπτικές πού είχαν τόσο ό Μάρξ όσο και ό Λένιν γιά τήν αταξική κοινωνία ή πρακτική τής κοινωνικής όργάνωσης και τής δόμησης τής πολιτικής έξουσίας στίς σοσιαλιστικές χώρες παρουσίασε μιάν αντίθεση πού πρέπει νά τή δούμε περισσότερο σάν άποτέλεσμα ιστορικών παραγόντων και έξελίξεων.

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Αυτό δέν μπορούμε νά τό άμφισβητήσουμε...

ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ: Όχι μόνο δέν βλέπουμε τήν κατάρτησή του κρά-

τους, έστω και αν έχουμε 50 χρόνια σοσιαλιστικής ζωής, αλλά, τουναντίον, την τόνωση του κράτους. Τονίζεται ο ρόλος του κράτους αντίθετα προς το ιδανικό που όριζουμε με βάση την κατηγορία «ταξική κοινωνία». Η δόμηση εξουσίας στις σοσιαλιστικές χώρες είναι τέτοια, ώστε ακριβώς να έχει δημιουργήσει πρόβλημα ατομικών έλευθεριών. Το πρόβλημα παραμένει γιατί στις χώρες αυτές άλλαξαν οι παραγωγικές συνθήκες και σχέσεις – κατά την έκταση που άλλαξαν – ή εξουσία όμως δεν έχει μορφοποιηθεί. Έδω νομίζω ότι το πρόβλημα συνδέεται άμεσα με το λενινιστικό μοντέλο και τον τρόπο σκέψης, με την οργανωτική μορφή που έδωσε ο Λένιν στο κομμουνιστικό κόμμα σ' εκείνη την εποχή, για να μπορέσει να πραγματοποιήσει την επανάσταση. Την εποχή αυτή το κόμμα το αποτελούσε μία δράκα αγωνιστών με ταξική συνείδηση, οι οποίοι είχαν ικανότητες και επαγγελματοποιήθηκαν σαν επαναστάτες, για να κάμουν, στο όνομα της εργατικής τάξης, την επανάσταση. Άλλα από τη στιγμή ακριβώς που η δράκα αυτή των ανθρώπων πήρε την εξουσία στά χέρια της, απόκτησε μία δική της οντότητα, με την έννοια ότι διατηρήθηκε και παραπέρα και έχασε το σκοπό για τον οποίο οδήγησε την επανάσταση. Προσωπικά θλέπω τη δόμηση της εξουσίας στις σοσιαλιστικές χώρες σήμερα σαν συνάρτηση του λενινιστικού τρόπου οργάνωσης ακόμη και του ίδιου του κομμουνιστικού κόμματος. Έτσι, αν έρθουμε στον ελληνικό χώρο – και είναι σωστό να ερχόμαστε συνέχεια στον ελληνικό χώρο – πρέπει, λαβαίνοντας υπ' όψη ότι οι λαϊκές μάζες εκφράστηκαν στις τελευταίες εκλογές κατά ένα συγκεκριμένο τρόπο, να ερευνήσουμε θα οι πολιτικοί φορείς επαγγέλθηκαν. Να ερευνήσουμε τα όραματα που πρόβαλαν, όχι στη μεταφυσική τους έννοια, αλλά στην πολιτική τους διατύπωση. Αν αυτά τα πολιτικά όραματα μπορούν πράγματι να διαμορφώσουν μία κοινωνία στην Ελλάδα που θα εκφράζει την κοινωνική αλλαγή σύμφωνα και με τα μεγάλα αιτήματα της μάζας. Πιστεύω ότι είναι αδύνατο να φτάσουμε σε τέτοιες μορφές κοινωνικής οργάνωσης, που θα τις ονόμαζαν σοσιαλιστικές, και με κατεύθυνση προς την αταξική κοινωνία, εάν ακόμη και οι ίδιοι οι πολιτικοί φορείς δεν δουλεύουν και οργανώνονται στη βάση της συλλογικής συμμετοχής στις διαδικασίες. Πιστεύω ότι το κομμουνιστικό κόμμα που είναι οργανωμένο με βάση το λενινιστικό μοντέλο είναι ιστορικά ξεπερασμένο.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Είναι γνωστά όσα είχαν γράψει οι «πατέρες» του μαρξισμού για το κράτος: Όσο η κοινωνία θα αναπτύσσεται, το κράτος θα τείνει να εξαφανιστεί και θα εξαφανιστεί θαθμιαία. Στο βαθμό που υπάρχουν αποκλίσεις απ' αυτή την κατεύθυνση, στο βαθμό δηλ. που δεν εξασθενεί το κράτος όσο θα περίμενε κανείς με βάση το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών σχέσεων, τότε υπάρχει πρόβλημα για εξέταση. Άλλα τότε πρέπει να δούμε ποιοι παράγοντες εξωτερικοί (ιμπεριαλισμός, πόλεμοι) και τί παράγοντες εσωτερικοί έδρασαν ανασταλτικά. Μία συγκεκριμένη μελέτη της σοβιετικής πραγματικότητας, δείχνει ότι κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια ο ρόλος του κράτους άλλαξε σημαντικά. Στο βαθμό που υπάρχουν αποκλίσεις από το θεωρητικό πρότυπο, τις αιτίες δεν πρέπει να τις αναζητήσουμε, όπως είπε ο Νικολίνκος, στη λενινιστική αντίληψη για το κόμμα και το κράτος, αλλά στις ιστορικές συνθήκες διαμόρφωσης του πρώτου σοσιαλιστικού κράτους.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Όχι! Δεν εξασθένησε αλλά αντίθετα ενισχύθηκε η κρατική εξουσία στις θεωρούμενες ως σοσιαλιστικές χώρες....

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Έσύ ισχυρίζεσαι ότι ενισχύθηκε. Έγώ θεωρώ ότι στο βαθμό που υπάρχει αντίφαση ανάμεσα στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και στο ρόλο του κράτους, τότε υπάρχει πρόβλημα και πρέπει να το εξετάσουμε. Να το εξετάσουμε όμως σε σχέση με το πώς γεννήθηκε το σοσιαλιστικό κράτος στις χώρες αυτές, εκείνη την εποχή, ποιος είναι ο χαρακτήρας του και ο ρόλος του, πώς είναι διαρθρωμένες οι παραγωγικές σχέσεις, ποιος είναι ο ρόλος των εργαζομένων και της διανοήσης – αν επιτρέπεται να χρησιμοποιήσουμε αυτόν τον όρο σε μία σοσιαλιστική κοινωνία που πρέπει να τείνει να καταργήσει αυτή τη διάκριση. Το βασικό πρόβλημα είναι: ποιά ή σχέση προγραμματισμού και αποκέντρωσης, προγραμματισμού και πρωτοβουλίας των εργαζομένων, στη διαδικασία της σοσιαλιστικής οικοδόμησης. Πάνω σ' αυτό έχει συγκεντρωθεί ένα τεράστιο υλικό από αντικρουόμενες απόψεις, και βέβαια δεν υπάρχει τρόπος να το κουβεντιάσουμε αυτή τη στιγμή. Γι' αυτό συμφωνώ να ξαναθυμηθούμε ότι ζούμε στην Ελλάδα. Πιστεύω ότι όλοι οι Έλληνες άριστεροι – και όταν λέω άριστεροι εννοώ κομμουνιστές και μη κομμουνιστές – αποθλέπουν στο να οικοδομήσουν μία σοσιαλιστική κοινωνία, όπου όχι μόνο θα λυθούν τα οικονομικά τους προβλήματα, αλλά όπου θα μπορέσει να αποκτήσει ουσιαστικό περιεχόμενο η ζωή τους. Δείτε τα τρία εκατομμύρια των Αθηναίων και των Πειραιωτών. Ποιό είναι το περιεχόμενο της ζωής τους; Δουλεύουν στη συντριπτική τους πλειοψηφία από το πρωί μέχρι το βράδυ, και ύστερα κλείνονται σ' ένα διαμέρισμα να δουν τηλεόραση. Εκτός από μία

ελίτ «πνευματικών» ανθρώπων, ποιά είναι η συμμετοχή τους; Πρώτα-πρώτα, στην ίδια τη διαδικασία παραγωγής: Είναι εργάτες ή υπάλληλοι, στην πλειοψηφία τους. Ποιές είναι οι διανοητικές σχέσεις, οι φιλικές, οι συγγενικές; Ποιό είναι το περιεχόμενο της ζωής τους, μέσα σ' αυτή την απέραντη πόλη, όπου σε πνίγει το καυσαέριο, ή θρώμα, και σε σφίγγει η απομόνωση; Πιστεύω πως αν γίνει σοσιαλισμός στην Ελλάδα θα πρέπει να είναι ένας σοσιαλισμός που θα εξασφαλίζει: Πρώτον την οικονομική άνεση των εργαζομένων. Δεύτερον, θα φτιάξει μία χώρα όπου θα υπάρχει ισορροπία ανάμεσα στην πόλη και την ύπαιθρο, ανάμεσα στον άνθρωπο και στη φύση. Να δημιουργήσει συνθήκες, όπου ο λαός να μετέχει στην πολιτιστική δραστηριότητα, κι όχι σαν άλλοτριωμένος θεατής, αλλά σά δημιουργός. Να προβλέψει τη δημιουργία κοινοτήτων, με την ουσιαστική έννοια του όρου, δηλαδή κοινοτήτων παραγωγικών - πολιτιστικών, αποκεντρωμένων στο μεγαλύτερο βαθμό, όπου οι άνθρωποι - προσωπικές σχέσεις που εκμηδένισε ο καπιταλισμός θα πραγματοποιούν σ' ένα ανώτερο κοινωνικό επίπεδο. Δε θα υπάρχει τότε μία ελίτ που θα παράγει ιδεολογίες και μορφές τέχνης που θα περιορίζονται για κατανάλωση από τους οικονομικά ισχυρούς. Μέσα από ποιους δρόμους πολιτικούς, και μέσα από ποιές μορφές αικοδόμησης θα περάσουμε, θάταν άφελές να το κουβεντιάσουμε τώρα. Άλλα πιστεύω πως οι Έλληνες άριστεροι κάπως έτσι δραματίζονται το σοσιαλισμό στην Ελλάδα. Και νομίζω πως τόσο στη Δυτ. Ευρώπη, όσο και στην Ελλάδα, που έπαψε να είναι υποανάπτυκτη χώρα, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις, ώστε με βάση τη θετική αλλά και την άρνητική πείρα του παγκόσμιου κινήματος να δημιουργηθεί μία κοινωνία σοσιαλιστική ανώτερης μορφής. Βρισκόμαστε μπροστά σε μία νέα ελληνική πραγματικότητα, σε σχέση με το 1944, που κόντεψε να γίνει σοσιαλιστική η Ελλάδα.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Έχεις την εντύπωση ότι λέγοντας αυτά συγκεκριμενοποιείς τη συζήτηση, ότι φεύγεις από το θεωρητικό πεδίο και ότι φέρνεις τη συζήτηση στην Ελλάδα, επάνω σε κάτι συγκεκριμένο και χειροπιαστό. Έγώ σε ρωτώ: Κατά τί διαφέρουν όλα αυτά από ένα απλό εύχολόγιο; Ουσιαστικά διηγήθηκες το πώς πρέπει να είναι μία σοσιαλιστική κοινωνία. Άλλα το μεγάλο πρόβλημα είναι για ποιά αττία ο σοσιαλισμός αυτός στην Ελλάδα θα είναι διαφορετικός από της Βουλγαρίας. Τί έγυυήσεις έχεις ότι εδώ θα είναι διαφορετικός;

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Δεν είπα ότι θα είναι διαφορετικός. Είπα ότι οι σοσιαλιστικές δυνάμεις στην Ελλάδα πρέπει να μελετήσουν - και όχι μεταξεί τυρού και άχλαδίου - τη συσσωρευμένη πείρα, χωρίς να αποδέχονται άκριτα, ούτε να μηδενίζουν άκριτα, τον υπάρχοντα σοσιαλισμό, και ότι με βάση την πείρα του ελληνικού κινήματος, του παγκόσμιου κινήματος, και του υπάρχοντος σοσιαλισμού, να αποφύγουν όσα λάθη έγιναν σε άλλες χώρες.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Πές κάτι πιο συγκεκριμένο, αν είναι δυνατόν.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Δεν πρόκειται για τό ότι ο σοσιαλισμός μας πρέπει να είναι διαφορετικός από της Βουλγαρίας, ούτε και όμοιος. Υπάρχουν γενικές νομοτέλειες στην ανάπτυξη του καπιταλισμού και στην οικοδόμηση του σοσιαλισμού και, ταυτόχρονα, υπάρχουν ιδιομορφίες. Στην Ελλάδα υπάρχουν πολλές ευνόικες προϋποθέσεις για να αποφύγουμε λάθη και παρεκκλίσεις που έγιναν στο παρελθόν.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Πές λοιπόν κάτι συγκεκριμένο! Πές ότι οι κάτοικοι της Ελλάδας, στην Αθήνα τα 3 εκ. π.χ. ζουν σε μία ταιμεντούπολη και δεν μετέχουν στην πολιτική ζωή, δεν μετέχουν στη διοίκηση, δεν μετέχουν σε τίποτα, είναι κατακερματισμένοι, έχουν άθλιες συνθήκες δουλειάς, ζουν σε γκέτο κλπ. Και σε ρωτά: Πιστεύεις ότι αντίστοιχα οι κάτοικοι της Βουλγαρίας, στη Σόφια π.χ., μετέχουν περισσότερο στα κοινά; Η μήπως στο Ανατολικό Βερολίνο, για να αναφέρουμε μία χώρα με ανεπτυγμένο οικονομικό επίπεδο και έτσι να μη μου υποδείξεις ότι στη Βουλγαρία έχουμε ένα χαμηλό οικονομικό επίπεδο, γιατί η χώρα ήταν γεωργική. 'Ας πάρουμε λοιπόν τη Γερμανία, που είναι ανεπτυγμένη. Η μήπως νομίζεις ότι εκεί μετέχουν στη διαχείριση των κοινών περισσότεροι;

ΑΝΤΙ: Μιά παρέμβαση. 'Επισημαίνω ότι στο σημείο αυτό υπάρχει μία μονομέρεια. Αναφέρομαι συγκεκριμένα στο Βεργόπουλο, που μέχρι στιγμής έχει αναφέρει τρία παραδείγματα: το πρώτο για τη Σοβ. Ένωση, το άλλο για τη Βουλγαρία και το τρίτο για την Ανατολική Γερμανία. Ουμμάσαι περιπτώσεις από αυτές τις χώρες και αναφέρεις παραβιάσεις των πολιτικών ελευθεριών ή «ατελή» σοσιαλιστική οργάνωση. Στην Ελλάδα όμως πολύ φυσικό είναι το θέμα «πολιτικές ελευθερίες» να συγκεκριμενοποιείται από ορισμένους φορείς ή έκφρασης πολιτικών φορέων μέσα στα πλαίσια της συγκεκριμένης ιδεολογικής διαπάλης όπως έχει προκύψει από τη διάσπαση του κομμουνιστικού κινήματος. Από ένα συγκεκριμένο χώρο π.χ. που άσκει αυτή την κριτική για τις «πολιτικές ελευθερίες στις σοσιαλιστικές χώρες» δεν άκουσαμε ούτε μία φορά κριτική για την ένδεχόμενη ύπαρξη προσωπολατρίας και νεποτισμού στη Β. Κορέα λ.χ.

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Μά τι να πεί κανείς ειδικά για τη Β. Κορέα; Είναι γνωστό πως εκεί η προσωπολατρία άγγιζει τα όρια του κωμικού.

ΑΝΤΙ: Συνεχίζουμε: Προσωπολατρία και παραβιάσεις των ατομικών ελευθεριών, απεργίες εργατών κλπ. στη Ρουμανία έχουν κατά καιρούς αναφερθεί στον αστικό τύπο της Εύρώπης. 'Ασχετα με το πως βλέπεις εσύ την κατάσταση σ' αυτές τις χώρες, θα έπρεπε να θυμηθείς - αναφορικά πάντα με το σοσιαλιστικό στρατόπεδο - κριτικές ή αναφορές που έχουν γίνει και για άλλες χώρες. Αντίστοιχα κείμενα υπάρχουν όπου αναφέρεται η Κίνα. 'Ακούσαμε και για απεργίες στην Πολωνία. Χωρίς να θέλουμε να πάρουμε θέση γι' αυτή καθ' εαυτή την αξιολογία ή μη αυτών των πληροφοριών, πρέπει να επισημάνουμε τα εξής: Το θέμα των πολιτικών ελευθεριών στην Ελλάδα συγκεκριμενοποιείται στα πλαίσια της διαπάλης ανάμεσα στις τάσεις του κομμουνιστικού κινήματος. 'Ετσι ακούμε μόνιμα την κριτική για χώρες που ανάφερε προηγουμένα ο Βεργόπουλος, ενώ δεν γίνεται καμία μνεία ούτε για τη Βόρειο Κορέα, ούτε για τη Ρουμανία. Με όλα αυτά θέλω να πω πως φοβούμαι πως όλη αυτή η διαμάχη γίνεται για να εξυπηρετήσει συγκεκριμένους πολιτικούς τακτικούς στόχους και όχι για την αναζήτηση ενός πραγματικά ορθού δρόμου για το σοσιαλισμό. 'Αλλά έτσι ή κριτική αυτή χάνει σε αξιολογία. Θα παρουσιάσε ενδιαφέρον να πληροφορηθούμε τις απόψεις και από τις δυο τάσεις.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Καλά έκανες και τό ανέφερες. 'Αλλά ο Βεργόπουλος μου έθεσε συγκεκριμένο ερώτημα, και θα απαντήσω συγκεκριμένα. Λοιπόν οι άνθρωποι στη Βουλγαρία μετέχουν πολύ περισσότερο στη διοίκηση των κοινών, και στη λήψη των αποφάσεων, και η ζωή τους έχει πολύ πιο ουσιαστικό περιεχόμενο, απ' ό,τι των πολιτών της Ελλάδας. Πρώτο παράδειγμα: Ξεκινήσαμε τό '45 από όμοιο σημείο ανάπτυξης, ή μάλλον τό δικό τους ήταν χαμηλότερο. 'Εχουμε περίπου τον ίδιο πληθυσμό. Ποιά είναι η σημερινή εικόνα; Αθήνα - Πειραιάς, τρία εκατομμύρια, Σόφια, έπτακόσιες χιλιάδες. Οι συνθήκες ζωής, οι αντικειμενικές, πέρα από τα βαθύτερα φιλοσοφικά που έβριζε ο Βεργόπουλος, οι συνθήκες δουλειάς και κατοικίας και οι τρόποι ψυχαγωγίας και επαφής με τη

φύση και επαφής των ανθρώπων μεταξύ τους, είναι και μόνο γι' αυτό τό λόγω καλύτερες.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Μιλάμε για τη συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων...

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Είσαι πολύ ζωηρός και θιάζεσαι. Θά σου απαντήσω και σ' αυτό. 'Ας γυρίσουμε όμως σε όσα ανέφερα για τη Βουλγαρία. Γιατί συμβαίνει αυτό; 'Ιδιος πληθυσμός στις δύο χώρες. 'Αλλά τρία έκατομ. έδω, και έπτακόσιες χιλιάδες εκεί. Κι αυτό γιατί έδω η ανάπτυξη του καπιταλισμού έγινε με μοναδικό κριτήριο τό κέρδος. Δημιουργήθηκε τελικά η άθλιότητα που όλοι βλέπουμε. 'Εκεί όμως έγινε σχεδιοποίηση και αποκέντρωση. Και αν πετάξεις πάνω από τη Βουλγαρία, θά δεις ανάμεσα στα βουνά εργοστάσια. Και ρωτάς: Γιατί τό φτιάξατε έδω τό εργοστάσιο; 'Απάντηση: Νά απέναντι τό χωριό που χτίσαμε για τούς εργάτες. 'Ενώ σε μας τό χωριό πέθανε. Τώρα μόλις γύρισα από τό χωριό της Κρήτης. Δεν υπάρχουν παρά μόνο γέροι. 'Εκεί τό χωριό ζουν και αναπτύσσονται. 'Εκτός από τη γεωργία των κολχόζ, υπάρχει βιοτεχνία, βιομηχανίες, και με τον τρόπο αυτό η ύπαιθρος της Βουλγαρίας δεν πέθανε. Και τώρα μπαίνω στο μεταφυσικό πρόβλημα για τη λήψη των αποφάσεων...

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Μά η λήψη αποφάσεων είναι μεταφυσικό πρόβλημα;

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: 'Ετσι πού τό θέτεις εσύ, χωρίς να εξετάζεις τις συγκεκριμένες συνθήκες ζωής, γίνεται μεταφυσικό πρόβλημα. Για μένα δεν είναι καθόλου μεταφυσικό. Και ο κολχόζνικος μετέχει στη λήψη αποφάσεων: Τί θά σπειρουν, πώς θά σπείρουν, πώς θά οργανώσουν την παραγωγή, πώς θά γίνει ο καταμερισμός της εργασίας. Και ο εργάτης μέσα στο εργοστάσιο μετέχει, στη λήψη αποφάσεων: πώς θά οργανωθεί η παραγωγή, τί θά παράγουν και πώς θά τό παράγουν. 'Ενώ έδω δεν υπάρχει αυτή η συμμετοχή, και τό ξέρεις.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Δικαίωμα απεργίας υπάρχει;

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: 'Απεργία σημαίνει αντίθεση εργαζομένων και εργοδότη. 'Εκεί δεν υπάρχει αντίθεση εργοδότη - εργαζομένου, γιατί τό εργοστάσιο δεν ανήκει σε κανέναν ιδιώτη.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: 'Αρα με μία νομοθετική κονδυλιά έχουμε διαγράψει τό δικαίωμα απεργίας. 'Όπως ο Λάσκαρης διέγραψε την πάλη των τάξεων...

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: 'Αν είναι σωστή η υπόθεση του Μπιτσάκη, τότε πώς εξηγείται να έχουν γίνει επανειλημμένα απεργίες και μάλιστα με αίματηρές συγκρούσεις ανάμεσα στους εργάτες και στην εξουσία στις σοσιαλιστικές χώρες;

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: 'Εδω περνάμε σ' αυτά που αναφέραμε πιο πριν. Νά δούμε δηλαδή συγκεκριμένα και όχι γενικόλογα τό χαρακτηρισμό και τό ρόλο του κράτους. Ξεκινάμε από τό βασικό, τό θεωρητικό: ότι δεν υπάρχει ατομική ιδιοκτησία και συνεπώς αντίθεση εργάτη - εργοδότη. Μιά και δεν υπάρχει εργοδότης, θέτει ο Τσουκαλάς πολύ σωστά τό ερώτημα σε συνέχεια, γιατί υπήρξαν απεργίες και συγκρούσεις και μάλιστα αιματηρές; 'Εδω πρέπει να εξετάσουμε τό συγκεκριμένο θέμα: Πώς έγινε η κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής, ποιός είναι συγκεκριμένα ο ρόλος του εργάτη, σε ποιά βαθμό υπάρχουν φαινόμενα αλλοτριωτικά και σε ποιά βαθμό η συγκέντρωση έγινε σε βάρος της αποκέντρωσης. Νά δούμε δηλαδή πώς γεννήθηκαν αυτές οι υπάρχουσες παραγωγικές σχέσεις και τί συγκεκριμένες αντιθέσεις γεννούν ή γέννησαν.

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Νομίζω τίθεται τώρα ένα θέμα. 'Υπάρχει αναμφισβήτητα μία αντιθετική σχέση ανάμεσα στην ένισχυση της κεντρικής εξουσίας και τη δημιουργία ενός κεντρικού οργανισμού που ελέγχει τό πάντα, με την ένταση και τον πολλαπλασιασμό των διαδικασιών συμμετοχής των εργαζομένων στη λήψη των αποφάσεων. Τίθεται πάλι ένα ιστορικό πρόβλημα πού τό ξέρουμε, και έχει τεκμηριωθεί όχι μόνο στις ευρωπαϊκές χώρες αλλά και στην Κίνα και παντού: Τό πρόβλημα είναι ότι εάν υπάρξει ανάγκη να ενισχυθεί, προσωρινά έστω, τό κράτος, οι διαδικασίες συγκέντρωσης, ή γραφειοκρατία κλπ., τότε τό αποτέλεσμα δεν είναι άμοιρο επιπτώσεων στην οικοδόμηση των ίδων των νέων σχέσεων παραγωγής. Με την έννοια αυτή, ή έστω και προσωρινή ένισχυση της κρατικής εξουσίας οδηγεί αναπόφευκτα σε μία σειρά από διαρθρωτικές διαστροφές των διαδικασιών, σειρά από δομικά έμπόδια στην άπεμπλοκή και άπελευθέρωση των διαδικασιών συμμετοχής του λαού στη λήψη των αποφάσεων. Είναι ένα πρόβλημα, ιστορικά θεβαιωμένο, πού τό βλέπουμε παντού: Σε όλες τις σοσιαλιστικές χώρες και, για να απαντήσω στο ερώτημα πού έθεσε τό «ΑΝΤΙ», κατά μείζονα λόγο στη Β. Κορέα ή και αλλού.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Στην Κίνα, π.χ.

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Για την Κίνα δεν ξέρουμε σχεδόν τίποτα και έτσι δεν μπορώ να πω. Πιθανότατα όμως συμβαίνει και εκεί τό ίδιο. 'Αλλά για τη Βόρειο Κορέα, πού έχουμε μαρτυρίες, φαίνεται ότι η

κατάσταση είναι πολύ χειρότερη από ό,τι στις άλλες χώρες. Αυτό εξηγείται σε πολύ μεγάλο βαθμό από το βαθμό ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων. Άλλα δε ξεχάσουμε αυτό το πρόβλημα.

ΑΝΤΙ: Τό θέσαμε για να φωτιστεί καλύτερα ο τρόπος που εδώ επιχειρηματολογούμε και φέρνουμε παραδείγματα...

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Σ' αυτό έχεις απόλυτα δίκιο.

ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ: Είναι σωστό πως η συζήτηση για τα πολιτικά δικαιώματα στην Ελλάδα τείνει αντικειμενικά να μην μπορεί να μην είναι αντικειμενική. Σε ένα χώρο που είναι πολιτικά όρισμένοι και ιστορικά διαμορφωμένοι αντικομμουνιστικά, είναι έπομένο, έτσι όπως μπαίνει το θέμα, να διαστρεβλώνεται και να μην μπορεί η συζήτηση να είναι αντικειμενική. Μ' αυτά δεν θέλω να πω πόσο οι κίνδυνοι είναι μεγάλοι και πως πρέπει κανείς να ξεκαθαρίσει τις θέσεις του πέρα για πέρα.

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Άλλά, για να επανέλθω, το πρόβλημα ακριβώς είναι πως από τη στιγμή που μπαίνουμε στη διαδικασία συγκέντρωσης και της προσωρινής έστω διακοπής της διεύρυνσης της συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων, οι κίνδυνοι που έλλοχεύουν είναι τρομακτικοί. Γιατί η ένισχυση της γραφειοκρατίας, η καταργηση έστω και προσωρινά των συνδικαλιστικών αγώνων, η μείωση της δυνατότητας της δόμησης μηχανισμών έξω από το κέντρο, αυτά από μόνα τους οδηγούν όχι μόνο στη μειωμένη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά αλλά και στην πολιτική αποκοίμηση του λαού, που οδηγεί σε μια νέου τύπου αλλοτρίωση. Οι μάζες, κάτω από το πέλαμα της κρατικής εξουσίας, ξεχνάνε στη μεγάλη τους πλειοψηφία τη βασική πολιτική λειτουργία του συνειδητού πολίτη, δηλ. τη συμμετοχή στα κοινά. Αυτό είναι βασικά το πρόβλημα που θέτει ο λεγόμενος εύρωκομμουνισμός στις δυτικές χώρες. Και δυστυχώς έχουν καταργηθεί στις σοσιαλιστικές χώρες ακόμα και όρισμένες απλουστευμένες δικλείδες ασφαλείας όπως είναι η έναλλαγή στην εξουσία, ενώ, όπως έλεγε ο Μάρξ κι ο Λένιν, πρέπει να εξασφαλίζεται η δυνατότητα της θάσης να ανακαλεί συνεχώς εκείνους που την εκπροσωπούν στην οποιαδήποτε μορφή εξουσίας και σε όλα τα επίπεδα. Τη στιγμή που η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων είναι τέτοια ώστε να μη χρειάζεται καν να τεθεί θέμα μιάς κεντρικής, δικτατορικής, μονολιθικής εξουσίας στο οικονομικό επίπεδο, είναι απόλυτα αναγκαίο να σεβαστούμε αλλά και να πολλαπλασιάσουμε τις δικλείδες ασφαλείας που θα επιτρέπουν όχι μόνο τη διατήρηση των ύφισταμένων – περιορισμένων έστω και περιθωριακών άστικών ελευθεριών – αλλά τον έμπλουτισμό τους και τη διεύρυνσή τους.

ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ: Μία παρατήρηση πάνω σε όσα είπα ο Μπιτσάκης. Δεν υπάρχει αντίρρηση ότι για τον καπιταλισμό, που τον ξέρουμε όλοι τόσο καλά και τον ζούμε στο πετσί μας κάθε μέρα, δεν χρειάζεται να κάνουμε αυτή τη στιγμή ιδιαίτερη μνεία. Το πρόβλημα δεν τό άγνοούμε αλλά τό θεωρούμε δεδομένο. Θά αναφερθώ όμως στις σοσιαλιστικές χώρες, με υπόδειγμα τό Άν. Βερολίνο, που τό ξέρω καλά. Οι άνθρωποι εκεί ζούν σε μία εξωτερική ευμάρεια, σε ωραίες πολυκατοικίες, σε ωραία κτίρια. Όμως είναι ένας κόσμος φοβισμένος, που δεν τολμά να μιλήσει, που ζει με τη δυτική τηλεόραση, γιατί τού προσφέρει τη μόνη δυνατότητα φυγής από τό σύστημα. Θέλω να πω, πέρα από τό θέμα και της Βουλγαρίας ή όποιος άλλης σοσιαλιστικής χώρας, πως ή σύγκριση με τον καπιταλισμό δεν είναι θέμα ποσοτικό. Τό θέμα δεν είναι να συγκρίνουμε αν υπάρχει ή καταπίεση εδώ ή εκεί πού λίγη ή πολύ πού λίγη. Είναι θέμα ποιοτικό βασικά.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Σύμφωνοι σ' αυτό...

ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ: Είναι θέμα ποιοτικό γιατί αποδεικνύεται ιστορικά πιά πως ή κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής και ή κατάργηση της κεφαλαιακής σχέσης, δεν είναι επαρκής όρος για τη δημιουργία της σοσιαλιστικής κοινωνίας. Ή διαπίστωση ότι ή κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής δεν επαρκεί για να καταργηθεί και ή αλλοτρίωση των ατόμων, συναρτά τό πρόβλημα μας με τη δόμηση της εξουσίας. Χρειαζόμαστε λοιπόν τό κράτος για τό πέρασμα από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό; Χρειαζόμαστε τό κράτος 60 χρόνια μετά την Όκτωβριανή Έπανάσταση; Θά μπορούσαμε να θέσουμε ανάλογα τό ερώτημα και για τίς άλλες σοσιαλιστικές χώρες, εκτός από τη Σοβιετική Ένωση. Ναί! χρειαζόμαστε τό κράτος γι' αυτή τη φάση. Όραία, αλλά δεν εξυπακούεται ότι προετοιμάζουμε και τη φάση που έρχεται; Ποιά είναι τά σημάδια της προετοιμασίας; Πού είναι ή συμμετοχή των πολιτών στην άσκηση της εξουσίας; Ή μορφή του κράτους στις σοσιαλιστικές χώρες όμως βρίσκεται σε συνάρτηση με τη μορφή και λειτουργία της κομματικής οργάνωσης. Είναι ο άριστοκρατικός χαρακτήρας του κομμουνιστικού κόμματος που δίνει σε τελευταία ανάλυση τον άριστοκρατικό χαρακτήρα στο σοσιαλιστικό κράτος. Διευκρινίζω, άριστοκρατικός είναι ο χαρακτήρας με την έννοια ότι υπάρχει μία

μικρή ή μεγάλη ομάδα ατόμων, τά μέλη του κομμουνιστικού κόμματος, που με τον ένα ή άλλο τρόπο άσκούν την εξουσία, οικονομική και πολιτική. Τελικά, έχουν κρατήσει για τον εαυτό τους λειτουργίες που σε τελευταία ανάλυση άσκει στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής ο καπιταλιστής που κατέχει τά μέσα παραγωγής. Δεν άσκούν τίς λειτουργίες αυτές με βάση τό δικαίωμα της ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής, αλλά τίς άσκούν με βάση τό δικαίωμα έλέγχου του μηχανισμού παραγωγής και διανομής. Και εδώ μπαίνει τό πρόβλημα της δικτατορίας του προλεταριάτου. Γιατί εκεί πάνω στήριζεται και ή λεβινιστική άποψη δόμησης του κόμματος. Δικτατορία του προλεταριάτου για να μπορούμε να καταργήσουμε τίς ταξικές σχέσεις όπως ύφίστανται στο καπιταλιστικό σύστημα. Άλλά αποδεικνύεται πλέον ότι αυτή ή δικτατορία του προλεταριάτου έχει αυτόνομη θεϊ. Θά ήμασταν εκτός πραγματικότητας, θά ήταν τραγική τύφλωση αν δεν θέλαμε δεν ένω αυτή τη στιγμή στη Σοβ. Ένωση έχει αντικειμενικά καταργηθεί τό προλεταριάτο, από την άλλη μεριά ο κάθε πολίτης βρίσκεται σε μιά σχέση προλεταρίου με τό κράτος και άσκει εργασία έξαρτημένη εδώ σε σχέση με τό κράτος. Ό όρος δεν είναι όρθος επιστημονικά αλλά τόν χρησιμοποιώ για την ευκολία στη συζήτηση. Και βάζω τό ερώτημα: Πόσο κρατά ή δικτατορία του προλεταριάτου; Γιατί άν πράγματι έχει καταργηθεί στη Σοβ. Ένωση τό προλεταριάτο, τότε έπρεπε και ή μορφή του κράτους να έχει αλλάξει. Έπομένως ή δεν κατάφερε ή επανάσταση στα 60 χρόνια να αλλάξει την κοινωνία και τίς ταξικές δομές – κι αυτό, απ' ό,τι τουλάχιστο ξέρουμε, δεν είναι αλήθεια – ή έχει εκπρολεταριοποιηθεί όλος ο πληθυσμός, όποτε τό σοσιαλιστικό κράτος σάν έκφραστή του προλεταριάτου θά έπρεπε να βρίσκεται σε ύποχώρηση.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Τελικά, ξεφεύγουμε συνεχώς από τό δικό μας πρόβλημα μιάς σοσιαλιστικής προοπτικής για την Ελλάδα και γενικολογούμε με ευκολία πάνω σε εξαιρετικά περίπλοκα προβλήματα.

ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ: Νά έρθουμε πάλι στην Ελλάδα. Βρισκόμαστε σ' έναν πολιτικό χώρο και σε μιάν ιστορική φάση που τό πρόβλημα του σοσιαλισμού τίθεται σε συνάρτηση με την ιστορική φάση στο σημερινό κόσμο συνολικά. Φτάνω στο συμπέρασμα πως ο σοσιαλισμός, ύστερα από την πείρα που έχουμε, έπαισε να αποτελεί όραμα και μεταφυσική. Αρχίζει να γίνεται μιά κατάσταση έτσι όπως όριστηκε όλα αυτά τά χρόνια από τό Μάρξ, τη ρωσική επανάσταση και τίς μετέπειτα εξέλιξεις, είναι μιά πραγματικότητα και ένα βίωμα καθημερινό. Είτε σάν άτομα, είτε σάν κόμματα, είτε σάν πολιτικοί οργανισμοί γενικά, είμαστε ύποχρεωμένοι να τον όρίζουμε πάλι κάθε φορά και να τον πραγματώνουμε καθημερινά. Ό σοσιαλισμός θά μπορούσε να πραγματοποιηθεί στο δικό μας χώρο όχι όπως θά τον όρίσουμε φραστικά έμεις, αλλά όπως θά τον βιώσουμε πρακτικά, πολιτικά, σε όλα τά επίπεδα. Δεν υπάρχει σοσιαλισμός απόλυτος, γενικός και άόριστος, αλλά πραγματώνεται καθημερινά. Ίσως και γι' αυτό ο Μάρξ δεν είχε ποτέ «σχεδιάσει» τό σοσιαλισμό.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Θά μου επιτρέψεις να πω τί είχε «σχεδιαστεί» τό 19ο αιώνα. Στην ιστορία έμφανίζονται όρισμένα περιεργα πράγματα. Ό σοσιαλισμός και ο μαρξισμός έμφανίστηκαν από τό 19ο αιώνα σάν ένα κίνημα για την υπεράσπιση των ανθρώπων του λαού, της εργατικής τάξης, της φτωχολογίας, των προλεταρίων. Γενικότερα σάν κίνημα της υπεράσπισης των δωκομένων, των άδικουμένων, των απόκληρων, των μη προνομιούχων της άστικής κοινωνίας. Σάν κίνημα για την υπεράσπιση των οικονομικών τους συμφερόντων και των ελευθεριών τους. Οι άδικοι άνθρωποι, δίκωνταν. Όχι μόνο οικονομικά άδικοούνταν, αλλά ήταν οι πού άθλιοι και παράλληλα δεν είχαν τά μέσα να έκφραστούν πολιτικά και ιδεολογικά. Ήταν γενικώς άνθρωποι ύποπτοι, περιθωριακοί, επικίνδυνοι για την κοινωνία. Ό μαρξισμός και ο σοσιαλισμός αναπτύχθηκαν απ' αυτόν ακριβώς τον κοινωνικό χώρο. Θέμα καινούργιας εξουσίας δεν τέθηκε τότε. Τό πρόβλημα της εξουσίας τέθηκε σιγά-σιγά και σε μεταγενέστερα στάδια. Άκόμα και μέσα στο μαρξικό έργο, από τό πρώτα μέχρι σχεδόν τά τελευταία έργα του ίδιου του Μάρξ, για μιά περίοδο 40 χρόνων, δεν υπάρχει όργανική αναφορά σε πρόβλημα εξουσίας. Οι πρώτες αναφορές γίνονται μετά την Κομμούνα του Παρισιού, σάν μιά κριτική που άσκειται προς την Κομμούνα για τό τί ακριβώς όφειλε να κάνει και δεν έκανε. Ή Κομμούνα έδειξε χαρακτηριστικά τό πως έννοείται τότε τό κομμουνιστικό κίνημα, δηλ. σάν ένα κίνημα για την κατάλυση της εξουσίας γενικά. Και ακριβώς αυτή ήταν ή κριτική του Μάρξ. Οι μόνες ένδειξεις του Μάρξ για κάποια σοσιαλιστική εξουσία παρέχονται από μερικές – δύο τρεις φράσεις – που υπάρχουν στην «Κριτική του προγράμματος της Γκότα» (1880). Αυτό είναι όλο. Ή εξουσία ήταν

ένα πρόβλημα τόσο απομακρυσμένο από το σοσιαλισμό, πού κι ο ίδιος ο Μάρξ το είχε σχεδόν ξεχάσει. Τό θυμήθηκε όταν θέλησε να κάμει κριτική στο σοσιαλιστικό κόμμα της Γερμανίας, πού μόλις είχε ιδρυθεί. Τό περιεργο της Ιστορίας είναι τούτο: Ένώ ο σοσιαλισμός ξεκινά από ένα κίνημα των διωκομένων και των απόκληρων, καταντά Ιστορικά να αναπτύσσεται σαν ένα κίνημα τελείως διαφορετικό. Μέ αποθέωση τό λεβινισμό, γίνεται ένα κίνημα κ ρ α τ ι κ ο π ο ι ή σ ε ω ν και παραμένει σαν τέτοιο μέχρι σήμερα: "Ένα κίνημα έντεινόμενων κ ρ α τ ι σ μ ο ύ . "Επιμένω σ' αυτό τόν όρο. Ειπώθηκε από τόν Μπιτσάκη ότι έχουμε να κάνουμε μέ κοινωνικοποιήσεις. Δέν πρόκειται γιά κοινωνικοποιήσεις, πρόκειται γιά κρατικοποιήσεις. Πρόκειται γιά ένα Ιστορικό κίνημα κρατισμού πού αναπτύσσεται χρησιμοποιώντας τή μαρξιστική ιδεολογία και «άξιοποιώντας» τό σοσιαλιστικό κίνημα. Θά μπορούσε νά πει κανείς ότι έλειπε ένα σκέλος από τήν πρώτη μορφή του μαρξισμού. 'Από τή μιά μεριά δηλαδή υπήρχε τό κίνημα γιά τίς έλευθερίες και τήν υπεράσπιση των διωκομένων και απόκληρων και από τήν άλλη ήλθε νά προστεθεί τό κίνημα γιά τήν όργάνωση μιάς καινούργιας κοινωνίας μέ σοσιαλιστική έξουσία κ.λπ. Στην πραγματικότητα αυτό τό δεύτερο σκέλος, «ή μέθοδος» γιά τήν όργάνωση της κοινωνίας, άπορρόφησε τελείως τό πρώτο. 'Αποτέλεσμα: Τά δικό-μενα άτομα, οι φιλελεύθεροι άνθρωποι πού κάποτε ήταν μέ τή μεριά των διωκομένων και των σοσιαλιστών, όλοι αυτοί νά είναι σήμερα θύματα του δεύτερου σκέλους, δηλ. των κρατικοποιήσεων. Δημιουργείται πιά μιά κοινωνική κατηγορία ανθρώπων πού δικαο-δηγεί τά λεγόμενα κομμουνιστικά κόμματα και ή όποία, από τή στιγμή πού θά κατακτήσει τήν έξουσία, εγκαθιδρύει σιγά-σιγά καινούργιες έκμεταλλευτικές σχέσεις. Τότε πιά, οι άνθρωποι πού ήταν οι φιλελεύθεροι, οι άριστοί, οι σοσιαλιστές, και ύποστήρι-ζαν τίς άτομικές έλευθερίες, βρίσκονται νά είναι τά θύματα του ίδιου του καθεστώτος γιά τό όποιο άγωνίστηκαν.

Η κομματική γραφειοκρατία, πού μετεξελίσσεται πιά σέ κοινωνική κατηγορία, άντιμετωπίζει τό λάο, τους υπερασπιστές των δικαιωμάτων και των έλευθεριών, τους διανοούμενους αυτού του εύρύτατου κινήματος, σαν τό «π ε ζ ι κ ό τ η ς έ π α ν ά σ τ α σ η ς », στήν όποία αυτοί οι ίδιοι οι γραφειοκράτες φαντάζονται τους έαυτούς τους σαν στρατηγούς. Σάν τό πεζικό δηλ. έννοώ αυτούς πού πέφτουν στά κανόνια, προκειμένου νά θεμελιωθεί ή καινούργια έξουσία. Ποιά έξουσία; Η καινούργια, έκμεταλλευτική έξουσία, πού ξέρουμε πού οδηγεί. Ο Νικολινάκος μίλησε γιά τό 'Ανατ. Βερολίνο, γι' αυτό τό κλίμα του φόβου, της καχυποψίας, της αίσθη-σης πώς βρίσκεται στό έλεος αυτού του καινούργιου Λεβιάθαν, όπου ο πολίτης δέν έχει τόν παραμικρό λόγο πάνω στά πολιτικά πράγματα. Έχεις λόγο στά κοινά μόνο μέσα σέ καθορισμένα πλαίσια. Δέν έχεις δικαίωμα άπεργίας, δέν έχεις δικαίωμα λόγου.

ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ: Δέν υπάρχει έλευθεροτυπία και έλευθερία έκ-φραξης...

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Πού βρίσκεται λοιπόν ο σοβιετικός μαρξισμός σήμερα σέ σχέση μέ τό δυτικό και σέ σχέση μέ τήν εξέλιξη του μαρξισμού γενικότερα; Τί λόγο έχει ο σοβιετικός μαρξισμός στήν άνάλυση των άντιφάσεων του σύγχρονου καπιταλιστικού συστή-ματος; Ποιοί είναι οι μεγάλοι μαρξιστές, οικονομολόγοι, κοινωνι-ολόγοι κ.τ.λ. της Σοβιετικής Ένωσης; Άπλούστατα δέν υπάρχουν. Άντίθετα, καθημερινά έρχονται από κει δείγματα και κρούσματα πού δείχνουν πώς έχουμε μιά καινούργια έκμεταλλευτική έξουσία πού διοικεί μέ μεθόδους τρομοκρατικές, και μέ όράματα και πρό-τυπα τελείως κονφορμιστικά. Γενική είναι ή έντύπωση πώς πρόκει-ται γιά ένα καθεστώς πού έχει αναγάγει τήν τρομοκρατία των μα-ζών σέ καθημερινή πρακτική. Θέλω νά ρωτήσω: Δέν είναι γελοίο, μετά τήν έμπειρία πού έχουμε σήμερα, νά καλούμε ανθρώπους ν' άγωνιστούν γιά τίς έλευθερίες, όταν τους ύποσχόμαστε ένα σοσι-

αλισμό και ένα καθεστώς τέτοιου τύπου; Πώς είναι δυνατόν οι άν-θρωποι αυτοί ν' άγωνιστούν γιά ένα καθεστώς πού ένδέχεται νά τους στείλει σέ στρατόπεδα καταναγκαστικής έργασίας, στά ψυχο-ατρεία, σέ άσυλα, ή πού θά τους ύπόσχεσται ότι στήν έσχατη περί-πτωση, ένδεχομένως, έν ανάγκη, θά τους δώσει τήν άδεια γιά νά φύγουν στο έξωτερικό, γιά νά μήν ξαναγυρίσουν ποτέ στήν πα-τρίδα τους;

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Θά ήθελα νά αναφερθώ συγκεκριμένα στο θέμα της έλευθερης πληροφόρησης. Μίλησαμε γενικά γιά τό πρόβλημα των έλευθεριών, αλλά θά ήθελα νά τονίσω ότι, κατά τή γνώμη μου, «έκ των ούκ άνευ» σέ μιά σημερινή κοινωνία είναι τό πρόβλημα της όργάνωσης της πληροφόρησης. Γιατί όποιαδήποτε συμμετοχή στή λήψη αποφάσεων και συμμετοχή στά κοινά είναι άδιανόγητη χωρίς έπαρκή πληροφόρηση. Μέ δεδομένη μιά κοινωνία πού δέν είναι πιά άπλή στήν όργάνωσή της και στά προβλήματα πού θέτει, και πού δέν είναι δυνατόν νά λειτουργήσει στή βάση των διαδικα-σιών «έκκλησίας του Δήμου», ή δημοκρατία δέν είναι δυνατόν νά είναι άμεση. Τό πρόβλημα άν όχι της έλευθερης, τουλάχιστον της πλούσιας πληροφόρησης, είναι κεφαλαιώδες προσαπαιτούμενο γιά τήν όποιαδήποτε συμμετοχή του πολίτη στά κοινά. Έχουμε όμως τήν έμπειρία ότι τά μαζικά μέσα επικοινωνίας δέν όλες τίς σοσιαλι-στικές χώρες μόνοπωλούνται από τήν κατεστημένη έξουσία και ταυτόχρονα μονοπωλούν τήν πληροφόρηση. Θά μπορούσε ίσως νά άπαντήσει κανείς ότι τό ίδιο συμβαίνει ούσιαστικά παντού, έπιχει-ρώντας νά δείξει τό τί σημαίνει μαζικό μέσο επικοινωνίας στις κα-πιταλιστικές χώρες. Ξέρουμε πολύ καλά ποιός είναι ο ρόλος των μονοπωλίων και του κεφαλαίου, ξέρουμε πολύ καλά ποιός είναι ο ρόλος της έξουσίας, της άστικής έξουσίας, στήν τιθάσευση και στόν έλεγχο της πληροφόρησης. Έκείνο όμως πού συμβαίνει στίς σοσιαλιστικές χώρες, όπου ή κεντρική κομματική και κρατική έξ-ουσία κατ' άποκλειστικότητα μονοπωλεί όποιοδήποτε τρόπο δη-μόσιας έκφρασης, από τήν τηλεόραση και τό ραδιόφωνο μέχρι τίς έφημερίδες, και από τίς έκδόσεις μέχρι και τίς καλλιτεχνικές έκ-δόσεις, οδηγεί αναπόφευκτα στήν πλήρη και άντικειμενική άδυ-ναμία συμμετοχής των μαζών στις έξουσίες. Άπό τά βασικά έρω-τήματα πού πρέπει νά θέτουμε σαν σοσιαλιστές άναφορικά μέ τή συγκεκριμένη διαδικασία όδευσης προς τό σοσιαλισμό, είναι πώς μετά τήν άλλαγή των μέσων επικοινωνίας από τήν κηδεμονεύση των μονοπωλίων θά δημιουργηθεί ένα σύστημα πλουραλιστικής και άνταγωνιστικής έκφρασης και πληροφόρησης, ένα σύστημα άνταγωνιστικής και άντιπαραθετικής πληροφόρησης, πού αυτή και μόνη είναι άντικειμενικά δυνατόν νά οδηγήσει στήν ούσιαστική συμμετοχή του λαού στά τεκταινόμενα. Πρέπει λοιπόν νά τεθεί σαν άπαραίτητη προϋπόθεση της σοσιαλιστικής κοινωνίας ή δημι-ουργία πολλαπλών δικτύων από όπου ο όλοσδήποτε μεμονωμένος πολίτης ή όργανωμένη ομάδα νά μπορεί νά έκφραστεί. Δέν ύπο-στηρίζω ότι τά προβλήματα είναι εύκολα. Κοινωνικά, οικονομικά και τεχνικά είναι πολύ δύσκολα, και οι νέες μορφές πού θά αναδυ-θούν δέν μπορεί, σέ πρώτη φάση, παρά νά είναι πειραματικές. Άλλά έν πάση περιπτώσει ο σοσιαλισμός πρέπει νά θέσει σαν βα-σικό προσαπαιτούμενο τή δημιουργία και όλοσδήποτε ένός πολλα-πλού και άνταγωνιστικού δικτύου πληροφόρησης. Είναι ένα πρό-βλημα πού θά πρέπει συνεχώς νά μελετάται όλοένα και περισσό-τερο. Οι έλευθερίες δέν άρκεί νά υπάρχουν θεσμικά. Πρέπει και νά καλλιεργούνται άκατάπαυστα και στό έπίπεδο της τεχνικο-οργανωτικής τους ύλοποίησης. Άλλίως κινδυνεύουν νά άπνευ-κρωθούν.

ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Μάλιστα! Έτσι λοιπόν ο Νικολινάκος πρώτα και σέ συνέχεια ο Βεργόπουλος έθεσαν όλα τά μεγάλα προβλήματα της έποχής μας... και τά έθεσαν γενικολόγα, θεωρητικολόγα. Αυτό άποτελεί συνολική άδυναμία της συζήτησης. Άντίθετα, από τήν άρχή ειπώθηκε ότι θά έχουμε σημείο αναφοράς τήν 'Ελλάδα και θά θγαίνουμε προς τά έξω στο βαθμό πού απαιτείται γιά νά φωτί-σουμε απόψεις γιά τά έλληνικά προβλήματα. Έμεις συνεχώς μι-λάμε γιά τό τί γίνεται άλλου. Μιλάμε σέ μιά συζήτηση - σύντομη αναγκαστικά - χωρίς ντοκουμέντα, χωρίς στατιστικές, δηλαδή χω-ρίς νά μπορούμε νά άποδείξουμε ή έστω νά τεκμηριώσουμε τίς απόψεις μας. Και μιά πρακτική παρατήρηση «προπαγανδιστικού» χαρακτήρα: Άναφέρθηκε ότι είναι πολύ φοβισμένοι οι πολίτες στο 'Αν. Βερολίνο και ψάχνουν μόνο τή δυτική τηλεόραση. Έχω πάει και γώ σέ σοσιαλιστικές χώρες. Δέν ξέρω ως ποίο βαθμό είναι φο-βισμένοι. Βρήκα πάντως πάρα πολλούς ανθρώπους, και στο 'Αν. Βερολίνο και σέ άλλες χώρες, πού κουβεντιάζανε άνετα και τά καλά και τά στραβά του καθεστώτος τους. Στά μάτια τους δέν υπήρχε φόβος.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Τό θ' (τελευταίο) μέρος της συζήτησης.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ, ΑΝΤΙΚΑΤΑΡΧΙΑ, ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΔΙΚΑΙΪΑ

ΕΞΟΡΜΗΣΗ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

●

**Έβδομαδιαίο
όργανο άρχων του ΠΑΣΟΚ**

ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΣΑΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΑΞΗ

Του Νίκου Αναστασόπουλου

ΟΙ πρόσφατες φοιτητικές εκλογές και το 9ο Πανσπουδαστικό Συνέδριο, έφεραν για πολλοστή φορά στην επικαιρότητα το θέμα του φοιτητικού κινήματος και του ρόλου που διαδραματίζει γενικά ή κοινωνική ομάδα των φοιτητών στις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις της χώρας.

Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ σχετικά με τη θέση των φοιτητών μέσα στην κοινωνία, δεν αποτελεί φυσικά φαινόμενο συνυφασμένο αποκλειστικά με τον ελληνικό χώρο αλλά απασχόλησε και εξακολουθεί να απασχολεί όλες τις κοινωνίες που έχουν ανάλογα εκπαιδευτικά ιδρύματα και επομένως φοιτητική νεολαία.

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ, γύρω στα τέλη της δεκαετίας του '60, η προβληματική αυτή σημείωσε έξαρση επιδημικής μορφής, μία και οι κάθε λογής είδημονες περί τά φοιτητικά και εκπαιδευτικά δρώμενα κυριολεκτικά άμχανοι μπροστά στο «ανάπαντεχο» φαινόμενο της ταυτόχρονης σχεδόν εξέγερσης των φοιτητών σε άναπτυσσόμενες βιομηχανικές χώρες όπως η Αμερική, η Ιαπωνία, η Δ. Γερμανία, η Ιταλία και τέλος η Γαλλία, με τα γεγονότα του Μάη, το 1968. Ο ρόλος λοιπόν του φοιτητή σαν κοινωνική ομάδα και σαν φορέας αλλαγών των κοινωνικών σχέσεων που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες, ήρθε και πάλι στην επικαιρότητα του γενικότερου όσο και του εξειδικευμένου επιστημονικού ενδιαφέροντος και ένας έντυπιας αριθμός από αλληλοσυγκρουόμενες μελέτες και θεωρίες είδαν το φως της δημοσιότητας.

ΤΟ πιο συζητημένο και ασφαλώς το πιο επίμαχο από τα θέματα που δημιουργήσε αυτή η αναζωπύρωση της «φοιτητολογίας», αναφέρεται στην ιδιότητα θέση των φοιτητών μέσα στο κοινωνικό σύνολο και στο αν και κατά πόσο αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική τάξη. Πρόβλημα σημαντικό, τόσο από θεωρητική, όσο και, προπαντός, από πρακτική σκοπιά, που αν μελετηθεί προσεκτικά ίσως ρίξει φως σε πράξεις και ενέργειες, ίσως ξεκαθαρίσει παρεξηγήσεις και ατυπασίες, ίσως χαράξει δρόμους για νέες σκέψεις και παραπέρα δράση. Στή χώρα

μας ιδιαίτερα, μετά το γνωστό καταλυτικό ρόλο που παίζουν τα γεγονότα του Πολυτεχνείου στις πρόσφατες πολιτικές εξελίξεις, μία τέτοια συλλογιστική είναι όχι απλώς χρήσιμη, αλλά επιβεβλημένη. Φιλοδοξία της μικρής ανάλυσης που ακολουθεί δεν είναι να δώσει απάντηση στο πρόβλημα αλλά να το ξαναθέσει, εκθέτοντας τις πιο σημαντικές και άξιες για παραπέρα συζήτηση θεωρίες και απόψεις.

Μικροαστοί ή επαναστάτες;

ΠΑΡΑ το γεγονός ότι όλα τα φοιτητικά κινήματα ήταν σχεδόν πάντοτε πολιτικοποιημένα και αρκετές φορές στάθηκαν πρωτοπόρα σε ριζοσπαστικές πολιτικές ανακατατάξεις και εξελίξεις, εν τούτοις πολλοί θεωρητικοί του μαρξισμού όσο και μη μαρξιστές συμμαρτίζονται την άποψη πως οι φοιτητές, γόνοι κατ'έξοχην μικροαστικών και μεγαλοαστικών οικογενειών, είναι από τη φύση τους αδύνατο να παίξουν ρόλο πρωτοπορίας σε εργατικά κινήματα. Από την άλλη μεριά υπάρχουν αυτοί που, υποστηρίζοντας έντελως το αντίθετο, ισχυρίζονται πως οι φοιτητές είναι όχι μόνο σε θέση να καθοδηγήσουν μία προλεταριακή επανάσταση αλλά είναι αυτοί που αποτελούν ουσιαστικά τη νέα τάξη των προλεταρίων. Υποστηρίζουν δηλαδή πως η νεολαία στο σύνολό της και ειδικότερα οι φοιτητές, όχι μόνο εκπληρώνουν όλες τις αντικειμενικές προϋποθέσεις που, σύμφωνα με το Μάρξ, χαρακτηρίζουν μία τάξη, αλλά είναι στην ουσία ή νέα τάξη των εκμεταλλεζόμενων που, αναγκασμένη σε συνεχή διαμάχη με το κατασπασμένο, παίρνει δικαιωματικά σά χέρια της τά ηνία της πρωτοπορίας από μία ολόένα εκφυλιζόμενη εργατική τάξη.

Η ΠΑΡΑΠΑΝΩ άποψη, παρά τους Μαρκουζιανούς απόηχους, δεν είναι ουσιαστικά καινούργια, αλλά έχει τις καταβολές της στις θέσεις που διατύπωσαν τον περασμένο αιώνα θεωρητικοί της επανάστασης όπως ο Μπακούνιν και ο Μπλανκί, οι οποίοι θεωρούσαν τους διανοούμενους και τους φοιτητές σαν τους κατ'έξοχην ηγέτες της κοινωνικής επανάστασης. Παρ' όλα αυτά το θέμα ξανάρθε στην επικαιρότητα με το Μαρκουζέ που, με το «Μονοδιάστατο άνθρωπο» του, ήταν ένας από τους πρώτους που άποκηρύξαν την εργατική τάξη των αναπτυσσόμενων βιομηχανικών κρατών σαν ολόένα και πιο απαλλοτριωμένη από ένα ύπουλα καταπιεστικό σύστημα. Ένα σύστημα που έβγαζε τους εργάτες να ένστερνίζονται τις αξίες του, αποδυναμώνοντας έτσι και πλαστογραφώντας την ταξική τους συνείδηση σε τέτοιο βαθμό που να 'ναι αδύνατο να ξεκινήσει μία επανάσταση από την τάξη

εκείνη που αντικειμενικά είναι το μεγαλύτερο θύμα της ταξικής εκμετάλλευσης.

Η ΜΟΝΗ έλπίδα λοιπόν για επανάσταση, κατά το Μαρκουζέ, προέρχεται όχι από την εργατική τάξη των βιομηχανικών κρατών, δυτικών ή ανατολικών, αλλά από τους λούμπεν προλετάρους και τις κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται στα περιθώρια των διαδικασιών παραγωγής: τους σπουδαστές, τις φυλετικές μειονότητες, τις εξαθλιωμένες μάζες του Τρίτου Κόσμου.

ΛΟΓΩ της αντικειμενικής μειονεκτικής τους θέσης, οι κοινωνικές αυτές ομάδες έχουν όλες τις δυνατότητες να συνενωθούν και να δημιουργήσουν ένα «μέτωπο αποκλήρων», ικανό να ξεσκεπάσει αλλά και να ξεπεράσει τους μηχανισμούς της άλλοτρίωσης, να βρει το μονοπάτι που οδηγεί στα βάθη της αναπαλλοτριώτης και «άληθινής συνείδησης» και επομένως στην επανάσταση.¹

ΟΙ διαπιστώσεις αυτές του Μαρκουζέ (ο ίδιος τις αναθεώρησε μερικά μετά τις εμπειρίες του '68), αν και από πρώτη άποψη φαίνονται κοντά στην από μαρξιστική σκοπιά ανάλυση των κινήτρων που οδηγούν την εργατική τάξη σε επαναστατικές διαδικασίες, παρ' όλα αυτά θα μπορούσαμε να πούμε πως βρίσκονται κοντύτερα στην ανάλυση του Μανχάιμ για τους διανοούμενους, μία που κατά το Μαρκουζέ δεν είναι ή συγγή εκμετάλλευση που οδηγεί τους φοιτητές στον ξεσηκωμό, αλλά ή «περιθωριακή» τους θέση.

ΜΙΑ πιο ορθόδοξη μαρξιστική ανάλυση για το ρόλο των φοιτητών, προέρχεται από τους άμερικανούς κοινωνιολόγους Τζών και Μάργκαρετ Ρόουντρι, που ισχυρίζονται πως όχι μόνο οι φοιτητές αλλά ή νεολαία στο σύνολό της είναι ή νέα καταπιεζόμενη τάξη. Οι νέοι, υποστηρίζουν οι Ρόουντρι, είναι οι καινούργιοι προλεταριοί:

«...Κάτω από μία συνεχή εξαθλίωση, αποτελούν την αυριανή επαναστατική τάξη. Αυτή ή νέα επαναστατική τάξη δεν είναι λούμπεν προλεταριοί, όπως οι συνταξιούχοι ή οι άνεργοι, αλλά προλεταριοί με όλη τη σημασία της λέξης, που ή θέση τους χειροτερεύει μέσα σε μία βιομηχανία που έχει σά σκοπό της την οικονομική ευημερία(...) Όπως με κάθε τάξη που πέφτει θύμα εκμετάλλευσης, έτσι και οι νέοι αρχίζουν να συνειδητοποιούν πως τους εκμεταλλεύονται. Πολλοί απ' αυτούς τό έχουν κιόλας συνειδητοποιήσει, έχουν άρνηθεί τό κυρίαρχο σύστημα και είναι ώριμοι να αντίληφθούν πως ανήκουν σε μία ξεχωριστή τάξη»².

ΚΑΤΑΚΡΙΝΟΝΤΑΣ την ανάλυση του Μαρκουζέ σά θεμελιωμένη σε ψυχολογικούς παραγόντες, οι Ρόουντρι ισχυρίζονται πως ή δικιά τους ανάλυση είναι πραγματικά μαρξιστική, γιατί δεν βασίζεται στις αντιδράσεις που δημιουργεί ή

απέχθεια των νέων προς την καταναλωτική κοινωνία, όπως διατείνεται ο Μαρκούζε, αλλά θεμελιώνει μία θεωρία επαναστατικής προοπτικής για τη νεολαία, βασισμένη στο ρόλο που παίζουν οι νέοι στη διαδικασία παραγωγής.

Πανεπιστήμιο: τό νέο έργοστάσιο

ΠΑΡΟΜΟΙΕΣ θεωρίες, περισσότερο ή λιγότερο περίτεχνες, έχουν αναπτυχθεί και από πολλούς άλλους ευρωπαίους και αμερικανούς συγγραφείς.

● Ο Μαντέλ, για παράδειγμα, υποστηρίζει ότι «ο φοιτητικός ξεσηκωμός αντιπροσωπεύει, από μία γενικότερη κοινωνική και ιστορική σκοπιά, τις τεράστιες διαμορφώσεις των παραγωγικών μηχανισμών που πρόβλεψε ο Μάρξ στο GRUNDRISSE: Τήν ένσωμάτωση δηλαδή της διανοητικής εργασίας στην παραγωγική, σε σημείο που

«οι πνευματικές ικανότητες του ανθρώπου να γίνουν ή κατ' έξοχην παραγωγική δύναμη της κοινωνίας»³.

ΚΑΤΑ τό Μαντέλ επομένως, ο ριζοσπαστισμός των φοιτητών πολύ πιθανόν να προδικάζει ένα νέο κοινωνικό ξεσηκωμό, θγαλμένο μέσα από τα σπλάγχνα των νέων παραγωγικών δυνάμεων, όποτε, σάν συνέπεια,

«τά πανεπιστήμια μπορούν να γίνουν οι κοιτίδες της πραγματικής επανάστασης»⁴.

● Ο Γάλλος Έντγκαρ Μορέν υποστηρίζει πώς τό νά 'σαι νέος σημαίνει αυτόματα πώς κλείνεις μέσα σου επαναστατικές δυνατότητες. Προσπαθώντας να εξηγήσει την παγκόσμια «κοινωνικο-νεανική» επανάσταση, κατέληξε στο συμπέρασμα πώς οι φοιτητές δεν είναι παρά ένα κομμάτι μιάς ευρύτερης κοινωνικής τάξης που αποτελείται από τους νέους, τους διανοούμενους και τους κοινωνικά «άπροσάρμοστους». Ο Μορέν ισχυρίζεται πώς δεν υπάρχουν πλέον «άφεντικά» και «διαφεντευόμενοι» αλλά «προσαρμοσμένοι» και «επαναστατημένοι»⁵.

● Ο Άλντ Τουρέν, γάλλος κοινωνιολόγος που ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τό φοιτητικό ξεσηκωμό του '68, παίρνει σάν δεδομένο πώς οι μοχλοί που κινούν τις σημερινές βιομηχανικές κοινωνίες είναι ή γνώση και ή τεχνική πρόοδος, κατά τόν αντίστοιχο τρόπο που ή συσσώρευση κεφαλαίου ήταν ο μοχλός των προηγούμενων κοινωνιών. Σάν απόρροια λοιπόν αυτού του συλλογισμού του διερωτάται:

«...δεν είναι έπόμενο τό πανεπιστήμιο νά κατέχει στην κοινωνία την ίδια θέση και σημασία που κατείχε προηγούμενα ή καπιταλιστική επιχείρηση; Καί δεν είναι εύλογο τό φοιτητικό κί-

νημα νά είναι κατά βάση έξ 'σου σημαντικό μέ τό εργατικό κίνημα του παρελθόντος;»

ΚΙ ΑΚΟΜΑ, προτείνει μία αρκετά άνορθόδοξη έρμηνεία της μαρξιστικής αντίληψης για τήν ταξική πάλη. Η δικιά του «νέα ταξική πάλη», σε αντίθεση με τήν «παραδοσιακή» ανάμεσα σε εργάτες και κεφαλαιοκράτες, αποβλέπει στον έλεγχο των μηχανισμών που παίρνουν τις αποφάσεις. Η πρωτοτυπία της θεωρίας αυτής βρίσκεται στο ότι ή ταξική πάλη δεν αποτελεί σύγκρουση ανάμεσα σε κοινωνικές τάξεις, αλλά ανάμεσα σε κοινωνικές ομάδες που δημιουργούν εύελικτες και συνεχώς διαμορφούμενες συμμάχους, ανάλογα με τις περιστάσεις.

«Η πάλη – γράφει ο Τουρέν – δεν είναι ανάμεσα στο λαό και μία συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. Απ' τή στιγμή που εγκαθιδρύονται οι δυνάμεις της εξουσίας και ή ισχύς του συστήματος δυναμώνει, αλλάζουν όχι μόνο οι φορείς της ταξικής πάλης, αλλά και ή ίδια της ή μορφή και οι σκοποί της. Ο έχθρος δεν είναι πλέον ένα άτομο ή μία κοινωνική ομάδα – ο μονάρχης ή οι άστοί – έχθρος είναι σήμερα τά άπόσσωπα, τεχνοκρατικά, γραφειοκρατικά όργανα του οικονομικοπολιτικού κατεστημένου. Είναι ή κοινωνική οργάνωση(...) Είναι τό πλέγμα της παραγωγής»⁶.

Η ΘΕΩΡΙΑ αυτή προκάλεσε πολλές αντιδράσεις τόσο για τήν άφρημένη και «μεταφυσική» δομή της όσο και για τήν πολιτική της θέση. Οι ίδιοι οι μαθητές του Τουρέν, στη Ναντέρ, τή χαρακτήρισαν πολιτικά αντιδραστική, μιά που δεν υπάρχουν ένδείξεις ότι τά κίνητρα της άστικής κοινωνίας έχουν αλλάξει και ότι ο μοχλός που τήν κινεί έπαψε νά 'ναι ή συσσώρευση του κεφαλαίου αλλά ή γνώση και ή τεχνική πρόοδος⁷.

Φοιτητές και εργατική τάξη

ΟΛΕΣ οι θεωρίες που υποστηρίζουν ή έστω υπαινίσσονται τήν «προλεταριοποίηση» των φοιτητών και τήν άλλοτρίωση της εργατικής τάξης έχουν αντιμετώπισει τήν άμελική κριτική των «ορθόδοξων» μαρξιστών. Κατά τή γνώμη τους, τέτοιου είδους αυθαίρετα θεωρητικά κατασκευάσματα δεν είναι παρά άποκνήματα του μικροαστικού ριζοσπαστισμού⁸.

ΟΙ φοιτητές, σύμφωνα με τήν «ορθόδοξη» μαρξιστική άποψη, δεν μισθώνουν τήν εργασία τους στους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, αλλά είναι μιά μάλλον προνομιούχα ομάδα, πρόσκαιρα άπομονωμένη, μέχρις ότου έρθει ή στιγμή που θά μπει κι αυτή στα γρανάζια της παραγωγής, είτε με τή μεριά των εκμεταλλευτών είτε με τή μεριά των εκμεταλλευόμενων. Έπομένως, κάθε μαχη-

τική κινητοποίηση που προέρχεται άποκλειστικά από τους φοιτητές, δεν κάνει τίποτε άλλο από τό νά περισπᾶ και νά διασπᾶ τόν πραγματικό άγώνα που γίνεται μέσα στα εργοστάσια.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ έπακλόυθο αυτής της αντίληψης, ήταν πολλοί εργάτες όχι μόνο νά βλέπουν έχθρικά και μέ καχυποψία τις φοιτητικές κινητοποιήσεις αλλά, σε όρισμένες περιπτώσεις, νά έρθουν σε άνοιχτή ρήξη με τους φοιτητές. Γι' αυτό κι ή παρόμοια αντιμετώπιση έχει χαρακτηριστεί από άλλους μαρξιστές σάν αντιδραστική, κι έχει πολλές φορές άποδοκιμαστεί κι από τους ίδιους τους εργάτες, σε περιπτώσεις που είχαν πάρει έντολές από τά σωματεία τους νά σαμποτάρουν τους φοιτητές⁹.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ και άσυμφωνία συμφερόντων ανάμεσα σε φοιτητές και εργάτες βρίσκει και ο μη «ορθόδοξος» Χάμπερμας μιά και, κατά τή γνώμη του, ο ξεσηκωμός «των γόνων των λευκών μικροαστών» αποτελεί

«τόν πρώτο ξεσηκωμό άστών ενάντια στις άρχές μιάς άστικής κοινωνίας που λειτουργεί σχεδόν άνεπίληπτα, σύμφωνα με τά δικά της κριτήρια. Αυτό που τίθεται υπό άμφισβήτηση δεν είναι ή παραγωγικότητα και ή άποτελεσματικότητα του συστήματος, αλλά μάλλον τά ίδια τά έπιτεύγματα του συστήματος, που άρχισαν ν' άποκτούν άυτονομία και νά ξεκόβουν από τις άνάγκες των ανθρώπων που ζούνε μέσα σ' αυτό»¹⁰.

ΤΕΛΕΙΩΝΟΝΤΑΣ, θ' άναφερθώ στην άποψη του Μ. Νικολινάκου, που είναι ένας από τους έλάχιστους Έλληνες επιστήμονες που, έστω και παρεμπιπτόντως, έχει άσχοληθεί με τό θέμα. Σύμφωνα λοιπόν με τό Νικολινάκο, οι φοιτητές δεν είναι καν ένιαία και συμπαγής κοινωνική ομάδα, ο δέ χαρακτήρας του φοιτητικού κινήματος είναι δευτερεύων και παίζει ρόλο καταλύτη, που εκφράζει τή δυσaréσκεια άλλων τάξεων και ομάδων:

«Αν και πέφτει στους φοιτητές ο ρόλος της πρωτοπορίας από τήν άμεση επαφή τους με τις επαναστατικές ιδέες και από τό είδος της άπασχόλησής τους και έξ αίτίας της ήλικίας τους, ωστόσο ο ρόλος αυτός δεν είναι άυτόνομος, οι φοιτητές τόν παίζουν περίπου σάν εκπρόσωποι»¹¹.

ΟΠΩΣ άνάφερα και στην άρχή, τό σημείωμα αυτό δεν είχε σκοπό νά προτείνει λύσεις, όσο νά θέσει θέματα για συζήτηση, μιά και ή ελληνική διδλιογραφία σχετικά με τους φοιτητές και τό φοιτητικό κίνημα είναι έλάχιστη, άν όχι άνύπαρκτη. Είναι άπογοητευτικό, σε μιά χώρα με τέτοια παράδοση και ιστορία φοιτητικών άγώνων, νά μήν υπάρχουν παρά έλάχιστες μελέτες που νά άσכולούνται σοδάρά και υπεύθυνα τόσο με τήν ιστορία του φοιτητικού μας κινήμα-

τος όσο και τις επιπτώσεις που είχε και έχει στις παραπέρα κοινωνικές εξελίξεις στη χώρα μας.

ΕΚΤΟΣ από σκόρπια άρθρα σε περιοδικά και εγκυκλοπαίδειες καθώς και μερικές παρεμπιπτόντως αναφορές σε διδλία που βασικά διαπραγματεύονται άλλα θέματα της νεοελληνικής πραγματικότητας (λ.χ. Νικολινάκος, μελέτες πάνω στην πρόσφατη νεοελληνική ιστορία, μερικά διδλία σχετικά με τη δικτατορία και τα γεγονότα του Πολυτεχνείου), καμιά μελέτη, απ' όσο γνωρίζω, δεν έχει ασχοληθεί συστηματικά και σε βάθος με τα προβλήματα του φοιτητικού κινήματος στην Ελλάδα. Μία ανάλυση επιχειρήθηκε τό 1972 από τον Ξ. Γιαταγάνη: «Pour une histoire politique du mouvement des étudiants grecs (1950 - 1967)», αλλά κι αυτή είναι αδημοσίευτη και άμετάφραστη. Ο δημοσιογράφος Μηνάς Παπαζογλου ασχολήθηκε επίσης με τό θέμα στά διδλία του «Ανώτατη Παιδεία-Φοιτητικό κίνημα» (1973) και «Φοιτητικό κίνημα και δικτατορία» (1975), πού, αν και άρκετά πληροφοριακά, δεν επιχειρούνε - ούτε άλλωστε τό επιδιώκουν - κάποια συστηματική ανάλυση. Υπάρχει τέλος ένα διδλιαράκι, «Ιστορία του φοιτητικού μας κινήματος», έκδ. «ΝΕΟ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ», γραμμένο από τούς σπουδαστές Σ. Ζήλεια, Α. Ίερεμεία, Χ. Καρατζά, πού αν και αποτελεί άξιόπαινη προσπάθεια, δεν προσφέρει τελικά παρά μία φιλότιμη συρραφή γεγονότων της τελευταίας 150ετίας¹².

1. Βλ. ειδικά τό διδλία του «Ο μονοδιάστατος άνθρωπος» καθώς και τή συνέντευξη πού έδωσε στον G. Bush «On

Revolution» και πού αναδημοσιεύεται στο διδλία «Student Power», Penguin 1969.

2. J. και M. Rowntree: «Youth as a class», στο International Socialist Journal, Φεβρουάριος 1968, σ. 42-43.

3. E. Mandel: «The New Revolutionary Vanguard», πού αναφέρεται στο διδλία «Student Power» (βλ. σημ.1), σ. 31.

4. E. Mandel: «The Revolutionary Student Movement: Theory and Practice», New York 1971, σ. 41.

5. E. Morin: «Une Revolution sans Visage» και «La Commune Etudiante» στο διδλία των E. Morin, C. Lefort, J. M. Coudrais: «La Brèche: Première Reflexion sur les Evénements», Παρίσι 1968. Βλ. ακόμα E. Morin: «Culture Adolescente et Révolte Etudiante», στ' Annales, 3, 1969.

6. A. Tourain: «The May Movement, Revolt and Reform», New York, 1971, σ. 97. Βλ. ακόμα A. Touraine: «Le Mouvement de mai ou le Communisme Utopique», Paris, 1968.

7. D. Cohn - Bendit, J. P. Duteuil, B. Gerard και B. Granaulier: «Why sociologists?», ένα φυλλάδιο πού έγραψαν από κοινού φοιτητές και ύφηγητές του Πανεπιστημίου της Ναντέρ, όπου ο Tourain ήταν καθηγητής. Αναδημοσιεύεται στο «Student Power» (βλ. σημ. 1), σ. 377-378.

8. Αντιπροσωπευτικό αυτής της σχολής είναι τό διδλία του σοβιετικού Β. Μπολσακόφ: «Η αυθόρμητη εξέγερση σε άδιέξοδο», Έκδ. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ, 1976.

9. G. S. Jones: «The Meaning of the Student Revolt», στο «Student Power».

10. J. Habermas: «Toward a Rational Society», London, 1971, σ. 28.

11. Μ. Νικολινάκου: «Αντίσταση και αντιπολίτευση», έκδ. ΟΛΚΟΣ, 1975, σ. 336-337.

12. Ίσως υπάρχουν κι άλλες εργασίες πού από δική μου έλλιπή πληροφορηση δεν αναφέρω.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΥΠΟΔΟΜΗ

● Τό διδλία πού χαρακτηρίστηκε «άριστούργημα ιστορικής γραφής».

● Τό έργο πού δλοι οί μεγάλοι μαρξιστές θεωρητικοί της έποχής μας χρησιμοποιούν σαν βασική πηγή για τίς μελέτες τους.

● Τό αναντικατάστατο δοήθημα για όποιον θέλει νά γνωρίσει τή σοβιετική ιστορία και πραγματικότητα.

Κυκλοφόρησε

ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Ή στέρηση τροφής, νερού, ύπνου ενός κρατούμενου, ό έξαναγκασμός νά άκουμπά τά χέρια σ' ένα τοίχο για πολλή ώρα ή νά μένει σε κελί πού υπάρχει συνεχής θόρυβος (κουδούνι κ.λπ.) και ή κάλυψη του προσώπου του με κουκούλα, ΔΕΝ αποτελούν βασανιστήρια!

Αυτό αποφάνθηκε τό «Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Άνθρωπίνων Δικαιωμάτων» πού έκδίκασε τόν περασμένο μήνα προσφυγή της Ίρλανδίας κατά της Μ. Βρετανίας, ή όποία αναφέρονταν σε περιστατικά Ίρλανδών πολιτικών κρατουμένων κατά τό 1971. Τό δικαστήριο καταδίκασε τή Μ. Βρετανία για «άπάνθρωπη και έξευτελιστική μεταχείριση» των κρατουμένων, αλλά δεν δέχτηκε ότι αυτή ή... μέθοδος άναγκρίσεων, πού λέγεται «τεχνική στερήσεως των αισθήσεων», άποτελεί βασανισμό.

Όποιος δεν συμφωνεί μ' αυτή τήν έκπληκτική άπόφαση του «Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου», μπορεί νά συμπληρώσει τήν παρακάτω έκκληση για λευτεριά των Ίρλανδών πολιτικών κρατουμένων και νά τή στείλει στην έξής διεύθυνση:

**PRISONERS AID COMMITTEE
182 UPPER STREET
LONDON N1, ENGLAND**

ΕΚΚΛΗΣΗ

Άπαιτούμε:

1. Όλοι οί Ίρλανδοί πολιτικοί κρατούμενοι νά έκτίσουν τίς ποινές τους κοντά στους συντρόφους τους στις Ιρλανδικές φυλακές.

2. Ν' αναγνωριστεί ή πολιτική φύση των δικών τους και νά τους δοθεί μεταχείριση πολιτικών κρατουμένων.

3. Νά συσταθεί ανεξάρτητη δημόσια επιτροπή έρευνας πού νά ξεετάσει σε έπαφή με τήν άστυνομία τίς καταγγελίες για βασανιστήρια, για πράκτορες και πληροφοριοδότες.

5. Νά τεθεί άμέσως τέλος στην κακομεταχείριση των Ίρλανδών πολιτικών κρατουμένων στις βρετανικές φυλακές.

Τό αίτημά μας είναι:

**ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΟΛΩΝ ΤΩΝ
ΙΡΛΑΝΔΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΡΑ-
ΤΟΥΜΕΝΩΝ ΣΤΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΚΑΙ
ΤΗΝ ΙΡΛΑΝΔΙΑ.**

Όνομα:

Διεύθυνση:

ΓΙΑ ΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ

Του Στέλιου Χρηστίδη

ΔΕΝ είναι η πρώτη φορά που τό θέμα των θεσμών της Α. Δικαιοσύνης και της Αυτοδιοίκησης απασχολεί τις στήλες του «Αντί». Οί θεσμοί αποτελούν για τόν τόπο μας κοινωνικο-ιστορική υπόθεση καθοριστικής σπουδαιότητας, αν θέβαια σωστά αξιοποιήσουμε τό περιεχόμενό τους στη θεωρία και στην πρακτική, έτσι όπως τόχουμε χρέος έμεις οι νεότεροι.

ΓΙΑ πρώτη φορά μετά τη δικτατορία δημοσιεύτηκε μία μελέτη του Δ. Μέξη στο «Αντί» (τεύχος 15), τό 1975, μέ τίτλο: «Η Αυτοδιοίκηση στην ελεύθερη Ελλάδα της κατοχής». Η μελέτη αυτή πήρε μία απάντηση από μέρος του Γεωργούλα Μπέικου, που 'ζησε από «πρώτο χέρι» τούς θεσμούς και που κυκλοφόρησε και διβλίό μέ τίτλο «Ε.Α.Μ. και Λαϊκή Αυτοδιοίκηση» (Θεσσαλονίκη 1976), λίγο πρίν πεθάνει στη Μόσχα, όπου ζούσε σάν πολιτικός πρόσφυγας (ήταν ανταποκριτής της «Αύγης»).

«ΚΑΘΕ φορά που βλέπω δημοσίευμα για τούς θεσμούς εκείνους, χαίρομαι χαρά μεγάλη...», έγραφε ο Μπέικος στο «Αντί», διαψεύδοντας καυστικά τόν Δ. Μ., έπειδή, βασίζόμενος στίς περιγραφές του Δ. Ι. Ζέπου (1) και του Α. Καστρινού (2), υποστήριζε πώς η «αυτοδιοίκηση ήταν έργο πηγαίο...» που αναπτύχθηκε αυτόματα από τό λαό, δίχως σαφή και οργανωμένη καθοδήγηση. «Εύτυχώς που ζούμε και οι πέντε τών αυθορμητών συνελεύσεων που είχαμε ιδρύσει τούς θεσμούς εκείνους», τόνισε ο Γ. Μ. και αφού δέν παράλειπε νά κατηγορήσει τόν Άρη Βελουχιώτη για μία «Καρλαϊκή» αντίληψη που είχε για τήν Ιστορία (και ότι στην ουσία είναι ο Άρης Βελουχιώτης που κρύβεται πίσω από τό λάθος δσων πίστεψαν κι έγραψαν από τότε πώς οι θεσμοί ήταν έργο αυθόρμητο και πηγαίο) δήλωσε καθαρά πώς αυτοί οι θεσμοί δέν ήταν έργο αυθόρμητο του λαού: «Έμεις οι κομμουνιστές δημιουργήσαμε έν έπιγνώσει μας τί δημιουργούμε κυβερνητικό τύπο μέ τούς θεσμούς της Α. Α. και της Λ. Δ.»

ΕΔΩ ακριβώς βρίσκεται και τό λάθος. Ό Γ.Μ., έπειδή ήταν μέλος του Κ.Κ.Ε. όταν μαζί μέ άλλους συντρόφους του έπεξεργάζονταν τίς «Έντολές» (ήταν βασικός συντάκτης τους), θέλει για τό Κ.Κ.Ε. τη δόξα της γέννησης τών θεσμών. Καί τότε ένα από τά δύο πρέπει νά έχει συμβεί: ή από τήν ήγεσία του Κ.Κ.Ε. έπρεπε νά είχε δοθεί καθοδήγηση για τούς θεσμούς και τη δημιουργία τους, ή αντίθετα ο Γ.Μ. και οι υπόλοιποι σύντροφοί του του Κ.Κ.Ε. όταν συντάσσαν τίς «Έντολές» ενεργούσαν αυτόδουλα και ήταν ξεκομμένοι από τό λαό και τη βάση.

ΤΙ νά πιστέψουμε από τά δύο; Άλλά ή απάντηση δγαίνει άδίστα από τό διβλίό του ίδιου του Γ.Μ.

Ούτε καθοδήγηση από τά άνώτερα όργανα του Κ.Κ.Ε. είχε δοθεί.

Ούτε ή βάση του Κ.Κ.Ε. ήταν δυνατό νά ήταν ξεκομμένη από τό λαό.

ΑΝΤΙΘΕΤΑ μάλιστα, όπως προκύπτει από τό διβλίό του, ο Γ.Μ. και οι σύντροφοί του ήταν άξιέπαινοι, γιατί πιάνοντας τόν παλμό του λαού μέ τίς «Έντολές», δέν δίστασαν νά ρθούν σέ ρήξη μέ τά Ιεραρχικά άνώτερα όργανα του κόμματός τους, πράγμα που αποδειχνει ότι ο Γ.Μ. και οι σύντροφοί του της οργανωμένης βάσης μέ τη δημιουργία τών «Έντολών» έκφραζαν τό λαό τόν άνοργάνωτο, που όμως διψούσε για άλλαγή.

Και διψούσε για άλλαγή σέ επίπεδο δομών έξουσίας αυτή τη φορά...

Έπανάσταση και θεσμοί

ΑΛΛΑ ός θεωρήσουμε τό γέννημα και τό ρίζωμα τών δύο θεσμών από τήν αρχή. Καί πρώτα-πρώτα θά κάνουμε μία παρατήρηση καθοριστικής σημασίας, που άφορά στο κοινωνικό σύνολο που δέχτηκε, έζησε και διαμόρφωσε στην πράξη τούς θεσμούς. Τό κοινωνικό αυτό σύνολο είναι επαναστατημένο. Έτσι τό κενό μιας ουσιαστικής κρατικής έξουσίας και ή Έθνική Άντίσταση, που προκλήθηκαν από τη Γερμανο-Ιταλική κατοχή, έπέτρεψαν τήν ύπαρξη όρισμένων προϋποθέσεων που στη συνέχεια πήραν τη συγκεκριμένη μορφή της οργάνωσης της λαϊκής έξουσίας. Οι κώδικες (3), αποτελούν σέ τελευταία άνάλυση, τίς διάφορες προσπάθειες που ή ήγεσία του Ε.Α.Μ. έκρινε αναγκαίες για τη συγκροτημένη δόμηση και έκφραση του αίτήματος της οργανωμένης και άνοργάνωτης βάσης του Ε.Α.Μ. για άλλαγή των δομών έξουσίας.

ΤΟ διβλίό του Γ. Μπέικου μάς ήταν άλήθεια μία πολύτιμη βοήθεια, τόσο για τίς πληροφορίες που μάς δίνει σχετικά μέ τη γέννηση τών θεσμών όσο και για τη χειροπιαστή απόδειξη, που δγαίνει μέσα από τη ζωντανή αναπαράσταση τών γεγονότων που οδήγησαν στην αναγκαιότητα της ύπαρξης τών θεσμών, για τό πώς τά μέλη της οργανωμένης βάσης ένεργησαν σ' αυτή τήν περίπτωση σάν άπλοι έκφραστές του λαού για λαϊκή κυριαρχία. Καί ή απόδειξη αυτή δγαίνει, έξόν από τά παραπάνω, και από τη ζωντανή αναπαράσταση της βίαιας αντιπαράθεσης θέσεων ανάμεσα στη βάση, που αντιπροσώπευαν ο Γ.Μ. και οι σύντροφοί του, και στα άνώτερα Ιεραρχικά όργανα του Κ.Κ.Ε. και του δικτακτικού, άκόμη, Ε.Α.Μ.

ΑΣ προχωρήσουμε όμως στη μελέτη τών θεσμών σάν κοινωνικού φαινόμενου. Κι αυτό γιατί, όπως πιο πάνω αποδείχναμε, ή διόρθωση του Γ.Μ. ήταν άλήθεια Ιστορικά πολύτιμη, αλλά δέν αλλάζει τήν κοινωνιολογική άξία του πηγαίου ξεπηδήματος τών θεσμών, που ήρθαν νά καλύψουν μία κοινωνική αναγκαιότητα. Έδώ, βέβαια, μία άλλη διευκρίνιση κρίνουμε αναγκαία: ότι δηλαδή στη διαμόρφωση της λαϊκής έπιταγής για ουσιαστική και έξουσιαστική αυτοδιοίκηση και για δικαιοσύνη λαϊκή, ουσιαστικό ρόλο είχε παίξει τό Κ.Κ.Ε. μέ τούς μακρόχρονους άγώνες του για τη συνεδητοποίηση του λαού. Οι παρατηρήσεις μας σ' αυτή τη σύντομη μελέτη δέν θά φέρουν τόσο στο τυπικό μέρος της ανάπτυξης τών θεσμών, ούτε στίς διάφορες κωδικοποιήσεις, γιατί αυτά γίναν ήδη αντικείμενο πολλών μεταδικτατορικών δημοσιεύσεων, που πολλά, πιστεύουμε, πρόσφεραν για τήν πληρέστερη πληροφόρηση τών νεότερων.

ΟΙ παρατηρήσεις που θ' ακολουθήσουν μπορούν νά χωριστούν σέ δύο μέρη. Έτσι, οι παρατηρήσεις του πρώτου μέρους στοχεύουν στην άνίχνευση της καταγωγής του φαινόμενου τών θεσμών και τη λειτουργία τους, ένω του δεύτερου μέρους στην προοπτική τους, της δημιουργίας δηλ. νέων κοινωνικών σχέσεων, νέας κοινωνικής δυναμικής για τόν τόπο μας.

Η καταγωγή τών θεσμών

ΕΙΠΑΜΕ πιο πάνω, κάνοντας μία θεμελιακή για τούτη τη μελέτη παρατήρηση: πώς τό κοινωνικό «έδαφος» που πάνω του γεννήθηκαν και ζήσαν οι θεσμοί, ήταν μία κοινωνία επαναστατημένη και πώς οι θεσμοί, τόσο σάν λειτουργία όσο και σάν κωδικοποιήσεις, ήταν μία προσπάθεια δόμησης και διαρθροποίησης, που έκφραζε τήν ανάγκη για κοινωνική άλλαγή και στο επίπεδο τών δομών έξουσίας αυτής της κοινωνίας.

Ο ΠΙΟ σημαντικός παράγοντας διαμόρφωσης τών θεσμών ήταν όπωσδήποτε τό Ε.Α.Μ. σάν ο πολιτικο-στρατιωτικός φορέας της άλλαγής. Καί τό Ε.Α.Μ. μέ τη σειρά του προσδιοριζόταν κι αυτό από τίς πολιτικές δυνάμεις-τάσεις που τό αποτελούσαν και κυρίως από τό Κ.Κ.Ε. Η κυρίαρχη όμως Ιδεολογία

του Ε.Α.Μ., που εκφράζονταν μέσα από τις διάφορες κωδικοποιήσεις των θεσμών, συνάντησε στην πρακτική και ζυμώθηκε στη συνέχεια με την κοινωνικο-πολιτιστική παράδοση των γεωγραφικών περιοχών που οι θεσμοί βρήκαν έδαφος. Ποιές όμως ήταν αυτές οι περιοχές και ποιά η κοινωνικο-πολιτιστική τους παράδοση;

Οι περιοχές που οι θεσμοί βρήκαν περισσότερο έδαφος ήταν:

- ή Στερεά Ελλάδα
- ή Θεσσαλία
- ή Πελοπόννησος
- ή Μακεδονία
- ή Ήπειρος – σ' ένα μεγάλο μέρος.

ΒΕΒΑΙΑ, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι στα άστικά κέντρα, όπως ήταν ή Αθήνα και ή Πειραιάς, οι θεσμοί δεν βρήκαν καθόλου ή βρήκαν πολύ λίγο έδαφος εφαρμογής, ακριβώς γιατί εκεί, εξ αιτίας της ισχυρότατης παρουσίας των ξένων δυνάμεων κατοχής, οποιαδήποτε απόπειρα ήταν από τα πριν καταδικασμένη. Γιατί οι θεσμοί μπόρεσαν να λειτουργήσουν μόνο στην έλευθερωμένη από τις δυνάμεις του Ε.Λ.Α.Σ. Ελλάδα. Αν τώρα, έχοντας υπ' όψη μας τις απογραφές της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας τόσο του 1928 όσο και του 1952 (γιατί εν τω μεταξύ δεν μεσολάβησε άλλη), υπολογίσουμε το σύνολο του πληθυσμού και των πέντε περιοχών σε 6.000.000 περίπου, αφαιρέσουμε συνέχεια τον πληθυσμό των μεγάλων άστικών κέντρων όλων των περιοχών, που υπολογιζόταν σε 2.300.000 περίπου, καταλήγουμε ότι οι θεσμοί βρήκαν έδαφος εφαρμογής ταυτόχρονα ή, κυρίως, διαδοχικά, σε περιοχές της Ελεύθερης Ελλάδας με συνολικό πληθυσμό 3.700.000 περίπου. Εκεί λοιπόν που λειτουργήσαν οι θεσμοί ήταν στην ελληνική επαρχία, στις αγροτικές περιοχές του τόπου μας.

● Ποιά είναι τώρα ή παράδοση που θαρραίνει αυτές τις περιοχές; Και πώς αυτή ή παράδοση μπόρεσε να ζυμωθεί αλλά και να δοθηθεί στην ανάπτυξη θεσμών όπως ή Λαϊκή Αυτοδιοίκηση και Δικαιοσύνη;

Η Τουρκοκρατία

ΧΩΡΙΣ να 'χουμε την πρόθεση ν' αναγνωρίσουμε μία στενή σχέση δομών σε επίπεδο πολιτικό ή οικονομικό ανάμεσα στην περίοδο της Τουρκοκρατίας και σ' αυτήν της Αντίστασης του 40-44 στην πατρίδα μας, διαπιστώνουμε όμως ότι οι κοινωνικές δομές της Ελλάδας των χρόνων 40-44, μετά από την κατοχή από τις δυνάμεις του Άξονα και τη συστηματοποίηση της Αντίστασης σε εθνική κλίμακα, έζησαν ένα κλίμα παρόμοιο μ' εκείνο που ή χώρα μας γνώρισε κατά την τελευταία φάση της Τουρκοκρατίας. Και εξηγούμαστε: το σύστημα της διοίκησης των επαρχιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας επέτρεψε σε πολλές ελληνικές κοινότητες να επωφεληθούν για να ξεελιχθούν, κατά τό δυνατά, και με την πάροδο του χρόνου να πάρουν τελικά σχήματα αυτοδιοικούμενων κοινοτήτων ολόενα και πιο ξελιγμένα.

ΑΠΟ πρώτη άποψη ή αναφορά στην περίοδο της Τουρκοκρατίας μπορεί να φανεί παρακινδυνευμένη, αφού τόσα χρόνια και τόσες γενιές μεσολάβησαν από τό τέλος της, που ήταν ή αρχή του ελληνικού κράτους, και την περίοδο της κατοχής 40-44 της χώρας μας από τις δυνάμεις του Άξονα. Αν όμως επιχειρούμε κάτι τέτοιο, είναι ακριβώς γιατί τό περιεχόμενο των θεσμών, έτσι όπως τελικά εφαρμόστηκαν στην πράξη, μάς αναγκάζει από μόνο του να ψάξουμε βαθιά στις ρίζες της Ιστορίας μας και των κοινωνικών αγώνων του λαού μας για αλλαγή στις δομές της διοίκησης αλλά και της εξουσίας γενικότερα. Έτσι από τό διβλίο του Ν. Σβορώνου «Histoire de la Grèce moderne που κυκλοφορεί τώρα στα ελληνικά, αντιγράφουμε:

«Οί προύχοντες (προεστοί, γέροντες, άρχοντες, πρώτοι κ.λπ.) αυτών των κοινοτήτων, εκλεγμένοι ή διορισμένοι μέσα

από ένα καθεστώς δημοκρατικό, λίγο-πολύ άριστοκρατικό(...) ήταν επιφορτισμένοι με όλες τις ευθύνες μιάς κοινοτικής διοίκησης, διανέμοντας τους φόρους που οφείλονταν στους Τούρκους και σε συνεργασία με τις εκκλησιαστικές αρχές άσκούσαν επίσης τό λειτουργήμα του δικαστή-διαιτητή, παρεμβαίνοντας έτσι ανάμεσα στους Έλληνες και στις τουρκικές αρχές».

ΤΟ παραπάνω απόσπασμα είναι ένδεικτικό όχι μόνο του βαθμού ευαισθησίας του λαού μας στο θέμα της εθνικής αξιοπρέπειας (με τό να άρνείται να καταφεύγει στον Τούρκο «κατή») αλλά και για την ικανότητα αυτοοργάνωσης της ελληνικής κοινωνίας.

ΤΟΝ ίδιο κυρίαρχο ρόλο του δικαστή σάν διαιτητή τον ξαναβρίσκουμε στο άρθρο 56 των «Διατάξεων», που όρίζει ότι «οί δικαστές πριν ν' αρχίσουν να δικάσουν μιά υπόθεση κάνουν τό κάθε τί...» με σκοπό να συμβιβάσουν τά αντιμαχόμενα μέρη. Έτσι, λοιπόν, ή παράδοση επηρέασε καταλυτικά τό τό πνεύμα των κωδικοποιήσεων όσο κι αυτή την εφαρμογή της Δικαιοσύνης στην πράξη. Έχουμε εξ άλλου πολλές μαρτυρίες για τό πόσο πολύ οι δικαστές επηρεάζονταν στην κρίση τους από τά τοπικά έθιμα. Άλλά γι' αυτό τό σπουδαίο κεφάλαιο της παράδοσης και του περιεχομένου της, θά μάς δοθεί, πιστεύουμε, άλλη φορά ή ευκαιρία να επανέλθουμε.

ΕΝΑΣ άλλος σημαντικός παράγοντας που διαμόρφωσε τό τό κωδικοποίηση όσο και την εφαρμογή των θεσμών, ήταν ή γεωργική σύνθεση του πληθυσμού στους τόπους που βρήκαν έδαφος εφαρμογής οι θεσμοί. Βέβαια δεν πρόκειται, όπως ξέρουμε, για μεγάλους γαιοκτήμονες με αντιδραστική νοοτροπία, αλλά περισσότερο για αγρότες με μικρά αγροτεμάχια και για εργάτες γης, που αποτελούσαν τά κοινωνικά στρώματα που βρίσκονταν στη βάση του Ε.Α.Μ. και που ή θέση τους στην παραγωγή όπως και ή οικονομική τους κατάσταση είχε για καιρό μείνει αναλλοίωτη. Βέβαια ή βάση αυτή ήταν άποφασισμένη για αλλαγή, ήταν στρατευμένη στην Αντίσταση και άποφασισμένη για την εθνική ανεξαρτησία. Όμως, είναι προβληματικό τό κατά πόσο μπορούσε να δεχτεί και να υιοθετήσει την ιδεολογία του Κ.Κ.Ε. και τό πρόγραμμα κυβέρνησής του. Κι αυτό τό έλαβε άναγκαστικά υπ' όψη του τό Ε.Α.Μ., σάν ό πολιτικός φορέας της αλλαγής, κι αυτό τό βλέπουμε σ' όλες τις κωδικοποιήσεις των θεσμών, και κύρια του θεσμού της Δικαιοσύνης, όπου πολλές φορές είναι εμφανής ή προσπάθεια προσαρμογής της «κομμουνιστικής γραμμής» στις κοινωνικές συνθήκες του τόπου, όπως κι ό συμβιβασμός των ιδεολογικών «καθαρών» προτύπων με τις τοπικές συνθήκες, ήθη και έθιμα, με λίγα λόγια με τό παλιό «λαϊκό δίκαιο», που κι αυτός ό Άστικός Κώδικας του 1946 άγνόησε, όπως κι όλες οι παλιότερες κρατικές νομοθεσίες.

ΔΕΝ μπορούμε, φυσικά, έδω ν' άσχοληθούμε σε βάθος και σε πλάτος με τά θέματα που θίξαμε παραπάνω. Θά περιοριστούμε σε όρισμένες παρατηρήσεις, που σκοπούν στο να μάς βοηθήσουν να εξοικειωθούμε με τό βαθύτερο νόημα του φαινομένου των θεσμών και με την προοπτική τους στο χώρο και τό χρόνο.

Η λειτουργία και προοπτική των θεσμών

ΕΙΧΑΜΕ άναφερθεί πιο πάνω στους παράγοντες που, κατά τη γνώμη μας, επηρέασαν τη διάπλαση και την κωδικοποίηση των θεσμών και τονίσαμε τό σημαντικό ρόλο της παράδοσης, που, πέρα άπ' όσα συντηρητικά στοιχεία μπορεί να περιείχε, έπαιξε κι ένα θετικό ρόλο στην τελική μορφή και λειτουργία των θεσμών. Έτσι, για παράδειγμα, τό άρθρο 21 των «Διατάξεων», που πρόβλεπε για τη δημιουργία συνεταιρισμών των παραγωγών και των καταναλωτών, πέρα από την οποιαδήποτε ύποσθιξη που δέχτηκε από την οργανωμένη βάση του Ε.Α.Μ., βρήκε πολύ μεγάλη, άπ' όσο ξέρουμε, άπήχηση άνάμεσα στον πληθυσμό. Σε σημείο μάλιστα που ή Π.Ε.Ε.Α. με τό

διάταγμα ν. 60/31 Αυγούστου-Σεπτεμβρίου 1944 - «Προσωρινές διατάξεις για την ίδρυση και τη λειτουργία των συνεταιρισμών» - προσπάθησε να συστηματοποιήσει αυτό το θεσμό. Αυτή η άπληξη που δρῆκε ὁ θεσμός τῶν συνεταιρισμῶν, δὲν ὀφείλεται μόνο στίς προφανείς γιά τίς παραγωγικές τάξεις ὠφέλειες τοῦ συνεταιριστικοῦ κινήματος. Πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ καί στό γεγονός πῶς τό συνεταιριστικό κίνημα δέν ἦταν κάτι ἀγνωστο γιά τήν πατρίδα μας ἀπό τήν ἐποχή ἀκόμη τῆς Τουρκοκρατίας.

ΓΙΑ τήν ἔκταση πού πήραν ὁρισμένες μορφές αὐτοδιοίκησης, κατά τό 18ο αἶωνα, σέ μερικές ἀπό τίς ἑλληνικές κοινότητες, μιλήσαμε καί πρίν. Ἀλλά τό λαμπρότερο ἴσως, γνωστό, παράδειγμα ἦταν τά Ἀμπελάκια, πού τό σύστημά τους, γνωστό σάν «Συντροφία τῶν Ἀμπελακίων», ἔγινε παγκόσμια ξακουστό γιά τόν «ιδιόρρυθμο» τρόπο παραγωγῆς πού κατάφερε ν' ἀναπτύξει μέ φοβερή γιά τήν ἐποχή (τέλη 18ου αἰῶνα) οἰκονομική ἐπιτυχία, πού ἀφοῦ μεταφράστηκε σέ οἰκονομική εὐμάρεια τῶν κατοίκων τῶν χωριῶν πού ἀποτελοῦσαν τή συντροφιά, ἔχε σάν τελικό ἀποτέλεσμα τήν ἀλλαγὴ δομῶν ἐξουσίας καί αὐτοδιοίκησης, ἐνῶ δέν ἔπαυσε ν' ἀποτελεῖ μέρος τῆς περιφέρειας Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

ΟΣΟ γιά τήν πρακτική ἐφαρμογὴ τῶν θεσμῶν τῆς Λ. Δικαιοσύνης, πού στήν πρώτη βαθμίδα λειτουργοῦσε κῆρυαρχα μέ τίς γενικές συνοικιακές συνελεύσεις καί μόνο ἂν δέν θρῖσκόταν λύση, ἡ στήν περὶπτωση ποινικῶν ὑποθέσεων, γίνονταν προσφυγὴ στό λαϊκὸ δικαστή, κι ἐκεῖ ἀκόμη τό γεγονός πῶς στήν πράξη ἐφαρμοζόταν πρωταρχικά τό ἐθιμικὸ καί λαϊκὸ δίκαιο, ἔπαιξε κυρίαρχο ρόλο στήν ἀνταπόκριση πού δρῆκε ὁ θεσμός. Ἔχουμε μαρτυρίες πῶς κυρίως στίς «ἀστικές» ὑποθέσεις ἐφαρμοζόταν ἀπὸ τό δικαστήριο τό λαϊκὸ αὐτὸ δίκαιο, ἀκόμα καί κατὰ παράβαση τῶν λιγοστῶν οὐσιαστικῶν διατάξεων πού περιεῖχαν οἱ κώδικες.

Μερικές διαπιστώσεις

ΚΛΕΙΝΟΥΜΕ μέ μερικές βασικές παρατηρήσεις πού ἀφορροῦν στήν οὐσία τοῦ φαινομένου τῶν θεσμῶν καί τῆς γενικότερης προσφορᾶς τους γιά τήν ἑλληνικὴ κοινωνία.

ΒΕΒΑΙΑ, τόσο οἱ κωδικοποιήσεις ὅσο καί, κύρια, ἡ πρακτικὴ τῶν θεσμῶν ἔχουν πολλές, θά λέγαμε, καινοτομίες καί πολλὰ εἶναι τὰ στοιχεῖα πού «προσφέρονται» γιά ἀνάλυση καί ἐπεξεργασία. Ὅμως ἐδῶ δέν πρόκειται ν' ἀναφερθοῦμε παρὰ μόνο σ' ὁρισμένα γενικά γνωρίσματα πού χαρακτηρίσαν τοὺς θεσμούς καί τήν ἐφαρμογὴ τους. Καί πρῶτα-πρῶτα ἀναφερόμαστε στό γεγονός πῶς γιά πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴ σύσταση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἡ γλῶσσα πού μιλοῦταν ἀπὸ τό λαό, ἡ τρέχουσα δημοτικὴ, χρησιμοποιεῖται σέ κωδικοποίηση νομοθετική, σέ κείμενο ἐπίσημο, σ' ὅλες τίς κωδικοποιήσεις τῶν θεσμῶν καί στὰ ἐπὶ μέρους διατάγματα.

ΕΝΑ ἄλλο ἐνδιαφέρον γνώρισμα τῶν κωδικοποιήσεων εἶναι ἡ αὐστηρότητα τῶν ποινικῶν νόμων καί τῶν ποινῶν πού ἐπιβάλλονταν ἀπὸ τὰ ἀνταρτοδικεῖα. Αὐστηρότητα πού ἔδρισκε τὴ δικαιολόγησή της στίς γενικότερες συνθήκες, πού ἀπαιτοῦσαν μιὰ αὐξημένη θά λέγαμε προστασία ἀπέναντι στοὺς «ἐξωτερικούς» καί «ἐσωτερικούς» ἐχθρούς τῶν κινήματός. Στὴ χρονικὴ περίοδο πού ἀναφερόμαστε, τῆς Ἑθνικῆς Ἀντίστασης, μέχρι τόν ἐμφύλιο, δέν σημειώθηκαν ὑπερβολές ἢ αὐθαιρέσεις κατὰ τήν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης στόν εὐαίσθητο αὐτὸ τομέα τῆς Λ. Δικαιοσύνης.

Σ' ΑΥΤΗΝ δμως τὴν αὐστηρότητα τῶν ποινικῶν νόμων, ἀντιπαρατίθεται ἡ πρόοδος πού συντελέστηκε στό ἐπίπεδο τῆς δημιουργίας νέων κοινωνικῶν σχέσεων, πού ἀφοροῦν στήν καθημερινὴ ζωὴ καί τὴν ἐπαγγελματικὴ δραστηριότητα. Ἔτσι, στίς περιοχές πού ἔλεγε ὁ Ε.Λ.Α.Σ., νέα σχήματα καί καινούργιες κοινωνικὲς δομές ἀρχισαν νά λειτουργοῦν μέ τὴ δοῦλεια καί τῶν ἄλλων ὁργανώσεων τοῦ Ε.Α.Μ., ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ πιὸ σπουδαία ἦταν ἡ νεολαία της, ἡ Ε.Π.Ο.Ν. Ἡ τελευταία, ὅπως ξέρουμε, ἦταν ἡ κινητήρια δύναμη γιά πολλές πολιτιστικές ἐκδηλώσεις καί διαφωτιστικές διαλέξεις, πού πραγματο-

ποιήθηκαν σέ πάρα πολλὰ χωριά καί κοινότητες τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Μία ἀπὸ τίς μεγαλύτερες κατακτήσεις τοῦ Ε.Α.Μ. στό ἐπίπεδο τῆς δημιουργίας νέων κοινωνικῶν σχέσεων, εἶναι καί ἡ ἀπελευθέρωση τῆς γυναίκας, πού ἦρθε σάν φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀλλαγῆς τῶν κοινωνικῶν δομῶν. Σέ πολλές περιοχές τῆς Μακεδονίας, λόγου χάρι, οἱ γυναῖκες συμμετεῖχαν σέ πολλὰ ἀπὸ τὰ ὄργανα τῆς ὀριζόντιας καί κάθετης διάρθρωσης τοῦ Ε.Α.Μ. καί στὰ λαϊκὰ διακαστήρια, σέ ποσοστὰ συμμετοχῆς πού ὄχι σπάνια ξεπέραναν τό 20% ἐπὶ τοῦ συνόλου.

ΤΕΛΟΣ, χάρι στίς θεσμικὲς ἀλλαγές πού συντελέστηκαν στό ἀνώτερο δυνατό ἐπίπεδο, σ' αὐτὸ πού θά λέγαμε συνταγματικό, ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση, μέ κυρίαρχο ὄργανο τίς Λαϊκὲς Συνοικιακές Συνελεύσεις, ἀπόκτησε τό οὐσιαστικότερο νόημα πού εἶχε ποτέ.

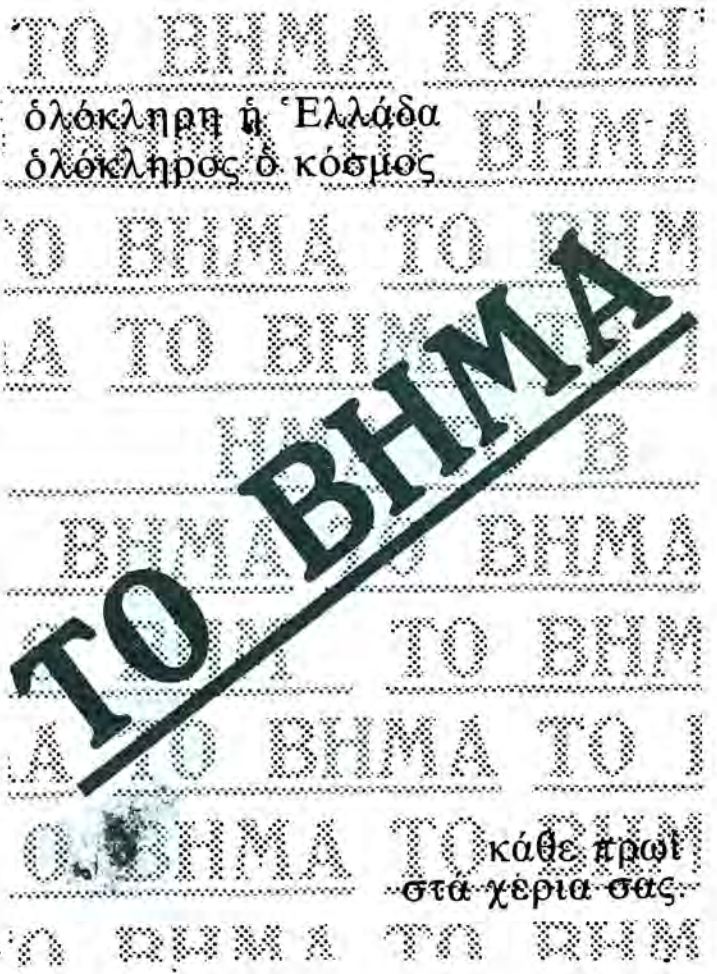
ΟΛΕΣ αὐτές οἱ κατακτήσεις, οἱ θεσμοί, τό περιεχόμενο καί ἡ λειτουργία τους, ἀποτελοῦν, πιστεύουμε, μιὰ προσφορὰ καί μιὰ ὑποθήκη γιά μᾶς τοὺς νεότερους. Εἶναι ὕλικο πού πρέπει νά ἀξιοποιηθεῖ καί νά τονιστεῖ, σέ ὅλες του τίς διαστάσεις. Μὲ τὴ διαφορά ὅτι πρέπει ταυτόχρονα νά τονιστεῖ πῶς δέν εἶναι ἀποκλειστικό προνόμιο τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου ἀπὸ τὰ κόμματα πού συμμετεῖχαν τότε στό Ε.Α.Μ. (ἢ ἀπὸ αὐτὰ πού προήλθαν ἀπὸ τίς διασπάσεις τῶν προηγούμενων) νά διεκδικοῦν τὴν πατρότητα τῶν θεσμῶν. Οἱ θεσμοί ἦταν κατάκτηση τῆς ἐπαναστατημένης καί διψασμένης γιά ἀλλαγὴ, τότε, ἑλληνικῆς κοινωνίας καί ἔτσι θά πρέπει νά ἀντιμετωπιστεῖ καί νά μελετηθεῖ ἀπὸ ὅλους μας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

(1) Δ. Ι. Ζέπος: «Λαϊκὴ Δικαιοσύνη εἰς τὰς ἐλευθέρους περιοχὰς τῆς ὑπὸ κατοχὴν Ἑλλάδος». Ἀθῆναι 1945.

(2) Α. Καστρινός: «Ἡ Λαϊκὴ Δικαιοσύνη καί Αὐτοδιοίκηση εἰς τὴν Ἑλευθερὴν Ἑλλάδα, 1941-45», στήν «Ἱστορικὴ Ἐπιθεώρηση» τεύχος 1 καί ἐπ. 1963.

(3) Ἐννοοῦμε κυρίως τόν «Κώδικα Στερεᾶς» καί τίς «Διατάξεις γιά τὴν Αὐτοδιοίκηση καί τὴ Λαϊκὴ Δικαιοσύνη».

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Τό Πυρηνικό Συνέδριο

Τό περασμένο Σάββατο 4 Φεβρ. έληξε ή τριήμερη δημόσια συζήτηση πού οργανώθηκε από τήν Ένωση Έλλήνων Πυρηνικών Έπιστημόνων (Ε.Ε.Π.Ε) μέ θέμα τούς Πυρηνικούς Αντιδραστήρες Ίσχύος (Π.Α.Ι.) στήν Ελλάδα.

Η εκδήλωση είχε τήν πλήρη συμπαράσταση τών κρατικών φορέων (ΔΕΗ, ΕΣΕ (Έθνικό Συμβούλιο Ένέργειας), ΕΕΑΕ (Έλληνική Έπιτροπή Ατομικής Ενέργειας) και δηλώθηκε εκεί απ' αυτούς έπίσημα ή απόφαση τής κυβέρνησης νά προχωρήσει στήν εγκατάσταση πυρηνικής μονάδας στή χώρα μας. Παράλληλα κινητοποιήθηκαν έπιστημονικοί φορείς και οργανώσεις πού καταγγείλανε στόν τύπο τίς σκοπιμότητες και μεθοδεύσεις τής εκδήλωσης αυτής, αρνούμενοι νά συμμετάσχουν. Συγκεκριμένα καταγγείλανε τό γεγονός ότι ή Ε.Ε.Π.Ε., ενώ δέν πήρε μέρος μέ είσήγηση γιά τούς αντιδραστήρες στό Πανελλήνιο Ένεργειακό Συνέδριο του περασμένου Μαΐου, άμέσως μετά άναγγείλε τό δικό της συνέδριο, πού τελικά μετονομάστηκε σέ δημόσια συζήτηση. Τά παραπάνω είχαν σάν αποτέλεσμα νά χαρακτηριστεί ή εκδήλωση από μερίδα του τύπου «σάν συνέδριο αυτή τό πλασάρισμα του αντιδραστήρα». Η κινητοποίηση αυτή είχε σάν αποτέλεσμα νά αποτραπεί νά πάρει ή εκδήλωση θέση υπέρ του πυρηνικού αντιδραστήρα, ενώ αντίθετα άναγνωρίστηκε ότι ή κυβερνητική απόφαση γιά εγκατάσταση έχει ληφθεί χωρίς υπεύθυνη μελέτη του θέματος. Τέλος άναγνωρίστηκε ότι γιά ένα τόσο σημαντικό θέμα πρέπει νά γίνει μακρόχρονη και υπεύθυνη μελέτη, μέ συμμετοχή τών έπιστημονικών και τεχνικών φορέων τής χώρας, και στή λήψη τής τελικής απόφασης νά συμμετάσχουν και όλα τά κόμματα.

«Νά μή συρθεί ή χώρα άβασάνιστα σέ μία περιπέτεια πού γιά μόνο σίγουρο έχει ότι βοηθά τήν πυρηνική διομηχανία νά δγει από τή σημερινή χρεωκοπία της», όπως χαρακτηριστικά άναφέρει άνακοίνωση τής Κίνησης Φυσικών «Οί Φυσικοί γιά τόν Άνθρωπο».

Ο «φωτογράφος του άγώνα»

Στό Κέντρο Τέχνης και Λόγου «ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ» τής Θεσσαλονίκης εκθέτει φωτογραφίες ο Σπύρος Μελετιός μέ θέμα «Απ' τήν Άντίσταση του Έλληνικού Λαού 1940-44».

Η έκθεση πού θά μείνει άνοιχτή μέχρι 21 τρ., άρχίζει μέ φωτογραφίες απ' τήν Κατοχή: Δίστομο, Δραπετσώνα, κλούδες κλπ. Μετά παρουσιάζονται πρόσωπα πού έπαιξαν τό ρόλο

τους στόν άγώνα κατά τών κατακτητών: Άρης Βελουχιώτης, Σαράφης, Σβώλος, Σιάντος, Μητροπολίτης Ίωακείμ Κοζάνης κ.ά.

Δέν λείπουν εικόνες μέ άντάρτες και άντάρτισσες, ψυχαγωγία, παρελάσεις, συμμαχικές άποστολές κ.ά.

Οί φωτογραφίες τής έκθεσης, μαζί μέ άλλες, περιέχονται στό λεύκωμα «Μέ τούς άντάρτες στά Βουνά» πού έχει εκδώσει «ο φωτογράφος του άγώνα» και τό όποιο θά διατίθεται στή διάρκειά της.

Σεμινάριο Έπιστημολογίας

Τό Φυσικό τμήμα του Πανεπιστημίου Άθηνών οργανώνει σεμινάριο μέ τίτλο «Θεμέλιο τών Έπιστημών», πού έχει σκοπό τήν παρουσίαση θεμάτων Ιστορίας, μεθοδολογίας και φιλοσοφίας τών έπιστημών.

Τό σεμινάριο άρχισε τήν περασμένη Τετάρτη (8/2) και θά συνεχιστεί μέχρι τό τέλος Μαΐου. Θά έπαναλαμβάνεται κάθε Τετάρτη στίς 7 μ.μ. στό μεγάλο άμφιθέατρο τής Φυσικής (Σόλωνος 104).

● Από τή μεριά τών φυσικών θά μιλήσουν οί Κ. Καρούμπας, Ν. Άντωνίου, Κ. Γαυρόγλου, Δ. Σαρδελής και Εύτ. Μπιτσάκης.

● Από τή μεριά τών μαθηματικών οί Σπ. Ζερβός, Ά. Ζαχαρίου, Στ. Ζερβεπόντης, τών βιολόγων οί Κ. Κριμπάς, Φ. Καφάτος και γιά τή φιλοσοφία και τήν Ιστορία τών έπιστημών οί Π. Χριστοδουλίδης, Γ. Καρράς και Ν. Αγγελής.

Τό σεμινάριο άπευθύνεται όχι μόνο στούς ειδικούς άλλα και στό ευρύτερο κοινό, ή είσοδος θά 'ναι έλεύθερη και μετά από κάθε είσήγηση θά άκολουθεί συζήτηση.

Η «Συγκριτική Έγκυκλοπαίδεια»

Κυκλοφόρησε ο 6ος τόμος τής γνωστής δεκάτομης «ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ: Μαρξισμός, Κομμουνισμός και Δυτική Κοινωνία», πού εκδίδει ο «ΚΟΡΑΗΣ» σέ συνεργασία μέ τίς εκδόσεις «ΠΑΠΑΖΗΣΗ». Στόν τόμο αυτό περιέχονται λήμματα μέ θέματα όπως: Κοινωνική και Οικονομική Πολιτική, Κοινωνικοί Σχηματισμοί, Κοινωνιολογία, Κοινωνιολογία τής Θρησκείας, Κολλεκτιβοποίηση, Κομινφόρμ, Κομματικότητα, Κομμούντα του Παρισιού, Κομμουνισμός, Κομμουνιστικά Κόμματα, Κομμουνιστική Διεθνής, Κομμουνιστικό Κόμμα τής Σοβιετικής Ένωσης,

Κούδα, Κρατικός Καπιταλισμός - Κρατικομονοπωλιακός Καπιταλισμός, Κράτος, Κυβερνητική, Κυκλική Ροή, Λαϊκά Κινήματα, Λαϊκή Δημοκρατία, Λαϊκό Μέτωπο, Λαογραφία - Λαϊκός Πολιτισμός, Λαοσάλ, Λένιν, Λενινισμός, Λογική και άλλα.

Στήν ελληνική αυτή έκδοτική προσπάθεια, πού πρόκειται νά ολοκληρωθεί μέσα στό 1978, έχει καταβληθεί ιδιαίτερη φροντίδα γιά τήν όρθή άπόδοση τών έπιστημονικών όρων και τήν έννοποίηση του ύφους σέ μιάν άψογη δημοτική.

Νεοκλασικά Έρείπια

Βρισκόμαστε ακόμα στό στάδιο τής χαμηλής παιδείας, όπου δ,τι λάμπει, δ,τι ψευτοκομφορ έμφανιστεί, άγαπιέται κι άνθίζει.

Άρης Προδελέγγιος

Αυτό τό ασύλληπτο άνακάτεμα ρυθμών και εποχών πού καταργεί κάθε ένότητα και χαρακτήρα, διατηρεί μόλπαυτα, όταν έλθει ή στιγμή, ένιαία γραμμή και ύφος πού γεφυρώνει τίς εποχές κάτω από τόν ίδιο χώρο και φώς.

Δημήτρης Μυταράς

Ο τρόπος πού δέχτηκε τό νεοκλασικισμός ο ελληνικός λαός αποτελεί έθνικό κεφάλαιο, ώστε τό ενδιαφέρον μας γι' αυτόν δέν είναι ρωμαντική νοσταλγία μόνον.

Γιάννης Τσαρούχης

Τά άποσπάσματα αυτά από τά κείμενα πού συνοδεύουν τό διβλίο «Νεοκλασικά Έρείπια», μέ φωτογραφίες του Σ. Σκοπελίτη, πού κυκλοφόρησαν οί εκδόσεις «Βέργος», δίνουν σέ κάποιο μέτρο τήν αντίθεση τής σύγχρονης άπευαισθητοποίησης μέ τή χάρη μιάς γνήσια ελληνικής λαϊκής αρχιτεκτονικής. Οί φωτογραφίες του Σκοπελίτη, πέρα από τό νά είναι «ντοκουμέντα από χαλάσματα», προβάλλουν μέ ένταση τά έρωτήματα γιά μιάν άναίτια καταστροφή.

Ε! ΑΝΘΡΩΠΑΚΟ!!!

Ο πάντα εύκολόπιστος και πάντα ύπατημένος φτωχός άνθρωπος είναι ο κεντρικός άντι-ήρωας στο διβλίο «Ε! Άνθρωπάκο!!!» του ΓΗΣΗ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, πού κυκλοφόρησαν οί εκδόσεις «Παπαζήση».

Σειρές άφηγηματικές από σκίτσα, πού επανέρχονται μέ διάφορες παραλλαγές στο θέμα του έσχατου και εγκαταλειμμένου πληθούς, άφήνουν μιά γεύση πικρή ή κυνική ματιά του ΓΗΣΗ δέν άφήνει πολλά περιθώρια.

Του Γήση

Ἀντί Γιά Ἀφίσα

«Ἀντί γιά ἀφίσα», ὁ ζωγράφος Κώστας Τσάρας (πού μέχρι τῆς Δευτέρας ἐκθέτει στήν «Ἀστωρ») κυκλοφόρησε τό παρακάτω κείμενο:

«Υστερα ἀπό χρόνια πολλά, ξανακοιτάζω τήν Πελασγία, τόν τόπο μου, σάν νά τήν βλέπω πρώτη φορά. Δέν ἔκανα ἰδιαίτερη προσπάθεια ἐρμηνείας. Ἡ ζωγραφική δέν ἦτανε ποτέ τίποτα ἄλλο γιά μένα, παρὰ μιά φυσική ἐνέργεια ὅπως ἡ ἀναπνοή.

Μόνο πού σήμερα πού ὅλα τὰ ἔχουμε βάλει σέ κανάλια καί τήν ἀνάσα μας ἀκόμη, τὰ μάτια καί τό μυαλό μας τά κοιμάνται ἡ μόδα καί ὄχι ἡ ἀνθρώπινη συγκίνηση. Ἔτσι δρισκόμαστε μπροστά σέ μιά πελώρια ἀντιστροφή, μιά ἐπινοημένη σύγχυση, ὅπου τό πιό ἀντιδραστικό κατεστημένο παρουσιάζεται μέ προοδευτικό προσώπειο. Τό ἀνθρώπινο στοιχείο, τείνει νά τό ἀντικαταστήσει ἡ μηχανιστική ἀντίληψη, τό μάτι τοῦ ζωγράφου ὁ φακός τῆς φωτογραφικῆς μηχανῆς, τήν εὐαισθησία τοῦ καλλιτέχνη προκατασκευασμένες θεωρίες. Σκοπός: ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου τῆς τέχνης μέσω ἀξίων-πυροτεχνημάτων καί ἡ πιό στυγνή ἐκμετάλλευση τοῦ καλλιτέχνη ἀπό τά μονοπωλιακά ἐμπορικά κυκλώματα. Πλάι στά μονοπώλια αὐτά πιστά τους ὄργανα λανσάρουν τίς διάφορες μ῀δες, ἀντιδραστικά κοινοσάλεα μυαλά πού παριστάνουν τούς προφήτες καί κριτές τῆς «AVANT GARDE». Τό καταπληκτικό εἶναι ὅτι ὅλες αὐτές οἱ φιλοδοξίες προμοδοτοῦνται ἀπό τήν κρατική μηχανή πού γίνεται καί αὐτή μέ τή μέθοδο τῆς ἀντιστροφῆς ἀντικατεστημένο. Ἔτσι, διαγράφονται σήμερα ἀσφυκτικές συνθήκες γιά τούς ἔλληνες δημιουργούς καί μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπό τά ταπεινά, ἀλλά καί ζωτικά αἰτήματά μας, πού θάβονται συστηματικά. Ἔτσι, ὁ καημένος ὁ τόπος μας δέν θά πάψει νά μοι-ἀζει ἀπόμακρη ἐπαρχία, καί τό πρόσωπο τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς τέχνης ὅπως παρουσιάζεται ἐπίσημα στό ἐσωτερικό καί στό ἐξωτερικό ὑπηρετεῖ τούς μηχανισμούς αὐτούς καί κάθε γνήσια φωνή πνίγεται! Οἱ ἐκπροσωπήσεις τῆς Ἑλλάδος στό ἐξωτερικό εἶναι ἐλλειπείς καί μονοπωλημένες.

Τά μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης δέν παρουσιάζουν δημοκρατικά τούς καλλιτέχνες. Ἡ ὀργανωμένη προβολή εὐνοεῖ τά συμφέροντα τῶν κερδοσκοπῶν στήν πλάτη τοῦ ταλαίπωρου καλλιτέχνη. Κανένα μέτρο ἀπό τό κράτος προστασίας τοῦ ἐργαζόμενου καλλιτέχνη – δέν εἶναι μόνο λειτουργημα ἡ τέχνη, ὅπως τό θέλουν μερικοί «ἀριστοκράτες» καί τό κράτος

πού τό βολεύει αὐτή ἡ ἀντίληψη στό νά μὴν κάνει τίποτα.

Δέν ἔχουμε, περιθάλψη, δέν ὑπάρχει προστασία τοῦ ἐπαγγέλματος, τὰ ὕλικά μας – εἶδη πολυτελείας – πανάκριβα, δέν ἔχουμε ἐπιμελητήριο, δέν ἔχουμε κρατικές δουλιές, δέν ἔχουμε χώρους γιά ἐκθέσεις, δέν ἔχουμε σύνταξη, δέν ἔχουμε τίποτε. Καί ὅμως τό κράτος σκέπτεται τίς διτρίνες καί ἐγκαταλείπει τούς καλλιτέχνες στήν τύχη τους, δέν συμβουλεύεται φωτισμένα νέα μυαλά καί τούς ἴδιους τούς καλλιτέχνες μέσω τῶν συνδικαλιστικῶν τους ὁργάνων, ἀλλά γηραλέους «εἰδικούς» τῶν περιστάσεων, ἐλέω μονοπωλιακοῦ συστήματος, πού ἀντί νά ἀποσυρθοῦν, νά ξεκουραστοῦν, διαρκῶς παρεμβαίνουν σάν ἐκφραστὲς ὁῦθεν πρωτοπόροι καί συντελοῦν στή διαιώνιση τῆς κατάστασης σέ βάρος τελικά τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Συνάντηση '78

Τό «ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΤΕΧΝΗ» ὁργάνωσε στήν αἴθουσά του (Χάρητος 38) ἐκθεση μέ θέμα «ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ '78», πού θά μείνει ἀνοιχτή ἕως τίς 28/2. Συμμετέχουν οἱ ζωγράφοι, γλύπτες καί χαράκτες: Δέσποινα Ἀλεξίου, Ρένα Ἀνούση, Ἐλεν Αὐγουστίνου, Μαρία Δωρίτη, Λίλα Δάφνη, Μαίρη Παπακωνσταντίνου, Μερὸπη Πρέκα, Φρειδερίκη Παππά, Μαρία Ράμφου, Μαρί Πολυχρονοπούλου, Τίσα Χρυσχοΐδου καί Ἀθηνά Ψυρρή. Ἡ ἐκθεση γίνεται μέ τήν προσπάθεια ἐπαφῆς καί διαλόγου ἀνάμεσα στοὺς καλλιτέχνες καί τό κοινό, γιά τά προβλήματα τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς τέχνης.

Καραγκιόζης

Ὁ Καραγκιόζης γιά ὅλους – μικρούς καί μεγάλους.

Μιά ζωντανή παράσταση τοῦ Μάνθου Ἀθηναίου ἡχογραφήθηκε καί ἔγινε δίσκος μέ τίτλο «Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ ΜΕ ΤΑ ΚΟΛΛΗΤΗΡΙΑ ΚΑΙ Τ' ΑΦΕΝΤΙΚΟ ΑΠ' ΟΞΩ» (CBS).

Καλή δουλειά γιά τούς φίλους τοῦ Καραγκιόζη – καί τοῦ Μάνθου εἰδικότερα.

ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΗ Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ «ANTI»

ΓΙΑ μιά ἀκόμα φορά, ἡ δίκη τοῦ «ANTI» γιά παράβαση τοῦ Ν. 375/36 «περί κατασκοπείας» ἀναβλήθηκε λόγω ἀπουσίας τριῶν μαρτύρων-ἀξιωματικῶν. Ἡ νέα δικάσιμος ὁρίστηκε γιά τίς 12 Ἀπριλίου.

Ἀπό τούς 5 ἀξιωματικούς-μάρτυρες κατηγορίας, παρουσιάστηκαν στό Ε' Τριμελές Πλημμελειοδικεῖο (27-1) μόνο ὁ συνταγματάρχης Γ.Α. Γαλιώτης καί ὁ ταγματάρχης Κ.Μ. Κοντοδήμας – ἀπουσίαζαν ὁ ἀντισυνταγματάρχης Κ.Γ. Παπανικολόπουλος καί οἱ ταγματάρχες Χρ. Χ. Παππᾶς καί Ε.Ε. Στρατάκης.

Τό «ANTI» εὐχαριστεῖ δλόθερμα ὅλους τούς φίλους πού συμπαράσθηκαν, καί αὐτή τή φορά, μέ τήν παρουσία τους, μέ γράμματα, τηλεφωνήματα ἢ τηλεγραφήματα. Εὐχαριστεῖ ἀκόμα τίς διοικήσεις τῶν συλλόγων, σωματοείων κ.λπ. γιά τή θερμή συμπαράσταση – ἐδῶ καί ἀπό τό ἐξωτερικό.

Ἰδιαίτερα στήν Ἰταλία (καί περισσότερο στό Μιλάνο) μιά σειρά ἐκδηλώσεις ἔγιναν καί τώρα καί στήν πρώτη δικάσιμο, μ' ἀποκορύφωμα τήν εἰρηνική διαμαρτυρία ἔξω ἀπό τό ἑλληνικό προξενεῖο τοῦ Μιλάνου, πού ἔγινε τό μεσημέρι τῆς ἡμέρας τῆς δίκης, καί τήν ἐπίδοση ψηφίσματος διαμαρτυρίας στόν πρόξενο, πού ὑπογράφονταν ἀπό:

- τήν Ὁμοσπονδία Ἑλληνικῶν Φοιτητικῶν Συλλόγων στήν Ἰταλία (Ο.Ε.Φ.Σ.Ι.)
- τίς τοπικές φοιτητικές ὁργανώσεις τῆς ΚΝΕ, τοῦ «Ρήγα Φεραίου», τῆς Ν. ΠΑΣΟΚ καί τῆς Π.Π.Σ.Π.
- τήν Ἐπιτροπή γιά τούς δημοκρατικούς ἐξορίστους στήν Ἰταλία
- τό «Ράδιο Ρετζιόνε», Ράδιο «Μιλάνο Λίμπερα», «Ράδιο Ποπολάρε» καί «Ράδιο Ραντικάλε»
- τό «Ἰταλικό Κέντρο Ἐλεύθερης Κριτικῆς».

Παράλληλα ὁ ἰταλικὸς τύπος ἀσχολήθηκε μέ τή δίκη τοῦ «ANTI» καί τή νεκρανάσταση τοῦ μεταξικοῦ νόμου:

● Ἡ «Οὐνιτά» (24/1), ἀφοῦ ἀναφέρεται μέ λεπτομέρειες στό περιεχόμενο τοῦ ἐγγράφου γιά τό ὁποῖο κατηγορεῖται τό «ANTI» καί τήν ἔκταση πού πήρε στό στράτευμα ἡ ἔδθεν πληροφορία γιά ἐφοδιασμό τῶν ἐλλήνων κομμουνιστῶν μέ ὅπλα... Παλαιστινίων «διά θαλάσσης», τονίζει:

«Ἡ δίκη τοῦ "ANTI" δείχνει ὅτι δυστυχῶς χρησιμοποιοῦνται ἀκόμα στήν Ἑλλάδα φασιστικοί νόμοι – ὅπως αὐτός τοῦ Μεταξά "περί κατασκοπείας" – μέ σκοπό νά χτυπήσουν κάθε ἀντιπολιτευτική τάση».

● Μέ τό ἴδιο πνεῦμα γράφει τήν εἰδηση (τήν ἡμέρα τῆς δίκης) ἡ «Κορριέρε ντέ λά Σέρα», ἐπισημαίνοντας τίς διαμαρτυρίες πού προκάλεσε ἡ ἀναβίωση τοῦ παλίου νόμου, ἐνῶ τό «Μανιφέστο» θυμίζει τίς διώξεις τῶν κομμουνιστῶν μ' αὐτό τό νόμο προδικτατορικά καί ἀναφέρεται μέ λεπτομέρειες στό ἱστορικό τῆς ὑπόθεσης.

Σχόλια καί τήν εἰδηση γιά τή δίκη ἀνέγραψαν ἀκόμα τό «Ἰλ Τζιόρνο» καί ἡ «Κοουντιαντο ντέι Λαβοράτορι».

Ἄς σημειωθεῖ, τέλος, ὅτι στίς 18/12/77 καί μ' ἀφορμή πρώτη ἀναβολή τῆς δίκης, ὁ δημοσιογράφος Δημήτρης Λιμπερόπουλος, μιλώντας μισή ὥρα ἀπό τό ραδιοφωνικό σταθμό «Μιλάνο Λίμπερα», ἀνέλυσε μέ κάθε λεπτομέρεια τήν πολιτική σημασία τῆς ὑπόθεσης, θύμισε τήν ἐκτέλεση τοῦ Μπελογιάννη καί τίς καταδίκες σέ θάνατο τοῦ Γλέζου, τοῦ Φλωρεάκη καί τῶν ἄλλων ἀγωνιστῶν μέ τόν ἴδιο νόμο, καί ἐπεσήμανε τούς κινδύνους γιά μιά δημοκρατική χώρα ὅταν διώκει τούς πολίτες τῆς καί σήμερα ἀκόμα μέ τέτοιους νόμους.

ΤΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ 1823

(Ἀπ' τὴν παραγωγή στὴν κατανάλωση)

τοῦ Γκώργου Βελουδῆ

ΣΤΟ τεῦχος 13 (Ὀκτώβριος 1977) τοῦ περιοδικοῦ «Ὁ Πολίτης» δημοσιεύθηκε ἄρθρο τοῦ Φ. Ἡλιοῦ με τίτλο: «Κυκλοφορίες τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων. Τὰ μεγάλα «τραδηγήματα» τοῦ 1823», στὸ ὁποῖο κρίνονται προγενέστερες παρατηρήσεις μου, σχετικές με τὸ «τραδηγία» (tirage) τριῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, ποὺ κυκλοφόρησαν στὰ 1823.

Τὰ τρία αὐτὰ βιβλία εἶναι:

- ἡ «Παιδαγωγία»
- ἡ «Ὀκτώηχος»
- τὸ «Ψαλτήρι»

Ἐχουν ἐκδοθεῖ, καὶ τὰ τρία, τὸ ἴδιο ἔτος, 1823, στὴ Βενετία, ἀπ' τὸν ἴδιο τυπογράφο-ἐκδότη, τὸ Μιχαὴλ Γλυκὴ τὸ νεότερο (1730-1831).

Γιὰ τὰ βιβλία αὐτὰ ὁ Κ. Μέρτζιος εἶχε παρουσιάσει, στὰ 1938, ἓνα ὕψος τραδηγματος 150.000 ἀντιτύπων γιὰ τὸ πρῶτο, 100.000 ἀντιτύπων γιὰ τὸ δεύτερο καὶ 50.000 ἀντιτύπων γιὰ τὸ τρίτο.⁽¹⁾ τὴν ἐγκυρότητα τῶν ἀριθμῶν αὐτῶν εἶχα ἀμφισβητήσει γιὰ πρώτη φορὰ στὸ γερμανικὰ γραμμένο βιβλίο μου γιὰ τὸ τυπογραφεῖο Γλυκὴ καὶ τὸ ἑλληνικὸ βιβλίο κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας.⁽²⁾

Μιά ἀπάντηση στὶς παρατηρήσεις ποὺ διατυπώνονται ἀπ' τὸ Φ.Η. καὶ μιὰ νέα συζήτηση τῶν ὑποψεῶν του ἐπιβάλλεται ἀπ' τὰ ἴδια τὰ πράγματα – ἀπ' τὴ σοβαρότητα τοῦ ἀντικειμένου:

Πρέπει καταρχὴν νὰ δηλώσω ἀπερίστροφα ὅτι τὸ νέο στοιχείο ποὺ προσκομίζει ὁ Φ.Η. στὴ συζήτηση, οἱ ἀρχαιακές πληροφορίες γιὰ τὰ ἐξαιρετικὰ ὑψηλὰ τραδηγήματα τῶν ἐν λόγω τριῶν ἑλληνικῶν βιβλίων τοῦ 1823, τεκμηριώνουν ἀναντίρρητα μιὰ σοβαρὴ ἐρευνήτικὴ παράλειψη ἐκ μέρους μου.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπεί ὥστόσο ν' ἀναφέρω τὶς προϋποθέσεις ποὺ τὴν προκάλεσαν – γιὰ νὰ προχωρήσουμε ἔπειτα στὴ συζήτηση ἐπὶ τῆς οὐσίας:

Ἡ ἀναξιολογία τοῦ προγενέστερου ἀπὸ μᾶς «ἐρευνήτη», τοῦ Κ. Μέρτζιου, ἦταν δεδομένη: Ἡ ἔλλειψη μιᾶς εἰδικῆς ἐπιστημονικῆς κατάρτισης ποὺ τοῦ κατεῴριζέται γενικότερα, εἶναι κοινὰ παραδεχτή, ἀφοῦ κι' ὁ ἴδιος ὁ Φ.Η. τὸν κατατάσσει στοὺς «ἐρασιτέχνες» – ἔστω καὶ με εἰσαγωγικά. Ἡ καταπληκτικὴ ἐπιπολαιότητα τῆς ἐργασίας του ἔχει ἀφήσει ἐποχὴ στὴ Βενετία, ὅπως μποροῦν νὰ μαρτυρήσουν ὄχι μόνο οἱ εἰδικοί ἐπιστήμονες ποὺ δούλεψαν στ' ἀρχεῖα τῆς Βενετίας (στοὺς ὁποίους δὲν ἀνήκει, δυστυχῶς, κι' ὁ Φ.Η.) κι' ἀσχολήθηκαν με θέματα ποὺ εἶχε «ἐρευνήσει» πρὶν ἀπ' αὐτοὺς ὁ Κ.Μ., ἀλλὰ κι' οἱ ἴδιοι οἱ ὑπάλληλοι τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς ἰδίας πόλης, ποὺ ἔχουν ἐπιστημάνει τὴ δάνειση μεταχείριση τοῦ ἀρχαιακοῦ ὑλικοῦ ἐκ μέρους τοῦ παραπάνω «ἐρευνήτη».

Ἡ ἀναξιολογία τῆς ἐργασίας του καταφαίνεται, καὶ στὸ τελείως πρῶτο ἐπίπεδο, ἀπ' τὸν ἔλεγχον τῶν δημοσιευμένων ἀπ' αὐτὸν ἐγγράφων ἐπὶ τὴ βάση τῶν ἀρχαιακῶν πηγῶν, ποὺ τόσο ἐπιτόλμαι χρησιμοποίησε.⁽³⁾

Ἡ ὑπερόσπιση τοῦ Κ.Μ. ἀπ' τὸ Φ.Η. με τὸ πρόσχημα ὅτι «τοῦ ὀφείλουμε περισσότερα ἀπὸ 150 δημοσιεύματα»⁽⁴⁾ ἀποτελεῖ ἓνα ἐπικίνδυνο κρούσμα δημαγωγίας: Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐγκυρότητα δὲ μετριέται με τὸ ζῦγι· ἡ ἔλλειψη θεωρητικῆς ἐπιστημονικῆς ὑποδομῆς, ἡ προχειρότητα κι' ἀκόμα κι' ὁ πλημμελέστατος ἐπαγγελματικός, λ.χ. παλαιογραφικός, ἐξοπλισμός δὲν ἰσοφαρίζονται ἀπὸ ὅσοδήποτε ἐκατοντάδες «δημοσιεύματα». Τὸ ἐπιστημονικὸ προϊόν λ.χ. μιᾶς μικρῆς ομάδας νέων ἐπιστημόνων, ποὺ ἐργάστηκαν, πάνω σὲ σύγχρονες ἐπιστημονικὲς βάσεις, ὡς φιλοξενούμενοι τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου» τῆς Βενετίας, στ' ἀρχεῖα τῆς ἰδίας πόλης, εἶναι, ὄχι μόνο ποσοτικά, ἀλλὰ – προπαντός – καὶ ποιοτικά, πολὺ σημαντικότερο

ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ ἐν λόγω «ἐρευνήτη». Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν παρῶλη περιήγηση τοῦ Κ. Σάθα, ποὺ ἀναφέρει παρεκδαικτικά ὁ Φ.Η. Τὸ ἔργο του δὲν ἀντέχει οὔτε στὸ σημερινό οὔτε στὸ συγκαιρινό του ἐπιστημονικὸ ἔλεγχον: Οἱ ἀξιολογητὲς φαντασιώσεις ποὺ ἐγκατέσπειρε λ.χ. στὸ βιβλίο του «Ἱστορικὸν δοκίμιον περὶ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς μουσικῆς τῶν Βυζαντινῶν» (1878), ἔχουν γίνεи ἀντικείμενο ὀξύτατης ἀλλὰ καὶ δικαιότατης κριτικῆς ἀπ' τὸν ἀρμοδιότερο κι' εἰδικότερο, σύγχρονο τοῦ Σάθα, ἐκπρόσωπο τοῦ κλάδου, τὸν Κ. Krumbacher.⁽⁵⁾

Εἶναι ἐπιτέλους καιρὸς ν' ἀπαλλαγεῖ κι' ἡ νεοελληνικὴ ἐπιστήμη ἀπ' τὸ ταμποῦ τῆς – ξερῆς κι' ἀμέθοδης – «συγκέντρωσης ὑλικῶν»: Τὸ ὑλικό, ἀνεξάντλητο ἀλλὰ κι' εὐπρόσιτο, περιμένει τὸ «δαμαστή» του στ' ἀρχεῖα δλου τοῦ κόμοιου· αὐτὸ ποὺ χρειάζεται γιὰ τὴ σωστὴ ἐκμετάλλευσή του, εἶναι ἡ ἐγκυρότητα τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου.

Τὴ συγκεκριμένη ἀναξιολογία τοῦ Κ.Μ. τὴν ἔχουν ἐλέγξει ἄλλοι ἐρευνήτὲς καὶ μελετητὲς, πρὶν ἀπὸ μένα, καὶ μάλιστα σὲ θέματα ποὺ σχετίζονται ἄμεσα με τὸ θέμα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει:

Στὸ βιβλίο του γιὰ τὸ ἑλληνικὸ τυπογραφεῖο Θεοδοσίου στὴ Βενετία ὁ Γ. Πλουμίδης ἐλέγχει ἐπανειλημμένα τὴν ἐργασία τοῦ «προδρόμου» τοῦ Κ.Μ. με παρατηρήσεις ὅπως: «Ὁ Κ. Μέρτζιος λανθασμένως φέρει τὸν Δημήτριον ὡς διευθυντὴν τοῦ τυπογραφείου τοῦ Θωμᾶ Μπεττινέλλιν». ⁽⁶⁾ «Ὁ Κ. Μέρτζιος ἐρμηνεύει λανθασμένως τὸ ἐγγράφον». ⁽⁷⁾ «Τὰ τρία ταῦτα ἐγγράφα ἔχουν ἐκδοθεῖ [τὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ ἀπ' τὸν Κ.Μ.] λίαν ἐλλιπῶς». ⁽⁸⁾ Σὲ μιὰ μάλιστα περίπτωση συνέβηκε στὸ Γ. Πλουμίδη ὅ,τι συνέβηκε καὶ σ' ἐμένα – δὲ ὅρθηκε τὸ ἐγγράφο στὸ ὁποῖο παρέπεμπε ὁ Κ.Μ.: «Κ. Μέρτζιον, ἐνθ. ἀν., σελ. 266. Ἡμεῖς δὲν τὸ ἀνεύρομεν». ⁽⁹⁾

Ἀλλὰ κι' ὁ ἴδιος ὁ Φ.Η. ἐλέγχει τὸν Κ.Μ. σὲ πρόσφατο σχετικὸ δημοσίευσμά του, καὶ μάλιστα ἀπορρίπτει τὰ «στοιχεῖα» τοῦ Κ.Μ. ἐπικαλούμενος τὰ δικά μου, ὁρθότερα στοιχεῖα: «Δὲν χρησιμοποιοῦ τὰ στοιχεῖα ποὺ δημοσίεψε ὁ Κ.Δ. Μέρτζιος..., γιατί, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς παραγγελίες ποὺ δημοσιεύει ὁ Βελουδῆς, ὁ Μέρτζιος ἔχει ἐνώσει τὶς δύο παραγγελίες, τοῦ 1681 καὶ τοῦ 1682, σὲ μιὰ». ⁽¹⁰⁾

Ἀναφερόμενος γενικά στὰ βιβλιολογικὰ θέματα ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν, ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς ἐλέγχει τὸν Κ.Μ. στὴν τελευταία ἐκδόση τῆς «Ἱστορίας» του: «Τὰ διάφορα δημοσιεύματα τοῦ Κ. Μέρτζιον στὰ θέματα αὐτὰ (...) θὰ πρέπει τώρα νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐλεγχόμενα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Γ. Βελουδῆ». ⁽¹¹⁾

Μὲ τὶς παραπάνω προϋποθέσεις καὶ μαρτυρίες κάθε ἐπιφύλαξη καὶ δυσπιστία ἀπέναντι στὸν «κρινόμενο» Κ.Μ. ἦταν, καὶ στὴ συγκεκριμένη αὐτὴ περίπτωση τῶν τραδηγμάτων τῶν τριῶν ἑλληνικῶν βιβλίων τοῦ 1823, γιὰ κάθε νεότερο ἐρευνήτὴ ὄχι μόνο νόμιμη, ἀλλὰ κι' ἐπιβεβλημένη. Ἡ δυσπιστία τοῦ Φ.Η. ἀπέναντι στὴ δυσπιστία μου («Ἡ δυσπιστία ποὺ ἐκδήλωσε ὁ Γ. Βελουδῆς γιὰ τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς... δὲν εἶναι δικαιολογημένη») ⁽¹²⁾ σκοπεύει σὲ λάθος στόχο: Μιὰν ἀνάλογη ἐπιφύλαξη ἀπέναντι στοὺς ἰδίους ἀριθμοὺς εἶχε διατυπώσει, πολὺ πρὶν ἀπὸ μένα, ὁ Κ.Θ. Δημαρᾶς: «Ἄν [οἱ ἀριθμοὶ τῶν 150.000, 100.000 καὶ 50.000 ἀντιτύπων γιὰ καθένα ἀπ' τὰ ἐν λόγω βιβλία] εἶναι ἀληθινοί, ὅπως ἐνδέχεται, καὶ στὸ δέκατο ἂν ἀληθεύουν...». ⁽¹³⁾ Εἶναι φανερό ὅτι ἡ ἐπιφύλαξη «καὶ στὸ δέκατο ἂν ἀληθεύουν» ἀμφισβητεῖ τὴν ἀπόλυτὴ ἐγκυρότητα τῶν ἀριθμῶν αὐτῶν. Παρακάτω θὰ δείξω ὅτι ἡ «ὑπόθεση» αὐτὴ τοῦ Κ.Θ. Δημαρᾶ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ καὶ σὲ μιὰν ἄλλη ἐρμηνευτικὴ συνάφεια.

Ἔτσι, ἡ πρώτη καὶ στοιχειώδης ὑποχρέωσή μου ἦταν νὰ ἐλέγξω κι' αὐτὰ τ' ἀριθμητικὰ στοιχεῖα τοῦ Κ.Μ.: Ἡ ἀναφορά τοῦ τελευταίου αὐτοῦ στὴν πηγή του («Imperial Ufficio Centrale di Revisione e Censura di Libri») δὲν παρέπεμπε «μέ σαφήνεια», ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Φ.Η., στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη, ἀλλὰ, **καταρχήν**, στὸ Κρατικὸ Ἀρχεῖο τῆς Βενετίας, ὅπου καὶ ὑπάρχουν πραγματικά ὄχι μόνο τὰ ἐγγράφα τῆς Αὐστριακῆς Ὑπηρεσίας Λογοκρισίας στὴ Βενετία τῶν ἐτῶν 1814-1848, ἀλλὰ καὶ πολλὰ – ὄχι ὅλα, ὅπως ἀποδεικνύεται τώρα – **τυπωμένα φύλλα** τοῦ Δελτίου τῆς ἰδίας ὑπηρεσίας τῶν ἐτῶν 1821-1848 (ὁ Φ.Η. ἀγνοεῖ τὴν ὑπαρξὴ τῶν φύλλων αὐτῶν στὸ Κρα-

τικό 'Αρχείο της Βενετίας). 'Εκεί έψαξα πραγματικά, αλλά με άρνητικό αποτέλεσμα στο σημείο αυτό.⁽¹⁴⁾

Τό ότι βρέθηκε τώρα πλήρες σώμα του παραπάνω Δελτίου, σχηματισμένο απ' τ'ά επιμέρους φύλλα των παραπάνω ετών, είναι ένα ευχάριστο γεγονός. Τη διαρία παράλειψή μου όμως λόγω παραπάνω - ό γνώστης όμως των όρων της επιστημονικής μας έρευνας θα παραδεχτεί ότι ένεργησα καταρχήν όρθά. 'Ας σημειώσω ότι ούτε ό ίδιος ό Φ.Η. ήξερε τό έντυπο Δελτίο, πού φυλάσσεται στη Μαρκιανή, ούτε τό είχε χρησιμοποιήσει στις προηγούμενες σχετικές έργασίες του, ως τά 1975.

'Εδώ κλείνει τό προσωπικό μου θέμα κι' αρχίζει τό ουσιαστικό ζήτημα της έγκυρότητας των έπίμαχων αριθμών: Είναι αξιοσημείωτο ότι ό Φ.Η. αφιερώνει τό μεγαλύτερο μέρος του άρθρου του ακριβώς στην προσπάθεια για τήν επιβεβαίωση, ύποστήριξη κι' «άποδείξη» των αριθμών αυτών, πράγμα πού σημαίνει ότι δέν είναι αυτόνομοι κι' αταπόδεχτοι ούτε καν μετά τήν ανακάλυψη της άρχαικής πηγής τους.

'Ακολουθώντας λοιπόν τό Φ.Η. στον «άποδεικτικό» δρόμο του θα προσπαθήσω ν' άποδείξω τό αντίθετο απ' αυτόν: 'Η κοινή μας άφετηρία είναι μερικοί απ' όλους μας δεχτοί κι' αναμφισβήτητοι αριθμοί για τό τραήγμα των ελληνικών διδλίων κατά τήν τουρκοκρατία: Οί αριθμοί αυτοί κυμαίνονται απ' τά 500 ως τά 5.000 αντίτυπα κατά διδλίο κ' έκδοση - με πιό συνηθισμένα τά τραήγματα 1.000-2.000 αντίτυπων. 'Αλλά και 2-3 δεκατίες μετά τήν ελληνική επανάσταση οι αριθμοί τραήγμάτων δέν ξεπερνάνε, **στις σίγουρες και κοινά παραδεχτές περιπτώσεις** πού έχουμε υπόψη μας, τήν τάξη των 5.000 αντίτυπων.

Οί αριθμοί αυτοί δέν παρουσιάζουν «καμία αναλογία» (τά λόγια είναι του Φ.Η.) με τά τραήγματα των 150.000, 100.000 και 50.000 αντίτυπων, πού άναφέρει για τά τρία ελληνικά διδλία του 1823 τό έντυπο Δελτίο της Αυστριακής Λογοκρισίας στη Βενετία. (Πρέπει νά τονίσω έδώ τό γεγονός ότι και τά τρία ελληνικά διδλία πού μάς ενδιαφέρουν, ή «*Παιδαγωγία*», ή «*Οκτώηχος*» και τό «*Ψαλτήρι*», τυπώθηκαν **τό ίδιο έτος, στο ίδιο τυπογραφείο**, του Γλυκή).

'Η δικαιολόγηση των άπίστευτων αυτών τραήγμάτων απ' τό Φ.Η. συνοψίζεται **θασικά** σε μίαν «έξήγηση».⁽¹⁵⁾ 'Ο Γλυκής έκμεταλλεύεται στά 1823 μιά - ξαφνική και μοναδική - μεγάλη άγοραστική ζήτηση για τά τρία αυτά διδλία, «*διατηρώντας τό ρυθμό των εργασιών του σ' ένα ύποφερτό έπίπεδο, ώσπου νά ηρεμήσουν τά πράγματα και νά ξαναμπούν σε κανονικό ρυθμό*».

'Η παραδοχή αυτή πρέπει ν' άπορριφτεί - για τους εξής λόγους:

'Η **οικονομική κατάσταση** της τυπογραφικής επιχείρησης του Γλυκή είναι, κατά τήν περίοδο πού μάς ενδιαφέρει, ή χειρότερη σ' όλη τήν ιστορία της: 'Ο ιδιοκτήτης της Μιχαήλ Γλυκής (ό νεότερος) είναι στά 1823 93 ετών (θά πεθάνει στά 1831, σε ήλικία 101 ετών - τά μέλη της οικογένειας Γλυκή ήταν εξαιρετικά μακρόβια) - τεχνικός διευθυντής του τυπογραφείου είναι απ' τά 1819 ό Tommaso Filippi, πού μετά από λίγα χρόνια θά εγκαταλείψει τό Γλυκή για ν' άνοίξει δικό του τυπογραφείο. 'Η κρίση του έπαγγέλματος είναι δέβαια γενικότερη και διεθνής - ή ελληνική επανάσταση της δίνει - όπως θά δούμε - τή χαριστική βολή: 'Ο Μιχ. Γλυκής κηρύσσει στά 1828 έμμεσα πτώχευση, αφού δηλώνει στον ιδιοκτήτη του χώρου, στον όποιο στεγαζόταν ή επιχείρηση, άδυναμία νά πληρώσει τά καθυστερημένα νοίκια του.⁽¹⁶⁾

Κι' άν όμως ύποθέσουμε ότι ό Γλυκής είχε παραγάγει μονοκοπανιάς, στά 1823, όλον αυτό τον όγκο των διδλίων, πού θά τά έβαζε: 'Η **φαντασία** του Φ.Η., φαίνεται, τά χωράει.⁽¹⁷⁾ Τά χωρούσε όμως κι' ή **άποθήκη** του Γλυκή;

Δύο απ' τά έπίμαχα διδλία, ή «*Οκτώηχος*» και τό «*Ψαλτήρι*», είχαν, λέει ό Φ.Η., τυπωθεί σε 150.000 τόμους μέσου μεγέθους (200 σελίδων περίπου). Τό τρίτο, ή «*Παιδαγωγία*», ήταν ένα φυλλάδιο 16 σελίδων, τά ύποτιθέμενα 150.000 αντίτυπα του όμως μάς κάνουν άλλους 12.000 τόμους των 200 σελίδων. Για νά πάρει ό αναγνώστης μου μιά **χοντρική** ιδέα της τυπο-

γραφικής αυτής πλημμύρας, ως τήν συγκρίνει με τά συνολικά «*υπάρχοντα*» της «*Γενναδείου Βιβλιοθήκης*» στην 'Αθήνα, μιάς απ' τίς μεγαλύτερες ειδικές ελληνικές βιβλιοθήκες με τεράστιους χώρους «*άποθήκευσης*» των διδλίων στο καλλιμαέ-μαρο μέγαρό της: 'Η «*Γεννάδειος*» έχει συνολικά 50.000 τόμους περίπου.⁽¹⁸⁾ Μ' άλλα λόγια: **Και μόνο με τά τρία αυτά διδλία** (162.000 τόμοι των 200 σελίδων) ό Γλυκής θά γέμιζε τρεις «*Γενναδείους*».

'Ο χώρος όμως πού είχε ό Γλυκής στη διάθεσή του (έχω επισημάνει τό κτίριο, όπου, μετά τά 1814, ήταν τό τυπογραφείο του στη Βενετία),⁽¹⁹⁾ δέν ήταν ούτε τό 1/10 του χώρου της «*Γενναδείου*», κι' ό ιδιοκτήτης του - ή «*Ελληνική Κοινότητα*» - τον άπειλεί μ' έξωση. Δέν παραγνωρίζω δέβαια τό διαφορετικό τρόπο φύλαξης των διδλίων στις δυό αυτές περιπτώσεις - ως ρωτήσει όμως ό Φ.Η. ένα σημεινό εκδότη της 'Αθήνας τί χώρο χρειάζεται για ν' άποθηκεύσει 160.000 τόμους 200 σελίδων.

'Επιπλέον, έκανα τή φανταστική άφαίρεση ότι ή άποθήκη του Γλυκή ήταν τελείως άδεια. Κι' όμως πρέπει νά ήταν ήδη γεμάτη - άπόρροια κι' αυτό της αναδουλειάς πού τον μάστιζε απ' τά 1820: 'Οπως ξέρουμε, ό Γλυκής ήταν ταυτόχρονα τυπογράφος, εκδότης, βιβλιοπώλης και παιλαιοβιβλιοπώλης. 'Ο κοντινότερος πρós τά 1823 βιβλιοπωλικός κατάλογός του είχε κυκλοφορήσει στά 1821 - ό έπόμενος θά βγει μόλις στά 1835. Κ' είναι κι' αυτό ένα επιπλέον τεκμήριο της άθλιας οικονομικής του κατάστασης στά χρόνια πού μεσολαβούν. Στον κατάλογο αυτόν ό Γλυκής άναφέρει ότι έχει για πούλημα συνολικά 276 διαφορετικά διδλία «*άπό μεγάλον αριθμόν*» τό καθένα, και δικές του και ξένες, και παλιές και νέες εκδόσεις - κι' άνάμεσα σ' αυτές βρίσκονται πολλά άπούλητα αντίτυπα των έπίμαχων διδλίων, της «*Παιδαγωγίας*», της «*Οκτώηχου*» και του «*Ψαλτηριού*», σε διάφορες εκδόσεις. 'Αν ύπολογίσουμε **πολύ χοντρικά** τίς παλιές του εκδόσεις (234 τίτλοι) πρós 100 αντίτυπα τή μία και τίς νέες (42 τίτλοι) πρós 500 μόνο αντίτυπα, έχουμε συνολικά 53.400 τόμους διδλίων στην άποθήκη του. Σ' αυτούς πρέπει νά προστεθούν και τά 3 διδλία πού τύπωσε στά 1822-1823 (έκτός απ' τά τρία «*γνωστά*» μας του 1823), πού μάς κάνουν **τουλάχιστον** άλλα 6.000 αντίτυπα. ('Η πούληση στό μεταξύ πρέπει νά ήταν άσήμαντη, όπως μαρτυρούν οι βραδύτατοι ρυθμοί πούλησης του ελληνικού διδλίου κατά τήν έποχή της τουρκοκρατίας). Και μόνο μ' αυτούς τους 60.000 τόμους στό μαγαζί του είχε φτάσει στο άπορχώρητο - πού θά έβαζε λοιπόν τίς πρόσθετες... τρεις «*Γενναδείους*»;

'Αλλά κ' ή σύγκριση πού κάνει ό Φ.Η.⁽²⁰⁾ άνάμεσα στη βιβλιοπαραγωγή του Γλυκή του 1823 και του 1819 είναι άπατηλή: 'Η παραγωγή του 1819 δέν ήταν «*πιό πολυάπανη (...)* και *όγκωδέστερη από τήν παραγωγή του 1823*», άλλ' αντίστροφα: 'Η παραγωγή του 1819 (30 τίτλοι) αντιπροώπευε, **πολύ χοντρικά**, έναν όγκο 60.000 τόμων, ενώ του 1823, άν δεχτούμε τους αριθμούς της Αυστριακής Λογοκρισίας και του Φ.Η., 162.000 τόμους (για τά τρία έπίμαχα διδλία), στους όποιους πρέπει νά προστεθούν και 4.000 τουλάχιστον τόμοι για τά δυό άλλα διδλία του 1823. 'Ετσι όμως ό Φ.Η. μάς παρουσιάζει τήν επιχείρηση του Γλυκή ν' άνθει οικονομικά κατά τήν έποχή της παρακμής της: 'Ο φτωχός Γλυκής του 1823 είχε στη διάθεσή του σχεδόν τριπλάσια κεφάλαια για μισθούς, χαρτί κι' άλλα υλικά απ' τον εύπορο Γλυκή του 1819, και τά *ρίξε μάλιστα* στην επιχείρηση, ενώ ή άποθήκη του ήταν ακόμα άσφυχτικά γεμάτη με άπούλητα διδλία!

Μιάν άνάλογη «*λαθροχειρία*» κάνει ό Φ.Η. στο διάγραμμα παραγωγής του ελληνικού διδλίου στα χρόνια 1815-1830, πού επισυνάπτει στη σ. 63 της μελέτης του: Μέ τό νά στηρίζει τή «*στατιστική*» του άποκλειστικά στον **αριθμό των τίτλων** κι' όχι στον **αριθμό των αντίτυπων**, άποσιωπά ή διαστρεβλώνει (ό Φ.Η. δέν μπορεί νά καταλάβει ότι δέν παράγονται «*τίτλοι*», αλλά **τόμοι**)⁽²¹⁾ τήν παραγωγή του 1823: 'Οπως είδαμε, μόνο τό **υποτιθέμενο** ύψος του τραήγματος των τριών έπίμαχων διδλίων του Γλυκή τό έτος αυτό ήταν 300.000 αντίτυπα - τό καρκίνωμα αυτό δέν άπομακρύνεται με τή στατιστική έγχείριση του Φ.Η.

Καί σάν νά μήν ἔφταναν ὅλ' αὐτά, ὁ Φ.Η. κλείνει τὸ ἄρθρο του μ' ἓνα τελευταῖο εὔρημα: Στά 1832 ὁ Γερούσης, ἓνας ἔμπορος στήν Τερζέστη, παραγγέλλει στό Γλυκὴ ἀνάμεσα σ' ἄλλα βιβλία καί 600 «Ψαλτήρια», 2.500 «Ὀκτώηχους» καί 4.000 «Παιδαγωγίες»· κι' ὁ Φ.Η. ἐπιφέρει: «Σάν νά εἶχε ἀποτυπώσει [ὁ Γερούσης], στήν παραγγελία του, τίς ἀναλογίες τῶν τραυή-
ματων τῶν... βιβλίων τὸ 1823».⁽²²⁾

Κι' ὁμως: Πρῶτα-πρῶτα ὁ Γερούσης δέν παραγγέλλει βιβλία ἀπὸ μίαν ἔκδοση (εἶπαμε ὅτι ὁ Γλυκὴς, ὅπως κ' οἱ ἄλλοι βιβλι-
ἔμποροι, εἶχε ἀντίτυπα ἀπὸ διάφορες ἐκδόσεις τοῦ ἴδιου βιβλί-
ου, κι' ὄχι μόνο τίς δικές του)· ἡ σύναψη μιᾶς ἐμπορικῆς
παραγγελίας βιβλίων **μέ μιαν ὀρισμένη ἐκδοση** ἀποτελεῖ μεθο-
δολογικὸ λάθος. Ἐπειτα: Γιατί οἱ ἀριθμοὶ τοῦ Γερούσης ἀναφέ-
ρονται στίς ἐκδόσεις τοῦ 1823; Ὁ ἴδιος ὁ Φ.Η. εἶχε ἀναφέρει
στήν ἴδια σελίδα τῆς μελέτης του ὅτι ὁ **Γλυκὴς** εἶχε τυπώσει τὴν
«Παιδαγωγία» καί τὸ «Ψαλτήρι» τὸ 1829 καί τὴν «Ὀκτώηχο»
τὸ 1830. Ἀποσιωπᾷ ὁ Φ.Η. τὴ γνωστὴ ἐκδοση τῆς «Παιδαγω-
γίας» στά 1830 **ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Γλυκὴ**⁽²³⁾ – ἀλλὰ ὁ Φ.Η. μᾶς
ἔχει ἤδη συνηθίσει σέ τέτοιες «ἀποσιωπήσεις».

Ἄς πρόσθεθoὺν στίς παραπάνω ἐκδόσεις κ' ἡ «Ὀκτώηχος»
τοῦ 1830 σ' ἐκδοση Ἀνδρεόλα⁽²⁴⁾ κ' ἡ «Ὀκτώηχος» τοῦ ἴδιου
ἔτους, 1830, σ' ἐκδοση Ἀντωνήλλου,⁽²⁵⁾ τὸ «Ψαλτήρι» τοῦ
ἴδιου ἔτους, 1830, σ' ἐκδοση τοῦ παραπάνω,⁽²⁶⁾ καί τὸ «Ψαλ-
τήρι» τοῦ 1830 σ' ἐκδοση Ἀνδρεόλα.⁽²⁷⁾ Ἀπ' ὅλες αὐτές τίς
ἐκδόσεις, ὡς τὰ 1832, ὁ Φ.Η. ἐπιμένει νά βλέπει πίσω ἀπ' τοὺς
ἀριθμοὺς τοῦ Γερούσης τίς ἐκδόσεις τοῦ Γλυκὴ στά 1823. Ἄν
ὁμως ἀπ' τὴν ἐκδοση αὐτὴ τοῦ 1823 εἶχαν μείνει στά 1832
ἀκόμα **μερικὲς χιλιάδες ἀντίτυπα ὑπόλοιπα** (ὅπως πιστεύει ὁ
Φ.Η.), πῶς εἶχε ρυθωκινδυνέψει ὁ ἴδιος ὁ Γλυκὴς τὴν ἐπανεκ-
δοση τῶν ἴδιων αὐτῶν βιβλίων στά 1829 καί στά 1830 – ὅταν
θὰ εἶχε ἀκόμα περισσότερα ἀντίτυπα ἀπούλητα; Ποίος ἐκδότης
ξανατυπώνει τὰ βιβλία του, ὅταν ἔχει στά χέρια του χιλιάδες
ἀπούλητα ἀντίτυπα τῆς τελευταίας ἐκδόσεως; Ἐπειτα: Ὁ Γλυ-
κὴς μπορούσε πολὺ καλὰ νά τυπώσει στά 1823 3.000, 4.000 ἢ
5.000 ἀντίτυπα καί νά ἐπαναλάβει τὸ τραῦμα τοῦ βιβλίου
ἀπ' τίς ἴδιες πλάκες μέσα σέ σύντομο χρονικὸ διάστημα, ἂν
εὐλεπε ὅτι τὸ πέτρεπε ἢ τὸ ἐπέβαλλε ἡ ἀγορά· γιατί νά ρυθω-
κινδυνέψει τὸ «κεφάλι» του τυπώνοντας μονοκοπανιάς
150.000, 100.000 καί 50.000 ἀντίτυπα; Μὲ τὴ λογικὴ τοῦ Φ.Η.
ὅλοι οἱ ἐκδότες θὰ ἔκαναν οἰκονομικὸ χαράκιρι – εὐτυχῶς
ὁμως, αὐτοὶ παραμένουν **ἐπιχειρηματίες** κι' ὁ Φ.Η. **φιλόλογος**.

Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Φ.Η. ὅτι ὑπὸ τοὺς ὄρους αὐτοὺς ὁ αἰωνό-
διος κ' οἰκονομικὰ ναυαγισμένος Γλυκὴς εἶχε καί τὴν ἀποφα-
σιστικότητα νά ἐκμεταλλεῖται μιὰ ξαφνικὰ διευρυμένη ἀγορά,
δέν μπορεῖ νά σταθεῖ: Ὁ συναγωνισμὸς, ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι πι-
στεύει ὁ Φ.Η., δέν εἶχε πάψει νά ὑπάρχει οὔτε πρὶν οὔτε μετὰ
τὴν ἐκρηξὴ τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης. Μιὰ ματιὰ στὴ βιβλι-
ογραφία τῶν ἐτῶν αὐτῶν ἀρκεῖ γιὰ νά πείσει καί τὸν πιὸ
ἀναρμόδιο παρατηρητὴ ὅτι λειτουργοῦσαν κι' ἄλλα τυπογρα-
φεία (καί) ἐλληνικῶν βιβλίων στὴ Βιέννη, στήν Πέστη, στὴ
Λειψία, στὸ Βουκουρέστι, στὴ Μελίτη (Μάλτα) κι' ἄλλοι· δυὸ
μάλιστα τυπογραφεία θγάζουν τὸ ἴδιο αὐτὸ ἔτος τοῦ φαντα-
στικοῦ ἐκδοτικοῦ ὄργανοῦ τοῦ Γλυκὴ, τὸ 1823, δυὸ παρόμοια
μέ τὴν «Παιδαγωγία» τοῦ Γλυκὴ, ἀναγνωσματάρια, μιὰ «Παι-
δαγωγία»⁽²⁸⁾ κ' ἓνα «Ἀλφαβητάριον ἀπλοελληνικόν», πού
προοριζόταν μάλιστα «εἰς χρῆσιν πάντων κοινῶς τῶν παιδα-
γωγικῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος».⁽²⁹⁾ Λίγο πρὶν, στά 1820, ἓνα
«Ἀλφαβητάριον» εἶχε ἐκδοθεῖ στὴ Βιέννη,⁽³⁰⁾ κ' ἓνα παρόμοιο
σχολικὸ βιβλίο, ἓνα «Ἀλφαβητάριον», θὰ τυπωθεῖ στά 1826
στήν Ὑδρα.⁽³¹⁾ Τέλος, ἓνα συντομότερο «Ἀπλοὺν ἀλφαβητά-
ριον διὰ τὰ παιδιά» θὰ τυπωθεῖ στά 1831 σέ ἀμερικανικὸ τυ-
πογραφεῖο.⁽³²⁾

Ἀλλὰ καί στήν ἴδια τὴ Βενετία, τὸ ἐλληνικὸ τυπογραφεῖο
Θεοδοσίου, παρὰ τὸ μαρμασμὸ του, θὰ ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει
ὡς τὰ 1824 καί ν' ἀποτελεῖ **δυνάμει** ἓνα σοβαρὸ ἀνταγωνιστὴ
τοῦ Γλυκὴ.⁽³³⁾

Ἐπειτα: Ἡ ἀγορά τοῦ ἐλληνικοῦ βιβλίου αὐτὴ τὴν ἐποχὴ εἶ-
ναι κάθε ἄλλο παρὰ διευρυμένη: Ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι **φαντάζεται**
ὁ Φ.Η. («ἐκτεταμένοι πρωτοθάμιοι εκπαιδευτικοὶ ὁργανι-

Βιβλιοπωλεῖο Μ. ΚΟΤΖΙΑ καὶ ΣΙΑ

**Ἀποκλειστικοὶ ἀντιπρόσωποι
τοῦ ANTI**

σέ ὅλη τὴ Βόρειο Ἑλλάδα

Βιβλιοπωλεῖο Μ. ΚΟΤΖΙΑ & ΣΙΑ

**τό πιὸ σύγχρονο, μοντέρνο καί
ἐνημερωμένο βιβλιοπωλεῖο τῆς Θεσ/νίκης
Ἀποκλειστικοὶ ἀντιπρόσωποι στὴ Βόρειο
Ἑλλάδα τῶν περιοδικῶν**

**ANTI
ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΔΙΑΒΑΖΩ
ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ
ΤΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ**

**BIBLIOΠΩΛΕΙΟ Μ. ΚΟΤΖΙΑ &
ΣΙΑ**

**ΤΣΙΜΙΣΚΗ 78 τηλ. 2797720- 268940
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ**

μοί»), το ελληνικό σχολικό σύστημα, που και πριν ήταν υποτυπώδες, βρίσκεται **κατά τα πρώτα έτη του 'Αγώνα** σε πλήρη κ' ευνόητη διάλυση: «Κατά τα έτη της Επαναστάσεως ούδέν σχεδόν σχολείον έλειτούργησεν συστηματικώς». (34) 'Η οργάνωση των σχολείων άρχισε κυρίως μετά τα 1828 κ' ιδίως μετά τα 1832. Στά 1830 οι μαθητές όλων των δημοτικών σχολείων της Ελλάδας ήταν 6.000. (35) 'Ακόμα κι' αν όλοι αυτοί θά έπρεπε νά έφοδιαστούν για πρώτη φορά μ' ένα ολοκαίνουργιο αλφαριθμητικό (ούτε ήταν όλοι τους αναλφάβητοι – ό αριθμός περιλαμβάνει όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου –, ούτε έλειπαν τά μεταχειρισμένα αντίτυπα και τά υπόλοιπα των παλιότερων εκδόσεων), 6.000 αντίτυπα (κι' αυτά **όχι υποχρεωτικά από μιά έκδοση κι' από ένα τυπογράφο**) θ' άρκούσαν για νά ικανοποιηθούν τις ανάγκες όλης της Ελλάδας.

Πολύ εύγλωττη είναι η περίπτωση της «Γραμματικής» του Βασθολομαίου Κουτλουμουσιανού, που τυπώθηκε στά 1828 στό τυπογραφείο Γλυκή: Τό σχολικό αυτό βιβλίο, που προοριζόταν για τά σχολεία της Ελλάδας και των Κοινοτήτων, τυπώθηκε σέ 1.074 αντίτυπα· άπ' αυτά είχαν πουληθεί ως τά 1830 μόνο τά μισά (531 αντίτυπα), σέ ελληνικά σχολεία στην Πελοπόννησο, στη Βιέννη, στην Κεφαλληνία, στην Αίγινα κι' άλλου – παρόλο που η διακίνησή του ήταν πολύ καλά οργανωμένη (στην Κεφαλληνία είχε αναλάβει τή διάθεσή του ό Α. Τσιτσέλης, στην Αίγινα ό Α. Μουστοξύδης, στη Βιέννη ό Π. Λαμπαντιωτής). (36)

Αυτά δέβαια στά 1828/1830, όταν, παρ' όλη τήν πρωτοφανή οργάνωση της σχολικής παιδείας, τό ποσοστό αναλφάβητων είναι ακόμα γύρω στά 95% του ελληνικού πληθυσμού. (37)

Μένουν δέβαια, όπως παρατηρεί ό Φ.Η., τά ελληνικά σχολεία των έξω άπ' τήν κυρίως Ελλάδα ελληνικών Κοινοτήτων, κυρίως των Έπτανήσων και της Διαισποράς (που έφοδιάζονταν όμως, έν μέρει τουλάχιστον, κι' άπ' τά δικά τους τυπογραφεία). Τί σημαίνει όμως αυτό τό «μένουν»; 'Υπόλοιπα, δέβαια. Μ' άλλα λόγια: 'Η αγορά στά χρόνια του 'Αγώνα είναι **και έκτακτικά μικρότερη** άπ' τήν προεπαναστατική έποχή· και μιά έντακτικά κ' έκτακτικά μικρότερη αγορά δέν μπορεί ν' άπαιτεί δεκαπλάσιο ή είκοσασπλάσιο ποσό βιβλίων από πριν.

Ό παραγωγός κι' ό έμπορος αυτού του έμπορεύματος είχαν επιπλέον νά υπερληθίσουν ένα πρόσθετο σοβαρό έμπόδιο: τήν έξαιρετική δυσχέρεια της διακίνησής του, και στην αγορά και στη θάλασσα, ανάμεσα στις «γραμμές» αντιπάλων, που βρίσκονταν σέ άκμαία πολεμική κατάσταση. Είναι μάλιστα σχεδόν βέβαιο ότι πλοία μ' ελληνικά έμπορεύματα δέν μπορούσαν νά πλησιάσουν και νά ξεφορτώσουν στά λιμάνια της Μικράς Ασίας, ιδίως στην Πόλη και στη Σμύρνη, που άποτελούσαν δύο άπ' τις σημαντικότερες τοπικές αγορές και του ελληνικού βιβλίου – για νά μήν αναφέρουμε τους πρόσθετους περιορισμούς στη λειτουργία των ελληνικών σχολείων, που θά επέβαλαν οι Τούρκοι στις κατεχόμενες ή έλεγχόμενες άπ' αυτούς περιοχές.

Είναι άξιοσημείωτο ότι άπ' τήν έντυπη αυτή πλημμύρα, άπ' τά μυθικά εκείνα 150.000, 100.000 και 50.000 αντίτυπα, σώθηκαν ως τις μέρες μας μόνο 1-3 αντίτυπα από κάθε βιβλίο – πράγμα άρκετά παράδοξο, παρ' όλη τή γνωστή κακή παράδοση και διάσωση του ελληνικού βιβλίου έν γένει. Είναι όμως «φυσικό» νά σώζονται 1-3 αντίτυπα **άπό** ένα τράδηγμα 1.000-3.000 αντίτυπων, όπως ξέρουμε για άλλες εκδόσεις, όχι όμως κι' από ένα τράδηγμα 150.000 αντίτυπων – έκτός αν δεχτούμε ότι τό άπόλυτα μεγαλύτερο μέρος τους χάθηκε ή καταστράφηκε πριν νά φτάσει στην αγορά.

'Η αγορά διευρύνεται πραγματικά – σχετικά δέβαια –, αλλά μετά τά 1830. Ποιοί είναι όμως οι αριθμοί παραγωγής του ελληνικού βιβλίου για τά χρόνια αυτά; 'Ακριδώς ένα μικρό κλάσμα των φανταστικών αριθμών της προηγούμενης περιόδου – άσχετ' άπ' τό γεγονός ότι κ' οι νέοι αριθμοί της περιόδου 1830-1848, όπως θά διαπιστώσουμε παρακάτω, δέν είναι αναμενόμενοι.

'Υστερ' άπ' τά παραπάνω, οι γιγάντιοι αριθμοί τραδηγμάτων για τά τρία έπίμαχα βιβλία του 1823 δέν έπιτρέπεται μέ κανένα τρόπο νά γίνουν άνεξέλεγκτα δεκτοί – και τό ίδιο ισχύει και για όλους τους υπερβολικούς αριθμούς του Δελτίου της Αυστριακής Λογοκρισίας –, υπό τόν όρο ότι ό μελετητής θά παραιτηθεί άπ' τή δογματική του προσκόλληση σέ μερικούς αριθμούς, μόνο και μόνο έπειδή είναι κάπου γραμμένοι ή τυπωμένοι: Στην πραγματικότητα ή έγκυρότητα των αριθμών του Δελτίου της Αυστριακής Λογοκρισίας στη Βενετία είναι δυνατό ν' άμφισβητηθεί μ' έξισον γραφτά κ' «έπίσημα» τεκμήρια – τουλάχιστον σ' ένα σημείο:

Στό βιβλίο μου για τό Γλυκή (38) είχα αναφέρει τους αριθμούς τραδηγμάτων μερικών ελληνικών βιβλίων, τυπωμένων στη Βενετία:

- Φυλλάδα του Μεγαλέξαντρου (1845): 2.000 αντίτυπα.
- Ψαλτήρι (1846): 2.500 αντίτυπα.
- 'Ακολουθία 'Αγ. Βησσαρίωνος (1846): 2.000 αντίτυπα.
- Εὐαγγέλιο (1846): 3.000 αντίτυπα.
- 'Αγιοσματούριο (1846): 4.000 αντίτυπα.

Οι αριθμοί αυτοί είναι γραμμένοι πάνω σ' αντίτυπα των παραπάνω βιβλίων, που ό εκδότης τους κατέθεσε, κατά τό νόμο, στη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη της Βενετίας, κ' ή «συστηματικότητα» τους άποκλείει καταρχήν τήν ύπόνοια ότι χαράχτηκαν τυχαία ή άναρμόδια.

Τό τράδηγμα ενός τουλάχιστον άπ' τά βιβλία αυτά (δέν έχω στη διάθεσή μου τό Δελτίο της Αυστριακής Λογοκρισίας, για νά κάνω τήν παραβολή και μέ τά υπόλοιπα), του «Ψαλτηριού» του 1846 (2.500 αντίτυπα), άντικρούει τό ύψος του τραδηγματος που αναφέρει τό Δελτίο της Αυστριακής Λογοκρισίας για τό ίδιο βιβλίο: 5.000 αντίτυπα. (39) 'Αν αυτός ό τελευταίος, σχετικά χαμηλός αριθμός του Δελτίου της Αυστριακής Λογοκρισίας άναφέρεται όάσει άλλων «άρχειακών» πηγών, τότε ή δυσπιστία άπέναντι στους άλλους, άστρονομικούς αριθμούς του ίδιου Δελτίου είναι πολύ περισσότερο δικαιολογημένη.

Κι' όμως: 'Ο Φ.Η. – κατά τή συνήθειά του – κάνει τήν παλαστή· έπιμένει ν' «άγνοεί» τά παραπάνω, γνωστά και δημοσιευμένα, στοιχεία, κι' άρνείται νά τά συγκρίνει μέ τά στοιχεία του Δελτίου – έστω και για ν' άπορρίψει τά πρώτα. 'Η **άνεξέταστη** παραλαβή των άστρονομικών αριθμών της Αυστριακής Λογοκρισίας εκ μέρους του κ' ή δογματική προσκόλλησή του σ' αυτούς τόν οδηγεί «μοιραία» σ' αυτό που χαρακτηρίσα ως «μυθοποίησή» τους. Συνάρτηση και συνέπεια της μυθοποίησης αυτής είναι ή μανία της προκρούστειας προσαρμογής όλων των άλλων ιστορικών στοιχείων στην «κλίση» των μαγικών αυτών αριθμών. 'Αλλά και μόνο ή στατιστική συγχώνευση των αριθμών των 50.000, 90.000, 100.000 και 150.000 αντίτυπων μέ τους κανονικούς αριθμούς των 1.000-5.000 αντίτυπων δέ θά 'κανε τίποτ' άλλο άπ' τό νά νοθέψει τους μέσους όρους μας – σύμφωνα μέ τή μέθοδο: 'Ενας μεγαλοεργοστασιαρχής κερδίζει 1.000.000 τό μήνα, ένας εργάτης τον 10.000. άρα οι δύο τους κερδίζουν 505.000 ...κατά κεφαλήν.

Γιά τό πώς νοθεύτηκαν οι αριθμοί του Δελτίου της Αυστριακής Λογοκρισίας για τά τραδηγμάτων των ελληνικών βιβλίων στά χρόνια 1821-1848, μόνο ύποθέσεις μπορούμε νά κάνουμε προς τό παρόν:

Πρώτη ύπόθεση: Μας τήν προσφέρει ό Κ.Θ. Δημαράς: Είναι φανερό ότι ή συγκαταβατική του έκφραση σ' άναφορά μέ τους άμφισβητούμενους αριθμούς που άναφέρα παραπάνω («και στό δέκατο άν άληθεύουν...»), υποκρύπτει μιά «έλαφριά» αλλά σημαντική έγχείριση: τήν άφαίρεση ενός μηδενικού άπ' τους αριθμούς αυτούς. Σά νά λέμε: 'Ο Κ.Θ. Δημαράς δέ θά 'χε αντίρρηση, αν άπ' τά 150.000 αντίτυπα της «Παιδαγωγίας» ρίχναμε τά 135.000 στη θάλασσα. 'Η «έγχείριση» αυτή δέν είναι καθόλου παράλογη, αν σκεφτεί κανείς ότι ένα μηδενικό μπορούσε εύκολα νά προστεθεί, στό όρόμο που παρεμβάλλεται ανάμεσα στη δήλωση του τυπογράφου, τήν αντίγραφη της άπ' τήν αυστριακή γραφειοκρατία και τήν άλχημεία του τυπογράφου.

Δεύτερη υπόθεση: Οί ίδιοι οί τυπογράφοι-εκδότες είχαν λόγους νά μανιπουλάρουν τούς ἀριθμούς τών τραδηγμάτων τους – κι' αὐτό τό ξέρουμε κι' ἀπό παλιότερες κι' ἀπό νεότερες μαρτυρίες. Ἐτσι, στήν περίπτωση πού μᾶς ἐνδιαφέρει, ὁ Γλυκῆς, μέσα στήν ἀπελπίσιμὰ πού τοῦ γεννοῦσε ἡ οἰκονομική του δυσπραγία, **κι' ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὑπῆρχε ἐξοντωτικός συναγωνισμός**, μποροῦσε νά δηλώσει ὑπερβολικά ὑψηλοῦς ἀριθμούς τραδηγμάτων, γιά νά ἐκφοβίσει καί ν' ἀποτρέψει τούς ἀνταγωνιστές του ἀπ' τό τύπωμα τών ἰδιων διδλίων.

Τρίτη υπόθεση: Λόγους γιά τό μανιπουλᾶρισμα τών πραγματικῶν ἀριθμῶν τοῦ τραδηγματος τών ἐλληνικῶν (καί τών ἰταλικῶν) διδλίων στά χρόνια 1814-1848 εἶχαν κ' οἱ ἴδιες οἱ αὐστριακές ἀρχές – πού, ὡς μήν τό ξεχνᾶμε, ἦταν **Ἀρχές Κατοχῆς**, πράγμα πού κάνει ἀξιοπιστατή τήν ἀναξιοπιστίαν τους. Μέ τήν ἐξόγκωση τών πραγματικῶν ἀριθμῶν τοῦ τραδηγματος τών διδλίων εἶναι πολύ πιθανό ὅτι ἤθελαν νά προπαγανδίσουν μίαν, ἀπ' ὅ,τι ξέρουμε, ἀνύπαρκτη, οἰκονομική (καί πολιτισμική) ἀνθήση στίς χώρες πού ὀρίσκονταν ὑπό τή στρογγυλωτική καί πολιτική τους κατοχή.⁽⁴⁰⁾ Τό ἰταλικό risorgimento ἐπρόκειτο ἐντοῦτοις νά τοῦς διαφεύσει· καιρός εἶναι νά τοῦς διαφεύσει καί τό ἐλληνικό!

Τό γεγονός ὅτι οἱ ἀστρονομικοί αὐτοὶ ἀριθμοὶ ἐμφανίζονται μόνο στό Δελτίο τῆς Αὐστριακῆς Λογοκρισίας κάνει τίς δύο τελευταῖες ὑποθέσεις πολύ πιθανές, χωρίς μάλιστα ν' ἀποκλείει μιά συνδυασμένη «ἐνέργειά» τους.

Ἐπαναλαμβάνω ὅτι, πρὸς τό παρόν, δέν μποροῦμε παρὰ νά κάνουμε **ὑποθέσεις** γιά τό πῶς γεννήθηκαν οἱ ἀπίθανοι αὐτοὶ ἀριθμοὶ – τήν πραγματική - ἀρχεακή τους ἀμφισβήτηση σ' ἓνα τουλάχιστον σημεῖο παρουσίασα ὁπωσδήποτε παραπάνω.

Στό Φ.Η. ἀπομένει νά μᾶς παρουσιάσει, στίς νέες σχετικές ἐργασίες του πού ἔχει ἀναγγεῖλει, καί νέα στοιχεῖα καί νέα ἐπιχειρήματα. Δέν τοῦ λείπει οὔτε ὁ ζήλος οὔτε ἡ ἐργατικότητα. Ἐκεῖνο πού θά μποροῦσε ἴσως ἐπιπλέον νά τοῦ εὐχηθεῖ κανεῖς, εἶναι: μιά ἀμεσότερη ἐπαφή μέ τίς πηγές καί μιά κριτικότερη ἀντιμετώπισή τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1) Κ.Δ. Μέρτζιος, Τρίτον καί τελευταῖον παράρτημα τών παρὰ Νικολάφ Γλυκῆ [sic] τῷ ἐξ Ἰωαννίνων ἐκδόσεων, *Ἡπειρωτικά Χρονικά* 13 (1938) 115.
- 2) G. Veloudis, *Das griechische Druck- und Verlagshaus «Glikis» in Venedig (1670-1854)*, Harrassowitz, Βιωμαίντεν 1974, σ. 63, σμ. 240.
- 3) Τά σχετικά δημοσιεύματά του στή «Ἡπειρωτικά Χρονικά» 10(1935) 53-186, 11(1936) 1-341 καί 12 (1937) 170-174, ἐκτός ἀπ' τήν καταπληκτική ἀμεθοδία τους καί προχειρότητά τους, περιέχουν ἓνα τόσο μεγάλο ἄριθμό «ὀλλκῶν» λαθῶν, ὥστε ἡ χρησιμοποίησή τους νά εἶναι δυνατή μόνο μετά ἀπό νέα, προσωπική ἐρευνα καί μετά τόν ἐξονυχιστικό ἔλεγχό τους.
- 4) Φ. Ἡλιού, *Κυκλοφορίες τών ἐλληνικῶν διδλίων*. Τά μεγάλα «τραδηγμῆματα» τοῦ 1823, *Ὁ Πολίτης*, τεύχ. 13 (Ὀκτ. 1977), σ. 57, σμ. 5.
- 5) K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur*, 2η ἐκδ., Μόναχο 1897 (φωτοανατύπωση: Burt Franklin, Ν. Ὑόρκη), σ. 644.
- 6) Γ. Σ. Πλουμίδης, *Τό βενετικόν τυπογραφεῖον τοῦ Δημητρίου καί τοῦ Πάνου Θεοδοσίου (1755-1824)*, Ἀθήνα 1969, σ. 20, σμ. 4.
- 7) Γ.Σ. Πλουμίδης, παραπάνω, σ. 25, σμ. 5.
- 8) Γ.Σ. Πλουμίδης, παραπάνω, σ. 101.
- 9) Γ.Σ. Πλουμίδης, παραπάνω, σ. 16, σμ. 6.
- 10) Φ. Η. Ἡλιού, *Σημειώσεις γιά τά «τραδηγμῆματα» τών ἐλληνικῶν διδλίων τόν 16ο αἰώνα*, *Ἑλληνικά* 28 (1975) 114 (σμ. 4).
- 11) Κ.Θ. Δημαράς, *Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας*, 6η ἐκδ., Ἱκαρος, Ἀθήνα 1975, σ. 538.
- 12) Φ.Η. Ἡλιού, *Σημειώσεις...*, παραπάνω, σ. 104, σμ. 1.
- 13) Κ.Θ. Δημαράς, παραπάνω, σ. 538.
- 14) Ὅτι ἐρευνῆσα κι' ἀξιοποίησα τοῖς σχετικῶς φακέλους τῆς Ὑπηρεσίας Λογοκρισίας φαίνεται στό διδλίο μου G. Veloudis, παραπάνω, σ. 26 (σμ. 90), 34 (σμ. 114), 45 (σμ. 150-151), 54 (σμ. 196, 199, 202) κ.ἄ.
- 15) Φ.Η. Ἡλιού, *Κυκλοφορίες...*, παραπάνω, σ. 64.
- 16) Βλ. G. Veloudis, παραπάνω, σ. 26. Τήν πληροφορία εἶχε χρησιμοποίησει, πρὶν ἀπό μένα, κι' ὁ Κ. Θ. Δημαράς.
- 17) Φ.Η. Ἡλιού, *Κυκλοφορίες...*, παραπάνω, σ. 64.
- 18) Σπ. Κοκκίνης, *Βιβλιοθήκες καί ἀρχεῖα στήν Ἑλλάδα*, 2η ἐκδ., Ἀθήνα 1970, σ. 33-35.
- 19) G. Veloudis, παραπάνω, σ. 35. Ἀς σημειωθεῖ ὅτι στόν ἴδιο χώρο, σ' ἓνα χαμηλοτάβανο, σήμερα ἐρευνᾶμεν κι' ἀκατοίκητο ἰσόγειο στή Salizada S. Antonin No. 3471, πίσω ἀπ' τό κτίριο τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου», στεγάζονται καί τό τυπογραφεῖο καί τό «βιβλιοθετεῖο» τοῦ Γλυκῆ.
- 20) Φ.Η. Ἡλιού, *Κυκλοφορίες...*, παραπάνω, σ. 64.
- 21) Κι' ἐγώ, στό διδλίο μου γιά τό Γλυκῆ, παραπάνω, σ. 79-83, παράθεσα ἓνα πίνακα τῆς παραγωγῆς του κατὰ τίτλους, ἀλλά γιά μιά πολλή μεγάλη χρονική διάρκεια καί χωρίς τραδηγμῆματα πού ξεπερνᾶν κατά πολύ τούς μέσους ὅρους.
- 22) Φ.Η. Ἡλιού, παραπάνω, σ. 65.
- 23) G. Veloudis, παραπάνω, σ. 125, ἀρ. 1074 (=Γ. Σ. Πλουμίδης, *Τά ἐν Παδοῦν παλαιά ἐλληνικά διδλία*, *Θησαυρίσματα* 5 (1968), σ. 237, ἀρ. 34).
- 24) Γ.Σ. Πλουμίδης, *Τά ἐν Παδοῦν...*, παραπάνω, σ. 237.
- 25) Δ.Σ. Γκίνης-Β. Γ. Μέξας, *Ἑλληνική βιβλιογραφία, 1800-1863*, τ. Α', Ἀθήνα 1939, σ. 296, ἀρ. 1965.
- 26) Δ.Σ. Γκίνης, *Ἑλληνική βιβλιογραφία 1800-1863*, Προσθήκες, Ὁ Ἐρανιστής 13 (1975) 216, ἀρ. Α 1343.
- 27) Μ. Φώσκολος, *Τά παλαιά ἐλληνικά διδλία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου τῆς Ρώμης*, Ὁ Ἐρανιστής 9 (1971) 59, ἀρ. 63/Α114Ζ.
- 28) Δ.Σ. Γκίνης-Β. Γ. Μέξας, *Ἑλληνική βιβλιογραφία*, παραπάνω, σ. 220, ἀρ. 1391.
- 29) Ε. Λεγτον-Ζένιου, *Ἑλληνική βιβλιογραφία 1800-1863*, Προσθήκες, Ὁ Ἐρανιστής 3(1965) 111, ἀρ. Α231.
- 30) Δ.Σ. Γκίνης-Β.Γ. Μέξας, *Ἑλληνική βιβλιογραφία 1800-1863*, τ. Β', Ἀθήνα 1941, σ. 476, ἀρ. 6693.
- 31) Δ.Σ. Γκίνης-Β.Γ. Μέξας, *Ἑλληνική βιβλιογραφία*, παραπάνω, τ. Α', σ. 242, ἀρ. 1557.
- 32) Π.Φ. Χριστόπουλος, *Ἑλληνική βιβλιογραφία 1800-1863*, Προσθήκες, Ὁ Ἐρανιστής 8(1970) 35, ἀρ. Α 947.
- 33) Γ.Σ. Πλουμίδης, *Τό βενετικόν τυπογραφεῖον...*, παραπάνω, σ. 50.
- 34) Π.Κ. Γεωργούντζος, *Ἐκπαίδευσις, στή: Μεγάλη Ἑλληνική Ἑγκυκλοπαίδεια*, τ. Ἑλλάς, 2η ἐκδ., Ἀθήνα χ.χ., σ. 628. Γιά τήν κατάσταση τών σχολικῶν βιβλιοθηκῶν στά χρόνια τοῦ Ἀγώνα βλ. Σπ. Κοκκίνης, παραπάνω, σ. 33-35.
- 35) Κ. Τσουκαλᾶς, *Ἐξάρτηση καί ἀναπαραγωγή. Ὁ κοινωνικός ρόλος τών εκπαιδευτικῶν μηχανισμῶν στήν Ἑλλάδα (1830-1922)*, Θεμέλιο, Ἀθήνα 1977, σ. 392.
- 36) Βλ. G. Veloudis, παραπάνω, σ. 74-75.
- 37) Κ.Τσουκαλᾶς, παραπάνω, σ. 393, πίν. 61: Τό 91% τοῦ ἀντρικοῦ πληθυσμοῦ· τό ποσοστό ἀναλφαβητισμοῦ τών γυναικῶν πρέπει νά ἦταν, στή 1830, γύρω στή 98-99%.
- 38) G. Veloudis, παραπάνω, σ. 62-63.
- 39) Φ.Η. Ἡλιού, *Κυκλοφορίες...*, παραπάνω, σ. 62, πίν. VI.
- 40) Στήν πραγματικότητα, ὅπως εἰδείξα στό διδλίο μου γιά τό Γλυκῆ (G. Veloudis, παραπάνω, σ. 54-55), ἡ ἄγρια λογοκρισία τών διδλίων ἐκ μέρους τών αὐστριακῶν ἀρχῶν κατοχῆς εἶχε συμβάλει σημαντικά στήν κρίση τών τυπογραφικῶν καί ἐκδοτικῶν ἐπιχειρήσεων στήν κατεχόμενη Βενετία.

Η ΑΥΓΗ

κάθε πρωΐ

• ζωντανή ἐνημέρωση

• αδέσμευτη ἐρευνα • ἐλεύθερη κριτική

Η ΑΥΓΗ

κάθε Κυριακή

16 σελίδες

• με πλούσιο περιεχόμενο

• με νέο ἐπιτελεῖο συνεργατῶν

Η ΑΥΓΗ

στήν πρώτη γραμμή τῆς πάλης

στήν δημοκρατία καί τήν ἀνεξαρτησία

τῆς Χώρας

γιά τήν ἐνότητα καί τήν ἀνανέωση

τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος

ἀγοράζετε

διαδίδετε

τὴν

ΑΥΓΗ

•μουσική•

Όπερετικά και άλλα

Του Γιώργου Λεωτσάκου

Δέν χρειάζεται νά αναφερθούμε ξανά εδώ στη γνωστή κρίση μεταξύ μουσικών και Μάνου Χατζιδάκι, πού έχει παραλύσει τήν ΚΟΑ και έχει θαυμάσιες επιπτώσεις στη μουσική ζωή της πρωτεύουσας. Όλο τό Γενάρη ή πρώτη συμφωνική ορχήστρα της χώρας δέν έδωσε συναυλίες.

Ή τελευταία της, μιά εκ των ενόντων προγραμματισμένη θραδιά μέ έργα Μπετόβεν (είσαγωγή «Λεωνόρα» άρ. 3, Τρίτο Κοντσέρτο γιά πιάνο, Πέμπτη Συμφωνία) δόθηκε στις 19.12.1977. Ό αρχιμουσικός Βύρων Κολάσης μάς έκαμε ν' ακούσουμε μ' άδιάπτωτο ενδιαφέρον τίς πιό πολυπαιγμένες και πολυχρογραφημένες ίσως σελίδες του συμφωνικού ρεπερτορίου χάρη σέ έρμηνείες έκφραστικά χυμώδεις και ώραια τεχνικής λεπτολόγησης. Αντίθετα, ή Μαρία Χαιρογιώργου - Σιγάρα (σολίστ) υπόκυψε ξανά στις παρορμήσεις μιάς δυσκολοτιθάσευτης «ιδιοσυγκρασίας»: στό άργό μέρος και στό φινάλε τού Κοντσέρτου, οί διαβλητού γούστου διαχύσεις της συμπαράσουςσαν τελικά και τήν τεχνική άριότητα.

Μένουν λοιπόν οί παραστάσεις της Έθνικής Λυρικής Σκηνής και τά δπια ρεσιτάλ δόθηκαν τελευταία. Στην Ε.Λ.Σ. τρείς πρεμιέρες. Καί πρώτα-πρώτα ή σημαντικότερη έπιτυχία της εδώ και πάρα πολύν καιρό - ή «Ιταλιάνα στό Άλγέρι» (1813) τού Ροσσίνι, πού παρουσιάσταν γιά πρώτη φορά στην Έλλάδα. Μιλήσαμε γιά «άναρρίχηση μ' ελληνικές κυρίως δυνάμεις (κι αυτό έχει σημασία) σ' ένα διεθνές ποιοτικό επίπεδο» και σέ άνάλογα σωστή αντιμετώπιση της προσφοράς της κρατικής μας όπερας. Μόνος ξένος σ' αυτή τήν παράσταση ήταν ό σκηνοθέτης Κάρολο Κόττι, πού, προχωρώντας πέρα από τήν έπιβολή της γενικής του σύλληψης, διδάξε, φαίνεται, σκηνικά τόν κάθε ρόλο ώς τίς στερνές του λεπτομέρειες, δένοντας σέ μιά φίνα σύμπτωση όλα τά πρόσωπα τού «άνάλαφρου, χαριτωμένου αλλά πλούσιου σέ μουσική ουσία σκηνικού αυτού παιχνιδιού». Έξ ίσου υπεύθυνη και σέ ώραία συν-λειτουργία μέ τή σκηνοθεσία, ή μουσική προετοιμασία, έδωσε «ζηλευτή όμοιογένεια ενός σωστού, ροσσίνειου τραγουδιστικού ύφους σέ μιά διανομή» όπου όλες οί φωνές, φυσικά, δέν ήταν δυνατό νά βρισκονται στό ίδιο επίπεδο. Ό Δημήτρης Χωραφάς, στό «πόντιουμ» τού μαέστρου, καλύτερος παρά ποτέ άλλοτε τή τελευταία χρόνια, παρουσίασε

μιά ορχήστρα τελείως συγχρονισμένη, πού άγκάλιαζε άβρότατα τίς φωνές, γεμάτη ρυθμικό σφρίγος, πνοή και χρώμα. Πολλοί μουσικοί (ξύλινα) φαίνονταν νά έχουν μελετήσει τό μέρος τους σπíti. (23.12.1977, «προεναρκτήρια» 18.12.1977, Α' συνδρομητών 21.12.77).

Δέν άξίζει εκτενέστερη αναφορά ή χρονικά άστοχη (παραμονές Πρωτοχρονιάς - 30.12.77) επανάληψη της άφόρητα νερόδραστης και γλυκερής «Υπνοβάτιδας» (1831) τού Μπελλίνι, στη δίχως φαντασία και μέ «μετωπικές» παρατάξεις της χορωδίας σκηνοθεσία τού Τζουζέππε ντέ Τομάζι, πού ή Ε.Λ.Σ. είχε πρωτανεβάσει στις 27.3.1970. Σ' αυτήν τήν επανάληψη όπου όλοι οί τραγουδιστές ήταν λίγο-πολύ καλύτεροι τών τρομακτικών δεξιοτεχνικών απαιτήσεων αυτής της τόσο φτωχής σέ ουσία μουσικής, καλύτερη (σχετικά πάντα) ήταν ή Φώφη Σαραντοπούλου, σάν Άμίνια. Ό Βύρων Κολάσης, ίσως μέ τόν καλύτερο έαυτό του, από τό «πόντιουμ» έκανε τό πόν γιά νά καταστήσει καταναλώσιμες αυτές τίς σελίδες τού γλυκερού «μπέλ κάντο», φτωχότερες σέ μουσικό «ψαχνό» άκόμη και από τίς περισσότερες άσκήσεις τών καθιερωμένων «σολφέζ»...

Τέλος, ύπάρχει ή εύστοχη πρωτοβουλία τού ξαναζωντανέματος τού άκατάλυτου «Βαφτιστικού» (πρωτοδόθηκε στις 18.7.1918 από τήν Όπερέτα τού Παπαϊωάννου) τού Θεόφραστου Σακελλαρίδη (1883-1950). Τό ξαναζωντανέμα αυτό προσέφερε δυόμιση πολύ εύχάριστες ώρες: κι αυτό παρά τή νεοπλουτική έκζητηση τών σκηνικών και τών κοστουμιών, πού μέ άπειρη αυταρέσκεια φιλοτέχνησε ό πρόεδρος τού Δ.Σ. της Ε.Λ.Σ., υπερεκατεστημένος κι έμπορικώτατος ζωγράφος Σπ. Βασιλείου: ένοχλούσε τό υπερβολικά φανταχτερό νεοκλασικό στυλ τού σκηνικού τού Κηφισιώτικου άρχοντικού και συχνά έξόργιζαν τά «ολάντς» μέ κάποιες άναφορές σέ εικόνες πού θύμιζαν τή ζωγραφική τών Μάξ Έρνστ ή Σαλβατόρ Ντάλι. Θετικά σημεία της παράστασης ό γοργός κι άδιάσπαστος σκηνοθετικός ρυθμός

πού έδωσε ό Σταύρος Ντουφεξής (χαρήκαμε ξεχωριστά γιά τήν παρουσία του στην κρατική μας όπερα), ή λεπτολογημένη και καλόγουστη ήχητική της ορχήστρας υπό τό Βύρωνα Κολάση, ή κατωμένη μέ γούστο και μεράκι νέα ένορχήστρωση τού έργου από τό Νίκο Άστρινίδη, καθώς και τό παίξιμο και ή έκφορά της πρόζας από άρκετούς παλαιάμους της όπερέτας, μέ φωνές όχι πρώτης φρεσκάδας. Άπό τή διανομή ξεχώρισαν οί έπιδόσεις τού Νίκου Ντουφεξιάδη, μέ μιά συναρπαστική εύρηματική λεπτών ψυχολογικών τόνων στό ρόλο τού Μάρκου Κορτάση καθώς και τού Θ. Σεργιέ σάν συνταγματάρχη (17.1.1978).

Τό μικρό χρονικό μας συμπληρώνουν τέσσερα ρεσιτάλ (3 πιάνο, 1 κιθάρα) από καλλιτέχνες μέ επιδόσεις διαφορετικής έμβέλειας, αλλά μέ, γενικά, άδιάβλητη σοβαρότητα προθέσεων. Καί τά τέσσερα, σάν προγράμματα αποτελούν προτάσεις ενός ξεχωριστού ενδιαφέροντος. Ό Κορεάτης πιανίστας Τόνγκ Ήλ - Χάν («Παρνασσός» 21.12.77), τέρας δακτυλικής ένκνησας πού έβγαζε «νότες μαργαριτάρι στά ταχύτερα περάσματα», μέ ήχο «έφησυχαστικά μαλακό άκόμη και στις στιβαρότερες κρούσεις», μάς έδωσε δυό πιανιστικούς κολλοσσούς, τή Σονάτα σέ φα έλ. έργο 5 τού Μπραμς και τή Σονάτα σέ σι έλ. τού Λίστ, γραμμένα και τά δυό τό 1853. Πυρηνική, στό έπακρο ώριμασμένη ευαισθησία, συνδυασμένη μέ πνευματικότητα όχι τυχαία, τού έχει διδάξει πού ταιριάζουν καλύτερα οί λυρικές ανατάσεις και πού ή αυτοσυγκράτηση της έκφρασης. Άκόμη και τό πώς λειτουργούν άποτελεσματικότερα οί λεπτότερες φρικιές της δυναμικής, σκορπισμένες μέ μιά θαυμαστή έσωτερική άλληλεξάρτηση σ' όλο τό πλαίσιο μιάς μεγάλης φόρμας.

Άνάλογη καιτοι πολύ πιό «γήινης» ευαισθησίας στην κιθάρα και ό Ίσπανός Χοσέ Λουίς Ροδρίγο («Γκλόρια» 10.1.1978) μάς έδωσε πρόγραμμα όπου, αντίθετα μέ τά περισσότερα ρεσιτάλ κιθάρας, δέν κυριαρχούσαν οί μινιατούρες αλλά οί μεγάλες φόρμες - κυρίως Σονά-

τες: σέ ντο μείζ. τού Φερνάντο Σόρ (1778-1839), ή έργο 61 (1931) τού Χοακίν Τουρίνα (1882-1949), ή Σονατίνα τού Μορρένο Τόρρομπο και ή πασίγνωστη Σακόν τού Ι.Σ. Μπάχ, σέ μεταγραφή βέβαια γιά κιθάρα. Στέρης τεχνικής αλλά μάλλον συμβατικής μουσικότητας ό πιανίστας Λέσλι Ράιτ από τό Έκουαδόρ (:) παρουσίασε στόν Έλληνογαλλικό Σύνδεσμο Έναίρο-κετά ένδιαφέρον πρόγραμμα έργων γιά πληκτροφόρα όργανα τού 18ου αιώνα - πράγμα όχι και τόσο συνηθισμένο: από τήν Παρτίτα άρ.2 σέ ντο έλ. (1731) ΒΒW 826 τού Μπάχ, ως τήν «Παθητική Σονάτα», επίσης σέ ντο έλ. έργο 13 (1798) τού Μπετόβεν. Ένδιάμεσα, ή πασίγνωστη Σονάτα σέ ντο μείζ. έργο Κ. 330 (περίπου 1770) τού Μότσαρτ και εκείνη σέ ρέ μείζ. άρ. 7, καταλ. Χομπόκεν XVI/37 τού Χάννεν, γραμμένη μεταξύ 1761 και 1770 («Παρνασσός» 11.1.1978).

Τέλος, στό Ίταλικό Ίνστιτούτο (19.1.1978), ή Χάρις Κλαδάκη, μέ στρωτή τεχνική και δίχως άναστολές μουσικότητα αλλά και κάποια υπερβολή, άκόμη, στό «πεντάλ», μάς έδωσε δυό μνημειακών διαστάσεων πιανιστικές σελίδες, σπάνια ακουόμενες: τή Φαντασία σέ ντο μείζ. έργο 17 (1836) τού Σούμαν και τό άγνωστο, καθώς εικάζουμε, στην Έλλάδα έργο τού Πάλλ Ντυκά (1865-1935) «Παραλλαγές. Ίντερλουόντιο και Φούγκα πάνω σ' ένα θέμα τού Ραμώ» (1906): εδώ, μεταξύ άλλων, ένα πυκνό, μεταβαγκνεरिकό χρωματικό ύφος έναλλάσσεται μέ μιά πιανιστική γραφή πού έρωτοτροπεί έκδηλα μέ τόν έμπρεσιονισμό. Άνάμεσα στά δύο αυτά έργα, σελίδες 18ου αιώνα, γραμμένες άρχικά γιά τσέμπολο: ή Σονάτα σέ λα μείζ. τού Ντομένικο Σκαρλάττι καθώς και δύο συνθέσεις τού μεγάλου Ραμώ, «Οί Κύκλωπες» και ή «Γκαβότα μέ Παραλλαγές». Κρίμα πού ό ήχος ενός πιάνο πού θά έπρεπε νά έχει πρό πολλού μπει σέ άπομαχία, δέν μάς έδωσε πολύ ξεκάθαρη εικόνα και της ήχητικής ευαισθησίας της καλλιτέχνης: ήταν ιδιαίτερα πηγμένος και μοντός, ίδιως στη μεσαία περιοχή.

ΙΔΕΟΔΡΟΜΙΟ

αδευμευτο περιοδικό
πολιτικής δράσης και κουλτούρας
δεκαπενθήμερο, δρχ. 20

•μουσική•

ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Ένας νέος συνθέτης
μέ ουσιαστική συμβολή
στά μουσικά μας πράγματα

Του Δημήτρη Δεληγιάννη

Ο Μιχάλης Γρηγορίου γεννήθηκε στην Αθήνα το 1947. Τέλειωσε την Αρχιτεκτονική του Ε.Μ.Π. Παράλληλα σπούδασε μουσική. Έως τώρα έχει κινηθεί στο χώρο της «σύγχρονης μουσικής». Πρόσφατα κυκλοφόρησε ο πρώτος του δίσκος «Ανεπίδοτα Γράμματα», σε ποίηση Άρη Αλεξάνδρου. Έχει γράψει συνολικά 23 έργα (από τα οποία τα 7 είναι για το θέατρο, το σινεμά, την τηλεόραση και τρία ραδιοφώνου). Το 1973-74 γράφει τρεις μουσικές για τα έργα «Άσμα για το Σκιάχτρο της Λουζιτάνιας» του Π. Βάις και για το «Δάσκαλο» του Μ.Μπρέχτ και το 1976 για το «Ρωμαίος και Ιουλιέτα» του Σαίξπηρ. Την ίδια χρονιά, το έργο του «Σεπτέτο», για τρομπέτα, πιάνο και κοντινέτο έγχορδων, έγινε δεκτό μ' ευνοϊκότητα σχόλια στο «Διεθνές Βήμα Συνθετών» (διαρκείας μιας εβδομάδας) της «Ουνέσκο», στο Παρίσι, και μεταδόθηκε από την ημερήσια έκπομπή που αφιέρωνε στην εκδήλωση ο ραδιοσταθμός France-Culture, σαν το καλύτερο έργο εκείνης της μέρας. Πέθανε στο Ηρώδειο παίχτηκε το έργο του «Κοντινέτο με πιάνο», έργο 22. Στη συζήτηση που ακολούθη, μιλάει για τα «Ανεπίδοτα Γράμματα».

Έρ.: Ποιά ήταν η αφετηρία σου όταν έγραψες την καντάτα «ΑΝΕΠΙΔΟΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»;

Απ.: Θά μπορούσα να μιλήσω για πολλές αφετηρίες. Πάντως στην αρχή ήταν η ποίηση του Άρη Αλεξάνδρου, που μου προσέφερε το συγκινησιακό ερέθισμα για να φτιάξω τα τραγούδια. Τα τραγούδια αυτά όμως γράφτηκαν μεμονωμένα μέσα στο διάστημα 1972-74 για φωνή και πιάνο. Την εποχή εκείνη δεν είχα σκεφτεί να τα κοινοποιήσω, όχι

μόνο επειδή ήταν ή χούντα, αλλά και γιατί με απασχολούσαν τότε άλλα προβλήματα στη μουσική. Αυτό που μ' έσπρωξε να αντιμετωπίσω σοβαρά την ιδέα ενός έργου που θά βασιζότανε πάνω τους ήταν μία κρίση που άρχισα να περνάω αναφορικά με τη λειτουργία της λεγόμενης σύγχρονης μουσικής, της avant-garde ως πούμε. Κάποια στιγμή συνειδητοποίησα πώς μ' ένοχλούσε και με έφθειρε η έλλειψη επικοινωνίας που χαρακτηρίζει αυτή τη

μουσική. Άρχισα να αναρωτιέμαι τί ρόλο παίζω μέσα σ' ένα χώρο που κατέληξε να έχει σαν μοναδικό του επιχείρημα την εξρημτικότητα χάριν ενός υποτιθέμενου πειραματισμού. Ένός πειραματισμού που δεν καταλήγει σε συμπεράσματα. Στράφηκα, λοιπόν, ίσως από αντίδραση, στον έντελως αντίθετο χώρο πολιτιστικής λειτουργίας, εκείνον της εξορισμού πλατιάς επικοινωνίας, το χώρο του τραγουδιού. Το πρόβλημα που θέλησα να αντιμετωπίσω ήταν το εξής: Πώς μπορώ να έχω μία συγκινησιακή άμεσότητα, χωρίς εν τούτοις να παρατηθώ από το ρόλο μου σαν συνθέτη, δηλαδή σαν τεχνίτη, σαν άρμόδιου πάνω στα ζητήματα της μορφής. Στα «Ανεπίδοτα Γράμματα» προσπάθησα να γράψω μία μουσική που να διατηρεί και να δηλώνει μία σοβαρότητα προθέσεων, μία μουσική που να δηλώνει ξεκάθαρα την πρόθεσή της για μία επιστροφή σε μερικές βασικές αρχές ευαισθησίας και συγκίνησης, προσιτής στο κοινό. Μία μουσική που σε τελευταία ανάλυση θά προσπαθούσε να συμπυκνώσει αυτό που εγώ νοώ σαν «σοβαρό» κι αυτό που λειτουργεί σαν «ελαφρό».

Έρ.: Κάνεις μία διάκριση ανάμεσα σε μία «σοβαρή» και σε μία «ελαφριά» μουσική. Πώς την εννοείς αυτή τη διάκριση;

Απ.: Μέ πολύ δισταγμό θά χρησιμοποιούσα αυτούς τους όρους, γιατί πιστεύω πώς είναι αρκετά σκοτεινοί και εν πολλοίς οκώπιοι. Κρύβουν από πίσω τους φαινόμενα διαστρωμάτωσης της τέχνης και της κουλτούρας που δεν είναι πάντα αυτόματα, αλλά συχνά είναι κατευθυνόμενα άνωθεν. Μ' άλλα λόγια η διάκριση αυτή ευνοεί αυτούς που θροίσκονται από πάνω, έτσι ώστε μαζί με την καλύτερη οικονομική και κοινωνική τους θέση να μπορούν να προβάλλουν και μία

άνωτερη κουλτούρα. Έν τούτοις παραμένει τό γεγονός πώς υπάρχει μία διαφορά ανάμεσα σε μία τέχνη με σοβαρές προθέσεις και σε μία «τέχνη» καταναλώσιμη και εύτελή που λειτουργεί σαν ταπεταρία ή σαν χωνευτικό, κι αυτή ή διαφορά μπορεί να φανεί και μέσα από την τεχνική του καλλιτέχνη που καθορίζει τά μέσα έκφρασης και τούς αισθητικούς στόχους. Υπάρχει όμως μία άγνοια και μία απλοϊκότητα, που συντηρείται και δημοσιογραφικά στις συνειδήσεις του κοινού, και που τείνει να ταυτίζει την έλλειψη τεχνικής και καλλιέργειας με τον αυθορμητισμό και τη «λαϊκότητα».

Έρ.: Πώς θά καθόριζες τη σοβαρότητα των προθέσεων της καντάτας «Ανεπίδοτα Γράμματα»; Είναι θέμα τεχνικής αρτιότητας;

Απ.: Η παρουσία μιας τεχνικής δεν παρέχει από μόνη της εγγυήσεις ποιότητας, ή άπουσία της όμως δημιουργεί σίγουρα προβλήματα. Αν μίλησα προηγουμένως για τό ζήτημα της τεχνικής, τό έκανα για να τονίσω πώς, κατά τη γνώμη μου, ή έλλειψη τεχνικής οδηγεί σε έκφραστική χρεωκοπία τό έλληνικό τραγούδι και σνηθίζει τό αντί του κοινού στο να δέχεται τά πάντα, αδιακρίτως ποιότητας, με μοναδικό γνώμονα την πλύση εγκεφάλου της διαφήμισης. Σχετικά τώρα με τη σοβαρότητα των προθέσεων στα «Ανεπίδοτα Γράμματα», πιστεύω πώς θά μπορούσε να κριθεί από τη συνολική αντιμετώπιση της φόρμας. Εέλω να πώ: από την έναλλαγή τραγουδιού και αφήγησης. Έτσι ώστε να τονίζεται ή σχέση της μουσικής με τό ποιητικό λόγο. Άκόμα, από την έναλλαγή τμημάτων πυκνών και τμημάτων αραιών στον ήχητικό όγκο. Από την προσπάθεια να διασφαλίζεται μία ένότητα ύφους, μία ένότητα θεματικού

ή ΜΑΦΑΛΝΤΑ και ο ΚΟΣΜΟΣ της

του ΚΟΥΙΝΟ

ύλικού, ενώ ταυτόχρονα να υπάρχει ή αίσθηση της ποικιλίας, ρυθμικής, τονικής, ήχοχρωματικής. Από την προσπάθεια να εξυπηρετεί ή συνθετότητα την κατανόηση κι όχι να την αντι-στρατεύεται. Θά παρατήρησες ότι σου απαντάω με γενικότητες. Νομίζω πως σε τελευταία ανάλυση ή σοβαρότητα των προθέσεων ενός έργου κρίνεται σε επίπεδο υπαινιγμών που προσφέρονται από το έργο κι όχι σε επίπεδο τήρησης μιάς όρισμένης συνταγής. Στά «'Ανεπίδωτα Γράμματα», προσπάθησα να περιλάβω τέτοιους υπαινιγμούς, χωρίς ταυτόχρονα να επιδιώκω να αποκλείσω συνειδητά όσους δεν είναι σε θέση να τους καταλάβουν.

Ερ.: Πώς αντιμετωπίζεις την ποίηση του 'Αρη 'Αλεξάνδρου, τί σε τράβηξε σ' αυτή;

Απ.: Αυτό που μέ τράβηξε στα ποιήματα του 'Αλεξάνδρου είναι ή ανθρώπιά τους. 'Αν διαβάσει κανείς το σύνολο των ποιημάτων του βλέπει να διαγράφεται μιά σαφής πορεία: από τον ένθουσιασμό της νεανικής ένταξης στην απογοήτευση, και τέλος σε μιά νέα μορφή στράτευσης. Μιά στράτευση που ενώ δεν παύει να έχει πολιτικό περιεχόμενο, άρνείται εν τούτοις κάθε μορφή άνωθεν καθοδήγησης. Είναι σαν να διαβάσεις τη διογραφία ενός ανθρώπου που οδηγείται στη χειραφέτηση, γιατί ξέρει να έπωφελείται από τις έμπειρίες του. Τά ποιήματα που διάλεξα εγώ για την κινιτάτα θρίσκονται σε μιά μεσαία περίοδο του ποιητή, χαρακτηρίζουν τρόπον τινά ένα μεταίχμιο ανάμεσα στην απογοήτευση και στη χειραφέτηση. Γραμμένα στην έξορία, είναι στη βάση τους ποιήματα έρωτικού περιεχομένου, έντονοις θέτουν σαν σταθερή συνθήκη τό πλαίσιο μέσα στο οποίο γράφτηκαν, κι αυτό τό πλαίσιο άποτελεί από μόνο του μιά πολιτική άναφορά. Πιο σωστά θάλεγα, μιά πολιτική μαρτυρία. 'Ο 'Αλεξάνδρου βρίσκεται σε μιά θέση πολιτικής μόνωσης - στην όποία τόν έχουν καταδικάσει εν πολλοίς κι οι άλλοι, οι «στρατευμένοι» - άλλα είναι, θέλοντας και μή, πολιτικός ποιητής. Κι αν θέλεις ακόμα: είναι ακριβώς αυτή ή συνύπαρξη του ιδιωτικού χαρακτήρα που φαίνεται μέσα άπ' τό έρωτικό ποίημα, και του πολιτικού χαρακτήρα, που φαίνεται μέσα άπ' τις άναφορές στην έξορία, στο σκοτωμένο σύντροφο, στον άλλο που τόν έχουν απομονώσει, κ.λπ., που μέ συγκίνησε ιδιαίτερα. Είναι μιά ποίηση σε ανθρώπινες διαστάσεις που δεν προσποιείται και δεν κάνει δημαγωγία.

Ερ.: Μίλησες για την πολιτική διάσταση στο έργο του 'Αλε-

ξάνδρου. Τί όρισμό θάδινες έσύ γι' αυτό που λέγεται «πολιτική τέχνη»;

Απ.: 'Η πολιτική διάσταση υπάρχει πάντα στην τέχνη, άφ' ής στιγμής υπάρχει μέσα μας. Θέλω να πώ, ότι κι όταν άκόμα ή τέχνη δεν κάνει άμεσες άναφορές, τις κάνουμε έμεις υπό μορφή έρμηνείας. Πολιτική τέχνη δεν είναι μόνο ένα ποίημα του Ρίτσου, άλλα και ένα κουαρτέτο του Beethoven, άρκεί να μπορούμε να τό δούμε έτσι. Τό έργο τέχνης είναι τό προϊόν μιάς άτομικής συνειδήσης που έχει διαμορφωθεί σε κάποιο κοινωνικό πλαίσιο, κι ή πολιτική διάσταση υπάρχει πάντα στο κοινωνικό πλαίσιο. Μ' άλλα λόγια δεν είναι πάντα άναγκαίο να άναφέρεται τό έργο τέχνης στο πλαίσιο, μπορεί να άναφέρεται στο άτομο που έχει έξ όρισμού διαμορφωθεί άπ' αυτό. Κι ή πιο ιδιωτική μορφή τέχνης μάς δίνει τις πολιτικές της πληροφορίες, άρκεί να μπορούμε να τις άντλήσουμε άπ' αυτό.

Ερ.: 'Ωστόσο, πέρα από ένα τέτοιο γενικό χαρακτηρισμό, δεν νομίζεις πως ό όρος «πολιτική τέχνη» περιγράφει μιά όρισμένη στάση του καλλιτέχνη άπέναντι στα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα της έποχής του; Μιά στάση περισσότερο συνειδητή, και ταυτόχρονα περισσότερο άμεση;

Απ.: Τό ζήτημα της άμεσότητας είναι πάνω άπ' όλα συνάρτηση του δέκτη και του κατά πόσο είναι εξασκημένος να βλέπει τις άποχρώσεις και τους υπαινιγμούς και να τους δίνει νόημα. 'Η άμεσότητα σαν πρόθεση μοιάζει λίγο μέ την έμπορικότητα σαν πρόθεση. Θυμίζει κάπως συνταγή, που όταν έφαρμολοστεί, φέρνει όρισμένα σταθερά άποτελέσματα. 'Όπως ένα άστείο χάνει τη νοστιμιά του όταν προσπαθείς να τό έπεξηγήσεις, έτσι κι ένα έργο τέχνης που θέλει πάση θυσία να δηλώσει μιά πολιτική τοποθέτηση έπεξηγώντας την και προβάλλοντας τά έξωτερικά της γνωρίσματα, οδηγεί σε μιά ξεθυμασμένη αίσθητική. 'Η άμεσότητα δεν πρέπει να ταυτίζεται μέ τό κραυγαλέο - αυτό τό πιστεύω άκράδαντα - άλλα μέ την ελικρίνεια, που είναι θέμα άτομικής συνειδήσης του καθενός. Τό ίδιο μπορώ να σου πώ για τό θέμα της συνειδητής στάσης άπέναντι στα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα. 'Εξαρτάται από τις προτεραιότητες που διαλέγει να προβάλλει ό καλλιτέχνης, κι οι προτεραιότητες αυτές είναι πάλι θέμα άτομικής συνειδήσης. 'Η διάκριση ανάμεσα στο ουσιώδες και στο έπουσιώδες δεν μπορεί να είναι θέμα συνταγής. 'Εξαρτάται από τί κουβαλάει ό καθένας μέσα του.

στις επάλξεις της Δημοκρατίας

ή ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

ή απογευματινή σου
έφημερίδα

Μπουάτ ΛΗΔΡΑ
Κέκροπος 12, Πλάκα. Τηλ.
3236338

ΠΑΝΟΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Νατάσα Παπαδοπούλου
Νίκος Λόλης - Χρήστος Ζούκας
Τόνια Μάνεση

●
Πρόγραμμα ποιότητας

ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ ΔΙΣΚΟΙ ΑΦΙΣΕΣ
ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ

ΕΚΠΤΩΣΗ 30%
ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

ΚΩΛΕΤΤΗ ΚΑΙ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ
ΤΗΛ. 32.49.557

• ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ •

Γιά μιιά άλλη πολιτική

Του Θανάση Ρεντζή

ΜΙΖΕΡΙΑ και καθυστέρηση είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της πολιτιστικής πολιτικής. Η κραυγαλέα αντίθεση μεταξύ διανοομένων-καλλιτεχνών και κράτους, που ήταν κυρίαρχη κατά τα χρόνια της δικτατορίας, εξακολουθεί να υφίσταται και σήμερα.

Η δικτατορία αντιμετώπιζε την όποια πολιτιστική δραστηριότητα σαν έχθρο, με τη δικαιολογία πως ήταν μιιά καμουφλαρισμένη πολιτική εκδήλωση. Μετά τη δικτατορία τα πράγματα αντιστρέφονται σε κάποιο βαθμό, και καθαρά πολιτικές εκδηλώσεις, σαν τά φεστιβάλ και τίς γιορτές που κάνουν οι νεολαίες, παρουσιάζουν ένα πολιτιστικό πρόσωπο. Από την άλλη μεριά, η κυβέρνηση επί τρία χρόνια τά κουτσοδολεύει με χίλιες επιφυλάξεις, δυστροπίες και δυσπιστίες στον πολιτιστικό τομέα. Και λίγο καιρό πριν από τίς εκλογές εξαγγείλει μιιά πολιτιστική πολιτική για κτιριακές εγκαταστάσεις και συναφή θέματα, θεωρώντας τόν έναντιό της καλυμμένο από αυτή την άποψη.

Τό γεγονός ότι εξαγγελίες τέτοιου είδους δεν είχαν και δεν έχουν κανένα αντίκρουσμα άμεσα ή έμμεσα στά πολιτιστικά πράγματα του τόπου, είναι γνωστό σέ όλους. Στο σημείωμα αυτό θά αναφερθούμε σ' ένα ειδικό θέμα του πολιτιστικού χώρου: τόν κινηματογράφο – και ειδικότερα στήν κατ' έξοχην πολιτιστική του εκδήλωση, τό **ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ**.

Τό **ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ** έχει ιστορία 18 χρόνων. Δημιουργήθηκε μ' άφορμή τόν εορτασμό τών είκοσιπέντε χρόνων λειτουργίας της Δ.Ε.Θ., ή όποία ήθελε νά πλαισιώσει τόν εορτασμό τής καλλιτεχνικής εκδήλωσης και γιά τό σκοπό αυτό απευθύνθηκε στή Μακεδονική Καλλιτεχνική Έταιρία «**ΤΕΧΝΗ**» ζητώντας «προτάσεις γιά τή μορφή και τό περιεχόμενο» τών καλλιτεχνικών εκ-

δηλώσεων. Η «**ΤΕΧΝΗ**» ανταποκρίθηκε με τόν καλύτερο τρόπο κάνοντας ένα πλήθος από προτάσεις, απ' τίς όποιες πραγματοποιήθηκαν τελικά δύο:

- Χορευτικές εκδηλώσεις
 - Φεστιβάλ κινηματογράφου
- Τήν πρόταση γιά τό φεστιβάλ κινηματογράφου συνέταξε ό Παύλος Ζάννας, πού ήταν τότε στέλεχος τής «**ΤΕΧΝΗΣ**», τήν υποστήριξε μέ πάθος, και δοήθησε άποτελεσματικά στήν ύλο-

ποίησή της. Μαζί μέ τή Δ.Ε.Θ. (πού δέν έπαρκοισε γιά νά ύλοποιήσει τό σχέδιο) συνεργάστηκαν και συνέβαλαν οικονομικά ό Δήμος Θεσσαλονίκης, ή Δ.Ε.Η. και μερικές οργανώσεις τής πόλης.

Ιον έπομενο χρόνο ό τότε ύπουργός Βιομηχανίας (και σήμερα Β. Έλλάδος) Ν. Μάρτης στό νομοσχέδιο πού κατέθεσε στή Βουλή γιά τόν κινηματογράφο περιέλαβε και διάταξη σχετική μέ τή δημιουργία κινηματογραφικού φεστιβάλ στήν πόλη τής Θεσσαλονίκης.

Από τήν πρώτη του διοργάνωση τό Φεστιβάλ αντιμετώπισε τή δυσπιστία και τήν άδιαφορία τών κινηματογραφιστών τής έποχής, οι όποιοι ενδιαφέροντο μόνο γιά τήν έμπορική διάσταση του κινηματογράφου και καθόλου γιά τήν πολιτιστική. Καταβλήθηκαν τεράστιες προσπάθειες γιά νά πείσουν και νά στείλουν τίς ταινίες τους στό Φεστιβάλ, αλλά και όταν τίς έστειλαν δέν έλλειπαν ποτέ τά μικροπροβλήματα του είδους «θά στείλω τίς ταινίες μου μόνο άν παιχθούν τό Σάββατο-κύριακο» (Φ. Φίνος).

Τό 1962 παρεμβαίνει τό ύπουργείο Βιομηχανίας μ' έναν «κανονισμό λειτουργίας» και αναλαμβάνει τό γενικό πρόσταγμα τής διοργάνωσης. Ένώ αυτή ή παρέμβαση είχε σά σκοπό ν' αύξησει τόν κρατικό έλεγχο σ' ένα νέο θεσμό πού προβλέπονταν νά χειρίσθαι τό μέλλον ευρύτατη απήχηση τόσο στό έσωτερικό τής ελληνικής κινηματογραφίας όσο και στό κοινό, οι Θεσσαλονικείς βλέποντας τά πράγματα μέσα από τό πρίσμα του έπαρχιώτη δήλωσαν διά στόματος του τότε προέδρου τής Δ.Ε.Θ. Γ. Γεωργιάδη στους δημοσιογράφους ότι

«όσοι διατυπώνουν παράπονα γιά τήν φεστιβαλική όργάνωση πρέπει νά ξέρουν ότι έχει ξεφύγει από τά χέρια τής Θεσσαλονίκης».

Τούτη ή παρατήρηση, προϊόν τέλειης παρεξήγησης και άδυναμίας ούσιαστικής κατανόησης του προβλήματος, παρέμεινε από τότε ό μπαμπούλας τών Θεσσαλονικέων, κι εμφανίζεται και φερόα πού γίνεται λόγος γιά τό Φεστιβάλ σαν ένας ανασταλτικός παράγοντας γιά τόν ίδιο τό θεσμό και τό ρόλο του. Έτσι και φέτος, όταν ό κινηματογραφικός κόσμος ήρθε σέ διάσταση μέ τό ύπουργείο Βιομηχανίας, μετά τήν από μέρους του πραξικοπηματική είσαγωγή ενός νέου και παντελώς απαράδεκτου κανονισμού, οι Θεσσαλονικείς πάλι παρεξήγησαν τά πράγματα και χρειάστηκε πολύς κόπος γιά νά πείσουν ότι δέν ύπάρχει κανένας τέτοιος σκοπός. Η δλη διαμάχη δέν είχε μέ κανένα τρόπο σαν αντικείμενο τόν τόπο τέλειης του Φεστιβάλ, αλλά τόν τρόπο.

Όπως είναι γνωστό, από τότε πού τό ύπουργείο Βιομηχανίας παρενέβη, γιά πρώτη φορά τό 1962, τό Φεστιβάλ γίνεται μέ βάση κανονισμό πού εκδίδεται ύστερα από ύπουργική άπόφαση. Όταν τό καλοκαίρι του '75 συντάχθηκε σέ δύο κοινές συσκέψεις στό ύπουργείο Βιομηχανίας (κινηματογραφιστών και άρμοδίων) ό κοινής άποδοχής Κανονισμός του Φεστιβάλ Κινηματογράφου, ό τότε ύπουργός Κονοφάγος είχε φροντίσει νά βρισκονται εκεί και αντιπρόσωποι τών μέσων έννημέρωσης: ήταν μιιά «καλή στιγμή» γιά τό ύπουργείο, πού είχε δεχθεί τόν κινηματογραφικό κόσμο και σέ συνεργασία μαζί του συνέτασσε τόν κανονισμό γιά ένα άπ' τούς πιό σημαντικούς θεσμούς τής χώρας. Οι λόρτες ήταν άνοιχτές στους παρατηρητές κι οι παρεμβάσεις τους ευπρόσδεκτες.

Στίς συσκέψεις συμμετείχαν: ● Από τή μιιά ή κυβερνητική πλευρά: ό ύπουργός Βιομηχανίας Κονοφάγος, ό ύφυπουργός Κα-

ΜΟΝΙΜΟΣ ίσχυρισμός τής Διεύθυνσης Κινηματογραφίας του ύπ. Βιομηχανίας ήταν ότι οι κινηματογραφιστές προβάλλουν θέσεις πού αντίφασκουν – και έτσι δύσκολα μπορεί νά έναρμονιστούν.

ΠΡΟΣΦΑΤΑ, ένα κοινό περιληπτικό υπόμνημα γιά τά άμεσα ζητήματα του κινηματογραφικού κλάδου, συνταγμένο από τά συνδικαλιστικά όργανα τών **ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ**, τών **ΤΕΧΝΙΚΩΝ** και τών **ΣΚΗΝΟΘΕΤΩΝ**, δόθηκε στόν ύφυπουργό Βιομηχανίας Μ. Πρωτοπαπαδάκη. Ένα υπόμνημα πού (πέρα από τήν ούσία) δείχνει τή **ΣΥΜΠΝΟΙΑ** του κινηματογραφικού κόσμου στό θέμα τών διεκδικήσεων. Τό υπόμνημα:

ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

- 1) Κατάργηση κάθε δασμού γιά τήν είσαγωγή μηχανημάτων και υλικών.
- 2) Κατάργηση τής κατ' έτος ανανέωσης άδειας παραγωγού.
- 3) Κατάργηση τών υπέρ τρίτων φόρων και διάθεση του αντίστοιχου ποσού μόνον γιά τήν ανάπτυξη του κινηματογράφου.
- 4) Άμεση και άναδρομική έφαρμογή του άρθρου 2 παρ. 4 του Ν.Δ. 58/73 ως έχει γιά τήν δανειοδότηση τής παραγωγής.
- 5) Χρηματοδότηση τής έρευνας, του πειραματισμού και τής έπιμόρφωσης τόσο στον τεχνικό όσο και στον καλλιτεχνικό τομέα.
- 6) Ούσιαστική ένίσχυση τών προστατευόμενων ταινιών σύμ-

φωνα μέ τό Ν.Δ. 58/73.

ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΑΝΟΜΗ και ΑΙΘΟΥΣΑ

- 1) Κατάργηση Φ.Δ.Θ. γιά τήν ελληνική ταινία.
- 2) Άνανέωση τών κριτηρίων έλέγχου γιά τίς αίθουσες κινηματογράφου.
- 3) Δανειοδότηση αίθουσας-χών.
- 4) Έπιστροφή φόρου γιά τή βελτίωση του έξοπλισμού και διαμόρφωση του χώρου. Άτελής είσαγωγή μηχανημάτων.

ΕΜΠΟΡΙΚΗ και ΚΑΛΙΠΕΧΝΙΚΗ ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΩΝ ΤΑΙΝΙΩΝ

- 1) Δημιουργία οργανισμού προώθησης τών ταινιών άνάλογον τών άλλων χωρών μέ τό κοινό πού διατίθεται γιά τό Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου, πού πρέπει νά καταργηθεί.
- 2) Αναδιοργάνωση του Φεστιβάλ Έλληνικού Κινηματογράφου – Διορισμός Διευθυντού – αναδιάρθρωση έπιτροπών κλπ.
- 3) Υποχρεωτική προβολή ταινιών μικρού μήκους και φορολογική άπαλλαγή κατά 2% όταν προβάλλεται ξένη ταινία.
- 4) Έπιδότηση έξαγωγών κατά 25% επί του συνόλου τής κινηματογραφικής παραγωγής και όχι μόνο επί τών προστατευόμενων και ένισχυόμενων.
- 5) Κατάργηση κατωτάτων όρίων έξαγωγής.

ραϊσκάκης, ο γεν. γραμματέας Ματθαίουδάκης, ο δ/ντής κινηματογραφίας 'Αρβανίτης, ο σύμβουλος του πρωθυπουργού (σέ κινηματογραφικά θέματα) Χαράμης και η διευετής της «Ν. Δημοκρατίας» Άννα Συνοδινού.

● Από την άλλη ο κινηματογραφικός κόσμος, παλιά και νέα φρουρά, με εκπροσώπους των παραγωγών (Φίνος, Πάρις, Κονιτσιώτης και Κατσουρίδης), των σκηνοθετών (Γρηγορίου, Γλυκοφρύδης και Χατζόπουλος), των κριτικών (Μπακογιαννόπουλος, Ροζίτα Σώκου), τή διευθύντρια της ταινιοθήκης Α. Μητροπούλου, τον εκπρόσωπο του περιοδικού «ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ» Τ. Λυκουρέση, τον προϊστάμενο της Γραμματείας του Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Δ.Ε.Θ., Νικολόπουλο, και τον υπογράφο, από τη πλευρά του περιοδικού «Φίλμ».

Καρπός αυτών των συσκέψεων ήταν ο κανονισμός του '75, ένας κανονισμός που, μιάς και διαμορφώθηκε με τη συμμετοχή όλων, ήταν φυσικό (και πράγματι συνέβαινε έτσι) να 'ναι και της αποδοχής τους. Βέβαια, αν και κοινή αποδοχής, δεν μπορούμε να πούμε ότι ήταν και ο καλύτερος δυνατός. Ή έπεξεργασία του ήταν σύντομη και η διατύπωση του πρόχειρη. Στην ουσία δεν ήταν παρά μιά βελτίωση του παλιού κανονισμού... Παρείχε όμως τις απαραίτητες εγγυήσεις προς όλα τα μέρη - και το κυριότερο: δεν επέτρεπε την με διατεταγμένο τρόπο λήψη των αποφάσεων από κανένα μέρος.

Για παράδειγμα: στίς επιτροπές προκριματική και κριτική που 'ναι έννεαμελεις, ο υπουργός διόριζε τα τέσσερα μέλη, ενώ τα υπόλοιπα πέντε ορίζονταν απ' τα αντίστοιχα συνδικαλιστικά όργανα των Παραγωγών, Σκηνοθετών, Τεχνικών, Ήθοποιών και Κριτικών, αφήνοντας πάντα στον υπουργό τη διακριτική ευχέρεια

της επιλογής, μιάς και τα σωματεία πρότειναν τρία πρόσωπα για κάθε περίπτωση και ο υπουργός επέλεγε το ένα από αυτά. Ή σύνθεση και ο τρόπος συγκρότησης των εν λόγω επιτροπών δίνονταν βέβαια κάποιο πλεονέκτημα στον υπουργό σε σχέση με τα υπόλοιπα μέρη, αλλά χωρίς αυτό να θίγει κανέναν ή να επιτρέπει κάθε είδους αυθαιρεσίες που 'χαν διαπιστωθεί και καταγγελλθεί στο παρελθόν. Τέτοιου είδους εγγυήσεις παρείχε ο κανονισμός του '75 και γι' αυτό ήταν αποδεκτός απ' όλους.

Ένα άλλο πρόβλημα (βασικό για όλους μας) ήταν το έξης: το υπουργείο είχε παλιότερα) κι έχει ακόμα) τη μανία να βάσει στίς επιτροπές διάφορους ανθρώπους με τεκμηριωμένη άγνοια περί τα κινηματογραφικά, να κρίνουν τον κινηματογράφο.

Στην κινηματογραφική πολιτική της κυβέρνησης εκείνο που διαβλέπει κανείς είναι η παντελής αδυναμία σύλληψης της κινηματογραφικής πραγματικότητας, εξ αιτίας προκαταλήψεων του παρελθόντος. Μπορούμε όμως με δύο λόγια να πούμε, συνοψίζοντας την κατάσταση από την άποψη των επιπτώσεων της κυβερνητικής πολιτικής, ότι όλο και περισσότερο οδηγεί τον ελληνικό κινηματογράφο σε μιά κατάσταση που ή ύπαρξή του γίνεται κάθε τόσο και πιο προβληματική.

Από την άλλη μεριά ο κινηματογραφικός κόσμος είναι υποχρεωμένος ν' αντιδράσει κατά ν' αντιμετωπίσει κατά μέτωπο την δλη κατάσταση, στην προσπάθειά του να επιλύσει όσα από τα προβλήματα είναι δυνατόν να επιλυθούν από το γενικό πρόβλημα που λέγεται ελληνικός κινηματογράφος. Έτσι, σύσσωμος ο κινηματογραφικός κλάδος βρίσκεται

σε συναγερμό προκειμένου να υπερασπίσει αλλά και να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του κινηματογράφου στη χώρα. Δεν κατεχόμαστε από θρησκευτικές εννοσεις για το μέλλον ή από φορμαλιστικές αντιλήψεις περί ενότητας. Το μέλλον δεν είναι παρά μιά προέκταση των ενεργειών του παρόντος. Ό,τι κερδίσουμε ή χάσουμε τώρα θά το βρούμε μπροστά μας. Ή προσπάθειά μας συνίσταται στο να τοποθετήσουμε το πρόβλημα της ελληνικής κινηματογραφίας στίς πραγματικές του διαστάσεις. Όταν λέμε «να το τοποθετήσουμε», εννοούμε στους άλλους, στην ελληνική κοινωνία - στον εαυτό μας το έχουμε ήδη κάνει. Θέλουμε να γνωρίσει το ελληνικό κοινό γιατί έπαψε να βλέπει τον εαυτό του στίς δθόνες ή γιατί ο ελληνικός κινηματογράφος, που κυριαρχούσε στην ελληνική αγορά έχοντας το 55% των εισιτηρίων, τώρα δεν καλύπτει παρά μόνο 5%, κι αυτό με εξαιρετικά ανορθόδοξο τρόπο. Ακόμα θέλουμε να γίνει κατανοητό πώς χωρίς κινηματογραφία με πρωτογενή παραγωγή στο σύγχρονο πολιτισμό είναι σαν χώρα χωρίς γραφή της εποχής των κλασικών χρόνων. Κι ότι η τηλεόραση όπως και το ραδιόφωνο ή ο δίσκος δεν είναι τέχνες, αλλά μέσα μετάδοσης και αναπαραγωγής δευτερογενή, που από μόνα τους δεν παράγουν μουσική, λογοτεχνία, θέατρο ή κινηματογράφο.

Ή τέχνη, ή δυνατότητα της έκφρασης και της επικοινωνίας είναι ανάγκες ζωτικές για οποιαδήποτε κοινωνία, και για τη δική μας αυτή τη στιγμή, που αντιμετωπίζει μιά πολύπλευρη επίθεση από πολιτιστικά υποπροϊόντα, ακόμα ζωτικότερη. Αυτή ή επίθεση δεν αλλοιώνει μόνο την πολιτιστική μας φυσιογνωμία, αλλά και την κοινωνική, γιατί καθώς

κάθε χρόνο εισάγονται πάνω από 500 ξένες ταινίες (περισσότερες από κάθε άλλη χώρα) και παράγονται ελάχιστες (ένω φτάνουν στο κοινό ακόμα λιγότερες) είναι φυσικό ή ελληνική κοινωνία όλο και περισσότερο να νιώθει το αίσθημα αδυναμίας για έκφραση του εαυτού της και έντονότερο το αίσθημα της εξάρτησης. Κατά συνέπεια, ή προοπτική στην όποια τείνουν όλες οι προσπάθειές μας είναι ο αντίποδας της σημερινής κατάστασης: επιζητούμε μιά κινηματογραφία σαν γενική συνθήκη παραγωγής κινηματογραφικών προϊόντων σε εθνική κλίμακα δεμένη με την παράδοση ή έναρμονισμένη με τις σύγχρονες διεθνείς τάσεις ή ρευσταστική και πρωτοποριακή, αλλά πάντως ελληνική κατά το πνεύμα και την πραγμάτωση.

Οί θέσεις των κινηματογραφιστών είναι σαφείς, γιατί «σαφείς» είναι και ανάγκες που τίς επιβάλλουν. Έκείνη που εμφανίζεται άσπρη και άμφοροπη είναι ή κυβέρνηση, που με την αναποφασιστικότητά της περιπλέκει τα προβλήματα όλο και περισσότερο σε βάρος πάντα του ελληνικού κινηματογράφου. Τι να σημαίνει άραγε αυτή ή παντελής αδυναμία χάραξης μιάς στοιχειώδους κινηματογραφικής πολιτικής;

6) Κατάργηση εγγυήσεων κατά την εξαγωγή.

ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

1) Προαγορά ταινιών από την τηλεόραση.

2) Κατά την προβολή ταινιών από την τηλεόραση να δίνεται τουλάχιστο το 1/3 των εισπράξεων στον παραγωγό.

3) Διαφήμιση ταινιών από την τηλεόραση - 15 λεπτά να διαθέτει ο κάθε σταθμός για διαφήμιση των ταινιών που προβάλλονται.

4) Δημιουργία ειδικής έδδομαδιαίας έκδοσης για τον Έλληνικό Κινηματογράφο με περιεχόμενο ιστορικό, εγκυκλοπαιδικό και ενημερωτικό.

ΕΚΚΡΕΜΟΤΗΤΕΣ

1) Νά τεθεί θέμα στή σοβαρή εκκρεμότητα των προστατευόμενων ταινιών και να δοθούν τα αναλογούντα χρήματα τό συντομότερο δυνατό.

2) Άμεση αναδιάρθρωση όλων των επιτροπών.

3) Σ' όποια επιτροπή που αποφασίζει για θέματα σχετικά με τον κινηματογράφο πρέπει να ναι κινηματογραφιστές και μάλιστα εκπρόσωποι των συνδικαλιστικών φορέων του κλάδου.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

1) Νά μή ανταγωνίζεται την ιδιωτική πρωτοβουλία.

2) Νά λειτουργήσει σύμφωνα με τό καταστατικό του και ν' αποκτήσει χαρακτήρα στην πράξη καθαρά αναπτυξιακό.

3) Ν' αναδιάρθρωθεί τό Δ.Σ. και να μπορούν να μπουν σ' αυτό άρμόδιοι και ίκανοί άνθρωποι καθώς και αντιπροσωπευτικοί παράγοντες του κινηματογραφικού κλάδου.

(Έκκρεμότητα: να δοθεί τό θραβείο Τζαβέλλα).

Τέλος,

τά αντιπροσωπευτικά συνδικαλιστικά όργανα που συνέταξαν τό παρόν επιθυμούν μιά πιο τακτική έπαφή με τό Ύπουργείο και για τό σκοπό αυτό προτείνουν τή σύσταση μόνιμης τριμελούς συμ-

βουλευτικής επιτροπής αποτελούμενης από ένα παραγωγό, ένα σκηνοθέτη και ένα τεχνικό εκπρόσωπο των αντίστοιχων συνδικαλιστικών όργανων για την πιο άποτελεσματική προώθηση όλων των ζητημάτων.

Ακόμα θεωρούν πως ή Έλληνική Κινηματογραφία είναι κλάδος που θρίσκει σε κρίση και έχει άμεση ανάγκη από μιά αναπτυξιακή πολιτική.

Γιά τα παραπάνω

Σωματείο παραγωγών ελληνικών κινηματογραφικών ταινιών. Σύνδεσμος παραγωγών ελληνικού κινηματογράφου - τηλεόρασης. Ένωση τεχνικών ελληνικού κινηματογράφου - τηλεόρασης. Έταιρεία σκηνοθετών ελληνικού κινηματογράφου - τηλεόρασης.

•βιβλίο•

**Ο Γιώργος Βέλτσος
παρουσιάζει το βιβλίο
«Σεξουαλικότητα και Πολιτική»
Αθήνα 1977
Εκδόσεις «Χατζηνικολή»**

Ο τόμος «Σεξουαλικότητα και Πολιτική» που συγκεντρώνει ανακοινώσεις από το Διεθνές Συνέδριο Σημειωτικής και Ψυχανάλυσης (Μιλάνο 1975) είναι μία πραγματική προσφορά στην ελληνόβιβλιογραφία στον τομέα αυτό.

Έχουμε μπροστά μας ένα διβλίο με φρεσκοές θέσεις για τον Μαρξισμό, τη Σημειολογία, την Ψυχανάλυση και όλες τις παραπληρωματικές αναγνώσεις που τους γίνονται σήμερα. Έχουμε μπροστά μας μία σειρά από σύγχρονους διανοητές: κοινωνιολόγους, ψυχχαναλύτες, ψυχιάτρους, σημειολόγους. Έχουμε τις θέσεις τους-τομές, μέσα στους θεσμούς που μελετούν, που διώκουν οι ίδιοι, όπως π.χ. οικόγένεια, το ψυχιατρικό ίδρυμα. Τα άρθρα τους μας δίνουν μίαν άλλη όψη από αυτή που συνηθίσαμε να έχουμε για το τι είναι ο «λόγος» των τρελών, ο «λόγος» των προτογόνων, ο «λόγος» του φασισμού, ο «λόγος» της σεξουαλικότητας. Θέσεις-τομές λοιπόν, επαναστατικές στο βαθμό που ή επανάσταση μπορεί να αρχίσει και μέσα από τις καθημερινές σχέσεις σαν άναμψη της εξουσίας δύο σωμάτων.

Είναι χαρακτηριστική η ανακοίνωση του D. Cooreg με τίτλο «Η πολιτική του οργανισμού», όπου ο γνωστός αντιψυχίατρος θεωρεί τον οργανισμό και την οργανισμική πράξη και γλώσσα γενικά, σαν τρόπο που καταπορεύεται τον καταπιεστικό, καταταξινόμηση «κανονικό» χρόνο που ισοπεδώνει σώμα και μυαλό («γυμνάζει τα ρολόγια των αφεντικών και κάντε έρωτα με το γείτονό σας»).

Το κείμενο της M.A. Maccioschi: «Η γυναικεία σεξουαλικότητα στη φασιστική ιδεολογία» διευκρινίζει σε έπτά βασικές θέσεις την «άρπαξη» της γυναικείας σεξουαλικότητας από μία μορφή πολιτικού λόγου με σατινική «σωματικότητα», που έπαιδαίνει για να ενώσει τα «γυναικεία μυαλά» και τα γυναικεία σώματα σε μία έρωτική δοξολογία του θανάτου. («Η γλώσσα του Μουσολίνι κατορθώνει να θέξει τις γυναίκες...σε μία σχέση που δεν είναι σαρκική αλλά ιδεολογική»). Οι γυναίκες στο φασισμό, αποδέχονται έρωτικά τη δεσμίδα των ράβδων που τους δίνει σαν φαιλλικό σύνδεσμο ο Ντούτσε.

Οι γυναίκες παντρεύονται μέσω του συζύγου τους τον ιερό

Πατέρα: το Μουσολίνι, σε μία μυστικιστική σχέση ανάλογη με τον άγιο γάμο της Άγιας Τρεφίας με το Χριστό. Θυμίζω εδώ την οργανισμική κρίση με τον άδωρο Μεγαλειότατο στο έργο του Άγγελόπουλου «Οι κνηγοί».

Σημαντική είναι και η μελέτη του γάλλου μαρξιστή M. Godelier: «Τό Σέξ σά Βασικό Θεμέλιο της Κοινωνικής και Κοσμικής Τάξης στους Μπαρούζια της Νέας Γουίνεας - Μύθος και Πραγματικότητα», όπου αποδεικνύεται ότι η σεξουαλικότητα τόσο στις πρωτόγονες όσο και στις πολιτισμένες κοινωνίες «μαρτυρά πάντα μία τάξη βαθύτερη από την ίδια, και για την αναπαραγωγή αυτής της τάξης, πρέπει να είναι η σεξουαλικότητα υποταγμένη». Στο σεξουαλικό, συνεπώς «λόγο», εγγράφονται όχι μόνο οι υπαγορεύσεις της κυρίαρχης ιδεολογίας αλλά και όλες οι σχέσεις αναπαραγωγής της ιδεολογίας αυτής. Γι' αυτό και οι νευρώσεις από μία άλλοτρωμένη σεξουαλική ζωή, εμφανίζονται από τότε που η σεξουαλικότητα «νομιμοποιεί» μέσα στην οικογένεια ποικίλες μορφές κυριαρχίας και κοινωνικής καταπίεσης.

Τα άρθρα που δημοσιεύονται στον τόμο αυτό, καλύπτουν όλες τις θέσεις για τη σεξουαλικότητα και την πολιτική της ή (που είναι το ίδιο) για την πολιτική και τη σεξουαλικότητά της.

**Η Άντεια Φραντζή
παρουσιάζει το βιβλίο της
Κατερίνας Άγγελάκη - Ρούκ,
«Τά σκορπια χαρτιά της Πηνελόπης»
Εκδόσεις: Τράμ, Θεσσαλονίκη
1977**

Όταν η ποίηση κάνει την υπέρβαση και γίνεται έναγώνια προσέγγιση του δλου, όταν ο ποιητής διακινδυνεύει εκθέτοντας το είναι του σε μάτια άδικα, άδιαφορά για τις συνέπειες ή μάλλον έτοιμος να τις δεχτεί, ένας αναγνώστης καλά θα έκανε να σιωπάει. «Κι ενώ ή άπουσία είναι τό θέμα της ζωής μου» - άπουσία από τη ζωή - / κλάματα θγαίνον στο χαρτί/...

Αν αποφασίσω ν' ανοίξω τό στόμα μου, είναι γιατί θέλω να όμολογήσω πώς ή άνοιχτή πληγή που είναι ένα ποίημα, κάνει την άναγνώση μου να στερείται από κρίση και να βαθαίνει σε συνάσθημα.

Έτσι, άπροσημάτιστα, θρίσκω άνάμεσα στις λέξεις έναν καημό ζωής και μία επιθυμία, ένα σώμα που «σηκώνεται και πέφτει στο κρεβάτι/σά να τό πελεκάνε/πότε άρρωστο και πότε έρωτεύμενο/έπιζοντας/πώς ή χάνει σε άφή/κερδίζει σε ουσία».

Αυτό είναι τό σώμα μιάς άδυναμίας έλπίδας και μιάς πάλης για ζωή μέσα στην άπουσία της, παρόλο που ξέρει πώς «Στόν κόσμο που γεννήθηκα τό χάνει/κάνει όλα/τίς λέξεις τρώει ό καιρός/και μέσα από τίς λέξεις/φαγώνονται τό μάτια/τά φιλά/άκόμα κι ή άνάγκη να ύποφέρεις». Έξακολουθεί ν' άκούει τη γή και να μιλά για τόν έρωτα μ' εκείνη την άπελπισμένη έπιμονή, σχεδόν πίστη, που μόνο ή ποιητική ζωή, νομίζω, μπορεί.

«Τό πρόσωπο στόν έρωτα/δέν έχει όριστική μορφή/και μόνο απ' τη άφή/φωτίζει» ή ουσία. Ό άνθρωπος είναι κρυφός/οι πράξεις του χειρότερα τόν άποκαλύπτουν μόνο σάν τόν ξεχνάει ό κόσμος/και μένει στην καρέκλα/ώρες μπρός σε' άδειο πιάτο/μέ τις σφουγγισμένες σάλτσες/κάτι κονιέται μέσα του/κάτι στάζει/πότε τό λέει μνήμη/πότε όόδο.../ Άν είναι άπως λένε ό έρωτας/τυφλός/είναι γιατί στραβώνει/αυτό τό λίγο φώς/κρυμμένο στο παγιδευμένο/πρόσωπο».

Η άφή και ή ουσία κάπου άντιτίθενται και κάπου συντίθενται. Ό μονόλογος είναι πίσω και πέρα από κάθε άλλο προσδιορι-

σμό και ή ποίηση μένει στόν άέρα βάσανο και βάλαμο. «Περιμένοντας φτάνω στην ουσία/του έαυτού μου./Πώς να περιγράψω τό κοκκινισμένο/δαν πιά δεν περιβάλλεται/είναι γυμνό και δέν φοβάται/χτυπά δέ σφυραγιά/και μου έπιβάλλει τη σταθερότητα/του χρόνου;/ Μιά σοβαρότητα άρχίζει από μέσα/και πιάνει όλη τη φύση/άν ή πορεία συνεχιστεί/κι ό θάνατος θά είναι/μιά άξία».

Προσθέτω τη δική μου άφή σ' αυτή την ουσία, που δέν είναι άλλη παρά ή ίδια ή ζωή, και μάλιστα μιάς Πηνελόπης μέσα στην άναμψη της και χωρίς ψευδαισθήσεις. Μιά άναμψη για ζωή και για θάνατο, έτσι γυμνή από τό περιβλημα του κάθε μύθου. Σωπαίνω.

«Όυτε χελιδόνι θέλω στόν όρίζοντα/καμιά άυταπάτη./Θάχει πεθάνει ή καρδιά μου/κι άκόμη θά ζω/θά προσβλέπω στη φύση/και θά σε λέω καλοκαίρι/χωρίς μνήμη πιά/θά σε λέω άνθό, όσπον/ό μύθος να τραβήξει/πίσω μου την κουρτίνα: άπέναντι ό άσπρος τοίχος/όλα τελειωμένα και λευκά/κι εγώ μιά πατημένη κατσαρίδα».

•βιβλίο•

**ΧΕΡΜΑΝ ΜΕΛΒΙΛ
Μπίλν Μπάντ-Μπάρτλμπι
Μετ. Ρούλα Πατεράκη
Εκδόσεις της Βιβλιοθήκης, Θεσσαλονίκη**

«Μπίλν Μπάντ» και «Μπάρτλμπι», είναι δυο κλασικές νουβέλες, σωστά παιδιά της μεγάλης αμερικάνικης λογοτεχνίας του περασμένου αιώνα. Ό Μέλβιλ καλύπτει με τη ζωή και τό έργο του όλόκληρη την έποχή του σύγχρονου του Χένρυ Τζαίμς, είναι ένας από τους θεμελιωτές της αμερικάνικης λογοτεχνίας.

Ό Μπίλν Μπάντ είναι ή συναρπαστική άφήγηση ενός έπεισόδου στο Βρετανικό Ναυτικό στά χρόνια περίπου της Μεγάλης Άνταρσίας και λίγο πριν από τη Ναυμαχία στο Τραφάλγκαρ.

Ό Μπάρτλμπι είναι ή οπαρταριστή και ταυτόχρονα τραγική ιστορία ενός γραφιά σ' ένα δικηγορικό γραφείο στη Γουόλ Στρητ της Νέας Υόρκης, στά μισά περίπου του περασμένου αιώνα.

**ΑΝΤΟΥΑΝ ΝΤΕ ΣΑΙΝ
ΕΞΥΠΕΡΥ**

Γή των Άνθρώπων
Μετάφραση: Άντώνης Μοσχόδης

Εκδόσεις Ήριδανός

Κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Ήριδανός σε όμολογούμενης πολύ φροντισμένη έκδοση (φιλο-

λογική) τό έργο του συγγραφέα του «Μικρού Προγίγαια» Άντουάν ντε Σαιν Έξυπερύ. «Γή των Άνθρώπων».

Μέσα από τις καθημερινές περιπέτειες αλλά και τις έγνοιες των πιλότων «της γραμμής του ταχυδρομείου» ό Έξυπερύ ξεγερνά «άόριστα πλούτη», ψάχνει έξαντλητικά για να όρει και να φέρει στο φώς της μέρας ότι άνθρώπινο. Είναι σ' αυτό τό βιβλίο που θίγει όλα τα θέματα που τό άποσχολήσουν στην κατοπινή συγγραφική του δουλειά.

**ΑΝΤΡΕΑ ΟΝΟΥΦΡΙΟΥ
Κραυγές σ' αυτιά του κόσμου
Κύπρος, 1977**

Και με τότο τό βιβλίο του, ύστερα από τις συγκλονιστικές έκείνες «Ωρες του Χαμού», ό Άντρέας Όνουφρίου ύψώνει τη φωνή πίκρας, όργης και διαμαρτυρίας για την προδομένη πατρίδα του. Δέκα διηγήματα - άνάμεσά τους δύο θραυμένα σε λογοτεχνικούς διαγωνισμούς στην Ελλάδα - ήλεκτριζμένα από μία δραματική άμεσότητα και φορτισμένα από έμπειρίες διωμένες στά χρόνια της δοκιμίας, που συνεχίζεται. Μαρτυρίες που συνθέτουν ταυτόχρονα μίαν επίκληση - κάτι περισσότερο, μίαν έπιταγή - για συστράτευση στόν άγώνα για τη λευτεριά της Κύπρου.

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ

Ιστορία, Τόμος 2 (βιβλία 1-8)

Σχόλια - πρόλογος C. Hude

Έκδ. Δ.Ν. Παπαδήμα, 1977

Πρόκειται για τη νέα σειρά της φωτοτυπικής ανάπτυξης από την κλασική έκδοση Λειψίας. Η φιλολογική αυτή αποκατάσταση αποτελεί την αφετηρία για την ορθότερη γνώση των κλασικών κειμένων.

ΑΙΣΧΥΛΟΥ

Ίκέτιδες

Έμμετρη μετάφρ. Κ.Χ. Μύρη
Σειρά «Θεατρική Βιβλιοθήκη»
των Έκδ. «Εταιρείας Σπουδών»
της Σχολής Μωραΐτη, 1977.

Με μικρή εισαγωγή του μεταφραστή.

Οι «Ίκέτιδες» είναι το παλιότερο σωζόμενο θεατρικό κείμενο. Μεταφέρει το έθιμο δικαίου και τις συγκρούσεις στον αρχαίο κόσμο με δυνατό, άμεσο λυρικό τόνο. Η μετάφραση μένει σ' αυτόν ακριβώς τον ποιητικό, λυρικό τόνο.

Η αποστρατικοποίηση των ελληνιστικών συνόρων.

Έκδοση της Παντείου (1977).

Συλλογική έρευνα των Χρ. Ροζάκη, Άρκτης Τούντα - Φεργαδής, Κατερίνας Μινωλοπούλου - Βαροβιτσιώτη και Έμμ. Ίωάννου.

Πρόλογος Γ. Τενεκίδη.

Τό βιβλίο είναι αρθρωμένο σε 4 κεφάλαια, που έχουν αντίστοιχα συντάξει οι έρευνήτες. Αναφέρεται στο γενικό πλαίσιο του θέματος και εξειδικεύεται στα προβλήματα για τον Έβρο, τό Β. Αιγαίο και τά Δωδεκάνησα. Μιά μελέτη επιστημονικά θεμελιωμένη στις αρχές του Διεθνούς Δικαίου - χρήσιμη για την κατανόηση των έθνικών προβλημάτων.

ΓΟΥΛΛΙΑΜ ΣΑΙΞΠΗΡ

Ό Άμλετ

Μετάφρ. Κωνσταντίνου Θεοτόκη.

τη σειρά «Θεατρική Βιβλιοθήκη» των Έκδόσεων:

«Εταιρείας Σπουδών» της Σχολής Μωραΐτη, 1977

Η ολοκληρωμένη παρουσίαση της γνωστής μόνο αποσπασματικά μετάφρασης του Θεοτόκη αποτελεί ένα μικρό φιλολογικό γεγονός. Η έκδοση αυτή ανταποκρίνεται στο άκραιο στη σημασία της πρώτης γνωστοποίησης της δουλειάς του Θεοτόκη. Συνοδεύεται από ένα πρώιμο δοκίμιο για τον Άμλετ, του Τ. Σ. Έλλιott, μεταφρασμένο από τον φιλολογικό έπιμελητή της έκδοσης Γ. Σαββίδη, και από σημειώσεις και έπιμετρο του τελευταίου που παρουσιάζει άγνωστο χειρόγραφο του Θεοτόκη. Η μετάφραση, σύμφωνα με την παρατήρηση του

Γ.Σ., χρησιμοποιώντας τον ιαμβικό έντεκασύλλαβο και τους κορυφατικούς ιδιωματοισμούς, αποστασιοποιεί τό σαιξπηρικό δράμα από τό σύγχρονο Έλληνα, καθώς λειτουργεί ανάλογα περίπου με τά έλισαβετιανά άγγλικά για τό σημερινό άγγλόφωνο. Μνεία πρέπει τέλος νά γίνει για την άφλογη τυπογραφική έπιμέλεια που έχει επιτελέσει ό Μαν. Κάσδαγλης.

ΜΩΡΙΣ ΜΑΙΤΕΡΛΙΝΚ

Η Νοημοσύνη των Φυτών

Μετ. έπιμέλεια: Θαν. Φωτιάδης

Έκδ. Χατζηνικολή, 1977

Τό δοκίμιο του Μαίτερλινκ (1907), με πολλή ευαισθησία και γνώση περιγράφει την «άγωνία» του φυτικού κόσμου για ένωση και αναπαραγωγή - τά όσα συμβαίνουν στο φυτικό κόσμο και που με ποιητική ένδραση παρουσιάζει ό Μαίτερλινκ αποτέλεσαν 60 χρόνια μετά τό αντικείμενο εξονυχιστικής έρευνας.

ΒΙΛΧΕΛΜ ΡΑΪΧ

Ταξική συνείδηση και σεξουαλική χειραφέτηση

Μετάφρ. Θ. Μιχαήλ

Έκδ. «Διεθνής Βιβλιοθήκη»

Τό βιβλίο αυτό, που για τό Ράιχ σκόπευε «στον έναρμονισμό της συνείδησης της επαναστατικής πρωτοπορίας με αυτήν της μέσης ανθρώπινης ύπαρξης», γράφτηκε στην πρώτη φάση - και καλύτερη για τους πολλούς - του δημιουργικού του έργου. Άπευθύνεται ουσιαστικά στους επαναστάτες και τους καλεί νά κατανοήσουν και νά γνωρίσουν την πραγματική ζωή των ανθρώπων. Προσπαθεί νά αποκαλύψει όλο τό πλέγμα των δεσμεύσεων και των πειθαναγκασμών που κρατούν πνιγνρά καθηλωμένη την κοινωνική συνείδηση και δράση.

ΑΝΤΡΕΑ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ

Πεζογράφοι και Πεζογραφήματα της Γενιάς του '30

Β' έκδοση συμπληρωμένη

Έκδ. Δ.Ν. Παπαδήμα, Άθήνα '77.

Τό βιβλίο αυτό του Α.Κ. είναι ασφαλώς τό κλασικό του και τό πιο αντιπροσωπευτικό των καλών του στιγμών. Άνήκοντας ό ίδιος στη γενιά του '30, ζώντας τό κλίμα της εποχής και γνωρίζοντας τις καταβολές της, γίνεται ό άπολογητής και κριτικός έρμηνευτής του έργου της. Η κατανόηση της γενιάς του '30 ολοκληρώνεται με τη γνωριμία του έργου του Α.Κ., όχι μόνο για τις αξιόλογες - άν και κάποτε μονοδιάστατες - αναλύσεις του, αλλά γιατί τό ίδιο τό έργο του Καραντώνη ανήκει στη γενιά αυτή και δίνει τό μέτρο και τους προσανατολισμούς της προβληματικής της.

ΣΠΥΡΟΥ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗ

Τό φράγμα

(μυθιστόρημα)

Έκδόσεις Κέδρος 77

Σέ τρίτη έκδοση με έξωφυλλο του Α. Τάσσου και κριτικό πρόλογο του Αίμ. Χουρμούζιου, ξανακυκλοφορεί τό πολυδύναμο μυθιστόρημα του Σ.Π., που καλύτερα μπορεί νά θεωρηθεί σάν ένα από τά σημαντικότερα δείγματα της μεταπολεμικής μας λογοτεχνίας, μυθιστόρημα που μπορεί νά πεί κανείς προφητικό για τά όσα θά συνέβαιναν στον τόπο μας λίγα μόνο χρόνια μετά την πρώτη του έκδοση, που έγινε τό 1961. Τό «Φράγμα» που αποτελεί μία ζωντανή άπεικόνιση της ελληνικής πραγματικότητας τις παραμονές του Άπριλη του 67, έχει τιμηθεί και με τό βραβείο πεζογραφίας των «Δώδεκα».

ΠΑΝΤΕΛΗ ΚΑΛΙΟΤΣΟΥ

Η μύγα

Κέδρος 77

Πρόκειται για ένα ακόμη βιβλίο για παιδιά που έχει γράψει ό συγγραφέας των «Ξύλινων σπαθιών» Π.Κ. και που, ούσιαστικά, δέν είναι μόνο για παιδιά αλλά και για μεγάλους, άφου, όπως λέει και ό ίδιος, «τό παιδί έχει δικαίωμα στην ποιότητα κι ό συγγραφέας που γράφει για τό παιδί μπορεί νά διαλέγει τις λέξεις του, όχι όμως και τις σκέψεις του». Στη «μύγα» βλέπουμε νά γελοιοποιούνται και ν' απομυθοποιούνται κάθε λογής «σοδαρές» προθέσεις, άφου ένας καταστρεπτικός πόλεμος άνδρει εξαιτίας μιάς κουτσουλιάρς μιάς μύγας.

ΣΙΓΚΜΟΥΝΤ ΜΟΡΡΙΤΣ

Άρβάτσκα

Μετάφραση Κώστα Κοτζιά

Έκδοση «Σαμουράι» - Άθήνα 1977

Ό Ούγγρος συγγραφέας Σίγκμουντ Μόρριτς θεωρείται ό μεγαλύτερος πεζογράφος της χώρας του και τό τελευταίο και σημαντικότερο έργο του «Άρβάτσκα» έχει μεταφραστεί σ' όλες τις γλώσσες του κόσμου. Όπως αναφέρεται στις σημειώσεις που άφησε ό συγγραφέας, την ιστορία της μικρής όφφανής που άφηγείται την άκουσε από τό στόμα μιάς γυναίκας που μεγάλωσε σέ άστυλο. Ό Μόρριτς διατήρησε την απλότητα, την άγνότητα και τη λαϊκότητα της άφήγησης αυτής της γυναίκας. Κάτω όμως από τη συγκινητική ιστορία ενός παιδιού, ό συγγραφέας περιγράφει, με έκπληκτική ζωτικότητα, τό καθηστώ, τά έθιμα, την άγραμματοσύνη, τον πρωτογονισμό και τον κτηνώδη σεξουαλισμό των ανθρώπων της φεουδαρχικής Ούγγαρίας.

NIGEL CALDER

Βίαιο Σύμπαν

Μετ. Ντ. Γαρουφαλιά

Έκδ. Χατζηνικολή, 1977

Τό βιβλίο περιέχει μία διήγηση των συγκλονιστικών γεγονότων που συμβαίνουν στο κενό που μās περιβάλλει και εξηγούν με έκλαϊκευτικό τρόπο φαινόμενα που άφορούν τό σύμπαν και παρουσιάζονται στην καθημερινή ζωή με τά μπλοκαρίσματα των ηλεκτρονικών συσκευών, τό «ζιόνι» στην τηλεόραση κ.λπ.

ΑΝΤΟΝ ΤΣΕΧΟΦ

Οι έχθροι

Μετάφραση: Άντώνης Μοσχόβας

Έκδόσεις Ήριδανός

Είναι όπωσδήποτε περιττό νά μιλήσει κανείς για τά διηγήματα του Τσέχοφ. Γιατί, άν τό διήγημα είναι ένα αυτόνομο λογοτεχνικό είδος, που πολλοί τό τοποθετούν πιά ψηλά κι από τό μυθιστόρημα, ό Τσέχοφ είναι ένας από τους μεγαλύτερους εκπροσώπους αυτού του είδους. Η έξαιρετη έπιλογή και μετάφραση των διηγημάτων αυτών που έκανε ό Α.Μ. προσφέρει μία σειρά από δείγματα της ύπεροχης τέχνης του.

ΒΑΣΟΥ ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΥ

Η Έλληνική Άντίσταση και οι Σύμμαχοι, 1941-1944.

(Άπό τά έπίσημα Γερμανικά Άρχεια)

Έκδόσεις Παλαζήση, 1977

Πρόκειται για ένα πάρα πολύ ενδιαφέρον ιστορικό ντοκουμέντο, καθώς, με στοιχεία από τά έπίσημα γερμανικά άρχεια, ρίχνεται φώς στην Έλληνική Άντίσταση άνάμεσα στα 1941-1944 και άποδεικνύεται, για μία ακόμη φορά, ή καθολικότητά της, κάτι που, όπως προκύπτει από τις έπίσημες πηγές, είχε σάν αποτέλεσμα τό γερμανικό έπιτελείο νά καθηλώσει έννιά μισαγχιές στην Ελλάδα. Πέρα όμως από τις χρήσιμες ιστορικές πληροφορίες που παρέχει, κάνει για μία ακόμη φορά συνείδηση τό πόσο καταστρεπτικές ύπηρεσαν για την όλη προοδευτική ελληνική ύπόθεση οι έζενες έπεμβάσεις, όπως εκείνη του Τσώρτσιλ, ενώ παράλληλα καταβάλλονται προσπάθειες, από τό συγγραφέα του, για την αποκατάσταση της Έθνικής μας Άντίστασης, προκειμένου νά πάρει τη θέση που της αξίζει στην έπίσημη ιστορία και στην έκπαίδευσή μας.

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Λόγοι, Τόμοι Α'-Β'

Έκδοση Δ. Παπαδήμα

Η μοναδική έκδοση του Ισοκράτη με εισαγωγή και κριτικό ύπόμνημα του Βlass. Έξαντίλημη πρό πολλού. Επανεξεδόθηκε φωτοτυπικά από την έκδοση Τόμπρεφ της Λειψίας.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΜΑΡΚΑΚΗ
'Ο άσυνιδίβαστος
Μέ πρόλογο 'Ανδρέα Φραγκιά
'Εκδ. «Παπαζήση»

«Τά βιβλία πού γεννιούνται στό δημοσιογραφικό τραπέζι, όταν τό χειρόγραφο στοιχειοθετείται άμέσως, γιά νά ανταποκριθεί στό συγκλονιστικό γεγονός της ήμέρας, δέν μπορούν δεδαίως νά έχουν τήν ιστορική πληρότητα, τήν άπομακρυσμένη θεώρηση. Είναι όμως βιβλία θερμά, γραμμένα στόν πυρετό καί στή συγκίνηση του γεγονότος». Αυτά σημειώνει, ανάμεσα σέ άλλα, ό 'Ανδρέας Φραγκιάς προλογίζοντας τό βιβλίο του Α.Μ. γιά τό Μακάριο.

Στό σκελετό του, τό βιβλίο είναι τό δημοσίευμα της «Καθημερινής» άμέσως μετά τό θάνατο του Μακάριου. Όσο καί άν μέ μετρούσαμε άντιμετωπίζει τό βιβλίο του ό συγγραφέας, είναι στό ενεργητικό του πώς «ξέθαψε» νέα στοιχεία γιά τή ζωή ενός σημαντικού πολιτικού καί τελικά έδωσε άδρά τή φυσιογνωμία του μέσα στό κλίμα καί τά δραματικά γεγονότα των τελευταίων 40 χρόνων της ιστορίας της Κύπρου.

ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ
'Εκδόσεις «Μνήμη»
'Αθήνα 1978

Σ' αυτό τό θέμα άφιερώθηκε ή 'Εβδομάδα Μαρξιστικής Σκέψης πού όργάνωσε στό Παρίσι τό Κέντρο Μαρξιστικών 'Ερευνών καί Μελετών της Γαλλίας.

Σ' αυτή διερευνήθηκαν τά θέματα:

1) Δουλειά καί καθημερινή ζωή. 2) Σεξουαλική ζωή καί προβλήματα της οικογένειας. 3) Γιατί ή κουλτούρα; 4) Θέση των έπιστημόνων στην κοινωνία. 5) 'Υπάρχει επαναστατική ήθική;

Τά θέματα αναπτύχθηκαν από τρεις δεκάδες στοχαστές, στελέχη του Κομ. Κόμματος, του Σοσ. Κόμματος, των Συνδικάτων, Συγγραφείς, αλλά καί μη μαρξιστές διανοούμενους, όπως ό αιδεσιμότατος Ντυμπάρλ, ό πρόεδρος του Πανεπιστημίου του Παρισιού Ρενέ Ρεμόν καί άλλοι.

Στή συζήτηση γίνεται άνάλυση της καπιταλιστικής κοινωνίας στίς μέρες μας, άποκαλύπτονται τά άδιέξοδά της, φωτίζονται οι νέες κοινωνικές σχέσεις πού γεννιούνται. Ό σοσιαλισμός είναι αναγκαίοτητα γιά τή δημιουργία μιας νέας κοινωνίας.

Τό βιβλίο είναι χρήσιμο γιατί σταθμίζει τόν προβληματισμό γιά τή φύση της καπιταλιστικής κοινωνίας καί τό μέλλον του σοσιαλισμού· μά ή υπόθεση πού θέτει άμεσα πολιτικά προβλήματα στην Γαλλία — αλλά όχι μόνον εκεί.

ΠΑΥΛΟΥ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ
Κρατική 'Επίδότηση Τών
Πολιτικών Κομμάτων
Καί Κομματική Δομή
'Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ

Μέ άφορμή τή συζήτηση πού έγινε σχετικά μέ τή χρηματοδότηση των ελληνικών κομμάτων από τό κράτος, παρουσιάζεται σέ μία σύντομη αλλά έμπεριστατωμένη μελέτη, τό σύστημα κρατικής επιχορήγησης πού ισχύει σήμερα στην Γερμανία.

'Εκτός από τήν παρουσίαση του «γερμανικού μοντέλου» κρατικής επιχορήγησης των κομμάτων καί τίς επιπτώσεις της επιχορήγησης αυτής στην κομματική δομή, υπάρχουν συγκριτικά στοιχεία γιά ό,τι συμβαίνει σέ άλλες χώρες (Γαλλία, Σουηδία, ΗΠΑ) καί ένας πίνακας έσόδων των γερμανικών κομμάτων γιά τό οικονομικό έτος 1975.

ΘΑΛΗ Δ. ΜΥΛΩΝΑ

'Εθνικά Προβλήματα — Προτάσεις θέσεις καί ιδέες
'Αθήνα 1977

Στό βιβλίο αυτό ό συγγραφέας του συγκέντρωσε άρθρα καί μελέτες πού κατά καιρούς δημοσίευσε στόν τύπο καί πού άφορούν τά έθνικά προβλήματα.

Διεθνολόγος ό συγγραφέας εξετάζει τά θέματά του (Αιγαίο, Κυπριακό, ΝΑΤΟ, ΕΟΚ, Παλαιστινιακό κ.ά.) κυρίως από νομική άποψη, χωρίς νά πυραυλεί νά τονίζει καί τίς πολιτικές προεκτάσεις τους.

ΕΛΕΝΗΣ ΤΖΕΒΕΛΕΚΗ

Φυγή στό άπειρο
Ποιήματα 1967-1977
'Εκδοση ΟΔΕΒ, 'Αθήνα 1977

ΝΙΚΟΥ ΓΑΡΓΑΡΩΝΗ

Παραλήρηματα στην 'Αθυσσα
Ποιήματα καί δύο μικρά μονόπρακτα
'Εκδοση Φωτοαντιγραφικού Σταθμού 'Αθηνών
'Αθήνα 1977

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ-ΤΥΠΟΣ

ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ — 'Ετήσια έκδοση. Τεύχος 33.

Πέρα από τήν ύλη μέ γενικά θέματα, τά Θ.Χ. συγκεντρώνουν πλήθος από ενδιαφέρουσες μελέτες γιά τήν Ξάνθη καί τήν εδρεύουσα περιοχή της. 'Η λαϊκή παράδοση, ή ιστορία — κυρίως της πρώτης έικοσαετίας του αιώνα — καί ή κοινωνική φυσιογνωμία της Ξάνθης αποτελούν τό άντικείμενο μελετών των Εύαγγ. 'Ιωαννίδη, του Λίνου Πολίτη, του Εύαγγ. Λάμπρου κ.ά.

Διεύθυνση: Βύρωνος 7, Ξάνθη.

ΑΡΜΟΛΟΪ
Τεύχος 4-5

Κυκλοφόρησε τό τεύχος γιά τόν Αύγουστο-Δεκέμβρη '77 του καλού τρίμηνου περιοδικού μέ θέματα από τήν Πυρσόγιαννη καί τά γύρω Μαστοροχώρια. 'Η βασική ύλη του άναφέρεται στους λαϊκούς οργανοπαίχτες: πώς όργανώνεται καί δουλεύει ή κομπανία, μέ άναφορά σέ συγκεκριμένες γενιές οργανοπαίχτων. Δημοσιεύονται ακόμα μία σειρά από «φωτογραφίες άναμνηστικές» σχολιασμένες γιά τή λειτουργία καί τό τυπικό τους, παρουσιάζεται ό λαϊκός γλύπτης Μίλιος καί άναδημοσιεύεται άρθρο του Κ. Μακρή γιά τούς Χιονιάδες ζωγράφους.

Διεύθυνση: Βασ. Κων/νου 42, Λάρισα.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ,
τ. 29. Α' τετράμηνο 1977.

'Ο τόμος — άγγλόγλωσση έκδοση — περιέχει ενδιαφέρουσες αναλύσεις καί έρευνες. Γράφουν οι: 'Αδαμαντία Πόλλης γιά τήν επίδραση των πολιτιστικών αξιών της παράδοσης στην ελληνική πολιτική ζωή, ό Χρήστος Ροζάκης γιά τό δίκαιο της θάλασσας, ό Μ. Νικολνάκος γιά μεθοδολογικά προβλήματα στίς κοινωνικές έπιστήμες, ό Θ. Βερέμης γιά τό κίνημα του 1935, ή 'Ιωάννα Μαγγανάρα γιά τούς έλληνες μετανάστες μετά τήν επιστροφή τους από τή Γερμανία, καί άλλοι συνεργάτες του Κέντρου Κοινωνικών 'Ερευνών.

Διεύθυνση: Σοφοκλέους 1
'Αθήνα (122)

Ο ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ. Τεύχος 1. Γενάρης '78.

'Η περιοδική έκδοση του συλλόγου των μηχανολόγων-ναυπηγών σπουδαστών του ΕΜΠ, ξεκίνησε μέ τήν ευκαιρία των φοιτητικών εκλογών. 'Εκτός από τή σπουδαστική ύλη (ζωή του συλλόγου, προβλήματα σπουδών κλπ.), περιλαμβάνει άρθρα γιά τήν άπεργία της Λάρκο, τόν Τσάρλι Τσάπλιν καί επισημονικά άρθρα.

Διεύθυνση: 28ης 'Οκτωβρίου 42, 'Αθήνα.

● «ΑΠΑΝΕΜΙΑ»

— Δίμηνο περιοδικό Γραμμάτων καί Τέχνης.

Μέ τόν τίτλο αυτό, ό Γ. Σαλβαρής εκδίδει από τό Σεπτέμβρη ένα νέο περιοδικό. Στό πρώτο τεύχος του δημοσιεύονται σχόλια, χρονογραφήματα, ποιήματα, διηγήματα καί τό κείμενο μιας διάλεξης του Σώτου Βασιλειάδη γιά τόν Μπετόβεν.

Διεύθυνση: Φρ. Τσέντνερ. Νέο Ψυχικό. Τηλ. 6724988

● «ΖΙΖΑΝΙΟ»

— Δίμηνη πνευματική επιθεώρηση.

Κυκλοφόρησε τό Δεκέμβρη τό δεύτερο τεύχος του νέου περιοδικού πού εκδίδει στή Θεσσαλονίκη ό Φόρης Παροτίδης. Τό σύνολο σχεδόν της ύλης του καλύπτουν σχόλια καί επικρίσεις γιά τά γεγονότα της πολιτικής καί πνευματικής μας ζωής. Στό τεύχος του Δεκέμβρη δημοσιεύεται ακόμα κριτική παρουσίαση των ταινιών του κινηματογραφικού Φεστιβάλ της Θεσσαλονίκης.

Διεύθυνση: 'Αρμενοπούλου 8 — Σταυρούπολη — Θεσσαλονίκη. Τηλ. 656068

● «ΑΝΘΡΩΠΟΣ+ΧΩΡΟΣ»

Δίμηνο αρχιτεκτονικό περιοδικό.

Στό τεύχος 4 δημοσιεύονται παραδείγματα σύγχρονης κτιριακής αρχιτεκτονικής, ή παρουσίαση του Κέντρου Πομπιντού στο Παρίσι, άρθρο του Π. 'Αλεξίου γιά τήν προστασία των παραδοσιακών οικισμών, άρθρο της Νίκης Ζαμενοπούλου γιά τά πυργόσπιτα στην περιοχή Ναυπλίας, ενημέρωση γιά τίς αρχιτεκτονικές εκδόσεις καί άλλη ύλη.

Διεύθυνση: Χαλεπά 43 — 'Αθήνα (918)

● «ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ»

Κυκλοφόρησε τό τεύχος 32-33 μέ ύλη σέ θέματα άγροτικής οικονομίας καί πολιτικής, άρθρα γιά τήν άγροτική οικονομία στίς σοσιαλιστικές χώρες, τή δασονομία, τά προβλήματα των συνεταιρισμών, ενημέρωση γιά τή δράση των άγροτικών οργανώσεων κ.ά.

Διεύθυνση: Θεμιστοκλέους 1 — 'Αθήνα (141). Τηλ. 3636119.

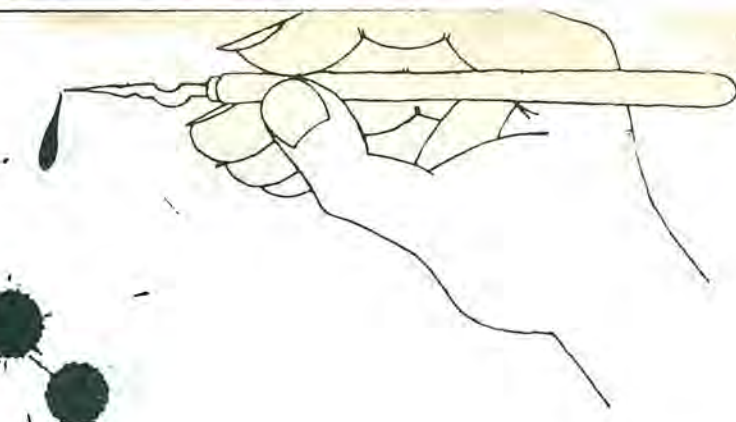
● «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ»

Κυκλοφόρησε τό πρώτο τεύχος της τρίμηνης έκδοσης της 'Ομοσπονδίας Γυναικών 'Ελλάδας. Δημοσιεύεται ή άπόφαση γιά τό πρώτο συνέδριο της ΟΓΕ — πού προγραμματίζεται γιά τήν άνοιξη του 1978 — άρθρο σχετικά μέ τό νόμο γιά τή στράτευση των γυναικών καί άλλη ύλη σχετική μέ τά προβλήματα του γυναικείου κινήματος.

Διεύθυνση: Σταδίου 28, 5ος όροφος — 'Αθήνα. Τηλ. 3236651

● «ΑΘΗΝΑΙΟΣ»

Κυκλοφόρησε τό πρώτο (γιά τή φετινή χρονιά) τεύχος του περιοδικού «'Αθηναίος» — μία αξιόλογη προσπάθεια των μαθητών του Κολλεγίου 'Αθηνών, πού ασχολείται μέ θέματα πολιτιστικά — πνευματικά καί μαθητικά — εκπαιδευτικά. Στό τεύχος αυτό, δημοσιεύεται μία ενδιαφέρουσα συνέντευξη μέ τόν Κ. Κούν, έρευνα γιά τά φροντιστήρια καί τό άφιέρωμα στό Πολυτεχνείο.

● "Ένα ακόμα γράμμα για το «διάλογο Μαρξισμού - Χριστιανισμού»:

Αγαπητό ANTI

Τόσα χρόνια στην Ελλάδα δε μπόρεσε να στεριώσει η δημοκρατία, ο πολιτισμός δεν κατάφερε να υπάρξει. Άς μη γελιόμαστε με τους κουλτουριάρηδες της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Όταν στο χωριό και στη συνοικία ο τριαντάρης, ο γέρος κι ο έφηβος παίζουν 7 μέρες χαρτιά, ξεμεροβραδιάζονται για το ποδόσφαιρο και τα πορνό, όταν οι νέοι το σχολείο το βλέπουν άγρια, τι να πεις; Μήπως ο άπλος Έλληνας πήρε ποτέ κάτι αληθινό για την καρδιά και το νου του; Όλο σαβούρα του πετάνε οι καπιταλιστές για να τον έχουνε του χεριού τους, για να τον στύδουνε... Πώς θα μπόρεσεις ν' αλλάξεις τη ζωή ενός ανθρώπου; Το πρόβλημα είναι παρόμοιο ζωής, ύπαρξης, ουσίας, δεν είναι πρόβλημα αριθμών, οικονομικού προγραμματισμού. Χρειάζομαστε άνθρωπιά, όχι εξουσίες.

Όταν μιλάνε για σοσιαλισμό οι διάφοροι «σοσιαλιστές» μας που ποτέ τους δε νοιάστηκαν για τα Βαγγέλια, τους Πατέρες της Ορθοδοξίας, τον Κοσμά τον Αιτωλό, όταν δε διάβασαν Καμύ ή Κίρκεργκαρντ, τους Έλληνες Μακρυγιάννη και Παπαδιαμάντη, τον Ντοστογιέφσκι, τον Τολστόι, ή τον Μπερντιάεφ, όταν ποτέ δεν αναρωτήθηκαν για το ζουμί της ζωής όπως ο Θεόφιλος μέσα από τις ζωγραφίες του, ο Καζαντζάκης ή ο Σωκράτης, τι να τους κάνουμε;

Και συνεχίζει:

Στην Ελλάδα πολύ πονέσαμε να δούμε θεού πρόσωπο. Κι έμεις οι σκόρπιοι και ταλαντευόμενοι χριστιανοί, κι όλοι οι αδικημένοι πατριώτες που τάχτηκαν στους χώρους της μη δογματικής αριστεράς ή και του κέντρου κάποτε. Αλλά δυστυχώς πολλοί άλλοι, απ' τους φασίστες του βασιλοχουντισμού μέχρι την άλλη άκρη, βάλθηκαν να μας άλλοτριώσουν, τη συνείδηση, να μας κάνουν με το στανιό να τους πιστεύουμε. Και πολλοί που δεν ξέρουν και πολλοί που δεν τους δόθηκε η ευκαιρία να δουν ή να σκεφτούν κάτι καλύτερο πιστεύουν. Πιστεύουν στους ολοκληρωτισμούς και τους άρχηγικούς μεσσιανισμούς.

● Λέει μετά, πώς φαίει ή ηγεσία που δεν θέλει να αλλάξει την κατάσταση.

Θέλουν τη λευτεριά μας, όση απόμεινε, να τη δέσουν στο όνομα της ήουχίας, της έννομου τάξεως, στ' όνομα των εθνικών ιδανικών και εθνικών παραδόσεων, τέλος στο όνομα του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού, στο όνομα της κομματικής πειθαρχίας και του διεθνιστικού «κομμουνιστικού» καθήκοντος. Αυτά μūs μάραναν... Έχουμε και τους άλλους: Γραμματείς και Φαρισαίους άρχιερείς που στο όνομα του Χριστού μισούν, κλέβουν, μοιχούνται, εύλογούν τά δπια κι άσχολούνται με τις μητροπολιτικές έδρες και τα περιουσιακά τους στοιχεία. Στο όνομα του Χριστού που σταυρώθηκε (δηλαδή θά λέγαμε σήμερα κιταδικάστηκε σέ θάνατο γιά «εξαόγτη πωδοσία») έπειδή ζήτησε οι άνθρωποι να μη σκοτώνονται άναμεταξύ τους, να μην ψεύδονται στις καθημερινές τους σχέσεις, να αγαπιούνται σάν άδέρφια - γιοί ενός πατέρα όλου τους, - να μοιράζονται τις χαρές και τις λύπες τους, τις σοδείες και τ' άγίατά τους ίσα. Στ' όνομα του Χριστού ποί πολύ πόνεσε γιατί ο κόσμος δεν έβλεπε την άξία της λύτρωσης απ' τά πάθη και τις κακίες - τη ρίζα του άστωμού και του στυλινισμού - τις φιλοδοξίες, τους φανατισμούς και τις σνκοφαντίες.

Γιατί λοιπόν γά κρυδόμαστε; 4.000 χρόνια «πολιτισμού» σ' αυτόν τον πλανήτη έφεριν τον άνθρωπο στο φεγγάρι μιά τον άφησαν ίδιο στη ζωή του πάνω στη γή. Μήπως άλλαξε ή καθημερινή μας ζωή; Μήπως γλιτώσαμε από τον φανατισμένο κομματάρχη που αγωνίζεται με ρουσφέτια και λιαπολογίες να πάρει γιά το κόμμα ψήφους, να εξαγοράσει συνειδήσεις; Μήπως πονέσαμε γιά τον αυταρχικό διομήχανο που χει χαθεί σά δίτσια της μιληθακής ζωής του; Ή νιώσαμε τον σπαραγμό της μάνας πνύχαισε τό παιδί της; Απλά και μόνο μιλάμε γιά σοσιαλισμούς και έθνικές παραγωγές και εισοδήματα. Ο Μαρξούζε άναφέρει διτ πρέπει οι μάξες νά μάθουν νά περιορίζουν τις απαιτήσεις τους γιά καλύτερισμό έστω κι αν αυτό δεν τους πολυαρέσει. Τό πρόβλημα της

ζωής δεν είναι στο ποσό αλλά στο ποιό. Ή έπιμονή στην ποσότητα κι όχι στην ποιότητα είναι τό λάθος του Δυτικού Πολιτισμού γιά τον παλιό μωξιστή (και τώρα χριστιανό) Γκαρωντιό.

Και καταλήγει:

Αυτά είναι πάνω κάτω κάποια σπαραγμένα σκιρτήματα στο νου και στην καρδιά ενός που ζητά τον Χριστό και τη ζωή που αυτός μās ευαγγελίστηκε μέσα από τά κηρύγματα των άποστόλων και των άλλων όμολογητών της πίστης. Σήμερα όπως πάντα λείπουν τά παραδείγματα της ζωής και περισσεύουν τά παραδείγματα σέ λόγια. Κάποιοι άγιορίτες παπάδες, ο παπα-Πυρουνάκης, ο Ψαρουδάκης απ' τους λαϊκούς, ο Καντιώτης ίσως απ' την ιεραρχία και λιγοστοί άνώνυμοι άπόμειναν... Τό μέλλον θά δείξει αν αυτή ή μικρή ζύμη θά φτάσει γιά νά ζήσουν οι άληθεις του Χριστού... Άς μη γελιόμαστε. Όταν ο άπλος άνθρωπος δεν μπορεί νά μάθει γιά την άξία ενός καλού ποιήματος, ενός μυ-

Χριστού των φτωχών και των απόκληρων κάθε λογής.

Μιάς και λοιπόν νοιαστήκατε γιά όσους υπερασπίζονται την άληθινή χριστιανική ύπόθεση, δεχτήτε τούτο τό γραφτό και τά συγχαρητήρια ενός άναγνώστη σας που περιμένει κι εύχεται τούτη σας την προσπάθειμ νά τη συνεχίσετε.

Αμήν
Κ. Κιάχας
Θεσσαλονίκη

Αγαπητό «ANTI»

Θάθελα νά άπαντήσω στον φίλο μαθητή Δ.Τζ., που άπάντησε κι αυτός στο γράμμα μου και τον ευχαριστώ γι' αυτό. Πρίν από κάθε τι άλλο θάθελα νά τον βεβαιώσω διτ δεν άνήκω σέ καμιά ύπηρεσία της διεθνούς άστικής τάξης γιά λιαπολογία και προπαγάνδισή. Πέρα απ' αυτό: δεν έξηγήσε ο φίλος Δ.Τζ. σέ ποίο σημείο είναι διαμετρικά αντίθετες οι εξαγγελίες του Χριστού γιά ειρήνη, δικαιοσύνη, ίσο-

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΕΙΣΜΟΣ

θιστορήματος. ενός θεατρικού έργου, όταν δε μπορεί ν' άκούσει μιά μονοική που νάχει σχέση με τις ρίζες του, όταν δεν μπορεί νά πληροφορηθεί γιά όλες τις πλευρές της ζωής του τόπου, όταν άκούει ό,τι του λέν χωρίς νά τον έχουν μάθει νά κρίνει, όταν δεν του δίνουν τις δάσεις γιά νά σκέφτεται, τότε άς μη περιμένουμε ο άνθρωπος αυτός νά νοιαστεί γιά την ουσία της ζωής του, ποίνας πόνος γιά τον διπλανό, πόνος γιά τη μοναξιά του ανθρώπου και του θανάτου, αναζήτηση της αγάπης γιά τον καθένα, λύτρωση μέσα απ' τη χαρά της λεύτερης δημιουργίας χωρίς όρους και όρια. Ως τότε ο τόπος μας θάναι άρρωστος. Κι οι σωτήρες, «πνευματικοί και πολιτικοί», θά όργιάζουν. Ωσπου νάρθει καιρός στο μάταιο τούτο κόσμο νά βρεθεί λίγος χώρος γιά τον

τητα, κατάργηση της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο, από τις αντίστοιχες του μ-λ.

Παρακάτω ο φίλος Δ.Τζ. μās λέει διτ «ο χριστιανισμός δεν μπορεί να ξεφύγει από την ωραιολογία...» και «θεωρεί μόνο». Αλλά ο Χριστός δεν ήταν που γύριζε από πόλη σέ πόλη και από χωριό σέ χωριό και δίδασκε; Ο Χριστός δεν ήταν που έδιωξε τους έμπορους με τό μαστίγιο, οι Χριστιανοί δεν δημιούργησαν τά πρώτα κοινόδια - τις πρωτόγονες κομμουνιστικές κοινωνίες;

Όσο γιά την τρίτη θέση του σχετικά με τό «μανιφέστο», τά ίδια ισχύουν γιά τό Ευαγγέλιο. Είναι γενικές εικόνες, γι' αυτό συνέκρινα αυτά τά δύο. Και σάν έπιλόγο σου λέω, φίλε Δ.Τζ., διτ ούτε ο Χριστιανισμός λέει καθήστε μ' άνοιχτά χέρια κι διτ θέλετε θά σās έρθει μόνο του. Λέει:

«Ζητείτε και εύρησете. αἰτείτε και δοθήσете ὑμῖν», δηλαδή δι-
δικαίωσете τὰ δικαίωμάτα σας.
παλέψете γιὰ τὴν ἀποχήσете αὐτὸ
πού θέλετε.

Φιλικά
Τάσος Ὑψηλάντης
Θεοῦ/νίκη

Υ.Γ. Ἡ διεύθυνσή μου εἶναι
Πρίγκηπος Νικολάου 37. Θεσσα-
λονίκη. Προσκαλῶ τὸν φίλο
Δ.Τζ. σὲ μιὰ ἀλληλογραφία ἀνά-
μεσά μας ἂν θέλει, γιὰ νὰ μὴν ξο-
δεύουμε τίς στήλες τοῦ «ANTI»,
γιατὶ θὰ πάει μακριὰ αὐτὸ τὸ θέ-
μα.

«ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ» ΚΑΙ ΑΛΛΑ...

Ἀγαπητὸ «Ἀντί»

Ὁμολογῶ πὼς μέχρι σήμερα
μόνο σποραδικὰ σὲ διάβαζα,
ἀποφάσιζα ὅμως τώρα νὰ σὲ
ἀγοράζω τακτικά και νὰ σὲ δια-
βάξω συστηματικά κάπως. Γιατί,
πὼς νὰ τὸ κάνουμε, εἶσαι ἕνα
«ἔθιμα» γιὰ ὅλους τοὺς προοδεύ-
οντες σκεπτόμενους συμπατριῶτες
μας. Μ' ὅλο πού σου καταλογί-
ζουν, κι ὡς ἕνα βαθμὸ ὅχι ἀδικα,
ἕναν κάποιο διανοουμενισμό,
κάτι πού περιορίζει ἐπὶ ὅχι φυ-
σικά τόσο τὴν ἐμβέλεια τῶν ἐνδι-
αφερόντων σου, ὅσο τὴν «ἀνα-
γνωστική σου διάση».

Ὁμολογῶ ἀκόμη πὼς δὲν
«συμπάτω» μέ τὴν, ἂν ὅχι θα-
σική ὅμως κυριαρχοῦσα σὲ σένα,
στην ἰδεολογική τοποθέτη-
ση. Καί μὴ μὰς πείς δά πὼς δὲν
ἔχεις! Αὐτὸ θὰ ἔφτανε
στό... «ἀπολιτικό» πράγμα πού –
σώστὰ ἐξ ἄλλου – δὲν ἐκτιμῆται,
ἔως τὸ «ὑπερβολικό» πού...
ἀμφισβητεῖται – πάλι σωστά. Το-
ποθέτηση πού τὴν καταλαβαίνει
λοιπὸν κανεὶς κι ἀπ' τὴν ἀνά-
γνωση καὶ μόνο ἐνός ἔστω τεύ-
χους σου. Ἄλλο τώρα 1) ἂν αὐτὴ
εἶναι ὅχι πάντα ἡ ἴδια (ὅχι ἀπὸ
ἀσάφεια αὐτὸ ἡ καιροσκοπισμὸς,
ἀλλὰ ἀπὸ προσαρμογή, ἐξελεγκτι-
κότητα, προβληματισμὸς), 2) ἂν
στὶς στήλες σου περνοῦν ἀπόψεις
κάθε ἰδεολογικῆς καὶ πολιτικῆς
ἐκφράσεως καὶ θέσης. Κύρια θέ-
βαια ὅσων δὲν ἔχουν τὴν στέγη
ἐνός ἐντύπου ὁργάνου, δηλαδή
κύρια τῶν ὁσων εἶναι κομματικά
(ὁργανωτικά) «ἀνένταχτοι».

Ἐπειδὴ ὥστόσο πιστεύω πὼς
ὑπηρετεῖς ὅλα τὰ πῶ πάνω καὶ
καλοπροαίρετα καὶ ἐπάξια, εἶπα
κι ἐγὼ πότε-πότε νὰ ἀπασχολῶ
τίς στήλες σου. Τὸ πῶ πολὺ φυ-
σικά ἐκείνες τῶν «ἀναγνωστών».
Γράφοντας ἀπὸ μιὰ «θέση». Πι-
στεύω ἐξ ἄλλου πὼς στὶς σελίδες
σου γίνεται διάλογος. Ἡ ἂν θές –
γιατὶ τὰ δικὰ μου γραφόμενα κύ-
ρια τέτοια θὰ εἶναι – ἐπιτρέπεται
ὁ ANTI-λογος.

Πρέπει ἀκόμη νὰ πῶ πὼς εἶναι
δά χρὸς κάθε τίμου στοχαστῆ

νὰ δίνει μέ τρόπο σαφὴ τὴν ὄψη
τῆς ἰδεολογικῆς καὶ πολιτικῆς
του φυσιογνωμίας. Καί κάθε τί-
μου ἀνθρώπου νὰ ξεσκεπάζει,
ὅπου βλέπει, ἢ ἔστω νομίζει πὼς
βλέπει, τὴν συκοφαντία, τὸ ψέμα,
τὸ λάθος, τὴν πλάνη καὶ τὴν
ἀγνοία ἀκόμη. Κάτι λοιπὸν πού
βλέπω συχνά καὶ μέ πονάει εἶναι
τὸ πὼς πολὺ μὰς περιβάλλουν ὅλ'
αὐτά. Κι ἡ θολοσύνη, ἡ κιβδηλο-
ποιία, ἡ διαστροφή κι ἀντι-
στροφή τῶν ἐννοιῶν. Καί μιὰ φο-
δερή παρασθορά, διαφθορά καὶ
κακή χρῆση αὐτῶν. Μέ τὴν
ἀγάπη μου λοιπὸν γιὰ τὴν ἐξέυ-
ρεση, τὸ ψάξιμο, τῆς ἀλήθειας
(ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ τὸ πι-
στεύω), τὴν διάθεσή μου νὰ λέω μέ
παρηγορία ὅ, τι πιστεύω, τίς λέγες
μου γνώσεις καὶ τὴν φιλοξενία τῶν
σελίδων σου, θὰ προσπαθῶ,
ὅσο κι ὅπου μπορῶ, νὰ συμβάλω
κι ἐγὼ στὸ ξεκαθάρισμα, μερι-
κῶν, στὸ κάτω-κάτω ἂς τίς πού-
με, παρεξηγήσεων.

Συχνά θέβαια ὅποιος ἔχει τίς
πῶ πάνω ἰδιότητες ἀκούει πολλὰ
νὰ τοῦ καταμαρτυροῦν. Σχολα-
στικότητα, ἀφοῦ ἔτσι λένε τὸν
ὑπεύθυνο προβληματισμὸς, τὴ συ-
στηματική καὶ σὲ βάθος προσπά-
θεια ἀνεύρεσης τῆς ἀλήθειας.
Φανατισμὸ ἄλλοτε, ἀφοῦ δὲν
μποροῦν οἱ ἄλλοι νὰ ἀντιδιαστεί-
λουν αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα ἀπὸ τὴν
τόσο νὰ «τοῦ μοιάζει» ἀρετὴ τοῦ
ζηλωτῆ. Τί νὰ κάνουμε ὅμως, «τὴ
νύχτα ὅλες οἱ ἀγέλαδες μοιάζουν
μαῦρες» ἔλεγε ὁ Hegel.

Ἀφορμὴ ὥστόσο γιὰ ὅλες αὐ-
τές τίς σκέψεις μου ἔδωσε καὶ ἡ
ἀνάγνωση ἐνός δικού σου ἄρ-
θρου: «Κρίση τοῦ ΚΚΕσ. καὶ τὸ
αἶτημα κ.λ.π.» τοῦ Θ. Ρωμανοῦ
(Ἀντί, 31 Δεκ.77, τεύχος 89, σελ.
26-29).

Καί ἀναρωτιέμαι: Γιατί λοιπὸν
ὁ κατὰ τὰ ἄλλα τόσο ἀξιολόγος
ἀρθρογράφος γράφει κἀνα-δύο
φορὲς δογματικό (μέ «» ἢ δίχως)
Κ.Κ.Ε.; (τὰ «» τὰ δέχεται; ἢ ὅχι;
Κι ἂν ναί, σημαίνει αὐτὸ τί;)

Γιατὶ νὰ παίρνει αὐτόν
τόν...χαρκτηρισμὸ «δεδομένο»;
Μήπως γιατί τὸ πιστεύει;
Μπράβο του. Ἐγὼ ὅμως (ὁ ὅποι-
οσδήποτε ἐγὼ) ὁ «ἄπιστος Θω-
μὰς» ἢ (ἂν θέλει) ὁ «δογματικός
μαρξιστής» πού τὸ ἀμφισβητῶ
θέλω ἀποδείξει. Γιὰ νὰ πειστώ
δηλαδή. Μήπως ὅμως ὁ πρώτος
καὶ χείριστος δογματισμὸς εἶναι
ἀκριβῶς αὐτός; Ἡ «αὐταπόδει-
κτος» ἢ «ἀναπόδεικτος» ἀποδοχή
(καὶ πολὺ περισσότερο ἢ χρῆση
καὶ ὕψιστα πολὺ τὸ...κύλλημα τῆς
ρετσινιάς σὲ ἄλλους) μὴς τέτοιος
«κρίσης». Ἀσχετο ἂν αὐτὸ γίνε-
ται ἀπὸ συνήθεια(!) ἀφέλεια(!) ἢ
πνευματικὴ νωχέλεια καὶ κομ-
φορμισμὸ ἢ ἀπὸ ὑποπτα συμφέ-
ροντα ἢ ἀκόμη ἀπὸ τίμια (ἀλλὰ
πάντα ἀναπόδεικτη) πεποίθηση.

Μήπως πάλι εἶναι ἀπόδειξη
πὼς κάτι τέτοιο τὸ πιστεύουν(!)
καὶ διακηρύσσουν οἱ κκ. Κατα-

μανλῆς, Ἀδέρωφ, Μαῦρος; Ἡ οἱ
κ.κ. Ἡλιοῦ, Δρακόπουλος κ.λ.π.;
Τοῦ κάθε ἀνθρώπου θέβαια οἱ
ἀπόψεις σεβαστές. Ὅμως ὅχι καὶ
γι' αὐτὸ καὶ σωστές!

Καί δὲν ὑπάρχουν, δὲν πρέπει
νὰ ὑπάρχουν, χαρκτηρισμοί,
κατατάξεις κ.τ.τ. «ἀπὸ τὰ πρίν» (a
priori), ἀναπόδειχτες καὶ ἀπαρα-
σάλευτες γιὰ τοὺς ἐπιστημονικά,
παναπεὶ κριτικά ἢ πῶ σωστά
ἀντιδογματικά σκεπτόμενους,
τοὺς στοχαστές, τοὺς ἐρευνητές
(μέ διαλεκτικό τρόπο) τῆς ἀλή-
θειας. Ὅσο κι ἂν αὐτοὶ ἐντάσ-
σονται – στὸ τέλος δὲν γίνεται
κι ἄλλως – σὲ «συστήματα ἀναφο-
ρὰς» πολιτικο-ἰδεολογικά ἢ ἂν
θέλετε ταξικά-κομματικά κι ἔτσι
θελγητὰ (ἀπὸ συναίσθηση) ἢ ἀθέ-
λητα νὰ παρασπονταῖ σὲ μιὰ
συνέπεια, νὰ εἶναι δηλαδή πρά-
ξεις καὶ λόγια ἀπότοκα ἐκείνων.

Δὲν θέλω τέλος νὰ πιστέψω
πὼς τὸ «Ἀντί» σάν προσπάθεια
πολιτικῆς καὶ ἰδεολογικῆς ὠρί-
μανσης ὅλων μας ἀπὸ τὸ δρόμο
τοῦ προβληματισμοῦ, σάν σύν-
ταξη ἐνός περιοδικοῦ-«ἑθιμῶν»
ὅπως καὶ σάν σύνολο συνεργαζό-
μενων στὸ γράψιμο καὶ σάν εὐρύ-
τερο σύνολο ἀνθρώπων (σάν
ἀναγνωστών) πρέπει νὰ πέφτει σὲ
τέτοια λάθη ἢ νὰ μένει σὲ τέτοιες
ἀδυναμίες.

Ὁ γράφων ἀπὸ τὴ θέση του εἶ-
ναι πρόθυμος (καὶ κάπως ἔτοι-
μος) νὰ συνεισφέρει στὸ κάποιο
ξεκαθάρισμα.

Ἀμφισβητεῖ δίχως νὰ εἶναι
ἀμφισβητίας. Ἀντιλέγει προβλη-
ματίζομενος. Ἀς τοῦ δοθῇ λοι-
πὸν ἡ εὐκαιρία νὰ βοηθήσει νὰ
ξεκαθαριστοῦν μερικά.

Κι ἂν αὐτὸ γίνῃ ἀπ' τίς σελίδες
σου, θὰ εἶναι «εὐχὴς ἔργον».

Εὐχαριστῶ
Σ. Ράικος
Ἀθήνα

● Ἡ ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς
ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ τοποθε-
τήσῃ του στὸ χώρο τῆς ἀδέσμευ-
της Ἀριστερᾶς δὲ μεταδίδθηκε
καθόλου. Τὰ ἐνυπόγραφα ἄρθρα,
ἐκφράζοντες τίς ἀπόψεις τῶν ἀρ-
θρογράφων.

ΚΙ Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ;

Ἀγαπητὸ «ANTI»

Μετά τὴ μεταπολίτευση, μιὰ
ἀπὸ τίς λίγες εὐχάριστες ἐκπλή-
ξεις στὸ χώρο τῆς Δεξιᾶς, ἦταν
καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ τ. πρωθυ-
πουργοῦ κ. Π. Κανελλόπουλου νὰ
δεῖ (καὶ νὰ πει) μερικά πράγματα
τῆς πρόσφατης ἱστορίας μας μέ
τὸ ἀληθινὸ τους πρόσωπο. Σ'
αὐτὴ τὴν προσπάθειά του δὲν ἀρ-
νήθηκε τὸ διάλογο (μέσα ἀπὸ τὸν
τύπο) ἀκόμα καὶ μέ ἀνώνυμους
(δηλαδή: ὅχι γνωστούς) ἀνθρώ-
πους.

Μ' αὐτὸ τὸ δεδομένο, βλέπω μέ-
τερέργεια νὰ συνεχίζεται ἡ σιω-

πὴ του γύρω ἀπὸ τὰ ὅσα γρά-
φθηκαν στὸ «ANTI» ἀπὸ ἀνα-
γνώστες, μ' ἀφορμὴ τῆς γνωστῆ
συνέντευξίς του στὸ περιοδικό. Κι
ὅμως ἐπρόκειτο γιὰ γράμματα (τὰ
δύο τουλάχιστον) πού ἀνατρέ-
βανε ντοκουμέντα ἰσχυρὰ δὲ ὅσα
ἔθιγε τουλάχιστον γιὰ τὸ Μακρο-
νήσι καὶ γιὰ τὸ θέμα τῆς (ταρι-
νῆς) ἀνεξαρτησίας του στὶς τά-
ξεις τῆς «Νέας Δημοκρατίας».

Μήπως σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν
ἐπανεξέτασή του στὸ χώρο τῆς Δε-
ξιᾶς, πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ κα-
νεὶς τὴν αἰτία τῆς σιωπῆς;

Εὐχαριστῶ
Κ.Θ.
Ἀθήνα

ΑΝΟΙΧΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΙΑ ΤΟΝ Α. ΦΑΣΙΑΝΟ

● «Ἀπὸ τοὺς πῶ παλιούς
ἀναγνώστες σου, τολμῶ νὰ ζη-
τήσω τὴ δημοσίευση ἀπὸ τίς στή-
λες σου ἐνυπόγραφης ἀνοικτῆς
ἐπιστολῆς μου πρὸς τὸν ἱερωμένο
Ἀλέκο Φασιανό, γιὰ τοὺς λόγους
πού ἀναφέρω μέσα στὴν ἴδια ἐπι-
στολή», γράφει ὁ Κ. Δεστέφανος.
Ἡ «ἀνοικτὴ ἐπιστολή»:

Ἀγαπητέ Ἀλέκο, χρόνια
ἔχουμε νὰ ἰδωθούμε, μπορεῖ καὶ
15, δὲν θυμάμαι πιά, δὲν ἔχει ση-
μασία.

Σὲ παρακολούθησα στὸ δρόμο
αὐτῆς τῆς ἐπιτυχίας μέ τὸ ἐνδι-
αφέρον γιὰ τὸ παλιὸ γειτονό-
πουλο πού ξέφυγε ἀπ' τὸ τρομα-
γμένο μπουλούκι. Διαβάζοντας
στὸ ANTI No 90 μιὰ συνέντευξή
σου, αἰσθάνθηκα ὅτι ἡ πρόκληση
μέ τὰ ὅσα εἶπες μέ ἔθιγε καὶ
ἐμένα σάν σκεπτόμενο καὶ ἐλεύ-
θερο ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ σου
γράφω αὐτὸ τὸ γράμμα μέ τὸ
ἄγχος τῆς παλιάς γνωριμίας.

Ὁμολογῶ ὅτι δὲν πιστεύεις
στὴν αἰσθητική, καὶ εἶναι δικαί-
ωμά σου. Τὸν κόσμο ὅμως πού σὲ
βλέπει σάν ὁδηγὸν, μιὰ καὶ εἶσαι
καλλιτέχνης, τὸν ἐνδιαφέρει τὸ τί
πιστεύεις – καὶ αὐτὸ δὲν μὰς τό-
λές. Ἀνακαλύπτεις πῶς κάτω ὅτι
ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα ἔχομε παρεξη-
γήσει τὴν ἀνάγκη. Ποιοὶ ὅμως εἶ-
μαστε ἐμεῖς πού ἔχομε παρεξηγή-
σει; ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἢ μιὰ ξενό-
φωτὴ ἑλίτι;

Μιλᾶς γιὰ ἀμερικάνικο ἱμπερι-
αλισμὸ πού εἶναι ἰδιαίτερα αἰ-
σθητὸς στὰ καλλιτεχνικά μας
πράγματα, μὰ πρὶν τὸν νιώσουμε
στὴν τέχνη, τὸν αἰσθανθήκαμε
γιὰ καλὰ ἄλλοι· καὶ γιατί ἄραγε
εἶναι ἐθνική – ἀμερικάνικη – τέ-
χνη, ἡ τέχνη τοῦ Rosenquist, τοῦ
Kitaj καὶ τοῦ Segal; Ὅσο γιὰ τὸν
πολιτισμὸ τῆς COCA-COLA, αὐ-
τὸς εἶναι ἡ πραγματικότητα καὶ
δὲν θὰ σωθούμε σίγουρα μέ τὴ
«συνειδητὴ καλλιέργεια καὶ τὴν
τόνωση τοῦ ἐθνικοῦ μας ἰδιωμα-
τος» – σάν συνταγὴ μοιάζει.

Γιὰ τὰ ἀρχιτεκτονικά τέρατα,
πού ὑπάρχουν ἀναμφισβήτητα,

αυτοί που λιγότερο φταίνε είναι οι αρχιτέκτονες. Θά σου πω ποιοί φταίνε 'Αλέκο: οι φτιασμένοι καλλιτέχνες που συμβιβάστηκαν και αντιμετώπισαν τον ελληνικό λαό σαν πλεμπάγια, περιφέροντας την τέχνη τους στην Ευρώπη και στις γκαλερί, που – κοίτα σύμπτωση – είναι όλες γύρω απ' τό Κολωνάκι, μόλις πέντε-έξι χιλιόμετρα απ' τή Γούβα και τό Αιγάλεω, που άγνόησαν συστηματικά. Φταίει τό κράτος τής Δεξιάς. Φταίνε οι ταγμένοι στό σύστημα λογής-λογής εργολάβοι και κομπιναδόροι τών οικόπεδων και τής πολιτικής. Φταίει ή ήττα τού προοδευτικού κινήματος. Όλοι φταίνε, και οι αρχιτέκτονες αλλά αυτοί λιγότερο απ' όλους, γιατί είναι δυό φορές θύματα. Όσο για τό ότι δέν ξέρουν νά σχεδιάζουν, έδώ 'Αλέκο μου φαίνεται ότι άγνοείς τό τέρας που λέγεται Γ.Ο.Κ.

Τώρα, νά πούμε λίγα για τό μονοπάτι «τής αυθεντικής και ένστικτώδους έκφρασης τών εμπειριών από τόν χώρο που ζεις». Ασφαλώς αυτό θά πρέπει νά είναι κάτι πάρα πολύ δύσκολο για νά τό έχουν πετύχει μόνο τέσσερις-πέντε Έλληνες, μέσα στους όποιους ασφαλώς είσαι και σύ. Τώρα κατά πόσο κάτι τό ένστικτώδικο έπιτυγχάνεται, αυτό μόνο οι 4-5 τό ξέρετε. Λές, δυό ομάδες, ελληνική και διεθνής, τό έτικετάρισμα είναι ή εύκολη λύση. Ό προβληματισμός και ή δημιουργία τώρα πιά δέν έχουν πατρίδα. Η βία στην Έλλάδα, ή καταπίεση, ή μόλυνση, ό έρωτας, ή πείνα και ή άδικία δέν είναι διαφορετικές απ' ό,τι είναι άλλου και ένώ όλα αυτά για σένα στην Έλλάδα έχουν μία ελληνικότητα, έξω είναι ρεύματα άνθισμένα πρην πνήντα χρόνια, όπως λές. Όμως 'Αλέκο δέν είναι τά μπορντέλα τής όδου 'Ακομινάτου, ούτε οι μάντρες τής Βίκτωρος Ουγκώ μέ τίς φοινικίες, τίς άδερφές και τούς χασικλήδες, τά διώματα τής γενιάς μας.

Αυτά είναι τά διώματα που ίσως πέρασαν άπαλά επάνω σου χωρίς νά σ' άγγίξουν και γι' αυτό ίσως δέν θάπρεπε μαζί μέ τούς άλλους 4-5 νά μονοπωλείς τήν έκφρασή τους. Τά διώματα τής γενιάς μας 'Αλέκο είναι ή πείνα και τά μαύρα χρόνια τής άμάθειας, τά χρόνια τού «Περόκέ» μέ τά τραγουδάκια, ό συστηματικός έννοχισμός μας (πολιτικός και πολιτιστικός), ή σκυμμένη μέση που διδάσκονταν στα σχολεία μας και οι πατεράδες μας στις φυλακές και στις έξοριες – όσοι δέν σκοτώθηκαν –, ό άγώνας για ένα κομμάτι ψωμί, ή στρεβλωμένη άλήθεια, ή κομπίνα, τό γλείψιμο και τό «μέσο», ή άδεια καραβάνα και ή τιμωρία, ή δήλωση μετάνοιας. Αυτά 'Αλέκο είναι τά διώματά μας, τά διώματα τής γε-

νιάς μας. Όσο για τόν Αιγά και για τό τί έκανε ό Πausανίας ή για τό νερό που πίνανε οι πρόγονοί μας, ξέρεις τί φαγούρα έχουνε στα χωριά και στις συνοικίες τών πόλεων αντιμετωπίζοντας τήν άπομόνωση και τήν εγκατάλειψη.

Η τέχνη τώρα πιά δέν έχει πατρίδα. Η βία είναι μία, ή άπειλή είναι μία, ή μόλυνση είναι μία. Και ό καλλιτέχνης σαν πιο ευαίσθητος δέκτης – τέτοιο ρόλο τού έχει δώσει τό σύστημα – όφείλει νά ξυπνήσει τούς άλλους που κινδυνεύουν μαζί του, τό ίδιο έδώ και άλλου.

Τώρα, 'Αλέκο, αυτά τά έργα σου είναι ώραία και χρωματισμένα πολύ καλά. Δέν έννοχλούν, αλλά μή προκαλείς τά διώματα τής γενιάς σου. Τό σπίτι στην όδό Μάγερ, τό ποδόσφαιρο τών παιδιών στην όδό Κουμουνδούρου και ή ποδηλατάδα στο Λουτράκι δέν ένδιαφέρουν πιά κανένα, μόνο τά φαντάσματα.

Αυτά τά λίγα είχα νά σου γράψω μετά τά τόσα χρόνια.

Σέ χαιρετώ
Κωστής Δαστέφανος
'Αθήνα

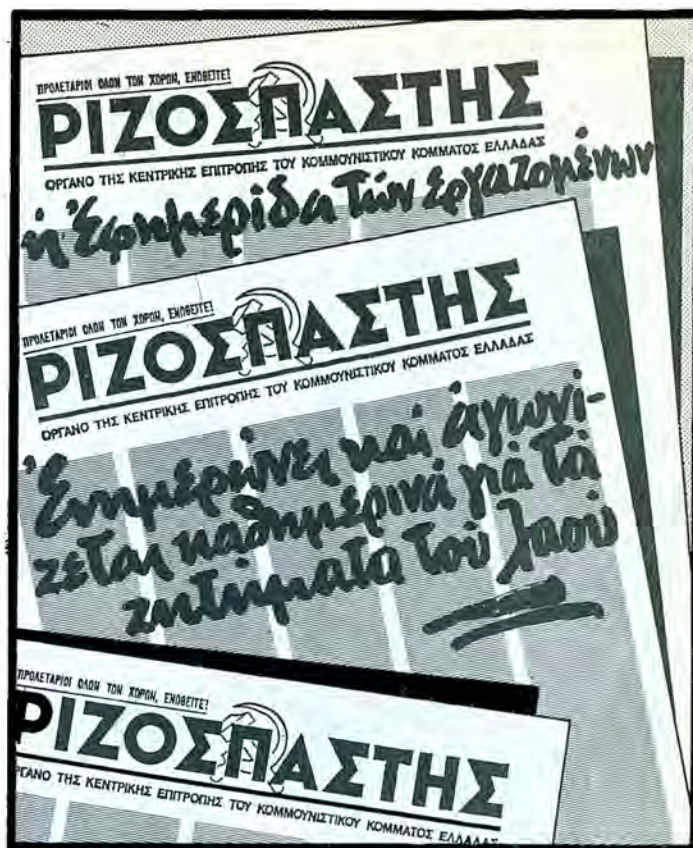
ΤΙ ΣΠΙΝΟΖΑ, ΤΙ ΣΠΙΝΟΛΑ...

Φίλε κύριε Διευθυντά,
Στήν έπιστολή μου πού δημοσιεύτηκε στό τεύχος σας τής 14/1/78, ό «δαίμων τού τυπογραφείου», μέ τήν άλλαγή ενός και μόνο γράμματος, δημιούργησε μία τραγική φάρσα. Έκεί που διακηρύσσω τό ανθρωπιστικό μου ιδανικό, δηλώνοντας ότι «είμαι όλο και πιο πολύ οπαδός τού Έρασμου και τού Σπινόζα», τό τελευταίο αυτό όνομα τού μεγάλου όλλανδου φιλοσόφου τού 17ου αιώνα, έγινε «τού Σπινόλα»! Έλπίζω οι άναγνώστες νά διόρθωσαν μόνοι τους. Γιατί αν άνάμεσα στο ζ και στο λ υπάρχει μία διαφορά τεσσάρων γραμμάτων, άνάμεσα στον Σπινόζα και τόν Σπινόλα υπάρχει μία διαφορά από «έκατομμύρια έτη φωτός», όπως λένε στην άστρονομία.

Φιλικά δικός σας
Σπήλιος Παπασηλιόπουλος

Ο ΦΛΙΤ ΠΑΕΙ ΓΙΑ ΨΑΡΕΜΑ

Σοφία Ζαχαριπούλα

Κάλλιο πέντε και στό χέρι
παρά δέκα και καρτέρι

... Τώρα πιά δέν υπάρχει καρτέρι: μέ τό «ΑΝΤΙ» στό χέρι και 10% και 20% έκπτωση σε δίσκους και κασέτες!

Χάρητος 38 στό Κολωνάκι
Μόνιμη έκθεση δίσκων

Μία «ειδική προσφορά» ενός ειδικού
μαγαζιού

ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ
Δ. ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀγαπητό «ΑΝΤΙ»

Στό τεύχος 91 ὁ Μιχάλης Θεοδωρίδης, στό ἄρθρο του «Ὁ Σαβδόπουλος, ἡ Ἀριστερά καί τό πολιτικό θέατρο», γράφει: «μᾶς δίνει παραστατικότητα, τό κλίμα τῆς τρομοκρατίας τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς δικτατορίας: Ἡ θανάσιμη μοναξιά τοῦ Ἀλέξη Ἀσλάνη». Σ' αὐτό τό σημεῖο ὁ συνεργάτης σου κάνει λάθος γιατί τό τραγούδι αὐτό ἔχει γραφτεῖ πρὶν τῇ δικτατορίᾳ.

Προσωπικά γιά πρώτη φορά τό ἄκουσα στή συναυλία τῆς 20 Ἀπριλίου τοῦ '67, πού δόθηκε στά πλαίσια τῆς Ἑβδομάδας Εἰρήνης τῆς Ε.Φ.Ε.Ε., παραμονή τῆς μέρας πού ἐγινε ἡ δικτατορία, στό θέατρο «ΚΕΝΤΡΙΚΟ».

Οἱ συναυλίες πού πρόλαβαν νά γίνουν, γιατί εἶχαν προγραμματιστεῖ ἀπὸ 17-23 Ἀπριλίου τοῦ '67, ἦταν ἕνας θρίαμβος τοῦ Μάνου Λοῖζου, τοῦ Διονύση Σαβδόπουλου καί τῆς Μαρίας Φαραντούρη.

Ἄν σᾶς ἐνδιαφέρει, ἀπὸ τό πρόγραμμα τῆς συναυλίας πού ἔχω στό ἀρχεῖο μου, μπορεῖ νά δεῖ κανεῖς τίς πρὶν οὐσιαστικές ἀπ' αὐτὴς διαφορές πού ἔχουν οἱ στίχοι στή σημερινή μορφή τοῦ τραγουδιοῦ.

Ἔτσι:

● Ὁ στίχος «Μὴν κυτᾶς τοὺς στρατιῶτες/στὰ δημόσια οὐρητήρια σοδαροῖ/μοῦ θυμίζουν ἐπεμβάσεις/μοῦ θυμίζουν δυσκολίες Ι.Χ.», ἦταν «Μὴ κυτᾶς τοὺς στρατιῶτες πού κερνᾶνε/καρὰ μέλλεις στὰ παιδιά. Μοῦ θυμίζονε εἰκόνες/μοῦ θυμίζονε

σκηνές ἀπὸ τό Βιετνάμ».

Ὁ στίχος «... τὰ ὄρφανά μου πού κρνώνουνε μοῦ κάνουνε βαρὺ ἐκδιασμό», ἦταν «Ἡ ὄρφανή μου πού κρνώνει μὲ κάνει πρὶν πολὺ ἀριστερό».

Οἱ στίχοι «...τοῦ μπάμπη Ἀλέξανδρου ἡ μποτίλια ἔχει ἀδειάσει...» καί «... ὁ Τσιτσάνης μ' ἔνα "γιάλα" μὲ προγκάρει...» ἦταν «... τοῦ Μπρένταν Μπῆαν ἡ μποτίλια ἔχει ἀδειάσει...» καί «... ὁ Μπόμπ Ντὺλαν μ' ἔνα ἔσει μὲ προγκάρει...».

Φιλικά

Γιώργος Φραγκάκης
Ἀθήνα

ΣΥΜΒΟΛΑ...

- Κι ἕνα γράμμα
«ἀλλιώτικο ἀπὸ τ' ἄλλα»:

Ἑλληνες ἀδελφοί
Τό βράδυ 25 πρὸς 26-1-1978

— ΜΙΑ ΔΙΚΗ —

Σέ μερικά ἀπὸ τὰ πολλὰ δημοσιεύματα τοῦ «ΑΝΤΙ» γιά τὴν ὑπόθεση τοῦ συνθετικοῦ οἰνοπνεύματος, ἀναφέρονταν ὅτι ὁ (τότε) ὑπουργός Ἐμπορίου κ. Γ. Λιανόπουλος εἶχε (παλαιότερα) διατελέσει ὑπάλληλος τῆς εταιρίας ΤΡΑΝΣΤΕΚΟΜ τοῦ Σασών. Αὐτό δὲν ἦταν σωστὸ καί τό «ΑΝΤΙ» ἔκανε μόνο του (χωρὶς ὑπόδειξη τοῦ ἐνδιαφερόμενου) ἐπανόρθωση. Παρ' ὅλα αὐτά ὁ κ. Λιανόπουλος ὑπέβαλε μήνυση κατὰ τοῦ περιοδικοῦ γιά σκοπφαντική δυσφήμιση ἀναφερόμενος γενικότερα σέ ὅσα δημοσιεύματα μιλοῦσαν γι' αὐτόν. Στίς 25/1 ἡ ὑπόθεση ἔφτασε στό ἀκροατήριο καί ὁ κ. Λιανόπου-

τά Χριστιανικά σύμβολα-μονογράμματα ΧΡ πού ἦταν γραμμένα σέ κολόνες τῆς περιόχης τοῦ Βύρωνα, δέχτηκαν τὴν ἐπίθεση τῶν μασονο-μοναρχῶν τῆς Β.Ε.Ο. καί τῆς Ε.Ν.Ε.Π. Σέ ἄλλα μέρη προσπάθησαν νά καλύψουν μὲ τὰ ἀρχικά τους τό μονόγραμμα ΧΡ καί σέ ἕνα σημεῖο τό κηλίδωσαν μὲ ἀπαντωτοὺς κύκλους. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τὰ τυχόν ὑπάρχοντα συνθήματα ἄλλων πολιτικῶν κομμάτων δὲ δέχτηκαν ἐπίθεση. Τό ξεσκέπασμα τῶν Σκοτεινῶν Δυνάμεων θά ἀποδείξει σέ τί καί σέ ποιούς χρησιμεύουν οἱ φανερές ἢ καλυμμένες ἐπιθέσεις τῆς Μασονίας ἐνάντια στήν Ἀγωνιζόμενη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Μέ αγωνιστικούς χαιρετισμούς
Λευτέρης Ψαρέης

λος (πού, ἤδη, ἀποχώρησε ἀπὸ τῇ «Ν. Δημοκρατία» καί ἐντάχθηκε στήν ΕΔΗΚ - ἦταν ὑποψήφιος ἀλλὰ δὲν ἐκλέχθηκε στίς προηγούμενες ἐκλογές) ἀνακάλεσε τὴ μήνυση, ἀφοῦ προηγούμενα ὁ ἐκδότης τοῦ «ΑΝΤΙ» ἔκανε τὴν παρακάτω δήλωση στό δικαστήριο:

«Τὰ δημοσιεύματα τοῦ «ΑΝΤΙ», ὅσα ἀφοροῦν τὸν κ. Γεώργιο Λιανόπουλο, δὲν ἀνταποκρίνονται στήν ἀλήθεια. Χωρὶς ἐπιφύλαξη δηλώνω ὅτι θεωρῶ τὸν κ. Γ. Λιανόπουλο ἐντιμὸ ἄνθρωπο καί πολιτικό. Ἡ δήλωση θά δημοσιευτεῖ στό «ΑΝΤΙ».

Χρ. Παπουτσάκης
25-1-78»

ΑΝΤΙ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημογράους 60
Ἀθήνα 601.
Τηλ: 732.713 - 732.819

- Ἐκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
- Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΤΡΥΦΩΝ ΛΥΓΟΥΡΑΣ
Βασ. Ἀλεξάνδρου 26
Ἀγ. Ἀνάργυροι.

- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΦΩΤΟΚΥΤΤΑΡΟ» ΕΠΕ
Βασ. Ἀλεξάνδρου 2, Χίλτον.
Τηλ. 748.314 - 713.604
- Ἐκτύπωση:
Ἔργοστ. Γραφικῶν Τεχνῶν
Γ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ
Ἰασίου 5, Περιστέρι.

- Κάθε ἐνυπόγραφο ἄρθρο
ἐκφράζει τὴν προσωπικὴ
ἀποψη τοῦ συγγραφέα του.

- ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:
Ἑξάμ. 260 δρχ. - Ἑτήσια 520
Ἑτήσια Ὁργανισμῶν,
Τραπεζῶν, κ.λπ. 1.200 δρχ.
Γιά φοιτητές ἔκπτωση 15%.
- ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:

- Εὐρώπη - Μεσογ. χώρες:
ἐξάμην: ἀπλή δολ. 10
ἄροπ. δολ. 13
ἐτήσια: ἀπλή δολ. 20
ἄροπ. δολ. 25
- Η.Π.Α. - Καναδάς - Ἀν. Ἀσία:
ἐξάμην: ἀπλή δολ. 10
ἄροπ. δολ. 17
ἐτήσια: ἀπλή δολ. 20
ἄροπ. δολ. 34
- Αὐστραλία - Ὁκεανία:
ἐξάμην: ἀπλή δολ. 10
ἄροπ. δολ. 24
ἐτήσια: ἀπλή δολ. 20
ἄροπ. δολ. 47
- Ἐμβάσματα, ἐπιταγές:
ΧΡΗΣΤΟ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗ
Δημογράους 60, ΑΘΗΝΑ 601.
● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20
● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΤΙΜΗ 30 ΔΡ.

- Κεντρικὴ διάθεση:
● γιά τὰ βιβλιοπωλεῖα
τῆς Ἀθῆνας:
Στὰ γραφεῖα τοῦ «ΑΝΤΙ»
Δημογράους 60, τηλ. 732-713
- γιά τὰ βιβλιοπωλεῖα
Β. Ἑλλάδας:
Βιβλιοπωλεῖο
Ν. Κοτζιά καί Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720,
Θεσ/νίκη

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Σ.Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ & Σία Ο.Ε.

Μαυρομιχάλη 7, Ἀθήναι, τηλ. 605.501
Πραξιτέλους 141, Πειραιεύς, τηλ. 41.16.530

κεραμικά
από τὸ ἐργαστήριο

“ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ,,

Φτιαγμένα με κέφι καὶ ἀγάπη
σὲ καινούργιες πάντα φόρμες καὶ σχέδια
ἐκλεκτὰ δῶρα γιὰ τοὺς ἀπαιτητικούς
φίλους σας.

Θὰ τὰ βρῆτε στὸ ἐργαστήριο.
Φανερωμένης 48 - Χολαργός
τηλ. 65.21.725

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Ζαλόγγου 9, τηλ. 36.19.724

Ἐβγκένι Πασουκάνις
ΜΑΡΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ

Γκεόργκη Βελίτσκοφ
ΑΠΛΑ ΘΑΥΜΑΤΑ

Λούτσιο Κολέτι
ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΑΡΟ ΜΑΡΞ

Ἄγκνές Χέλερ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ

Σελεστέν Φρενέ
ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΦΙΛΜ

8H

14.00

ΘΟΥΡΙΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ ὄργανο τοῦ
‘ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ’

σπυρου διναρδατου

ο πολεμος του 1940-41
και
η μαχη της κρητης

ΤΟΜΙΔΙΑ 2

Τό τέταρτο βιβλίο της σειράς, που καλύπτει την περίοδο από το 1935 ως τον Ιούνιο του 1941.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΓΗΣΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ε!
ΑΝΘΡΩΠΑΚΟ!!

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΝ

Gutenberg

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

σολωνος 103 αθηνα
3626 684 3624 606

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΣΦ ΠΡΩΤΗΣ

**ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**

ΣΕ ΠΕΝΤΕ ΤΟΜΟΥΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΣΣΔ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΑΘΗΝΑ 1977
GUTENBERG

ΘΑΝΑΣΗ ΦΩΤΙΑΔΗ

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ Ο ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ
(Νεοελληνικό Θέμα Σχολών)

Ένας εκπληκτικός πολέμους τόμος - ιστορικό 500
σελίδων μεγάλου σχήματος με 1500 σχέδια, εικόνες, αυτι-
μογραφίες και φωτογραφίες. Με πλήρη ανάπτυξη η έκδοσή της από
ένα από την Ελλάδα την Τουρκία κ.τ.λ.

Είκοσι μοναδική έκδοση προσέφερε την προσοχή από
πλάτος χώρας ο νεώτερος φροντιστής (Αθήνα με τους μαθη-
τές κ.τ.λ.) συγγραφέας Θανάσης Φωτιάδης.
Γραφιστική και Διακοσμητική Ομάδα Ομήρου Αρσενίου
ΕΚΔΟΣΗ GUTENBERG
Σολωνος 103 - Τηλ. 3626684

ΕΡΝΕΣΤ ΜΑΝΤΕΛ
**Ο
ΥΣΤΕΡΟΣ
ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ**

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - Κ. ΧΑΤΖΗΑΡΓΥΡΗ

Κ. ΧΑΤΖΗΑΡΓΥΡΗ

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

ο σοσιαλισμός σε μια μικρή χώρα

gutenberg

ΛΗΜΟΣ ΘΕΣΣΙΡΩΤΟΣ

ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ

Γιατί γράφηκε η λαϊκή εξουσία του ΕΑΜ
(1940 - 1945)

gutenberg

Μ. ΝΤΟΜΠ

**ΘΕΩΡΙΕΣ
ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΙΑΝΟΜΗΣ**

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΤΑΝ ΣΜΙΟ
ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

gutenberg

gutenberg